

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ

YASAMA DÖNEMİ

27

YASAMA YILI

3

SIRA SAYISI: 132

HAYVANLARIN HAKLARININ KORUNMASI
İLE HAYVANLARA EZİYET VE KÖTÜ
MUAMELELERİN ÖNLENMESİ İÇİN ALINMASI
GEREKEN TEDBİRLERİN BELİRLENMESİ
AMACIYLA KURULAN
MECLİS ARAŞTIRMASI KOMİSYONU
RAPORU

EKİM 2019

Not: Bu Sıra Sayısına; elektronik ortamda
“http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/sirasayi_sd.sorgu_baslangic”
internet adresindeki sorgu sayfası üzerinden erişilebilmektedir.

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
TABLolar LİSTESİ	iv
RESİM LİSTESİ	v
KISALTMALAR TABLOSU	vi
KOMİSYON BAŞKANININ SUNUŞU	- 1 -
ÖNERGE METİNLERİ	- 4 -
TAKDİM YAZISI	- 22 -
KOMİSYONUN KURULUŞU VE ÇALIŞMALARI	- 23 -
A. MECLİS ARAŞTIRMASI ÖNERGELERİNİN KONUSU VE ÖZETİ	- 23 -
B. KOMİSYONUN KURULUŞU, GÖREV SÜRESİ VE KOMİSYON ÜYELERİ	- 25 -
C. KOMİSYON ÇALIŞMA SÜRECİ HAKKINDA USUL VE ESASLAR	- 27 -
D. KOMİSYON ÇALIŞMALARI SÜRECİ	- 28 -
1. Komisyonunda Yapılan Toplantıların Konusu, Bilgi Alınanlar ve Tutanaklar	- 28 -
2. Çalışma Ziyaretleri, Yerde İncelemeler ve Diğer Faaliyetler	- 38 -
E. KOMİSYONDA GÖREVLENDİRİLENLERİN LİSTESİ	- 43 -
F. KOMİSYONA SUNULAN RAPORLAR VE BELGELER	- 44 -
BİRİNCİ BÖLÜM	- 47 -
DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE HAYVANLARIN KORUNMASI	- 47 -
1. HAK KAVRAMI VE HAYVANLARIN HUKUKİ NİTELİKLERİ	- 47 -
1.1. Genel Olarak	- 47 -
1.2. Hayvanı Eşya Sayan Görüş	- 48 -
1.3. Hayvanı Kişi Benzeri Sayan Görüş	- 50 -
1.4. Hayvanı Kişi Sayan Görüş	- 50 -
2. HAYVANLARIN KORUNMASI KONUSUNDA MEVZUAT	- 52 -
2.1. Uluslararası Sözleşmeler	- 52 -
2.1.1. UNESCO Hayvan Hakları Evrensel Beyannamesi	- 52 -
2.1.2. Ev Hayvanlarının Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesi	- 52 -
2.1.3. Hayvanların Uluslararası Nakliyat Sırasında Korunması Hakkında Avrupa Sözleşmesi	- 53 -
2.1.4. Gözden Geçirilen Uluslararası Taşımacılıkta Hayvanların Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi	- 54 -
2.1.5. Nesli Tehlikede Olan Yabani Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşme (CITES)	- 55 -
2.1.6. Avrupanın Yaban Hayatı ve Yaşama Ortamlarını Koruma Sözleşmesi (Bern Sözleşmesi)	- 55 -
2.1.7. Kuşların Himayesine Dair Milletlerarası Sözleşme	- 56 -
2.1.8. Özellikle, Su Kuşları Yaşama Ortamı Olarak Uluslararası Öneme Sahip Sulak Alanların Korunması Hakkında Sözleşme (Ramsar Sözleşmesi)	- 56 -
2.1.9. Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi	- 57 -
2.2. Ulusal Mevzuat	- 57 -
2.2.1. 5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanunu	- 58 -
2.2.2. Hayvanların Korunmasına İlişkin Diğer Mevzuat Hükümleri	- 62 -
2.3. Mukayeseli Hukukta Hayvan Haklarına İlişkin Yasal Mevzuat	- 63 -
2.3.1. Hollanda	- 64 -
2.3.2. Fransa	- 64 -
2.3.3. İspanya	- 65 -
2.3.4. Almanya	- 65 -
2.3.5. Avusturya	- 67 -
2.3.6. Belçika	- 68 -
2.3.7. İsviçre	- 69 -

2.3.8. İngiltere	- 70 -
2.3.9. İtalya	- 71 -
2.3.10. Malta	- 72 -
2.3.11. Amerika Birleşik Devletleri	- 72 -
2.3.12. Japonya	- 73 -
2.3.13. Avustralya	- 73 -
2.3.14. Tayvan	- 73 -
2.3.15. Hindistan	- 73 -
3. ÜLKEMİZDE HAYVANLARIN KORUNMASI ALANINDA YETKİLİ VE GÖREVLİ KURUM VE KURULUŞLAR	- 74 -
3.1. Yerel Yönetimler	- 74 -
3.1.1. Yerel Yönetimler Tarafından Sokak Hayvanlarına İlişkin Yürütülen Çalışmalar	- 76 -
3.2. Tarım ve Orman Bakanlığı	- 77 -
İKİNCİ BÖLÜM	- 81 -
HAYVANLARIN KORUNMASINDA KARŞILAŞILAN SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	- 81 -
1. KANUNUN ADI	- 81 -
2. TERMİNOLOJİ SORUNU	- 82 -
3. ŞEHİRLERDEKİ HAYVAN SAYISININ BİLİNMEMESİ VE HAYVANLARIN KAYIT ALTINA ALINAMAMASI	- 83 -
3.1. Hayvanların Sayımına İlişkin Çalışmalar:	- 83 -
3.2. Kedi ve Köpeklerin Kimliklendirilmesi:	- 85 -
3.3. Tek Tırnaklı Hayvanların Kimliklendirilmesi:	- 86 -
4. POPÜLASYON KONTROLÜNE İLİŞKİN AKSAKLIKLAR (KISIRLAŞTIRMA)	- 87 -
5. MOBİL KISIRLAŞTIRMA UYGULAMASI SORUNU	- 90 -
6. HAYVANLARA YÖNELİK BAZI FİİLLERİN KABAHAT OLMASI SORUNU	- 92 -
7. HAYVAN SAHİPLENME VE BAKIM KRİTERLERİNİN BELİRLENMESİ	- 96 -
8. HAYVANLARIN REFAHI VE KORUNMASI İÇİN İŞBİRLİĞİ YAPILMASI, BU AMAÇLA YEREL YÖNETİMLERE MALİ DESTEĞİN ARTTIRILMASI	- 98 -
9. HAYVAN HAKLARI FONU KURULMASI	- 101 -
10. ZOONOTİK HASTALIKLAR	- 102 -
11. HAYVANLARA İLİŞKİN SÜREÇLERİN YERİNE GETİRİLMESİNDE PERSONEL YETERSİZLİĞİ	- 105 -
12. HAYVAN KOLLUĞU KURULMASI	- 107 -
13. HAYVANLARIN KORUNMASINDA GÖREVLİ VE YETKİLİ KURUMLARIN NETLEŞTİRİLMESİ İLE TARIM VE ORMAN BAKANLIĞININ 5199 UYGULAMASINA İLİŞKİN DENETİM YETKİSİNİN GÜÇLENDİRİLMESİ	- 108 -
14. KISIRLAŞTIRMA MERKEZLERİ VE GEÇİCİ HAYVAN BAKİMEVLERİ	- 110 -
15. HAYVAN BAKİMEVLERİ İÇİN HAZİNE VEYA ORMAN ALANLARININ TAHSİSİNDE BEDEL ALINMAMASI	- 113 -
16. EV HAYVANI SATIŞ YERLERİNDE (PETSHOP) KEDİ VE KÖPEK SATIŞI	- 114 -
17. HAYVANLARIN KESİMİNDE KARŞILAŞILAN SORUNLAR	- 116 -
18. YASAKLI İRKLAR SORUNU	- 117 -
19. İL HAYVANLARI KORUMA KURULLARININ YAPISININ VE ÇALIŞMA USULÜNÜN DEĞİŞTİRİLMESİ	- 120 -
20. BELEDİYE SINIRLARI DIŞINDA KALAN YERLEŞİM YERLERİNDE YETKİLİ OLAN İL ÖZEL İDARELERİNİN HAYVANLARIN KORUNMASINA İLİŞKİN TEŞKİLATININ BULUNMAMASI	- 121 -
21. SERBEST YAŞAYAN HAYVANLARIN DAĞILIMI VE BESLENME ODAKLARI	- 122 -
22. HAYVAN HAKLARI VE HAYVAN SEVGİSİ KONUSUNDA BİLİNÇLENDİRME VE EĞİTİM	- 124 -
23. YURTDIŞINDAN KAÇAK HAYVAN GİRİŞİ	- 125 -
24. MERKEZ AV KOMİSYONUNUN YAPISI	- 127 -

25. KAÇAK AVCILIK	- 128 -
26. KUŞLARIN ELEKTRİK HATLARI VE HAVAI FİŞEKLER NEDENİYLE ZARAR GÖRMESİ	- 130 -
27. DENİZLERDE HEDEF DIŞI AV SORUNU	- 131 -
28. YABAN HAYATINI TEHDİT EDEN DİĞER UNSURLAR	- 132 -
29. SAZLIK VE ANIZ YAKMA SORUNU	- 135 -
30. KÜRK SEKTÖRÜNE İLİŞKİN SORUNLAR	- 136 -
31. GELENEKSEL HAYVAN DÖVÜŞLERİ	- 140 -
32. HAYVANAT BAHÇELERİ, KARA VE SU SİRKLERİ	- 141 -
33. ÜLKEMİZDE FAYTON SORUNU	- 146 -
33.1. İstanbul Adalar'da Faytonların Tarihi	- 146 -
33.2. Yasal Dayanak	- 150 -
33.3. Sorunlar	- 151 -
33.3.1. Ruam Hastalığı	- 151 -
33.3.2. Fayton Sayısının Çok Fazla Olması	- 152 -
33.3.3. At Ölümü Vakasının Çok Fazla Olması	- 153 -
33.3.4. Vatandaş Şikâyetleri	- 154 -
33.3.5. At Tavlalarının Yetersizliği	- 154 -
33.3.6. At Bakıcılarının Eğitimsiz, Yetersiz Olması ve Çalışma Koşulları	- 158 -
33.4. Sonuç ve Çözüm Önerileri	- 158 -
34. HAYVAN DENEYLERİNE İLİŞKİN SORUNLAR	- 159 -
SONUÇ VE ÖNERİLER	- 163 -
RAPORA İLİŞKİN KARAR İMZA CETVELİ	- 171 -
MUHALEFET ŞERHLERİ VE EK GÖRÜŞLER	- 172 -
KAYNAKÇA	- 188 -

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanundaki Kabahatler İçin Öngörülen İdari Para Cezaları	61 -
Tablo 2. 2004-2019 Yılları Arasında Yerel Yönetimlerce Yapılan Rehabilitasyon Çalışmaları.-	77 -
Tablo 3. 2007-2019 Yılları Arasında Kesilen İdari Para Cezaları	80 -
Tablo 4. Ankara’da 2012 Yılında Yürütülen Proje Kapsamında Elde Edilen Verilere Göre Büyükşehir Sınırları İçinde Yaşayan Kedi ve Köpek Sayıları	83 -
Tablo 5. Ankara’da 2012 Yılında Yürütülen Proje Kapsamında Elde Edilen Verilere Göre Büyükşehir Dışındaki İlçelerin Sınırları İçinde Yaşayan Kedi ve Köpek Sayıları.....	84 -
Tablo 6. Cumhuriyet Başsavcılıklarında 5237 Sayılı Kanununun 151/2 ve 177/1 Maddeleri Uyarınca Açılan Soruşturma Dosya, Şüpheli ve Suç Sayıları (01.01.2014-28.05.2019).....	92 -
Tablo 7. Cumhuriyet Başsavcılıklarında 5237 Sayılı Kanununun 151/2 ve 177/1 Maddeleri Uyarınca Karara Bağlanan Soruşturma Dosya, Şüpheli Ve Suç Sayıları (01.01.2014-28.05.2019)....	93 -
Tablo 8. Ceza Mahkemelerinde 5237 Sayılı Türk Ceza Kanununun 151/2 ve 177/1 Maddeleri İle İlgili Yıl İçerisinde Karara Çıkan Dosyalar, Dosyalardaki Sanık Ve Suç Sayıları (01.01.2014- 28.05.2019).....	94 -
Tablo 9. Bazı Zoonotik Hastalık ve Kuduz Riskli Temas Vakalarının Yıllara Göre Dağılımı, Türkiye, 2014-2018	103 -
Tablo 10. Bazı Zoonotik Hastalıklara Bağlı Ölüm Sayıları (2014-2018)	104 -
Tablo 11. Ülkemize Kaçak Yollarla Sokulmaya Çalışılırken Yakalanan Canlı Hayvanlar	126 -
Tablo 12. Faytonların Tarihi	146 -
Tablo 13. Adalarda Bulunan Fayton Sayıları	150 -
Tablo 14. 2019 Yılı İlkbahar Ruam Taramasına Göre Adalarda Bulunan At Sayıları	151 -
Tablo 15. Adalarda Bulunan At Tavlıları/Barınakları ve Yaklaşık Kapasiteleri.....	151 -
Tablo 16. Yıllara Göre Ruam Hastalığı Tespit Edilerek İtlaf Edilen At Sayısı	152 -

RESİM LİSTESİ

Resim 1. Çankaya Belediyesi Sahipsiz Hayvan Rehabilitasyon Merkezi İnceleme Ziyareti	38 -
Resim 2. Ankara Büyükşehir Belediyesi Gölbaşı Sahipsiz Hayvan Geçici Bakımevi İnceleme Ziyareti	39 -
Resim 3. Adalar İlçesi İnceleme Ziyareti Kapsamında Büyükkada'da İlgililerle İstişare Toplantısı	41 -
Resim 4. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Tepeören Sahipsiz Hayvan Geçici Bakımevi ve Bahçeli Yaşam Alanı İnceleme Ziyareti	42 -
Resim 5. Bilecik Belediyesi Hayvan Bakımevi	78 -
Resim 6. Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Hayvan Bakımevi	78 -
Resim 7. Mikroçip Uygulama Enjektörü ve Mikroçip	78 -
Resim 8. Kulak Küpesi	78 -
Resim 9. Mikroçip Okuyucu	78 -
Resim 10. DKMP Kuş Evleri	79 -
Resim 11. DKMP Tarafından Hibe Edilen Köpek Evi	79 -
Resim 12. 1920'li yıllar Büyükkada Eski Köy	147 -
Resim 13. 1950'ler Büyükkada Fayton Meydanı	147 -
Resim 14. Adalarda Akülü Araçlar	148 -
Resim 15. 23 Nisan 2019 Günü Saat Meydanı Kalabalığı ve Fayton Kuyruğu	148 -
Resim 16. Büyükkada Fayton Meydanı	149 -
Resim 17. Fayton Denetlemeleri	149 -
Resim 18. Adalarda Ölen Atların İlçe Belediyesi Tarafından Gömülmesi	153 -
Resim 19. Orman İçinde Ölen ve Parçalanmış Bir At	153 -
Resim 20. At Parlaması Sonucu Sürücünün ve Atların Öldüğü Bir Fayton Kazası	154 -
Resim 21. İSPARK Fayton Park Alanı	155 -
Resim 22. Aya Nikola At Barınakları-1	155 -
Resim 23. Aya Nikola At Barınakları-2	156 -
Resim 24. Aya Nikola At Barınakları-3	156 -
Resim 25. Aya Nikola At Barınakları-4	157 -
Resim 26. Kaçak Yapılmış Bir At Barınağı	157 -

KISALTMALAR TABLOSU

- AB:** Avrupa Birliği
ABGB: Avusturya Medeni Kanunu
ABD: Amerika Birleşik Devletleri
Av: Avukat
BGB: Alman Medeni Kanunu
Bkz.: Bakınız
BM: Birleşmiş Milletler
DKMP: Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü
EVCİLDER: Evcil Hayvancılık İşadamları Derneği
DOHAYSA: Doğa ve Hayvan Savunucuları Derneği
HABG: Hükümün açıklanmasının geri bırakılması
HADMEK: Hayvan Deneyleri Merkezi Etik Kurulu
HADYEK: Hayvan Deneyleri Yerel Etik Kurulu
HATÜ : Hayvan Aşılama ve Tedavi Ünitesi
HAYBİS: Hayvan Bilgi Sistemi
HAYTAP: Hayvan Hakları Federasyonu
HAYKONFED: Hayvanların Yaşam Hakları Konfederasyonu
KHK: Kanun Hükümünde Kararname
md. : madde
MEB: Milli Eğitim Bakanlığı
R.G.: Resmi Gazete
s.: sayfa
SİMORG: Sokak Hayvanları İçin Mücadele ve Organizasyon Derneği
StGB: Alman Ceza Kanunu
STK: Sivil Toplum Kuruluşları
TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi
T.C.: Türkiye Cumhuriyeti
TCK: Türk Ceza Kanunu
UNESCO: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
vb.: ve benzeri
vd.: ve diğerleri
vs.: vesaire
YÖK: Yükseköğretim Kurulu
yy: yüzyıl

KOMİSYON BAŞKANININ SUNUŞU

Yaşadığımız dünyada, bütün canlıların hayatlarını koruma ve devam ettirme yönünden birbirleriyle yakın ilişkileri vardır. Doğada yaşayan her canlı varlık, doğal düzenin bir parçası ve koruyucusudur. Yok edilen her hayvan ve bitki türünde doğamız, telafisi mümkün olmayan kayıplarla karşı karşıya kalmaktadır. Bu sorunların çözümünde, yaşama saygı duyma felsefesi yatmaktadır. Toplumsal uzlaşmadan ahlâka, insan haklarından diğer canlıların haklarına kadar uzanan her türlü sorunun yaşama saygı duyulmadan çözümlenmesi mümkün değildir. Bu nedenle, tüm canlıları bir bütün olarak ele almak ve değerlendirmek gerekir. İnsan, ekolojik bir varlıktır ve tüm canlılarla sürekli bir etkileşim içindedir. Bu etkileşimin doğru yapılması, dünya dengelerinin korunması ve sürdürülebilir hale gelmesinde fevkalade önemlidir. Bu etkileşim doğru kurulmadığı içindir ki, dünya dengeleri önemli sıkıntılara gebe dir. Bu nedenle, dünya dengelerini korumak, tüm canlılarla, bitki ve hayvanlarla, yani, doğadaki sistemi bilerek, bu dengeyi bozmadan, onlarla beraber hareket etme gereği vardır; bu, doğaya hükmetmek değil, doğanın dengeleriyle ve sistemiyle beraber yürümenin amacıdır. Bu nedenle, tüm canlılarla ve hayvanlarla ilgili olarak, gerek insanî açıdan gerek dinlerin odak noktasında, onları koruma, himaye etme tavsiyesi, öğretisi ve emri vardır.

Geleneklerinde hayvan sevgisi olan, tarihinde hayvanların korunması için vakıflar kurmuş olan ülkemizde ise hâlâ hayvanların öldürülmesini, kötü muameleye maruz kalmasını konuşmamız bizim için önemli bir mahzurdur. Zira geçmişimize baktığımızda, daha Avrupa'da hayvan haklarının esamesinin okunmadığı dönemlerde, Osmanlı toplumunda, hayvanları haksız yere öldürmek şöyle dursun, onlara sövmenin, kaba davranmanın ve onları dövmenin bile yasaklandığını; bununla ilgili çok ciddi kanunnameler çıkarıldığını görürüz. Geçmişte, atalarımız, gerek Selçuklu ve gerekse Osmanlı döneminde, hayvanlara büyük bir şefkat ve sevgi göstermişler, hayvanlar yararına birçok vakıflar kurdurmışlardır; yaşlı hayvanların ömürlerini tamamlayabilmeleri için büyük otlaklar vakfetmişler, göçmen kuşların göçlerini kolaylaştırmak için vakıflar kurmuşlar; cami, medrese ve konakların cephelerine, sanat eseri niteliğinde, kuş evleri eklemiştirlerdir. Bu hususla ilgili olarak, XVII. Yüzyılda Osmanlı ülkesini gezmiş olan Fransız Avukat Guer, Şam'da hastalanan kedilerle köpeklerin tedavisine ait bir hastanenin varlığından söz etmektedir. *“Eski Vakıf geleneğinde hasta hayvanları tedavi ve otlatma yerleri mevcuttur. Yeşil Mera (şu anda Şam'ın şehir stadı olarak kullanılan saha), çalışma gücünü*

yitirdiğinden sahiplerinin yem ve bakımını kaybeden aciz hayvanların otlanması için zamanında vakfedilmiş bir yerd. Bu hayvanlar ölünceye kadar orada otlanırdı. Şam Vakıfları arasında, kedilerin yiyip uyuyacağı ve gezineceği yerler de vardı. Öyle ki, her gün yiyeceklerini bulmakta hiçbir güçlük çekmeyen yüzlerce kedi, buranın demirbaşı mesabesinde (durumunda) idi. Kuşların Müslümanların hayatında ayrı bir yeri ve önemi vardır. Sadece bülbül gibi sesi güzel ötücü kuşlar değil, başta güvercin olmak üzere leylek, kumru ve kırlangıç gibi diğer kuşlara karşı da büyük sevgi beslemişlerdir. Bu sevgi, çeşitli şekillerde ortaya çıkmıştır: Kuş haklarını koruma, onlara yiyecek temini için vakıf kurma, tedavileri için hastane yapma, bazı türlerini evcilleştirme ve kafeste saklama veya tam tersi olarak kafeslerden kurtarma gibi. Sevgilerinden dolayı kuşları kafeslerden kurtarmalar çok olduğu gibi, kafeste kuş besleyenler de çoktu." Batılı seyyah La Martin, Doğuya Seyahat adlı eserinde, Osmanlıdaki hayvan sevgisini şöyle anlatır: "Müslümanlar canlı ve cansız mahlûkatın hepsiyle iyi geçinirler: Ağaçlara, kuşlara, köpeklere, velhasıl Allah'ın yarattığı her şeye hürmet ederler; bizim memlekette de başıboş bırakılan veya azarlanan bu zavallı hayvanların hepsine şefkat ve merhamet teşmil ederler. Bütün sokaklarda mahalle köpekleri için belli aralıklarla su kovaları sıralanır. Bazı Türkler de, ömürleri boyunca besledikleri kumrular için, öldükten sonra onların hayatlarının devam etmesi için vakıflar tesis edip, kendilerinden sonra da yem verilmesini sağlarlar". Bütün bu incelemeler bizim medeniyetimizin, kültürümüzün ve insanlığın bu husustaki yaklaşımının örnekleriyle doludur. Ülkemizde ise başıboş hayvanların içinde buldukları ortam ve gördükleri eziyet, insanlara bulaşma riski olan hastalıklar, hayvan refahı, doğal ve yaban hayatın korunmasındaki eksiklikler, nesli tükenmekte olan hayvanlar, doğal çevrelerin korunması gibi konular, maalesef, bugüne kadar sorun olmaya devam etmiştir.

Bu konuda değinilmesi gereken bir diğer konu, sokak hayvanları sorununun tek boyutlu değil, çok boyutlu ele alınması; sorunun hem insan hem de hayvan boyutunun incelenmesi gerektiği hususudur. Sokakta bulunan hayvanlar açlık, susuzluk, hastalık, insanlar tarafından kötü muamele, diğer hayvanlar tarafından saldırıya uğrama gibi çeşitli riskler altında yaşarken; diğer taraftan sokak hayvanlarının insanlara saldırmaları, kuduz, gibi zoonotik hastalıkların bulaşması, hayvanların neden olduğu trafik kazaları gibi durumlar da söz konusudur. Bu bağlamda hayvanlara yönelik şiddetin ve kötü muamelenin görmezden gelinmemesi gerektiği gibi, insanların uğradığı saldırılar ve zararlar da görmezden gelinmemelidir. Bu nedenle soruna yönelik çözümler ortaya konurken hem insan hem de hayvan boyutu birlikte değerlendirilmeli, her iki varlık için de en yüksek faydanın sağlanacağı çözümler getirilmelidir.

Tüm sorunların çözümünde olduğu gibi, hayvanların korunması bakımından temel çözümün yolu eğitimden geçmektedir; ancak, bu süreç tamamlanıncaya kadar bazı yapısal çalışmaları da yapmak sorumluluğundayız. Her ne kadar insanımızın yüksek duygularını hesaba katsak bile, bazı hususlar sadece insan vicdanına bırakılmamalıdır. Psikolojik bozukluklar, ekonomik güçsüzlükler ve daha birçok nedenden dolayı, her millette olduğu gibi, suça yönelen insanlarımızın da varlığını hesaba katarak, bu alanda caydırıcı düzenlemeler yapma zorunluluğu bulunmaktadır.

Gelişmiş ülkelerde sokaklarda hiç hayvan bulunmadığı gerekçesinden yola çıkarak sokak hayvanlarının itlaf edilmesine yol açacak bir düzenleme ya da uygulama yapılması hayvanların yaşam hakkını ortadan kaldırmak demektir. İnsanın, hiçbir gerekçeyle bir türü ortadan kaldırma kararına ya da yetkisine sahip olmadığı kabul edilmelidir. Nitekim doğanın ve çevrenin korunması insanın sorumluluğunda bir alandır. Doğanın korunması hayvanların korunması hususunu da kapsamaktadır. Yapılacak mevzuat çalışmalarında doğanın korunması sorumluluğu ve bilinci içerisinde hem insanlar gibi diğer türlerin refahı hem de gelecek nesillerin çevre ve yaşam kalitesinin göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

Mustafa YEL
Tekirdağ Milletvekili
Komisyon Başkanı

ÖNERGE METİNLERİ

1. Siirt Milletvekili Meral Danış Beştaş ve 19 milletvekilinin, sokak hayvanlarının sorunlarının incelenerek sorunların çözüm yollarının belirlenmesi amacıyla bir Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergesi. (10/102):

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞI'NA

Sokak hayvanlarının maruz kaldığı sorunların araştırılarak sorunlara çözüm getirilmesi amacıyla Anayasa'nın 98 inci, TBMM İçtüzüğü'nün 104 ve 105 inci maddeleri uyarınca Meclis Araştırması açılmasını arz ederim.

1) Meral DANIŞ BEŞTAŞ	Siirt
2) Ayhan BİLGİN	Kars
3) Tulay HATIMOĞULLARI ORUÇ	Adana
4) Kemal PEKÖZ	Adana
5) Abdullah KOÇ	Ağrı
6) Berdan ÖZTÜRK	Ağrı
7) Dirayet Dilan TAŞDEMİR	Ağrı
8) Filiz KERESTECİOĞLU DEMİR	Ankara
9) Kemal BÜLBÜL	Antalya
10) Ayşe ACAR BAŞARAN	Batman
11) Necdet İPEKYÜZ	Batman
12) Mehmet Ruştü TIRYAKI	Batman
13) Feleknas UCA	Batman
14) Erdal AYDEMİR	Bingöl
15) Salihe AYDENİZ	Diyarbakır
16) Dersim DAĞ	Diyarbakır
17) Musa FARİSOĞULLARI	Diyarbakır
18) Semra GÜZEL	Diyarbakır
19) Adnan Selçuk MIZRAKLI	Diyarbakır
20) Hişyar ÖZSOY	Diyarbakır

Gerekeç:

Hayvan hakları konusunda uluslararası düzeydeki önem arz eden metin, Hayvan Hakları Evrensel Beyannameyi olup Beyanname; yaşayan bütün canlıların doğal haklara sahip olduğunu ve insanoğlu tarafından hayvanlara saygı gösterilmesini, bir insanın bir diğere gösterdiği saygıdan farklı görülmemesini ifade etmektedir. Bu bağlamda, hayvanlara kötü muamele edilemeyeceği veya zalimane davranışlarda bulunulamayacağı, eğer bir hayvanın öldürülmesi gerekiyorsa, bunun bir anda, acısız ve korku yaratmaksızın yapılması gerektiği, bir insanın desteğine ihtiyaç duyan her hayvanın uygun beslenme ve bakımı görme hakkına sahip olduğu, hayvanlar üzerine yapılan fiziksel ya da psikolojik acı çekmeye sebep olan deneylerin hayvanların haklarının ihlali olduğu, vahşi hayvanların da yaşama hakkına ve kendi doğal çevrelerinde özgürce üreme hakkına sahip olduğu, ölü bir hayvana bile saygıyla davranılması gerektiği, hayvanların kendilerine özgü yasal statüleri ve haklarının hukuk tarafından tanınmak zorunda olduğu, hayvanların güvenliğinin koruma altına alınmasının devlet örgütleri düzeyinde temsil edilmesi gerektiği vb. gibi hayvan haklarına ilişkin temel ilkeleri ortaya koymaktadır.

Türkiye de bu doğrultuda;

- Ev Hayvanlarının Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesini 18 Kasım 1999 tarihinde imzalamış, 28 Kasım 2003 tarihinde onaylamıştır.
- Deneysel ve Diğer Bilimsel Amaçlarla Kullanılan Omurgalıların Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesini 5 Eylül 1986 tarihinde imzalamıştır.
- Yetiştirme Amaçlarıyla Muhafaza Edilen Hayvanların Korunması Hakkındaki Avrupa Sözleşmesi'ni 6 Haziran 2007 tarihinde imzalamıştır.
- Hayvanların Uluslararası Taşıma Sırasında Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi ve 103 sayılı Ek Protokolü sırasıyla 19 Aralık 1975 ve 19 Mayıs 1989 tarihlerinde onaylamıştır.
- Kesim Sırasında Hayvanların Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesi, 17 Eylül 2007 tarihinde imzalamıştır.

Ayrıca; Çevre ve Orman Bakanlığının girişimleri ile 2004 yılında kabul edilen 5199 sayılı "*Hayvanları Koruma Kanunu*" Avrupa Sözleşmesi göz önüne alınarak hazırlanmıştır. Keza 2006 yılında "*Hayvanların Korunmasına Dair Uygulama Yönetmeliği*" yayınlanarak 5199 sayılı Kanunda yer alan hükümlerin uygulanmasına ilişkin esaslar ele alınmıştır. Gerek

Kanun gerek Yönetmelik her türlü hayvanın korunmasını hedeflerken, içeriğinde sokak hayvanlarının korunmasına dair çok sayıda hüküm bulunmaktadır. Ancak bu hükümler sadece kâğıt üzerinde kalmakta, sokak hayvanlarının yaşadığı mağduriyete bir çözüm olamamaktadır. Mevcut hukuk sisteminde hayvanların vücut bütünlüğüne yönelik saldırılar, işkence, hayvanlara kasıtlı olarak kötü davranmak, acımasız ve zalimce işlem yapmak, dövme, aç ve susuz bırakmak, aşırı soğuğa ve sıcağa maruz bırakmak, bakımlarını ihmal etmek, fiziksel ve psikolojik acı çektirmek, gücünü aştığı açıkça görülen fiillere zorlamak ve benzeri fiiller “suç” değil “*kabahat*” olarak değerlendirilmekte ve bu kapsamda yaptırım olarak sadece idari para cezaları öngörülmektedir. Bu ise sokak hayvanlarının maruz kaldığı ve yaşam haklarına yönelik şiddet eylemlerini caydırıcı değildir.

Diğer yandan sahipsiz sokak hayvanlarının yaşam haklarına dair sorunlarının yanı sıra; “nüfus kontrolü”, “beslenme”, “sağlık” ve “buldukları bölgede yaşam hakkı”na dair temel gereksinimleri de tamamen göz ardı edilmektedir. Hayvan severlerin gönüllü çabaları haricinde soruna çözüm getiren ve hayata geçirilmiş bir çalışma söz konusu değildir. Sokak hayvanlarının maruz kaldığı sorunların giderilmesinde en temel nokta ise; toplumda hayvan sevgisi ve birlikte yaşama bilincinin oluşturulmasıdır. Zira hayvanların doğal olarak yaşadıkları coğrafya çoğu kez insanlarca işgal edilerek onların yaşama alanlarının daraltılmış olduğu kuşkusuzdur. Üstelik bu durum çoğu türlerin yok olmasına, azalmasına da nedendir.

Bu bağlamda, sahipli ve sahipsiz sokak hayvanlarının maruz kaldığı sorunların araştırılması, sorunun çözümü noktasında gerekli çalışmaların yürütülmesi ve bu çalışmaların yürütülmesi için bir komisyon kurulmasını Genel Kurulun takdirlerine sunuyoruz.

2. Manisa Milletvekili Semra Kaplan Kıvırcık ve 31 milletvekilinin, hayvanlara uygulanan şiddet ve kötü muamele olaylarının incelenerek bu olayların önlenmesi için yapılması gerekenlerin saptanması amacıyla bir Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergesi. (10/461):

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Ülkemizde hayvanlara uygulanan şiddet ve işkence olaylarının araştırılarak, bu fiillerin önlenmesi, hayvanların korunması için alınması gereken tedbirlerin belirlenmesi maksadıyla Anayasamızın 98 inci ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün 104 üncü ve 105 inci maddeleri gereğince bir Meclis Araştırması açılmasını arz ederiz.

1) Semra KAPLAN KIVIRCIK	Manisa
2) Ekrem ÇELEBİ	Ağrı
3) Mehmet Kasım GÜLPINAR	Şanlıurfa
4) Ali Cumhur TAŞKIN	Mersin
5) Cemal ÖZTÜRK	Giresun
6) İffet POLAT	İstanbul
7) Ahmet DEMİRCAN	Samsun
8) Ahmet Mücahit ARINÇ	İstanbul
9) Zülfü Tolga AĞAR	Elazığ
10) Metin ÇELİK	Kastamonu
11) Muhammed Fatih TOPRAK	Adıyaman
12) Radiye Sezer KATIRCIOĞLU	Kocaeli
13) Emine ZEYBEK	Kocaeli
14) Osman BOYRAZ	İstanbul
15) Tahir AKYÜREK	Konya
16) Jülide İSKENDEROĞLU	Çanakkale
17) Arzu AYDIN	Bolu
18) Çiğdem KONCAGÜL	Tekirdağ
19) Selman ÖZBOYACI	Konya
20) Nilgün ÖK	Denizli
21) Gülay SAMANCI	Konya
22) Ahmet BÜYÜKGÜMÜŞ	Yalova
23) Meliha AKYOL	Yalova

24) Nevzat ŞATIROĞLU	İstanbul
25) Rümeyşa KADAK	İstanbul
26) Pakize Mutlu AYDEMİR	Balıkesir
27) Belgin UYGUR	Balıkesir
28) Hülya NERGİS	Kayseri
29) Mihrimah Belma SATIR	İstanbul
30) Cengiz AYDOĞDU	Aksaray
31) Zeynep YILDIZ	Ankara
32) İsmet UÇMA	İstanbul

Gerekçe:

24 Haziran 2004 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisinde kabul edilen ve 1 Temmuz 2004 tarihinde yürürlüğe giren 5199 sayılı “**Hayvanları Koruma Kanunu**” hayvan hakları konusunda ülkemizde yapılan ilk düzenlemedir. Sonraki tarihlerde çeşitli değişiklikler yapılmış olmasına rağmen, söz konusu Kanun hayvan haklarını koruma adına ne yazık ki yetersiz kalmış, hayvanlara karşı kötü muamele engellenememiştir. 5199 Sayılı Kanun yalnızca idari ceza ile sınırlı olması, mevzuatın caydırıcı olmasını engellemekte ve ülkemizde hayvanlara yönelik şiddetin gündelik hayatın olağan bir parçası gibi görünmesine sebep olmaktadır. Hâlbuki dünyayı birlikte paylaştığımız hayvanlar, bize verilen bir emanet olup kötü muameleden uzak bir yaşam hak etmektedirler. Bu nedenle Hayvanları Koruma Kanununun yeniden gözden geçirilmesi, uygulamada yaşanan sıkıntılar ile birlikte kanunun yeniden şekillendirmesi gerekmektedir.

Hayvanların korunması ve şiddetin önlenmesi hususunda kamuoyunda oluşan bazı talepler;

- Hayvanlara karşı kötü muamelenin durdurulması için belediyelerin etkin sorumluluğu,
- Bakanlığın belediyeler üzerinde idari yaptırım yetkisi,
- Hayvan hakkı ihlallerinde STK’lar, Yerel Hayvan Koruma Görevlerinin savcılıklara müracaat edebilmesi,
- Hayvanlara karşı tecavüz/istismar suçu idari cezalarla caydırılmamakta olup, faillere etkin engel ve caydırıcı tedbirler uygulanması,
- “Sahipli/sahipsiz” hayvan ayrımı olmaması,
- Sahipsiz hayvanların alındıkları yere bırakılması hususunda hayvanların besin bulma gibi sıkıntılar yaşamaması,

- Hayvanlara karşı işlenen suçların, net olarak tanımlanması,
- İdari para cezalarının caydırıcı ve orantılı seviyeye çıkartılması,
- Hayvanlara gerçekten koruma sağlayacak şekilde düzenlemeler yapılması,
- Hayvan katliamına sebep olan avcılığın sıkı bir denetim altına alınması, nesli tükenen veya tükenme ile karşı karşıya olan hayvanların korunma altına alınması,
- Tehlikeli hayvanların ve ırklarının listesinin tekrar incelenmesi, şeklinde özetlenebilir.

Hayvanları eziyet ve kötü muamele konusunda resmi kurumlarımızca, sağlıklı ve düzenli veri tutulması çok önemli bir ihtiyaç iken, hayvan hakları savunucuları ve konu ile ilgili STK'ların maddi veya fiili güçleri yeterli olmadığından, ülke genelinde yaşanan hayvan hakları ihlallerine ilişkin sağlıklı bilgiye ulaşılamamaktadır. Ancak, son yıllarda kamu vicdanını rahatsız eden ve medyada karşılık bulan hayvanlara karşı kötü muamelenin arttığı görülmektedir.

Hayvan sevgisi (birçoğumuz içinde geçerli olacak şekilde) çocukluktan başlayarak kişilere kazandırılması gereken bir duygudur. Bu sevgiyi benimsemeyen çocuklar ne yazık ki ileriki dönemlerinde, hayvanları kendi kişisel zevkleri için bir meta olarak gören büyükler haline gelebilmektedir. Hayvan sağlığı koşullarına uymayan "pet-shop" adına çalışan işletmeler bulunmaktadır. Bu işletmeler, satmış oldukları yavru hayvanları hem faturasız, hem menşei şahadetnamesiz, hem de aşuları olmaksızın, sağlık sorunları ile birlikte satmakta, sonradan da sorumluluk kabul etmemektedirler. Ev ve süs hayvanı satışını yapacak kişilerin eğitim zorunluluğunun yanısıra hayvanların daha iyi koşullarda bulunabilmeleri için şartları belirlemek önem arz etmektedir.

Belediyelerin birçok güzel uygulaması yanında, konuya yeterince hassasiyet olmayan personel görev yapması sıklıkla kamuoyunda tartışma konusu olmaktadır. Barınak, bakımevi ve hayvan hastanesine sahip olan yerel yönetimlerin, bu barınak ve bakım evlerinde hayvanlar için sundukları hizmetin niteliği ve kalitesi üzerinde de önemle durulmalıdır. Barınaklar ne yazık ki hayvanlar için genelde uygun olmayan koşullarda faaliyet göstermekte ve buralarda tutulan hayvanların sağlık, beslenme, temizlik ve hayvan haklarına uygun fiziksel ortamda yaşama hakları da sıklıkla ihlal edilmektedir. Barınakların maddi ve fiziksel imkânlarının ve personel sayısının yetersizliği, personelin hayvan hakları konusundaki bilgi eksikliği, birçok barınakta veteriner hekim olmaması, yine barınaklardaki koşulların kötüleşebilmektedir.

Hayvan hakları ihlallerinin incelenmesi, yasal önlemlerin detaylıca araştırılması, kamuoyunun merakla beklediği yasal düzenlemelerinin sağlıklı bir şekilde çıkarılabilmesi için hayvan hakları savunucuları, konunun uzmanları, hukukçular, veteriner hekimler ile ilgili STK'ların görüşmelerini ve alınacağı bir araştırma komisyonunun kurulması önem arz etmektedir.

3. İstanbul Milletvekili Mustafa Sezgin Tanriku lu ve 25 milletvekilinin, hayvanlara uygulanan şiddet ve kötü muamele olaylarının incelenerek bu olayların önlenmesi için yapılması gerekenlerin saptanması amacıyla bir Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergesi. (10/682):

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanununda hayvanlara yönelik şiddet, dövüş, tecavüz, kasten öldürme gibi fiilleri uygulayanlar için, idari para cezasına hükmedilmesi ve yasanın yürürlüğe girdiği 2004 yılından itibaren söz konusu fiillerde ciddi sayıda artış olması gözetilerek verilen cezaların caydırıcı olmaması nedeniyle yeni düzenlemelere ihtiyaç duyulmuştur. Bu noktada, sahipli-sahipsiz ayrımı gözetilmeksizin hayvanlara yönelik suçların TCK kapsamına alınarak hapis cezası ile cezalandırılmasının gerekliliği bildirilmiştir.

Tasarının 2. Maddesi ile Hayvanları Koruma Kanununun 28. Maddesinden sonra gelmek üzere eklenen “Suçlar” başlıklı 28/A maddesinin 1. fıkrasında, “Sahipli veya sahipsiz hayvana acımasız veya zalimce muamelede bulunan veya eziyet eden ya da bu hayvanı haklı bir neden olmaksızın öldüren kişi 4 aydan 3 yıla kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılır” denilmektedir. Madde metninde yer alan “haklı bir neden olmaksızın” ibaresi, belirsizlik içermektedir ve objektif olmaması sebebiyle uygulamada ciddi sakıncalar doğuracaktır. Bu sebeple, kanunun amacıyla da bağdaşmayan bu ibarenin madde metninden çıkarılması gerektiği düşünülmektedir.

Hayvanlara yönelik her gün artan, basında da sıkça yer alan ve toplumda infial uyandıran şiddet olaylarının önlenmesi için, alt sınırı en azından 2 yıldan başlayan hapis cezaları öngörülmelidir. Bu şekilde, uygulamada adli para cezasına çevrilecek ve ertelenecek olan cezalar son derece yetersiz ve caydırıcı olmaktan uzaktır.

Ağırlaştırıcı sebep olarak, 3. fıkrada bu suçun “birden fazla hayvana karşı işlenmesi halinde cezanın yarı oranında arttırılması” öngörülmüştür. Birden fazla hayvana karşı işlenmesi halinde, her bir fiilin başlı başına suç teşkil etmesi ve her hayvan için ayrı ayrı cezalandırılması gereklidir. Ağırlaştırıcı sebeplerle ilgili düzenlemenin, hayvanlara yönelik şiddetin türleri ve boyutları dikkate alındığında eksik ve yetersiz olduğu görülmektedir. Suçun; silahla, uyuşturucu madde etkisi altında, zehir kullanılarak ve işkence ile işlenmesi halinde cezanın bir kat arttırılmasının, ayrıca bu suçların hayvanların bakım ve gözetimiyle

ilgilenen kamu görevlileri tarafından işlenmesi halinde de cezanın bir kat arttırılmasının gerekli olduğu göz önünde bulundurulmalıdır.

Dördüncü fıkrada, “Hayvanları birbirine zarar verecek şekilde dövüşürenler 2 aydan 2 yıla kadar hapis veya adli para cezasıyla cezalandırılır” denilmektedir. Burada “birbirine zarar verecek şekilde dövüşürenler” ibaresinin kaldırılması, sadece dövüşürme eyleminin cezalandırılması gereklidir. Fiziksel ve psikolojik boyutları göz önüne alındığında, hayvanların birbirine zarar vermeden dövüşürülmesi fiilen imkânsızdır. Ayrıca, hayvan dövüşlerinin kumar ve bahis oynatma kapsamında ciddi bir sektör olduğu düşünüldüğünde öngörülen ceza, caydırıcı olmaktan çok uzaktır. Bu fiilin mutlak hapisle cezalandırılarak, adli para cezasına çevrilerek ertelenme veya HAGB sınırında olmamasının faydalı olacağı düşünülmektedir. Ağırlaştırıcı sebep olarak, tekrerrü ve hayvanın ölümü halinde cezanın bir kat arttırılması, güvenlik tedbiri olarak ise hayvanlara el koyulma ibaresinin madde metnine eklenmesi gerekmektedir.

Madde 28/A kapsamında düzenlenen suçların, bilişim yoluyla işlenmesi halinin de ağırlaştırıcı sebep olarak düzenlenerek, verilecek cezanın bir kat arttırılmasının uygun ve gerekli olduğu düşünülmektedir.

Sahipli hayvanlara yönelik suçlarda, soruşturma şartı olarak hayvan sahibinin şikâyetçi olma şartı, sahibinin zarar vermesi durumunda suçun cezasız kalmasına yol açacağı gibi, hayvanlara zarar vermek isteyen kişilerin hayvanı sahiplenerek bu suçtan muaf tutulmasının önünü açmaktadır. Sahipsiz hayvanlara yönelik suçlarda ise, soruşturma-açılması, Bakanlığın başvurma şartına ve dolayısıyla inisiyatifine bırakılmıştır. Hâlihazırda Bakanlığın sahipsiz hayvanlar ve yaban hayatıyla ilgili fazla olan iş yükü daha da artacağı için bu beklentiye cevap vermesi mümkün olamayacaktır. Diğer yandan, hayvanlara yönelik şiddet her geçen gün artmaktadır.

Hâlihazırda, hayvanlara yönelik şiddet olaylarında, sivil toplum örgütleri, yerel hayvan koruma görevlileri, baroların hayvan hakları kurullarına mensup kişiler ve hayvanlara karşı duyarlı olan vatandaşlar tarafından Cumhuriyet Savcılıklarına şikayette bulunulmakta iken suçun takibinin şikâyete bağlı olması durumunda, hayvan hak ve ihlalleri konusunda daha da geriye götüreceği aşikârdır.

Hayvanlara fiziksel ve psikolojik olarak ciddi zarar veren ve ölümlerle dahi sonuçlanabilen tecavüz fiilinin toplumsal sonuçları da düşünüldüğünde idari para cezasının caydırıcılığı sebebiyle, hayvanlara cinsel istismarda bulunanların alt sınırı 2 yıldan az

olmayacak şekilde hapis cezası ile cezalandırılması, sahipsiz hayvanların tedavi, bakım ve korunma uygulamaları adı altında toplu olarak itlaf edilmelerinin, zehirlenmelerinin ve aç susuz ormanlara bırakılmalarının önüne geçilerek, konu ile ilgili ihmali ve sorumluluğu bulunanların belirlenip haklarında gerekli işlemlerin başlatılması, muğlak ifadeler yerine, her türlü şiddet fiilinin ve cezaların ayrı ayrı düzenlenerek, sahipli - sahipsiz ayrımı gözetmeksizin tüm hak ihlallerinin tespit edilerek bu tür ihlallerin bir daha yaşanmaması adına etkili, sürekli ve somut önlemlerin belirlenmesi amacıyla Anayasa'nın 98'inci ve TBMM İçtüzüğü'nün 104'cü ve 105'inci maddeleri gereği, Meclis Araştırması açılmasını arz ederiz.

1) Mustafa Sezgin TANRIKULU	İstanbul
2) Serkan TOPAL	Hatay
3) Kemal ZEYBEK	Samsun
4) Çetin ARIK	Kayseri
5) Fatma KAPLAN HÜRRİYET	Kocaeli
6) Kadim DURMAZ	Tokat
7) Baha ÜNLÜ	Osmaniye
8) Ahmet ÖNAL	Kırıkkale
9) Kazım ARSLAN	Denizli
10) Ayhan BARUT	Adana
11) Özgür KARABAT	İstanbul
12) Gamze TAŞCIER	Ankara
13) Nurhayat ALTACA KAYIŞOĞLU	Bursa
14) Ali ŞEKER	İstanbul
15) Ali ÖZTUNÇ	Kahramanmaraş
16) Alpay ANTMEN	Mersin
17) Süleyman BÜLBÜL	Aydın
18) İrfan KAPLAN	Gaziantep
19) Servet ÜNSAL	Ankara
20) Cengiz GÖKÇEL	Mersin
21) Hasan BALTAÇI	Kastamonu
22) Mahmut TANAL	İstanbul
23) Okan GAYTANCIOĞLU	Edirne
24) Tahsin TARHAN	Kocaeli

25) Ulaş KARASU
26) Hüseyin Avni AKSOY

Sivas
Karabük

4. İzmir Milletvekili Binali Yıldırım ve 36 milletvekilinin, hayvan hakları konusunda atılması gereken adımların ortaya konulması, hayvanların yaşadıkları zorlukların tespit edilerek çözüm önerilerinin belirlenmesi amacıyla bir Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergesi. (10/977):

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Yeryüzünü birlikte paylaştığımız, tarihin başlangıcından bu yana hayatımıza eşlik eden hayvanlara karşı, kendi hayat alanı içinde büyük bir sevgi ve şefkat gösteren, dünyaya örnek uygulamalar oluşturan kadim bir medeniyetin mirasçısı halkımızın bu değerlerine uygun, hukuk sistematığıyla uyumlu, hayvan hakları konusunda atılması gereken adımların ortaya konulması, hayvanların yaşadıkları çok çeşitli zorlukların, problemlerin tespit edilerek çözüm önerilerinin belirlenmesi amacıyla Anayasamızın 98 inci ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün 104 üncü ve 105 inci maddeleri gereğince bir Meclis Araştırması açılmasını arz ederiz.

1) Binali YILDIRIM	İzmir
2) Özlem ZENGİN	Tokat
3) Çiğdem KARAASLAN	Samsun
4) Fatih ŞAHİN	Ankara
5) Serap YAŞAR	İstanbul
6) Mehmet MUŞ	İstanbul
7) Pakize Mutlu AYDEMİR	Balıkesir
8) Ramazan CAN	Kırıkkale
9) Ahmet KILIÇ	Bursa
10) Yılmaz TUNÇ	Bartın
11) Hakkı KÖYLÜ	Kastamonu
12) Hacı Ahmet ÖZDEMİR	Konya
13) İbrahim Halil FIRAT	Adıyaman
14) Selman ÖZBOYACI	Konya
15) Ayşe KEŞİR	Düzce
16) Zeynep GÜLYILMAZ	Mersin
17) Radiye Sezer KATIRCIOĞLU	Kocaeli
18) Zemzem Gülender AÇANAL	Şanlıurfa

19) Emine YAVUZ GÖZGEÇ	Bursa
20) Sermin BALIK	Elazığ
21) Zafer SIRAKAYA	İstanbul
22) Ahmet AYDIN	Adıyaman
23) Revza KAVAKCI KAN	İstanbul
24) Asuman ERDOĞAN	Ankara
25) Tamer DAĞLI	Adana
26) İsmail KAYA	Osmaniye
27) Salih CORA	Trabzon
28) Çiğdem KONCAGÜL	Tekirdağ
29) Yücel MENEKŞE	Nevşehir
30) Kadir AYDIN	Giresun
31) Zülfü Tolga AĞAR	Elazığ
32) Ceyda BÖLÜNMEZ ÇANKIRI	İzmir
33) Bekir Kuvvet ERİM	Aydın
34) İsmail BİLEN	Manisa
35) Hakan KAHTALI	Malatya
36) Ahmet ÇAKIR	Malatya
37) Ali İhsan ARSLAN	Ankara

Gerekeç:

Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) tarafından yayımlanan "Hayvan Hakları Evrensel Bildirgesi" ile hayvan haklarının korunmasına yönelik düzenlenmiş diğer uluslararası belgelerde, hayvanların yaşama ve kötü muameleye maruz kalmama gibi temel haklara sahip oldukları vurgulanmaktadır.

Uluslararası toplumun saygın bir üyesi olan aziz milletimiz; ahlâki ve vicdani açıdan, hayvan varlığının, hayatımızın anlamlı ve saygıdeğer canlı varlıkları olarak değerlendirildiği bir perspektifle tüm hayvanların yaşamlarının güvence altına alınması yolunda önemli mesafeler kat etmiştir.

Ülkemizde hayvan haklarının korunması ile ilgili ilk yasal düzenleme olan 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu 2004 yılında yürürlüğe girmiştir. Söz konusu Kanun, hayvanların korunmaları maksadıyla alınacak önlemleri ve hayvanlara yapılan kötü muameleler ile ilgili uygulanacak yaptırımları kapsamaktadır. Ancak, aradan geçen süre

içinde bu yaptırımların caydırıcılığının yeniden değerlendirilmesi gerektiği düşünülmektedir. Zira son dönemde basın- yayın organlarında, sosyal medyada hayvanlara yönelik öldürme, işkence, eziyet ve kötü muamele fiillerine ilişkin yapılan haberlerde artış görülmüş ve bu fiillere karşı gerek vatandaşlarımız gerekse sivil toplum örgütleri tarafından yoğun tepki gösterilmiştir. Bu fiillerin yaygınlaşması vatandaşlarımızın ve toplumun vicdanını yaraladığından tedbir alma zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Ancak bu konuda yapılan yasal düzenlemelerin yanında hayvanlara yönelik kötü muamelenin ortadan kaldırılması ve hayvan sevgisinin aşılması konusunda toplumun bilinçlendirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Bu minvalde sorunların tekraren tespit edilmesi ve çözüm önerileri konusunda, ilgili sivil toplum kuruluşları, kamu kurumları ve diğer sosyal paydaşların görüş ve önerileri alınarak bu konuda bir yol haritasının çıkarılması önem arz etmektedir.

Yeryüzünü birlikte paylaştığımız, tarihin başlangıcından bu yana hayatımıza eşlik eden hayvanlara karşı, kendi hayat alanı içinde büyük bir sevgi ve şefkat gösteren, dünyaya örnek uygulamalar oluşturan kadim bir medeniyetin mirasçısı halkımızın bu değerlerine uygun, hukuk sistematiğiyle uyumlu, hayvan hakları konusunda atılması gereken adımların ortaya konulması, hayvanların yaşadıkları çok çeşitli zorlukların, problemlerin tespit edilerek çözüm önerilerinin belirlenmesi amacıyla Anayasamızın 98 inci ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İhtüzüğü'nün 104 üncü ve 105 inci maddeleri gereğince bir Meclis Araştırması açılmasını arz ederiz.

5. İYİ Parti Grubu adına Grup Başkanvekili Kocaeli Milletvekili Lütfü Türkkan'ın, hayvanlara uygulanan şiddet ve kötü muamele olaylarının önlenmesi ile söz konusu eylemlerde bulunanlara verilecek cezaların arttırılması için yapılması gerekenlerin saptanması amacıyla bir Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergesi. (10/981):

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Sahipli ve sahipsiz hayvanları kasten Öldüren kişiler ve kasten hayvanların vücuduna acı veren veya sağlıklarının bozulmasına neden olan kişilere verilecek cezaların arttırılmasına yönelik çalışmaların yapılması, hayvanlara yapılan şiddet ve istismarların önlenmesi için gerekli önlemlerin alınması ve halkımızın bu konuda bilinçlendirilmesini sağlayacak programların düzenlemesi amacıyla Anayasanın 98, İçtüzüğün 104 ve 105'inci maddeleri uyarınca Meclis Araştırması açılmasını arz ederiz.

Lütfü TÜRKKAN
Kocaeli Milletvekili
Grup Başkanvekili

Gerekeçe:

Doğanın bir bütün olarak yaşaması, ekolojik dengenin korunması, insanlar kadar bu dünyayı birlikte paylaştığımız diğer canlıların da en temel hakkıdır. Konuşamadıkları için, istediklerini söylemekten mahrum kalan diğer canlılar, her geçen gün daha fazla zarar görmektedir. Yasalar sadece insanları korumak için değil, çevreyi doğayı korumak için de yapılmalıdır. Dünyanın tek başına sahibi olduğunu düşünen insan, ancak doğanın varlığını koruması ile yaşama tutunabilir.

Kanun koyucunun görevi, sadece insanı bu günkü tehlikelerden korumak değil, gelecek nesillere yaşanabilir bir dünya bırakmak olduğunu da bilmelidir. Bu anlamda, hayvanlar dünyanın vazgeçilmez zenginliklerindedir. Bir taraftan insanoğlunun en temel besin maddesi, ekolojik dengenin kurucu unsuru, diğer taraftan verdikleri sevgi ve şefkat nedeniyle insanoğlunun varoluşundan beri yanında olan en yakın dostlarıdır. Ancak hayvanların yaşadıkları sorunlar ve insanoğlu tarafından gördükleri saldırılar ciddi boyutlardadır.

Ülkemizde hayvanların sorunlarının çözümlenmesine yönelik politikalar ile yasal düzenlemeler 2004 yılında “Hayvanları Koruma Kanununu” olarak yapılmış olsa da maalesef yeterli değildir. Hayvanlara yapılan kötü muamelelerin ve cezaların yetersiz olması nedeniyle, toplum vicdanının bu yasanın çıktığı zamandan beri yaralandığı bir gerçektir. Toplumsal infial yaratan bir olayda, failin “idari” para cezası ile kurtulması “paran kadar hayvana işkence edebilirsin” mantığını ortaya çıkarmıştır. Hayvanları Koruma Kanunu, hayvanlara mal ya da eşya olarak bakmaktan vazgeçerek, canlarına ve varlıklarına yapılan ihlallere karşı göz yummamalı ve caydırıcı cezalar uygulamalıdır.

Sahipli ve sahihsiz hayvanları kasten öldüren kişilerin, kasten hayvanların vücuduna acı veren veya sağlıklarının bozulmasına neden olan kişilere verilecek cezaların arttırılmasına yönelik çalışmaların yapılması, hayvanlara yapılan istismarların önlenmesi için gerekli önlemlerin alınması ve halkımızın bu konuda bilinçlendirilmesini sağlayacak programların düzenlenmesi amacıyla Meclis Araştırılması açılması gerekmektedir.

6. MHP Grubu adına Grup Başkanvekili Sakarya Milletvekili Muhammed Levent Bülbul'ün, hayvanların yaşadıkları sorunların tespit edilerek bu sorunların çözümleri ile hayvan hakları konusunda atılması gereken adımların saptanması amacıyla bir Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergesi. (10/982):

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Tarihin başlangıcından bu yana hayatımıza eşlik eden hayvanlara karşı, sevgi ve şefkat gösteren, medeniyet anlayışımıza uygun olarak, hayvan hakları konusunda atılması gereken adımların ortaya konulması, hayvanların yaşadıkları zorlukların tespit edilerek çözüm önerilerinin belirlenmesi amacıyla Anayasamızın 98 İnci ve Türkiye Büyük Millet Meclisi içtüzüğü'nün 104 üncü ve 105 inci maddeleri gereğince Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Meclis Araştırması açılmasını arz ederiz.

Muhammed Levent BÜLBÜL
Sakarya Milletvekili
Grup Başkanvekili

Gerekeç:

Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) tarafından yayımlanan "Hayvan Hakları Evrensel Bildirgesi" İle hayvan haklarının korunmasına yönelik düzenlenmiş diğer uluslararası belgelerde, hayvanların yaşama ve kötü muameleye maruz kalmama gibi temel haklara sahip oldukları vurgulanmaktadır.

Uluslararası toplumun saygın bir üyesi olan aziz milletimiz; ahlâki ve vicdani açıdan, hayvan varlığının, hayatımızın anlamlı ve saygıdeğer canlı varlıkları olarak değerlendirildiği bir perspektifle tüm hayvanların yaşamlarının güvence altına alınması yolunda önemli mesafeler kat etmiştir.

Ülkemizde hayvan haklarının korunması ile ilgili ilk yasal düzenleme olan 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu 2004 yılında yürürlüğe girmiştir. Söz konusu Kanun, hayvanların korunmaları amacıyla alınacak önlemleri ve hayvanlara yapılan kötü muameleler ile ilgili uygulanacak yaptırımları kapsamaktadır. Ancak, aradan geçen süre içinde bu yaptırımların caydırıcılığının yeniden değerlendirilmesi gerektiği

düşünülmektedir. Zira son dönemde basın yayın organlarında, sosyal medyada hayvanlara yönelik öldürme, işkence, eziyet ve kötü muamele fiillerine ilişkin yapılan haberlerde artış görülmüş ve bu fiillere karşı gerek vatandaşlarımız gerekse sivil toplum örgütleri tarafından yoğun tepki gösterilmiştir. Bu fiillerin yaygınlaşması vatandaşlarımızın ve toplumun vicdanı yaraladığından tedbir alma zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Ancak bu konuda yapılan yasal düzenlemelerin yanında hayvanlara yönelik kötü muamelenin ortadan kaldırılması ve hayvan sevgisinin aşılması konusunda toplumun bilinçlendirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Hayvanlara eziyet ve kötü muamele konusunda resmi kurumlarımızca, sağlıklı ve düzenli veri tutulması çok önemli bir ihtiyaç iken, hayvan hakları savunucuları ve konu ile ilgili STK'ların maddi veya fiili güçleri yeterli olmadığından, ülke genelinde yaşanan hayvan hakları ihlallerine ilişkin sağlıklı bilgiye ulaşılamamaktadır. Ancak, son yıllarda kamu vicdanını rahatsız eden ve medyada karşılık bulan hayvanlara karşı kötü muamelenin arttığı görülmektedir.

Belediyelerin birçok güzel uygulaması yanında, konuya yeterince hassasiyeti olmayan personelin görev yapması sıklıkla kamuoyunda tartışma konusu olmaktadır. Barınak, bakımevi ve hayvan hastanesine sahip olan yerel yönetimlerin, bu barınak ve bakım evlerinde hayvanlar için sundukları hizmetin niteliği ve kalitesi üzerinde de önemle durulmalıdır. Barınaklar ne yazık ki hayvanlar için genelde uygun olmayan koşullarda faaliyet göstermekte ve buralarda tutulan hayvanların sağlık, beslenme, temizlik ve hayvan haklarına uygun fiziksel ortamda yaşama hakları da sıklıkla ihlal edilmektedir. Barınakların maddi ve fiziksel imkânlarının ve personel sayısının yetersizliği, personelin hayvan hakları konusundaki bilgi eksikliği, birçok barınakta veteriner hekim olmaması, yine barınaklardaki koşulları kötüleştirebilmektedir.

Hayvan hakları ihlallerinin incelenmesi, yasal önlemlerin detaylıca araştırılması, kamuoyunun merakla beklediği yasal düzenlemelerinin sağlıklı bir şekilde çıkarılabilmesi için bir araştırma komisyonunun kurulması önem arz etmektedir.

TAKDİM YAZISI

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ

Hayvanların Haklarının Korunması ile Hayvanlara Eziyet ve Kötü Muamelelerin
Önlenmesi İçin Alınması Gereken Tedbirlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis
Araştırması Komisyonu

(10/102, 461, 682, 977, 981, 982)

Sayı: 87001859-130.05-554100

21.10.2019

Konu: Komisyon Raporu

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Hayvanların Haklarının Korunması ile Hayvanlara Eziyet ve Kötü Muamelelerin
Önlenmesi İçin Alınması Gereken Tedbirlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan (10/102, 461,
682, 977, 981, 982) Esas Numaralı Meclis Araştırması Komisyonu Anayasa'nın 98. ve
İçtüzük'ün 104 ve 105. maddeleri çerçevesinde çalışmalarını tamamlamış bulunmaktadır.

08.05.2019 tarihinde göreve başlayan Komisyonun yaptığı çalışmalar sonucunda
düzenlediği Rapor ekte sunulmuştur.

Gereğini arz ederim.

Saygılarımla.

Mustafa YEL
Tekirdağ Milletvekili
Komisyon Başkanı

KOMİSYONUN KURULUŞU VE ÇALIŞMALARI

A. MECLİS ARAŞTIRMASI ÖNERGELERİNİN KONUSU VE ÖZETİ

27. Yasama Dönemi'nde, “*Hayvanların Haklarının Korunması ile Hayvanlara Eziyet ve Kötü Muamelelerin Önlenmesi İçin Alınması Gereken Tedbirlerin Belirlenmesi*” amacıyla verilen:

- Siirt Milletvekili Meral DANIŞ BEŞTAŞ ve 19 milletvekilinin (10/102), Manisa Milletvekili Semra KAPLAN KIVIRCIK ve 31 milletvekilinin (10/461), İstanbul Milletvekili Mustafa Sezgin TANRIKULU ve 25 milletvekilinin (10/682), İzmir Milletvekili Binali YILDIRIM ve 36 milletvekilinin (10/977), İYİ Parti Grubu adına Grup Başkanvekili Kocaeli Milletvekili Lütfü TÜRKKAN'ın (10/981), MHP Grubu adına Grup Başkanvekili Sakarya Milletvekili Muhammed Levent BÜLBÜL'ün (10/982) esas numaralı

önergelerinin, 20.02.2019 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulu tarafından kabul edilmesiyle “*Hayvanların Haklarının Korunması ile Hayvanlara Eziyet ve Kötü Muamelelerin Önlenmesi İçin Alınması Gereken Tedbirlerin Belirlenmesi Amacıyla*” Meclis araştırması komisyonu kurulmuştur.

08.05.2019 tarihinde çalışmalarına başlayan söz konusu Meclis Araştırması Komisyonunun kurulmasına yönelik önerenin gerekçeleri incelendiğinde özetle;

- Hayvanlara karşı kötü muamelenin durdurulması için belediyelerin etkin sorumluluğu, Bakanlığın belediyeler üzerinde idari yaptırım yetkisi, hayvan hakkı ihlallerinde STK'lar, Yerel Hayvan Koruma Görevlilerinin savcılıklara müracaat edebilmesi,
- Hayvanlara karşı tecavüz/istismar suçu idari cezalarla caydırılmamakta olup, faillere etkin engel ve caydırıcı tedbirler uygulanması,
- İlgili mevzuatın “sahipli/sahipsiz” hayvan ayrımı olmayacak şekilde düzenlenmesi,

- Hayvanlara karşı işlenen suçların net olarak tanımlanması ve idari para cezalarının caydırıcı ve orantılı seviyeye çıkartılması gerekliliği,
- Hayvan sevgisinin aşılması konusunda toplumun bilinçlendirilmesi konularına vurgu yapılmıştır.

B. KOMİSYONUN KURULUŞU, GÖREV SÜRESİ VE KOMİSYON ÜYELERİ

Anayasanın 98 inci, Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün 104 ve 105 inci maddeleri gereğince verilmiş olan (10/102, 461, 682, 977, 981, 982) esas numaralı Meclis araştırması önermeleri, Türkiye Büyük Millet Meclisinin 20.02.2019 tarihli 55. Birleşiminde görüşülmüştür. Bu görüşmelerden sonra, önermelerde belirtilen hususlarla ilgili bir Meclis Araştırması Komisyonu kurulmasına karar verilmiştir. Türkiye Büyük Millet Meclisinin bu konudaki 1210 sayılı Kararı 22.02.2019 tarihli Resmî Gazetede yayımlanmıştır. Söz konusu kararda; Meclis Araştırması Komisyonununun 12 üyeden oluşmasına, Komisyonun çalışma süresinin başkan, başkanvekili, sözcü, kâtip üye seçimi tarihinden başlamak üzere 3 ay olmasına ve gerektiğinde çalışmalarını Ankara dışında da yapabileceği hususlarına yer verilmiştir.

Türkiye Büyük Millet Meclisinin 08.05.2019 tarihli 75. Birleşiminde komisyon üye seçimi yapılmıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisinin bu konudaki 1213 sayılı Kararı 14.05.2019 tarihli Resmî Gazetede yayımlanmıştır.

Komisyon, Meclis Başkanlığının çağrısı üzerine yapılan 08.05.2019 tarihli ilk toplantısında Komisyon Başkanı, Başkanvekili, Sözcü ve Kâtip üyelerini seçmiştir. Komisyon, hazır bulunan üyeler arasından en yaşlı üye sıfatıyla Nevzat CEYLAN'ın geçici başkanlığında toplanmıştır. Yapılan gizli oylama sonucu Komisyon Başkanlığına Mustafa YEL, Başkanvekilliğine Nevzat CEYLAN, Komisyon Sözcülüğüne Jülide İSKENDEROĞLU ve Kâtip üyeliğe Zeynep YILDIZ seçilmişlerdir.

Komasyon Üyeleri ve Seçim Çevreleri
Hayvanların Haklarının Korunması ile Hayvanlara Eziyet ve Kötü Muamelelerin
Önlenmesi İçin Alınması Gereken Tedbirlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis
Araştırması Komisyonu

(10/102, 461, 682, 977, 981, 982)

BAŞKAN

Mustafa YEL
Tekirdağ

BAŞKANVEKİLİ

Nevzat CEYLAN
Ankara

SÖZCÜ

Jülide
İSKENDEROĞLU
Çanakkale

KÂTİP

Zeynep YILDIZ
Ankara

KOMİSYON ÜYELERİ

Serap YAŞAR
İstanbul

Yunus KILIÇ
Kars

Gülizar BİÇER
KARACA
Denizli

Saliha Sera
KADIGİL SÜTLÜ
İstanbul

Deniz YAVUZYILMAZ
Zonguldak

Oya ERSOY
İstanbul

Hasan KALYONCU
İzmir

Zeki Hakan SIDALI
Mersin

C. KOMİSYON ÇALIŞMA SÜRECİ HAKKINDA USUL VE ESASLAR

Komisyon; başkan, başkanvekili, sözcü ve kâtip üyelerin seçiminin yapıldığı 08.05.2019 tarihinden itibaren çalışmalarına başlamıştır. Komisyon Başkanının önerisi üzerine ilk toplantıda Komisyon çalışmaları için gerekli olan kararlar alınmıştır.

Komisyonun 08.05.2019 tarihinde yaptığı ilk toplantısında;

1. Komisyonun gerekli görmesi hâlinde, Komisyon olarak ya da oluşturulacak alt komisyonlar marifetiyle mahallinde inceleme ve araştırmalar yapmasına,
2. Komisyon toplantılarında ve Ankara dışı çalışmalarda tam tutanak tutulmasına,
3. Komisyonun Genel Kurul çalışma saatlerinde de çalışma yapabilmesi için Meclis İçtüzüğü'nün 35. maddesi uyarınca Başkanlık Divanı'ndan izin istenmesine,
4. Komisyonun uygun gördüğü çalışmalarını kamuoyuna duyurabilmek amacıyla internet sitesi kurulmasına ve e-posta adresi alınmasına,
5. Komisyon süresince ilgili kurum ve kuruluşlardan konu ile ilgili uzman görevlendirilmesi ile ilgili işlemlerin ve yazışmaların yapılmasında, davet edilecek kişi ve kurumların tespiti hususlarında Komisyon Başkanlığının yetkili kılınmasına,
6. Ankara dışında yapılacak inceleme ve çalışmalara belirlenecek Komisyon uzmanları ile kamu kurum ve kuruluşlarından görevlendirilen personelin katılmasına,
7. Rapor yazımında Komisyon Başkanlığına redaksiyon yetkisi verilmesine,
8. Ankara'da yapılan Komisyon toplantılarına bilgi vermek üzere çağrılan davetliler ile diğer kurum ve kuruluşlardan görevlendirilen uzmanların ulaşım ve iaşe bedellerinin karşılanmasına,

karar verilmiştir.

D. KOMİSYON ÇALIŞMALARI SÜRECİ

1. Komisyonunda Yapılan Toplantıların Konusu, Bilgi Alınanlar ve Tutanaklar

Komisyonun çalışma süresi boyunca on iki toplantı yapılmış, 08.05.2019 tarihli seçim toplantısı hariç diğer tüm toplantılarda tam tutanak tutulmuştur. Komisyonun 08.05.2018 tarihli toplantısı dışındaki tüm komisyon toplantıları ve yerinde incelemelerinin tümü, basına ve kamuoyuna açık bir şekilde; basın mensuplarının, kamu kurum ve kuruluşlarının, STK temsilcilerinin ve vatandaşların katılımıyla yapılmıştır. Kamu kurum ve kuruluşları, meslek odaları ve STK temsilcileri ile akademisyen ve uzmanların katıldığı toplantılar; katılımcıların sunum yapmaları, ardından veya eş zamanlı olarak sunumlar hakkında Komisyon üyelerinin ve toplantıya katılanların soru, görüş ve önerilerinin paylaşılması şeklinde gerçekleşmiştir.

08.05.2019 tarihli ilk toplantıda başkan, başkanvekili, sözcü ve kâtip üye seçimi yapılmış ve Komisyon çalışmaları için gerekli olan, bir önceki bölümde, Komisyon Çalışma Süreci Hakkında Usul ve Esaslar başlığı altında belirtilen kararlar alınmıştır.

15.05.2019 tarihli birinci toplantıda¹ Komisyonun çalışma programı belirlenmiş ve Komisyonunda görevlendirilecek uzmanlar ile dinlenecek kamu kurumları, sendikalar, meslek örgütleri, üniversiteler tespit edilmiştir.

22.05.2019 tarihli ikinci toplantı² kamu kurumlarının katılımı ile gerçekleştirilmiştir. Adalet Bakanlığı ile Tarım ve Orman Bakanlığı (Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü) temsilcileri konu hakkında Komisyona bilgi sunmuş ve karşılıklı görüş alışverişinde bulunulmuştur. Komisyon ayrıca toplantıya katılan üyelerin oybirliğiyle, ülkemizde avlanma süre ve usullerini düzenleyen Merkez Av Komisyonuna yönelik üç tavsiye kararı almış ve bir üst yazı ile Tarım ve Orman Bakanlığına iletmiştir. Tavsiye kararları; avcılığın haftada üç gün ile sınırlı olması, nesli tehlike altında olan Elmabaş Patka ve Üveyik kuşlarının avlanmasının yasaklanması ve UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesine alınan Kızılırmak deltasında avcılığın sınırlanması şeklindedir. Bu tavsiye kararı

¹ Komisyon toplantı tutanakları için, https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=2282 (Erişim Tarihi: 27.09.2019)

² Komisyon toplantı tutanakları için, https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=2297 (Erişim Tarihi: 27.09.2019)

neticesinde bahsi geçen kuş türleri hakkında avlanma yasağı getirilmese de bu türlerin avlanma miktarı düşürülmüştür. Toplantıda,

- Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdür Yardımcısı Erdem İSMETOĞLU'nun, *genel anlamda hayvan hakları, 5199 ve 4915 sayılı Kanunların uygulamaları, Genel Müdürlüğün görevleri, uygulamada ve mevzuatta yaşanan sorunlar, öneriler* hakkında,
- Adalet Bakanlığı Mevzuat Genel Müdür Yardımcısı Abuzer YAZICIOĞLU'nun, *hayvanların haklarının korunmasındaki mevcut yasal durum, adli konular ve öneriler* hakkında sunumları

dinlenmiştir.

23.05.2019 tarihli üçüncü toplantıda³ akademisyen ve sivil toplum örgütü temsilcileri Komisyon toplantısına davet edilerek görüş ve önerileri dinlenmiştir. Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi, Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi, İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Veteriner Fakültesinden akademisyenler ile Köpek Eğitmeni Tarkan ÖZVARDAR ve Hayvan Hakları Federasyonu (HAYTAP) Ankara Temsilcisinin katılımlarıyla toplantı gerçekleştirilmiştir. Toplantıda,

- Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Hayvan Hastanesi Başhekim Yardımcısı, Cerrahi Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesi Doçent Doktor Oytun Okan ŞENEL'in, *Hayvanları Koruma Kanunu ile hayvan haklarının korunması, eziyet ve kötü muamelenin önlenmesi için öneriler* hakkında,
- Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Doğum ve Jinekoloji Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesi Doçent Doktor Halit KANCA'nın, *sahipsiz hayvanlarda popülasyon kontrolü ile hayvan haklarının korunması ve kötü muamelenin önlenmesi için tedbirler* hakkında,
- Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Öğretim Üyesi Profesör Doktor Nesrin ÇOBANOĞLU'nun, *hayvanların korunması ile hayvan deneyleri ve etik* hakkında,
- İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Veteriner Fakültesi öğretim üyesi Profesör Doktor Hasret Demircan YARDİBİ'nin, *Hayvanları Koruma Kanunu ve hayvanların*

³ Komisyon toplantı tutanakları için,

https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari_goruntule?pTutanakId=2301 (Erişim Tarihi: 27.09.2019)

haklarının korunması ile hayvanlara eziyetin önlenmesi için alınması gereken tedbirler hakkında,

- HAYTAP Hayvan Hakları Federasyonu Ankara Temsilcisi Pelin SAYILGAN KIRMIZIGÜL'ün, *TBMM'de bu konudaki kanuni düzenleme çalışmaları ve HAYTAP'ın talepleri hakkında,*
- Veteriner Hekim Tarkan ÖZVARDAR'ın, *köpek davranışları, yasaklı köpek ırkları ve hayvan haklarının korunması için alınması gereken tedbirler hakkında* sunumları dinlenmiştir.

24.05.2019 tarihli dördüncü toplantıya⁴ çeşitli meslek örgütleri ve sivil toplum kuruluşları davet edilmiştir. Türkiye Barolar Birliği, Türk Veteriner Hekimleri Birliği, Ankara ve İstanbul Barosu, Doğa Derneği, Hayvanların Yaşam Hakları Konfederasyonu, Karadeniz – Anadolu ve Ege Hayvan Hakları Federasyonları, HAYKONFED Üniversiteler Ekibi ile Empati Platformu temsilcilerinin katılımları ile toplantı gerçekleştirilmiştir. Toplantıda,

- Türk Veteriner Hekimleri Birliği Genel Sekreteri H. Haluk AŞKAROĞLU'nun, *hayvan haklarında dünyadaki ve Türkiye'deki uygulamalar, problemler ve çözüm önerileri hakkında,*
- Ankara Barosu Hayvan Hakları Kurulu Başkan Yardımcısı Avukat Burcu YAĞCI BİLGİÇ'in, *Hayvanları Koruma Kanunu ve hayvanların haklarının korunmasına ilişkin öneriler hakkında,*
- Ankara Barosu Hayvan Hakları Kurulu Üyesi Avukat Figen GÜVEN'in, *hayvanların haklarının korunmasına ilişkin öneriler hakkında,*
- İstanbul Barosu Hayvan Hakları Merkezi Başkanı Avukat Deniz TAVŞANCIL KALAFATOĞLU'nun, *yeni yasal düzenlemeler ve hayvan haklarında olmazsa olmazlar hakkında,*
- Türkiye Barolar Birliği Hayvan Hakları Kurulu Üyesi Avukat Buğcan ÇANKAYA'nın, *ülkemizdeki hayvan hakları ihlalleri ve bunların düzeltilmesi için öneriler hakkında,*
- Doğa Derneği Başkanı Dicle Tuba KILIÇ'ın, *Merkez Av Komisyonu, ülkemizin yaban*

⁴ Komisyon toplantı tutanakları için, https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=2303 (Erişim Tarihi: 27.09.2019)

hayatı, deniz canlıları ve meşe ormanlarıyla ilgili konulardaki önerileri hakkında,

- Hayvanların Yaşam Hakları Konfederasyonu (HAYKONFED) Başkanı Nesrin ÇİTİRİK'in, *Hayvanları Koruma Kanunu, belediyelerin uygulamaları ve hayvan haklarının korunmasında alınması gereken tedbirler hakkında,*
- Empati Platformu Başkanı Barış ŞENGÜN'ün, *hayvan popülasyonu ve deneylerde kullanılan hayvanlarla ilgili mevzuat hakkında,*
- Hayvanların Yaşam Hakları Konfederasyonu (HAYKONFED) Başkan Yardımcısı Haydar ÖZKAN'ın, *belediyelere ait hayvan barınakları hakkında,*
- Ege Hayvan Hakları Federasyonu Başkanı Funda BAYIR ERSOY'un, *belediyelere ait hayvan barınakları hakkında sunumları*

dinlenmiştir.

29.05.2019 tarihli beşinci toplantıda⁵ Türkiye Belediyeler Birliği; Ankara, Bursa, Denizli, İzmir, Konya, Samsun, Erzurum olmak üzere yedi Büyükşehir Belediyesi, Şişli, Çankaya, Yenimahalle, Mamak ve Tepebaşı olmak üzere beş İlçe Belediyesi; İçişleri Bakanlığı İller İdaresi Genel Müdürlüğü ile Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Yerel Yönetimler Genel Müdürlüğü'nün temsilcileri yer almışlardır.⁶ Hayvan haklarının korunması ve hayvanlara yönelik şiddetin engellenmesi hususunda yerel yönetimlerin üzerine düşen görevler, mevzuat düzenlemelerinde yapılması beklenen değişiklikler ve belediyelerin bu alandaki öneri ile beklentileri değerlendirilmiştir. Toplantıda,

- Türkiye Belediyeler Birliği Genel Sekreteri Yardımcısı Abdülmelik ÖTEGEN'in, *hayvan hakları ve hayvanların korunması hakkında,*
- Türkiye Belediyeler Birliği Hukuk İşleri Müdürü Avukat Zeliha MERCİMEK'in, *belediye mevzuatında ve diğer mevzuatlardaki hayvanlarla ilgili hükümler hakkında,*
- Ankara Büyükşehir Belediyesi Sağlık İşleri Dairesi Başkanı Paşa Enver BAYSA'nın, *sahipsiz hayvanlar konusunda Ankara ilçe belediyeleriyle görüşmeleri sonucunda elde ettikleri veriler ve çözüm önerileri hakkında,*
- Mamak Belediyesi Veteriner Hekimi Eser İNSAL'ın, *sahipsiz hayvanlar konusunda dünyadaki ve ülkemizdeki uygulamalar ve çözüm önerileri hakkında,*

⁵ Komisyon toplantı tutanakları için,

https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari_goruntule?pTutanakId=2308 (Erişim Tarihi: 27.09.2019)

⁶ Raporun ilerleyen bölümlerinde yer alacağı gibi Komisyonun 03 Temmuz 2019 tarihinde İstanbul'da yapmış olduğu yerinde incelemelerde, İstanbul Büyükşehir Belediyesi ile Adalar İlçe Belediyesinin de konu hakkında görüş ve önerileri alınmıştır.

- Eskişehir Tepebaşı Belediyesi Veteriner İşleri Müdürü Yusuf SELEK'in, 5199 sayılı Kanunun uygulanması, hayvansever grupların aşırı hassasiyeti ve sahipli hayvanların kayıt altına alınması hakkında,
- Samsun Büyükşehir Belediyesi Veteriner İşleri Şube Müdürü Nurhan İŞLER'in, Belediye olarak sahihsiz hayvanlarla ilgili uyguladıkları projeler, karşılaştıkları sorunlar ve çözüm önerileri hakkında,
- Yenimahalle Belediyesi Veteriner İşleri Müdürü İlker ÇELİK'in, sahihsiz hayvanlar konusunda hayvanseverler ve hayvansevmeyenler ile belediyelerin karşı karşıya kalması hakkında,
- Ankara Büyükşehir Belediyesi Veteriner Hekimi Aydın KAYALI'nın, 5199 sayılı Kanun ve yapılması gereken yeni yasal düzenlemeler hakkında,
- Çankaya Belediyesi Veteriner İşleri Müdürü Ayla PİLTEN'in, Belediye olarak sahihsiz hayvanlarla ilgili yaptıkları çalışmalar, karşılaştıkları sorunlar ve çözüm önerileri hakkında,
- Konya Büyükşehir Belediyesi Temsilcisi Nevzat DEMİRCİ'nin, Belediye olarak sahihsiz hayvanlarla ilgili yaptıkları çalışmalar, karşılaştıkları sorunlar ve çözüm önerileri hakkında,
- Şişli Belediyesi Veteriner İşleri Müdürü Erol YILDIZ'ın, Belediye olarak sahihsiz hayvanlarla ilgili yaptıkları çalışmalar, karşılaştıkları sorunlar ve çözüm önerileri hakkında,
- Denizli Büyükşehir Belediyesi Temsilcisi Kemal KARAOĞLAN'ın, Belediye olarak karşılaştıkları sorunlar ve çözüm önerileri hakkında,
- Erzurum Büyükşehir Belediyesi Veteriner ve Mezbahaneler Şube Müdürü Ahmet Çağrı BİRDAL'ın, Belediye olarak karşılaştıkları sorunlar ve çözüm önerileri hakkında,
- İzmir Büyükşehir Belediyesi Veteriner İşleri Şube Müdürü Hande ÖZYOĞURTÇU GÜLTEKİN'in, yeni kanuni düzenlemeler yapılması gerektiği hakkında,
- Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Yerel Yönetimler Genel Müdürlüğü Mevzuat Daire Başkanı Emrullah TÖREMEN'in, sahihsiz hayvanlarla ilgili çalışmalarında belediyelere finans desteği sağlanması hakkında,
- İçişleri Bakanlığı İller İdaresi Genel Müdürlüğü Daire Başkanı Yusuf İzzet KARAMAN'ın, 5199 sayılı Kanunun 6 ncı maddesine ilişkin düzenleme ile Sarıkamış Kaymakamı iken o bölgede sahihsiz hayvanlarla ilgili karşılaştıkları sorunlar ve çözüm önerileri hakkında sunumları dinlenmiştir.

30.05.2019 tarihli altıncı toplantıda⁷ Hasan Kalyoncu Üniversitesi, İstanbul Şehir Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi ile Ankara Üniversitesi'nden veteriner hekimliği, psikoloji, hukuk alanında çalışmalar yürüten akademisyenler komisyon toplantısına katkı sağlamışlardır. Ayrıca Yasama İzleme Delegasyonu bünyesinde çeşitli derneklerden konuşmacılar ile hayvan haklarının korunması hususunda görev yapan derneklerin temsilcileri toplantıda yer almışlardır. Toplantıda,

- Hasan Kalyoncu Üniversitesi İktisadi İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi Psikoloji Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Mehmet Hakan TÜRKÇAPAR'ın, *Saldırganlık ve Hayvanlara Dönük Şiddet ve Saldırganlığın Psikolojik Yönü* hakkında,
- Rumeli Üniversitesi Rektörü, İstanbul Üniversitesi Veteriner Fakültesi bölümü eski Öğretim Üyesi Prof. Dr. Hazım Tamer DODURKA'nın, *Hayvanları Koruma Kanunu, hayvan psikolojisi, hayvan kesimi yöntemleri ve yasaklı köpek ırkları* hakkında,
- İstanbul Şehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Mahmut KOCA'nın, *hayvanlara yönelik hangi fiillerin ceza hukuku bakımından suç olarak düzenlendiğine yönelik mukayeseli hukuk gözlemi ve ülkemizdeki hukuki durum* hakkında,
- Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Öğretim Üyesi Doç. Dr. Yasemin SALGIRLI DEMİRBAŞ'ın, *sokak hayvanlarıyla birlikte yaşam sürmek için neler yapılması gerektiği* hakkında,
- Dayanışma Hayvan Hakları Federasyonu Kurucu Onursal ve Hayvan Hakları Yasama İzleme Delegasyonu Başkanı Şebnem ASLAN'ın, *Hayvanları Koruma Kanunu, belediyelerin uygulamaları ve yasak ırklar konularında karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri* hakkında,
- Dayanışma Hayvan Hakları Federasyonu Yönetim Kurulu Başkanı Timur UGAN'ın, *mobil kısırlaştırma uygulaması ile avcılığın ve hayvan dövüşlerinin yasaklanması* hakkında,
- Hayvanlara Adalet Derneği Yönetim Kurulu Başkanı Av. Hülya YALÇIN'ın, *bütün*

⁷ Komisyon toplantı tutanakları için,

https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari_goruntule?pTutanakId=2313 (Erişim Tarihi: 27.09.2019)

hayvanların yaşam haklarının hukuki yönü, karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri hakkında,

- Hayvanlara Adalet Derneği Yönetim Kurulu Üyesi Av. Melike ÖZDEMİR BALLI'nın, *hayvanlara karşı işlenen suçlarda cezalar hakkında,*
- Faytona Binme Atlar Ölüyor İnisyatifi Temsilcisi Elif NARİN'in, *atlı faytonlar, yaşanan sorunlar ve faytona koşulan atların yaşam hakkı ihlalleri hakkında,*
- Deneye Hayır Platformu Temsilcisi Yağmur Özgür GÜVEN'in, *hayvan deneyleri, Hayvan Deneyleri Merkezi Etik Kurulu (HADMEK) ve Hayvan Deneyleri Yerel Etik Kurulunun (HADYEK) yapısı, uygulamaları, vicdani ret hakkının tanınmasının gerekliliği hakkında,*
- Deneye Hayır Platformu Temsilcisi Dr. Oğuzcan KINIKOĞLU'nun, *eğitimde hayvan kullanımı ve alternatif yöntemler hakkında,*
- Yunuslara Özgürlük Platformu Temsilcisi Öykü YAĞCI TONAY'ın, *yunus parklarının, hayvanlı sirklerin kapatılması ve yasaklanmasının gerekliliğinin etik, ahlâki ve bilimsel boyutları hakkında,*
- Hayvan Hakları ve Etiği Derneği Yönetim Kurulu Başkanı Hamdi Burak ÖZGÜNER'in, *vicdani ret hakkının tanınmasının gerekliliği, ülkemizdeki hayvanat bahçelerindeki mevcut durum ve yapay hayvanat bahçeleri ile mezbahanelerdeki uygulamalar hakkında,*
- Anadolu Hayvan Hakları Federasyonu Ankara Temsilcisi Tülay DANACIOĞLU'nun, *Hayvanları Koruma Kanunu ve sahihsiz hayvanlarla ilgili olarak belediyelerin uygulamaları hakkında,*
- Hayvan Kurtarma Derneği Temsilcisi Zekiye TAŞ KÖKLÜ'nün, *sahipsiz hayvanlar konusunda belediyelerle yaşanan sorunlar hakkında,*
- SİMORG, Empati DOHAYSA ve Patiko Başkent Birlikteliği Temsilcisi Hatice Neslihan ŞENER'in, *yeni yönetmelik önerisi, Hayvanları Koruma Kanunu, barınaklar ve yaşam alanları hakkında* sunumları

dinlenmiştir.

12.06.2019 tarihli yedinci toplantıya⁸ ise Evcil Hayvancılık İş Adamları Derneği temsilcileri ile Petfood Endüstrisi Platformu temsilcisi katılmış ve evcil hayvanların satışı,

⁸ Komisyon toplantı tutanakları için,

https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari_goruntule?pTutanakId=2315 (Erişim Tarihi: 27.09.2019)

bakımı, beslenmesi ve bu konudaki yasal düzenlemeler hususunda değerlendirmeler yapılmıştır. Toplantıda,

- Evcil Hayvancılık İş Adamları Derneği Başkanı Selim KINSUN'un *evcil hayvanların satışı, bakımı, beslenmesi, bu konudaki yasal düzenlemeler, yaşanan sorunlar, çeşitli ülkelerde hayvanların satışı, sahiplenilmesi, kayıt altına alınması* hakkında,
- Petfood Endüstrisi Platformu temsilcisi Kübra ATALAYIN'ın *ülkemizdeki hayvan maması sektörü* hakkında sunumları

dinlenmiştir.

27.06.2019 tarihli sekizinci toplantıya⁹ Sağlık Bakanlığı Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü, Deniz Memelileri ve Yunus Parkları Derneği, Denge Veterinerlik Hizmetleri Limited Şirketi temsilcileri ile Kuş Gözlemcisi Emin YOĞURTCUOĞLU katılmıştır. Toplantıda,

- Sağlık Bakanlığı Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü Zoonotik ve Vektörel Hastalıklar Daire Başkanı Dr. Seher TOPLUOĞLU'nun *zoonotik ve vektörel hastalık çeşitleri, ülkemizde görülme sıklıkları, bu hastalıklarla mücadele konusunda yapılan çalışmalar, istatistikler ve bu konudaki eylem planı* konulu,
- Deniz Memelileri ve Yunus Parkları Derneği İkinci Başkanı İsmet PARMAK'ın, *ülkemizdeki yunus parkları, buna ilişkin rakamlar, karşılaşılan sorunlar* konulu,
- Deniz Memelileri ve Yunus Parkları Derneği Üyesi Cenk GÖKALP'in *yunus parklarındaki hayvanların eğitimi* konulu,
- Av. İlhan TEMEL'in *yunus parklarındaki hayvan refahı uygulamaları, bu hayvanların ruhsal ve fiziksel sağlıklarının korunması, çeşitli ülke uygulamaları* konulu,
- Denge Veterinerlik Hizmetleri Limited Şirketi Yönetim Kurulu Başkanı Murat ŞAHİN'in *şirketin ülke çapında yaptığı çalışmalar, mobil kısırlaştırma hizmetleri, mevzuat, yaşanan sorunlar ve çözüm önerilerine ilişkin,*
- Denge Veterinerlik Hizmetleri Limited Şirketi temsilcisi Yusuf Recai KANDUR'un

⁹ Komisyon toplantı tutanakları için, https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=2334 (Erişim Tarihi: 27.09.2019)

5996 sayılı Kanun uygulamaları hakkında,

- Kuş gözlemcisi Emin YOĞURTCUOĞLU'nun *yaban hayatı ve kuş gözlemciliği* konulu sunumları

dinlenmiştir.

09.07.2019 tarihli dokuzuncu toplantıda,¹⁰

- İstanbul Barosu Hayvan Hakları Merkezi Başkanı Avukat Deniz TAVŞANCIL KALAFATOĞLU'nun, *hayvan hakları ile hayvanlara eziyet ve kötü muamele konusunda sahadan gelen talepler, problemler ve çözüm önerileri* konulu,
- AK Teşvikiye Hayvanseverler Platformu Başkanı Nebile MUHSİN'in, *Platform olarak hayvanseverlerle yaptıkları çalışmalar, hayvan sağlığı ve güvenlik boyutu* konulu,
- Nesrin UZUN'un, *hayırsever olarak ormana terk edilen hayvanlara yaptığı hizmetler ve karşılaştıkları sorunlara ilişkin,*
- Ayşe YILMAZ GÜREL'in, *sokaktaki hayvanların bakımı, STK'ler ile belediyelerin bu konudaki ilişkileri hakkında,*
- Sultan GÜLYAR'ın, *adalarda yaşanan fayton sorunu ve atların durumu* konulu sunumları

dinlenmiştir.

02.10.2019 tarihli onuncu toplantıda¹¹ Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdür Yardımcısı Erdem İSMETOĞLU, Komisyonunda görevli tüm uzmanlar ve Dayanışma Hayvan Hakları Federasyonu Yönetim Kurulu Başkanı Timur UGAN, HAYKONFED Yönetim Kurulu Başkanı Nesrin ÇITIRIK, HAYKONFED Yönetim Kurulu Başkan Yardımcısı Haydar ÖZKAN, Hayvan Hakları ve Etiği Derneği Başkanı Burak ÖZGÜNER'in katılımıyla taslak komisyon raporu üzerinde çalışma yapılmıştır.

¹⁰ Komisyon toplantı tutanakları için,

https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=2349 (Erişim Tarihi: 16.10.2019)

¹¹ Komisyon toplantı tutanakları için,

https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=2368 (Erişim Tarihi: 16.10.2019)

10.10.2019 tarihli onbirinci toplantıda üç oturum halinde,¹²

- DKMP Genel Müdür Vekili İsmail ÜZMEZ'in DKMP Genel Müdürlüğü hakkında,
- Karadeniz Teknik Üniversitesi Orman Fakültesi Yaban Hayatı ve Ekolojisi Yönetimi Ana Bilim Dalı Başkanı Prof. Dr. Şağdan BAŞKAYA'nın *Dünya'da ve Türkiye'de avcılık ve kaçak avcılık* konulu sunumları dinlenmiş;
- Doğa Araştırmaları Derneği, Su Altı Araştırmaları Derneği, Dünya Doğayı Koruma Vakfı (WWF Türkiye), Doğa Koruma Merkezi, Türkiye Ormancılar Derneği, Türkiye Erozyonla Mücadele Vakfı (TEMA) adına Doğa Araştırmaları Derneği Başkanı Osman ERDEM'in, Türkiye Tabiatını Koruma Derneği Başkanı Yunus ENSARİ'nin *DKMP Genel Müdürlüğü* hakkında,
- Ege Yaban Hayatı ve Avcılık Federasyonu Başkanı Ersin DÜZYOL'un, İç Anadolu Av ve Yaban Hayatı Federasyonu Başkanı Selim ŞAHİN'in, Trakya Avcılar Federasyonu Başkanı Ramazan Çetin KARAKOÇ'un, Trakya Avcılar Federasyonu Temsilcileri Serkan GAMLİ ve Cengiz ATAKLI'nın, Silah Sanayicileri Derneği Başkanı Bekir SİPAHİ'nin ülkemizde avcılık konularında görüşleri alınmıştır.
- Hayvan Hakları İçin Birleşim Hareketi Başkanı Mehtap ÖZER'in *ülkemizde köpek dövüşleri* konulu,
- Uludağ Üniversitesi Veteriner Fakültesi Dekan Yardımcısı Prof. Dr. Ebru YALÇIN'ın *hayvan psikolojisi ve yasaklı ırklar* konulu,
- İzmir Veteriner Hekimleri Odası Genel Sekreteri Ebru TONG'un *genel olarak 5199 sayılı Kanun, yaşanan sorunlar ve çözüm önerileri* konulu,
- Köpek Irk Bilimci ve Uluslararası Köpek Hakemi Ozan BELKIS'in *köpek ırkları* konulu,
- İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Veteriner Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Fatma Alev KAYMAZ'ın *Adalar ilçesindeki fayton sorunu, kurban kesiminde yaşanan sorunlar, hayvan deneyleri, hayvana şiddet uygulayan kişiler* konulu sunumu

dinlenmiştir.

¹² Komisyon toplantı tutanakları için,

https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=2383 (Erişim Tarihi: 16.10.2019)

15.10.2019 tarihli onikinci toplantıda Komisyon üyesi ve Komisyon üyesi olmayan bazı milletvekilleri ile Komisyonunda görevli uzmanların katılımıyla taslak komisyon raporu üzerinde çalışılmıştır.

2. Çalışma Ziyaretleri, Yerinde İncelemeler ve Diğer Faaliyetler

Komisyon, çalışmalarını kapsamında Ankara ve İstanbul’da yerinde incelemeler gerçekleştirmiş, araştırma konusu kapsamında Sağlık Bakanı Dr. Fahrettin KOCA, Çevre ve Şehircilik Bakanı Murat KURUM’u ziyaret etmiştir.

26.06.2019 tarihinde Ankara’da, Ankara Büyükşehir Belediyesi Gölbaşı Sahipsiz Hayvan Geçici Bakımevi ile Çankaya Belediyesi Sahipsiz Hayvan Rehabilitasyon Merkezinde incelemeler gerçekleştirmiştir.

Resim 1. Çankaya Belediyesi Sahipsiz Hayvan Rehabilitasyon Merkezi İnceleme Ziyareti

Resim 2. Ankara Büyükşehir Belediyesi Gölbaşı Sahipsiz Hayvan Geçici Bakımevi İnceleme Ziyareti

03.07.2019 tarihinde İstanbul’da gerçekleştirilen incelemelerde, Adalar ilçesi ziyaret edilerek İSPARK Fayton Garajı, Büyükkada At Tavlalarında inceleme yapılmış, ilgilerle istişare toplantısı gerçekleştirilmiştir. İstişare toplantısında Adalar Kaymakamı Mustafa AYHAN tarafından Büyükkada, Burgazada ve Heybeliada’da uygulanmakta olan fayton sistemi, konuya ilişkin mevzuat, konu hakkında yaşanan sorunlar, öneriler hakkında sunum yapılmıştır. Sayın AYHAN’ın sunumunda özetle,

- Adalar ilçesinde (Büyükkada, Burgazada ve Heybeliada’da) faytonların 1900’lü yılların başından beri kullanıldığı, ana ulaşım aracı olduğu ve süreç içinde mevzuat kapsamında bir işletim sisteminin kurulduğu,
- Faytonculara ilişkin ilk resmi kayıtların 1964 yılında 160 faytonla tutulmaya başlandığı, 2019 yılında 227’si Büyükkada’da olmak üzere 278 fayton bulunduğu,
- Faytonlarla ilgili sorunların başında uzun yıllardır adalardaki atlara bulaşan ruam hastalığının geldiği, 2011 yılından bu yana 621 atın bu hastalık sebebiyle itlaf edilmek zorunda kaldığı, karantina bölgesi kurulmasına rağmen ruam hastalığının önlenemediği,
- Ruam hastalığının temel sebebinin adaya getirilen atların karantina bölgesine alınıp

arındırılmadan ya da kan testine tabi tutulmadan adalara getirilmesi olduğu ve adadaki atlara dzenli aralıklara ruam taraması yapılamadığı,

- Adalardaki sorunlardan bir diğerinin başta Büyükada olmak üzere Adalar'ın gñnñbirlik turizm bñlgesi olduğu, turların adalara aynı saatlerde gelmesinden dolayı yoğun bir fayton trafiği olduğu, faytonların tur yolu adı verilen gñzergahta peşpeşe koşulduğu,
- En önemli sorunun at ölümlerinin yüksekliği olduğu, bunun da atların aşırı kullanımından kaynaklandığı, trafik yoğunluğu nedeniyle zaman zaman faytonlarla bisiklet ya da akñlü araçların çarpıştığı, Büyükada'da 2200 kiralık bisiklet bulunduğu, akñlü araç ve fayton trafiği ile nüfusun zaman zaman adanın sirkñle edeceği nüfusun yirmi katına ulaşmasının, sekiz kilometrelik tur mesafesi içinde trafik karmaşasına yol açtığı, bu kadar yoğun trafiğin de kazalara ve at ölümlerine yol açtığı,
- Sorunların çözümlü için ada sakinleri ve faytoncularla birlikte çalışmalar yapıldığı, faytonların sayısının azaltılmasının ve sadece sınırlı sayıda faytonun Lunapark Meydanı denilen bölgede kullanımının amaçlandığı, faytonların yerine elektrikli araçların ikame edileceği

ifade edilmiştir.

Resim 3. Adalar İlçesi İnceleme Ziyareti Kapsamında Büyükada'da İlgililerle İstişare Toplantısı

Aynı tarihte İstanbul Büyükşehir Belediyesine ait, Pendik İlçesinde bulunan Tepeören Sahipsiz Hayvan Geçici Bakımevi ve Bahçeli Yaşam Alanında yerinde inceleme gerçekleştirilmiş; İstanbul Büyükşehir Belediyesi Veteriner Hizmetleri Müdürü Muhammet Nuri COŞKUN tarafından yapılan, Büyükşehir Belediyesine ait bakımevleri, personel, hayvanların korunmasına ilişkin yapılan çalışmalar, uygulamada yaşanan sorunlar ve öneriler hakkında sunum dinlenmiştir.

Resim 4. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Tepeören Sahipsiz Hayvan Geçici Bakımevi ve Bahçeli Yaşam Alanı İnceleme Ziyareti

E. KOMİSYONDA GÖREVLENDİRİLENLERİN LİSTESİ

SIRA NO	İSİM	UNVAN	KURUM
1	Bali Emrah BİÇER	Yasama Uzmanı	TBMM Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı
2	Ömer FERGAN	Yasama Uzmanı	TBMM Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı
3	Reyhan AYZ	Yasama Uzman Yardımcısı	TBMM Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı
4	Fatih NERGİZ	Tetkik Hakimi	Adalet Bakanlığı (Mevzuat İşleri Genel Müdürlüğü)
5	Hayriye EREN	Grup Sorumlusu	Tarım ve Orman Bakanlığı (Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü)
6	Nihal YÜKSEK SARIÖZ	Tarım ve Orman Uzmanı	Tarım ve Orman Bakanlığı (Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü)
7	İlknur TINMAZ SUERİ	Tarım ve Orman Uzmanı	Tarım ve Orman Bakanlığı (Hukuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü)
8	Doç. Dr. Bekir ÇELEBİ	Veteriner Hekim, Mikrobiyolog	Sağlık Bakanlığı (Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü)
9	Doç. Dr. Oytun Okan ŞENEL	Öğretim Üyesi	Ankara Üniversitesi (Veteriner Fakültesi)
10	Zeliha MERCİMEK	Hukuk İşleri Müdürü	Türkiye Belediyeler Birliği (Hukuk İşleri Müdürlüğü)

F. KOMİSYONA SUNULAN RAPORLAR VE BELGELER

RAPOR, SUNUM, BİLGİ NOTLARI, GÖRÜŞ VE ÖNERİLER	
1	Kamu Denetçiliği Kurumu Hayvan Hakları Çözüm Çalıştayı Raporu
2	Ankara Büyükşehir Belediyesi 5199 Sayılı Kanun ve Kanuna Dayalı Mevzuata İlişkin Değişiklik Önerileri
3	Hayvan Hakları Federasyonu (HAYTAP) “Bir Bakımevi Nasıl Olmalı?” Konulu Rapor
4	Konya Büyükşehir Belediyesi Sokak Hayvanlarıyla İlgili Görüş ve Öneriler
5	Ankara Barosu Hayvan Hakları Kurulunun Hayvanları Koruma Kanununa İlişkin Değişiklik Önerileri
6	Hayvanların Yaşam Hakları Konfederasyonunun (HAYKONFED) Sahipsiz Hayvanlar İçin Sorun ve Çözümlere Yönelik Görüşleri
7	Doğa Derneğinin Hayvan Hakları Araştırma Komisyonu Çalışmaları İçin Görüş ve Önerileri
8	Tarım ve Orman Bakanlığı DKMP Genel Müdürlüğünün 5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanunu Uygulamaları Sunumu
9	Türkiye Belediyeler Birliğinin Belediye Mevzuatında Hayvanlarla İlgili Hizmetler Konulu Sunumu
10	Eskişehir Tepebaşı Belediyesinin Sokak Hayvanları ile İlgili Problemler ve Çözüm Yolları Hakkındaki Görüşleri
11	Şişli Belediyesinin Mevzuatın Uygulanması, Yürütülen Çalışmalar, Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri Başlıklı Sunumu
12	Denizli Büyükşehir Belediyesinin Sokak Hayvanları Barınma, Rehabilitasyon Merkezi Başlıklı Bilgi Notu
13	Deniz Memelileri ve Yunus Parkları Derneğinin Komisyona Katılma Talepli Başvurusu ve Ekleri
14	Hayvan Hakları Yasama İzleme Delegasyonunun Talep, Görüş ve Önerileri
15	Türkiye Petfood Endüstri Platformunun Kedi-Köpek Maması Kategorisinde Alternatif KDV Uygulamalarının Mali, Ekonomik ve Sosyal Etki Analizi
16	TBMM Dilekçe Komisyonu Genel Kurul Karar Cetveli Sayı: 9 Tarih: 26.03.2010 Konu: Çevre ve insan güvenliği bakımından risk taşıyan pitbull vb. tehlikeli hayvanlar hakkında gerekli önlemlerin alınması talepli başvuru
17	Beylikdüzü Belediyesi Hayvan Barınağı ve Rehabilitasyon Merkezi Müdürü

	Ertuğrul TUNCEL'in görüş ve önerileri
18	Evcil Hayvancılık İşadamları Derneğinin 5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi ile İlgili Görüş ve Önerileri
19	Denge Veterinerlik Hizmetleri Limited Şirketinin Bilgi Notu
20	İstanbul Barosu Hayvan Hakları Merkezi Başkanı Deniz TAVŞANCIL KALAFATOĞLU'nun Hayvanlarla İlgili Mevzuatta Değişiklik Yapılmasına İlişkin Görüş ve Önerileri
21	Hayvan Hakları Yasama İzleme Delegasyonunun Hayvan Haklarına İlişkin Parlamentodan Talepleri

RESMİ BELGELER ve VATANDAŞ DİLEKÇELERİ

1	İstanbul Büyükşehir Belediyesi Veteriner Hizmetleri Müdürlüğünün 23.05.2019 tarihli, 677 sayılı, Sahipsiz Hayvan Hizmetleri konulu yazısı
2	Adalet Bakanlığının 31.05.2019 tarihli ve 36730 sayılı "5199 Sayılı Kanun ile 5237 Sayılı Türk Ceza Kanununun 151/2 ve 177/1 inci maddelerine ilişkin olarak 01.01.2014-28.05.2019 Dönemlerine ilişkin istatistikî bilgileri" içeren yazısı
3	Ticaret Bakanlığı Gümrükler Muhafaza Genel Müdürlüğünün 10.06.2019 tarihli ve 4888550 sayılı "Canlı Hayvan Kaçakçılığına İlişkin Son Beş Yılı Kapsayan İstatistikî Bilgileri" içeren yazısı
4	Sağlık Bakanlığı Halk Sağlığı Genel Müdürlüğünün 24.06.2019 tarihli ve 218 sayılı "Hayvanlardan İnsanlara Bulaşan Hastalıklara İlişkin Son Beş Yılı Kapsayan İstatistikî Bilgileri" içeren yazısı
5	Mustafa Cemal İSTEMİ'nin sokak kedilerine ilişkin 27.05.2019 tarihli başvurusu
6	Ayşenur YILDIZ'ın İstanbul ili Adalar ilçesinde Faytonların Yasaklanmasına ilişkin TBMM Dilekçe Komisyonuna Yapmış Olduğu Başvuru
7	Ender İŞÇİ'nin "Hayvan terklerini önlemek amacıyla sahiplenilen hayvanların kayıt altına alınması, hayvan sahiplenmek isteyen kişilerin belli şartları taşıması ve bu kişilerin sahiplendikleri hayvanı hayvan refahına uygun şekilde barındırabileceklerine dair ilgilinin gelir durumu, aile bireyi sayısı, konutunun metrekaresi gibi hususlara ilişkin yasal düzenleme talepli TBMM Dilekçe Komisyonuna Yapmış Olduğu Başvuru

8	İbrahim Mete HANAĞASIOĞLU'nun sokak köpeklerinin saldırısına uğradığı, bu konuda önlem alınması gerektiği hususlarını içeren başvurusu
9	Kadir AKTAŞ'ın Ankara ili Gölbaşı ilçesi TOKİ Konutları bölgesinde sokak köpeklerinin vatandaşların can güvenliğini tehdit ettiği, günlük yaşamı olumsuz etkilediği, kamu idarelerinin vatandaşların can güvenliğini sağlayamayarak aciziyet içine düştüğüne ilişkin başvurusu
10	Mine TÖRÜNER'in sahipsiz hayvanların sahiplendirilmesi, kısırlaştırma, bakımevleri gibi konularda görüş ve önerilerini içeren başvurusu
11	Şahin KELEŞ'in yumurta çiftliklerinde erkek olduğu tespit edilen civcivlerin ekonomik değer taşımadığı gerekçesiyle vahşi yöntemlerle öldürüldüğüne dair dilekçesi

BİRİNCİ BÖLÜM

DÜNYADA ve TÜRKİYE'DE HAYVANLARIN KORUNMASI

1. HAK KAVRAMI VE HAYVANLARIN HUKUKİ NİTELİKLERİ

1.1. Genel Olarak

En genel anlamıyla hayvan, duyu ve hareket yeteneği olan, içgüdüleriyle hareket eden canlı yaratıktır.¹³ “Hayvan” sözcüğü, günlük kullanımda insan ve bitkiler dışındaki canlıları ifade etmek için kullanılırsa da biyoloji bilimi açısından hayvan, insanı da içine alan üst bir kavramdır. Hayvanlar âleminin bilimsel ve Latince adı olan “Animalia” terimi ise yine Latince olan ve “yaşayan” ya da “ruh” anlamına gelen anima’dan türetilmiş animal sözcüğünün çoğuludur.¹⁴ Türk Hukukunda hayvanın bir tanımı bulunmasa da mevzuatta geçen, “sahipsiz hayvan”, “güçten düşmüş hayvan”, “yaban hayvanı”, “ev ve süs hayvanı” “kontrollü hayvan”, “deney hayvanı”, “kesim hayvanı” gibi çeşitli hayvan tanımlamalarından yola çıkılarak bir hayvan tanımı yapılabilir. Buna göre hayvan, “herhangi bir sahip ya da koruyucunun kontrolü ya da doğrudan denetimi altında bulunup bulunmadığına bakılmaksızın, insan tarafından kültüre alınmış ve eğitilmiş ya da doğada serbest yaşayan, evcilleştirilmemiş ve kültüre alınmamış; hissedeni; kısmen de olsa bilinçli davranışlarda bulunan; omurgalı veya omurgasız; insan ve bitkiler haricindeki diğer canlılardır”. Bu tanımdaki en önemli nokta, hayvanların insanlara benzer şekilde çeşitli duygular hissedebilen, insanlar kadar olmasa da zaman zaman bilinçli davranabilen canlılar olduklarıdır.¹⁵

Tarım toplumundan sanayi toplumuna geçiş, insanların hayvanlarla olan ilişkisinde bir değişimi de beraberinde getirmiş ve bu değişimle birlikte, hayvanın hukukî statüsü tartışmalı bir konuma gelmiş, farklı görüşler ortaya çıkmıştır.¹⁶ Yakın zamana kadar hukuk, hayvanları ekonomik yararları ölçüsünde dikkate almış; hayvanın; gücü, postu, sütü, balı ne kadar önemliyse, o düzeyde hukukun konusu haline getirmiştir. Geçen yüzyılda, modern

¹³ Güncel Türkçe Sözlük,

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5d8b1f71164e81.38779523, (Erişim Tarihi: 24.09.2019)

¹⁴ UYUMAZ, Alper, Bir Hukuk Sorunsalı Olarak Güncel Gelişmeler Işığında Türkiye’de Hayvan Hakları, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XX, Y. 2016, Sa. 3, s. 137

¹⁵ UYUMAZ, Alper, a.g.m, s.138

¹⁶ KOÇHİSARLIOĞLU, Cengiz ve SÖĞÜTLÜ ERİŞGİN, Özlem: Hayvanın Hukuki Konumu, Yaşar Üniversitesi Elektronik Dergisi: Prof. Dr. Aydın Zevkliler’e Armağan (Cilt 8 Özel Sayı), Cilt: 2 s. 1691, İzmir 2013.

insana günlük yaşamında refakat eden, “boşluk” dolduran hayvanların sağladığı fayda, hayvanların önemini artırmıştır. Diğer yandan, çevre hakkının öneminin yanında, ilgili örgütlerin ulusal ve uluslararası kampanyaları sayesinde özellikle yaban hayvanlarına yönelik ilgi artmıştır. Böylelikle günümüzde yalnızca etinden, sütünden, postundan yararlanılan hayvanlar değil, insanlarla birlikte evlerinde yaşayan evcil hayvanlar ile sağlıklı çevrenin bir ögesi olan yabani hayvanlar da hukuki düzenlemelere konu olmuştur. Bu gelişmeler, hayvanın hukuki niteliği üzerine yeni görüşlerin ileri sürülmesine ve tartışmalara yol açmıştır.¹⁷ Zira hayvan üzerindeki hakkın niteliği konusunda da görüş birliği yoktur. Bu görüşleri üç başlık altında toplamak mümkündür.

- Hayvanı eşya sayan görüş,
- Hayvanı kişi benzeri sayan görüş,
- Hayvanı kişi sayan görüş.

1.2. Hayvanı Eşya Sayan Görüş

Hayvanı eşya sayan görüşe göre, hukukun temelini haklar oluşturmaktadır. Hak, yararlanıp yararlanmamak sahibinin iradesine bağlı olmakla birlikte, toplum çıkarları ile sınırlandırılmış, hukukça korunan çıkardır. Konusu ne olursa olsun, hak sahibi yönünden ortada meşru bir çıkarın olması gerekir. Hukuken kişi, hak öznesi (süjesi) olarak tanımlanır. Yani, hukuken kişi sayılan biri, haklara sahip ve borçlara ehildir. Pek çok hukuk sisteminde ise hayvanlar, hukukî anlamda kişi olarak değerlendirilmezler, bu yüzden, hak ve fiil ehliyetine sahip değildirler. Yalnızca insanlar ve tüzel kişiler hak sahibi olabilir, hayvanlar ise yalnızca haklara konu olabilir; diğer bir ifadeyle hukuk nesnesidirler. Hak; “yararlanıp yararlanmamak sahibinin iradesine bağlı olan, toplum menfaatleriyle sınırlandırılmış, hukukça korunan çıkar olarak tanımlanır. İrade ve çıkar (menfaat) kuramlarının birleştirilmesi ile ulaşılan bu tanımda yer alan; yararlanıp yararlanmamanın sahibinin iradesine bağlı olması unsuru, hayvanların hak sahibi olamayacağını savunanların dayanaklarından bir diğeridir.¹⁸ Hukukta hayvanların korunmasına ilişkin bazı kurallar var ise de, bu kurallar hayvanları hak sahibi yapmamaktadır. Bu kurallar hayvanlara yaşama, onlara insafsızca davranılmasının önlenmesi dolayısı ile işkence konusu edilmeme böylece toplum vicdanının tatmin edilmesi amacını gütmekte olup, hayvanları hak sahibi kılma amacını taşımaz. Kaldı ki 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu da, hayvanları herhangi bir hakkın sahibi konumuna getirmemektedir. Kanun içerik itibarı ile insanlara görev ve

¹⁷ CUMALIOĞLU, Emre, Medeni Hukukta Hayvan Hakları Ve Hayvanlar Üzerindeki Hak, D.E.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Şeref ERTAŞ’a Armağan, C. 19, Özel Sayı-2017, s. 575

¹⁸ CUMALIOĞLU, Emre, a.g.m, s. 580-581

sorumluluk yükleyerek insan davranışlarına düzenleme getirmeyi amaçlamaktadır. Ancak yine de Türk hukukunda hayvanın eşya olduğu söylenmekteyse de hayvan, cansız eşyadan farklı konumlandırılmış, malikin yetkileri bazı noktalarda sınırlandırılmıştır. İsviçre, Alman, Avusturya hukuklarında hayvanların eşya olmadığı, ancak aksine hüküm bulunmadıkça bunlar hakkında eşyalara ilişkin hükümlerin uygulanacağı düzenlenmiştir.¹⁹

Hayvanları eşya sayan görüşe göre, kötü muamelelere karşı hayvan korunmalıdır; insan, hayvanlara karşı ödevlerle yükümlüdür; bu, özellikle evcil hayvanlar ve gelir getiren hayvanlar söz konusu olduğunda itiraz kabul etmez bir ödevdir. Çünkü hayvanın korunmasında insanın yararı vardır. İnsancıl çevrecilik anlayışı içerisinde hayvanı konumlandıran ve hayvanın afiyetini ikinci plana atan bu görüşte, çevrenin bizzatı bir değere sahip olmadığı, insan orada yaşadığı için çevrenin korunması gerektiği belirtilmektedir. Çevre insanların ortak varlığıdır; çevrenin, hayvan ve bitki türlerinin korunması, insanın korunması anlamına da gelir.²⁰

Hayvanın hukuk öznesi olamayacağını savunan yazarlardan Carbonnier'e göre, sadece insan hukuk öznesi olabilir; metafizik ve dinsel değişik nedenlerle, bu böyle kabul edilmelidir. Saleilles'e göre ise insana hukuk öznesi sıfatının tanınmasının nedeni irade, zekâ ve bilinç sahibi olmasıdır. Hayvanlar, bu niteliklere ve özelliklere sahip olmadıklarına göre, hukuk öznesi vasfını da taşıyamazlar. Ehliyet, zekâ ve bilinç ile sıkı bir bağıntı içerisindedir. Oysa hayvanlar bundan tamamen yoksundurlar. Zihni ve manevi gelişim yolu ile de bunları kazanamazlar. Bu gerekçeye şöyle bir itiraz getirilmektedir: Çocuklar, zihinsel engelliler ve akıl hastaları makul yetişkinler değildirler ve davranışlarına ilişkin ahlâkî değer yargılarına da sahip bulunmamaktadırlar; ancak, yaşam hakkına sahiptirler. Dolayısıyla, hayvanlar akıllı canlılar olmasalar da yaşam hakkına sahip olabilirler. Bu itiraz ise anılan görüş taraftarlarınca şöyle eleştirilmektedir: Çocuk, sürekli bilinçlenmekte ve akıllanmakta olan bir canlıdır. Zihinsel engelliler ve akıl hastalarının sorumluluğu ise hukuken ve toplumsal olarak bir başka kişi tarafından üstlenilmektedir.²¹

1978 tarihli Hayvan Hakları Evrensel Beyannamesinde hayvanların alelade eşyalardan ayrılarak hayvanlara hak izafe edilmesine rağmen bugün bazı modern hukuk sistemlerinde hayvanlar hâlâ eşya olarak nitelendirilmektedir. Bu hukuk sistemleri, hayvanları, doğrudan eşya olarak kategorize etmeseler de bu hukuk sistemlerinde, eşya

¹⁹ CUMALIOĞLU, Emre, a.g.m. s. 577

²⁰ KOÇHİSARLIOĞLU, Cengiz ve SÖĞÜTLÜ ERİŞGİN, Özlem: Hayvanın Hukuki Konumu, Yaşar Üniversitesi Elektronik Dergisi: Prof. Dr. Aydın Zevkliler'e Armağan (Cilt 8 Özel Sayı), Cilt: 2 s. 1693, İzmir 2013.

²¹ KOÇHİSARLIOĞLU, Cengiz ve SÖĞÜTLÜ ERİŞGİN, Özlem, a.g.m, s.1694-1965

tanımına uyan hayvanların hukuken eşya olarak kabul edildiği sonucuna varılabilir. Bir başka ifade ile bir hukuk sisteminde hayvanların eşya olmadığına dair özel bir düzenleme olmadığı sürece hayvanları eşya olarak nitelendirmek açısından bir engel bulunmamaktadır.²²

1.3. Hayvanı Kişi Benzeri Sayan Görüş

Bu görüşü savunanlara göre, hayvan, günümüzde hukuken korunması gereken, kendine özgü çıkarı bulunan bir hukuk öznesidir. Türü tehlikede olan hayvanlar korunduğuna göre, bunlar tüzel kişiliklerde olduğu gibi varsayımsal olan hukukî kişilikle donatılabilirler.²³

1.4. Hayvanı Kişi Sayan Görüş

Hayvanın hukuk öznesi olarak kabul edilmesi gerektiğini savunanlar hayvan haklarını bu teoriye dayandırmış; ıstırap çekmenin bir gerçeği ve çıkarı ifade edebilmek için gerekli ve yeterli bir koşul olduğunu belirtmiştir. Dolayısıyla bir darbeye, kötü muameleye maruz kalan bir hayvanın acı duyacağını, dolayısı ile hayvanın böyle bir darbenin mağduru olmamakta çıkarı olduğunu belirterek, hayvanların da hak sahibi olduğunu ifade etmişlerdir. Hayvanlar bize göre akıl yürütemeseler, konuşmasalar dahi, acı, ıstırap çekebilirler. Yarar (çıkar) ölçütünden hareket eden bu görüşe göre, hayvan çıkarlara sahiptir. Hukukun amacı çıkarları korumaktır; o halde hayvanlar da hukuk öznesidir.

Hayvanların hukuk öznesi olarak tanımlanması durumunda hayvanlara hangi hakların tanınacağı sorusu gündeme gelmektedir. Bu durumda hayvanın türüne ve bu türün özelliklerine göre değişen hakların tanınması söz konusu olmakla birlikte birkaç genel ilkedен söz etmek mümkündür:

- 1978 tarihli Hayvan Hakları Evrensel Beyannamesinde öngörülen ve hayvanın ıstırap çekme ve zevk alma yeteneğinden kaynaklanan haklar (3, 4 ve 5 inci maddeler) tanınabilir.
- Hayvanın cezaî sorumluluğu, hiçbir şekilde, ayırt etme gücünden yoksun insanların sorumluluğunu aşmamalıdır.
- Hukuk öznesi hayvan, kendi haklarını korumak amacıyla hareket edemeyeceğinden, bir temsilci aracılığı ile bunun gerçekleştirilmesi gerekecektir. Genelde hayvanlar, sahipleri veya tutucuları tarafından zarara uğratıldıkları için, hayvan koruma derneklerinin ve vakıflarının hayvan haklarının korunmasında

²² UYUMAZ, Alper, a.g.m, s.140

²³ KOÇHİSARLIOĞLU, Cengiz/SÖĞÜTLÜ ERİŞGİN, Özlem, a.g.m, s.1696

temel bir işlev üstlenmesi söz konusu olacaktır. Bu kapsamda hayvanlar, tıpkı ayırt etme gücünden yoksun gerçek kişiler gibi yararlanan hukuk özneleri olabilirler; fakat tasarruf eden hukuk özneleri olamazlar. O nedenle, yararlanan hukuk öznesi olarak kabul edilen hayvanın yanı sıra, onun haklarını koruyan bir hukuk öznesi oluşturmak gerekecektir.²⁴

Hayvanın hukuk öznesi olması gerektiği görüşü çeşitli gerekçelerle eleştirilmektedir. Hayvanın özgürleştirilmesi ve hak sahibi kılınması görüşü, özgürlüğün sorumluluğu, hakkın da ödevi beraberinde getirmesi gerektiği noktasından eleştirilmektedir. Çünkü evrensel tabiatı gereği, özgür olmak istiyorsa sorumlu olması gereken, hakka sahip olmak istiyorsa ödev üstlenmesi gereken tek varlık insandır. Hayvan hukuk öznesi olarak kabul edilmesi durumunda, hayvanın hem hak sahibi hem de borç sahibi olması gerekecektir. Hayvanın hukuk öznesi olarak kabul edilmesi durumunda, hayvan insan düzeyine çıkarılmakta, insan da hayvan düzeyine indirilmektedir. Bu çözüm, böyle bir tehlike de içermektedir. Hayvan insan düzeyine çıkarılacak olursa hayvanın bedensel bütünlüğünü korumak gerekecektir. Bu durumda, hayvanlara ilişkin her türlü anlaşma, hayvanların alım-satımı yasak olacak; hayvanların gıda olarak tüketilmesi imkânsız hale gelecek; canlı hayvanlar üzerinde hiçbir bilimsel araştırma, deney yapılamayacak; hayvan popülasyonunu kontrol amacıyla hayvanların kısırlaştırılması yasaklanmış olacaktır. Böyle bir toplumsal yapı içerisinde ise insanın yaşama şansı azalacaktır. Bu görüş şu soruları da gündeme getirmektedir: Hangi hayvanlar hukuk öznesi sayılacaktır? Hukuk öznesi sayılan hayvanlara hangi haklar tanınmalıdır? Hayvanlar nasıl hukuk öznesi haline getirilecektir? Hayvanlar neden hukuk öznesi haline getirilecektir? Hak sahibi olsalar da hayvanların bu haklarını kendilerinin kullanmaları imkânsızdır. Hayvanın haklarını temsilcisi insan aracılığıyla kullanması hayvan açısından sonucu değiştirmemektedir. Zira, insanın hayvana karşı onu koruma, koşullarını iyileştirme, bakım gibi ödevlerinin bulunduğunu söyleyebilmek için hayvanın hukuk öznesi olmasına gerek yoktur; hayvan hukuk öznesi olmasa da insanın hayvanlara karşı belli ödevleri vardır. Hayvanları öldürme, onlara kötü muamelede bulunma gibi fiillerin suç ya da kabahat sayılması, hayvanlara haklar verildiği anlamına gelmez.²⁵

²⁴ KOÇHİSARLIOĞLU, Cengiz/SÖĞÜTLÜ ERİŞGİN, Özlem, a.g.m, s.1697-1698

²⁵ KOÇHİSARLIOĞLU, Cengiz/SÖĞÜTLÜ ERİŞGİN, Özlem, a.g.m, s.1700 vd.

2. HAYVANLARIN KORUNMASI KONUSUNDA MEVZUAT

2.1. Uluslararası Sözleşmeler

2.1.1. UNESCO Hayvan Hakları Evrensel Beyannamesi

Hayvan hakları konusunda uluslararası düzeydeki en önemli metin, Hayvan Hakları Evrensel Beyannamesidir. Beyanname 15.10.1978 tarihinde Paris'teki Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) Merkezinde törenle ilan edilmiştir.

Hayvan Hakları Evrensel Beyannamesi; yaşayan bütün canlıların doğal haklara sahip olduğunun ve insan tarafından hayvanlara saygı gösterilmesinin, bir insanın bir diğerine gösterdiği saygıdan ayrı tutulamayacağına altını çizmektedir. Bu bağlamda, hayvanlara kötü muamele edilemeyeceği veya zalimane davranışlarda bulunulamayacağı, eğer bir hayvanın öldürülmesi gerekiyorsa, bunun bir anda, acısız ve korku yaratmaksızın yapılması gerektiği, bir insanın desteğine ihtiyaç duyan her hayvanın uygun beslenme ve bakım görme hakkına sahip olduğu, hayvanlar üzerine yapılan fiziksel ya da psikolojik acı çekmeye sebep olan deneylerin hayvanların haklarının ihlali olduğu, vahşi hayvanların da yaşama hakkına ve kendi doğal çevrelerinde özgürce üreme hakkına sahip olduğu, ölü bir hayvana bile saygıyla davranılması gerektiği, hayvanların kendilerine özgü kanuni statüleri ve haklarının hukuk tarafından tanınmak zorunda olduğu, hayvanların güvenliğinin koruma altına alınmasının devlet örgütleri düzeyinde temsil edilmesi gerektiği gibi hayvan haklarına ilişkin temel ilkeleri ortaya koymaktadır.

Hayvanlara bu bildiği ile tanınan haklardan çıkan sonuçlara göre, hayvan haklarının klasik olarak bildiğimiz insan haklarından farklı bazı özellikler içerdiği görülmektedir. Şöyle ki; yukarıda hayvanın hukuki konumundan bahsederken ayrıntılı değindiğimiz üzere, hayvanlar bir kişi olmamaları nedeniyle hak talebinde bulunabilme ehliyetine sahip olamadıkları için onların hakları insanlar tarafından korunur (5199 sayılı Kanunun 16/a maddesi).

2.1.2. Ev Hayvanlarının Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesi²⁶

Türkiye, sokak hayvanları ve ev hayvanlarının korunması hakkında düzenlemeler içeren ve 1987 yılında imzaya açılan 125 no'lu Ev Hayvanlarının Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesini 18.11.1999 tarihinde imzalamış ve 28.08.2003 tarihinde onaylamıştır. Bu Anlaşmanın dibacesinde, insanın yaşayan bütün canlılara karşı ahlâki bir sorumluluk

²⁶ Ev Hayvanlarının Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun Tasarısı ile Çevre ve Dışişleri Komisyonları Raporları (1/409), <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d22/c022/tbmm22022106ss0085.pdf> (Erişim Tarihi: 27.09.2019)

taşıdığı, evcil hayvanların topluma önemli bir değer kattığı ve evcil hayvanlara yönelik muamelelerde ortak bir standart oluşturarak sorumluluk geliştirmenin temel hedef olduğu belirtilmektedir. Anlaşmanın 1 inci maddesinde, sokak hayvanı, “evi olmayan ya da sahibinin/bakıcısının hanesi dışında ve herhangi bir bakıcının/sahibin denetimi ve kontrolü dışında bulunan evcil hayvan” olarak tanımlanmıştır. Taraflar kimsenin evcil bir hayvanda gereksiz acı, eziyet veya sıkıntıya yol açacak şekilde davranmaması gerektiğini, hayvan refahına ilişkin temel bir ilke olarak benimsemişlerdir. Bunların yanı sıra, evcil hayvan sahibi olmak için getirilen yaş sınırı, çeşitli yarışma, reklam ve bunun gibi aktivitelerde evcil hayvanların kullanılması, evcil hayvanların eğitimi, ameliyatı, itlaf edilmesi gibi birçok alanda Anlaşma, belirli kurallar koyma ve bunların uygulamalarını denetleme yönünde tarafları yükümlü kılmaktadır. Anlaşmanın 3 üncü Bölümünde, sokak hayvanlarına ilişkin olarak ek tedbirler sıralanmıştır. Buna istinaden taraflar, sokak hayvanların sayısının sorun teşkil ettiğine kanaat getirdiklerinde önlenabilir acı, eziyet veya sıkıntıya neden olmayacak şekilde gerekli kanuni ve idari tedbirlere başvurmalıdır. Ancak;

- hayvanın yakalanmasını gerektiren durumlarda bu işlem, hayvanda ortaya çıkabilecek fiziksel ve ruhsal acının mümkün olan en düşük düzeyde olacak şekilde gerçekleştirilmelidir,
- tarafların, hayvanlarda ortaya çıkabilecek acı eziyet veya sıkıntının en az olacağı bir yöntemle onları tanımlamaları (kimliklendirmeleri) gerekmektedir,
- taraflar, plansız bir şekilde üremelerini kontrol altına almak amacıyla kedi ve köpekleri kısırlaştırılmasını teşvik etmelidir,
- taraflar, sokak köpekleri ya da kedilerinin bulunmaları durumunda bulan kişi tarafından yetkili makama bildirilmesini teşvik etmelidir.

Anlaşmaya taraf olan devletler, ulusal hastalık kontrol programları çerçevesinde zorunlu kaldıkları durumlarda evcil hayvanların yakalanmasında, bakımında ve itlaf edilmesinde belirli kurallar getiren hükümlere istisnai uygulamalar gerçekleştirebilmektedir.

2.1.3. Hayvanların Uluslararası Nakliyat Sırasında Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesi²⁷

Avrupa Konseyi tarafından 1968 yılında imzaya açılan sözleşme 17.04.1975 tarihli ve 1886 sayılı Kanunla kabul edilmiş ve ülkemiz sözleşmeye taraf olmuştur. Sözleşmenin

²⁷ Hayvanların Uluslararası Nakliyat Sırasında Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna İlişkin Kanun Tasarısı ve Millet Meclisi Dışişleri Komisyonu Raporu (1/144), https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM_/d04/c007/mm_04007025ss0075.pdf (Erişim Tarihi: 27.09.2019)

amacı, adından da anlaşılacağı üzere, nakliyat sırasında hayvanları mümkün olduğu kadar eziyetten korumaktır. Sözleşmeye taraf olan ülkelere mevzuatlarını bu Sözleşme doğrultusunda düzenleme yükümlülüğü getirilmiştir. Sözleşme tek tırnaklı evcil hayvanlar, sığır, koyun, keçi, domuz cinsi hayvanlar; evcil kuşlar ve tavşanlar; evcil kediler ve köpekler; diğer memeliler ve kuşlar ile soğukkanlı hayvanların uluslararası naklini düzenlemektedir.

2.1.4. Gözden Geçirilen Uluslararası Taşımacılıkta Hayvanların Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi²⁸

Avrupa Konseyi tarafından 06.11.2003 yılında imzaya açılan Sözleşme, ülkemiz tarafından 4 Şubat 2004 tarihinde imzalanmış, 05.04.2018 tarihli ve 7133 sayılı Uygun Bulma Kanunu ile onaylanmıştır.

Söz konusu Sözleşme uluslararası taşımacılıkta kara ulaştırması açısından; kesim hayvanları dahil, canlı hayvanların sağlığının korunması ve gereksinimlerinin karşılanmasını, sağlık şartlarının karşılanmadığı durumlarda alternatif taşıma yöntemlerinin kullanılarak sağlık durumlarına göre taşımacılık süresinin mümkün olduğunca kısaltılmasını, yükleme ve boşaltma işlemleri sırasında yaralanma, stres ve baskıların azaltılması, taşınan hayvanların yetkili veteriner hekim kontrolünde ve belirli sorumluluklar dahilinde taşınmasını, uluslararası düzeyde hayvan taşımacılığına ilişkin ortak kuralları içermekte; hayvanların karayolu ve çevre güvenliğine bağlı olarak sağlık şartlarına uygun olarak taşınmasını öngörmekte; söz konusu taşımayla ilgili gerekli teknik şartları belirlemektedir.

Hayvanların Uluslararası nakliyat sırasında korunmasına dair Avrupa Sözleşmesinin onaylanmasının uygun bulunduğuna ilişkin kanun tasarısının Millet Meclisince kabul olunan metni ve Cumhuriyet Senatosu Dışişleri, Turizm ve Tanıtma komisyonu raporu (M. Meclisi : 1/144; C. Senatosu : 1/303), https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/CS_/t14/c021/cs_14021051ss0443.pdf (Erişim Tarihi: 27.09.2019)

Hayvanların Uluslararası Nakliyat Sırasında Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulduğuna İlişkin Kanun Tasarısının TBMM Genel Kurulunun 14.1.1975 tarihli ve 25.Birleşiminde görüşülmesine ilişkin Tutanaklar; https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM_/d04/c007/mm_04007025.pdf (Erişim Tarihi: 27.09.2019)

Hayvanların Uluslararası Nakliyat Sırasında Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulduğuna İlişkin 17.4.1975 tarihli ve 1886 sayılı Kanun, https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc058/kanuntbmmc058/kanuntbmmc05801886.pdf (Erişim Tarihi: 27.09.2019)

Hayvanların Uluslararası Nakliyat Sırasında Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesinin Onaylanmasına Dair 3.6.1975 tarihli ve 7/10102 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı, <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/15317.pdf> (Erişim Tarihi: 27.09.2019)

²⁸ Gözden Geçirilen Uluslararası Taşımacılıkta Hayvanların Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulduğuna Dair Kanun Tasarısı ve Dışişleri Komisyonu Raporu (1/753) <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem26/yil01/ss459.pdf> (Erişim Tarihi: 27.09.2019)

2.1.5. Nesli Tehlikede Olan Yabani Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşme (CITES)²⁹

CITES Sözleşmesi, nesli tehlikedeki yabani hayvan ve bitki türlerinin uluslararası ticaretini kontrol amacıyla imzalanmış bir sözleşmedir. 03.03.1973 tarihinde Washington’da imzalanan Cites Sözleşmesi, 27.09.1994 tarihli ve 4041 sayılı Uygun Bulma Kanunu kapsamında kabul edilen 27.04.1996 tarihli ve 96/8125 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla 22.06.1996 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Canlı ya da ölü hayvan ya da bitki türleri ve bunların kolayca tanımlanabilir herhangi bir parçası ya da türevlerinin ithalat ya da ihracatı, bu Sözleşme kapsamında çıkarılan Nesli Tehlikede Olan Yabani Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşmenin Uygulanmasına Dair Yönetmelik hükümleri uyarınca gerçekleştirilmektedir.

2.1.6. Avrupanın Yaban Hayatı ve Yaşama Ortamlarını Koruma Sözleşmesi (Bern Sözleşmesi)³⁰

Ülkemiz tarafından 19.09.1979 tarihinde imzalanmış, 09.01.1984 tarih ve 84/7601 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla onaylanarak, 20.02.1984 tarih ve 18318 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Kısaca Bern Sözleşmesi olarak anılan Sözleşmenin amacı; yabani flora ve faunayı ve bunların yaşam ortamlarını muhafaza etmek, özellikle birden fazla devletin işbirliğini gerektirenlerin muhafazasını sağlamak ve bu işbirliğini geliştirmektir. Nesli tehlikeye düşmüş ve düşebilecek türlere, özellikle göçmen olanlarına özel önem verileceği Sözleşmede belirtilmiştir. Sözleşmenin eklerinde; kesin koruma altına alınacak, koruma altına alınacak fauna türleri ile yasaklanan av metot ve araçları düzenlenmiştir. Ülkemiz bu Sözleşmeyi ihtirazi kayıt ile kabul etmiştir.

²⁹ Nesli Tehlikede Olan Yabani Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşme ile Eklerine Katılmamızın Uygun Bulduğuna Dair Kanun Tasarısı ve Tarım, Orman ve Köyişleri ve Dışişleri Komisyonları Raporları (1/524),

<https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d19/c067/tbmm19067010ss0555.pdf> (Erişim Tarihi: 27.09.2019)

Nesli Tehlikede Olan Yabani Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşme ile Eklerine Katılmamızın Uygun Bulduğuna Dair Kanun Tasarısının TBMM Genel Kurulunda Görüşülmesine İlişkin Tutanaklar, <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d19/c067/tbmm19067010.pdf> (Erişim Tarihi: 27.09.2019)

Nesli Tehlikede Olan Yabani Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşme ile Eklerine Katılmamızın Uygun Bulduğuna Dair 27.9.1994 tarihli ve 4041 sayılı Kanun, https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc078/kanuntbmmc078/kanuntbmmc07804041.pdf (Erişim Tarihi: 27.09.2019)

Nesli Tehlikede Olan Yabani Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşme ile Eklerine Katılmamıza Dair 27.4.1996 tarihli ve 96/8125 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı, <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/22672.pdf> (Erişim Tarihi: 27.09.2019)

³⁰ Avrupa'nın Yaban Hayatı ve Yaşama Ortamlarını Koruma Sözleşmesinin, Ekli Listede Belirtilen İhtirazi Kayıtlarla Onaylanmasına Dair 9 Ocak 1984 tarih ve 84/7601 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı, <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/18318.pdf> (Erişim Tarihi: 27.09.2019)

2.1.7. Kuşların Korunmasına Dair Milletlerarası Sözleşme³¹

Ülkemiz tarafından 30.05.1956 tarihinde Paris'te imzalanan Sözleşme, 01.12.1966 tarihli ve 797 sayılı Uygun Bulma Kanunu Kapsamında 17.12.1966 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Sözleşmen, başta göçmen kuşlar olmak üzere bazı kuş türlerini tehdit eden yok olma tehlikesinden kaynaklı endişeler sebebiyle imzalanmıştır.

2.1.8. Özellikle Su Kuşları Yaşama Ortamı Olarak Uluslararası Öneme Sahip Sulak Alanları Hakkında Sözleşme (Ramsar Sözleşmesi)³²

İran'ın Ramsar şehrinde imzalandığı için Ramsar Sözleşmesi olarak adlandırılan Sözleşme; 1971 yılında imzaya açılmış, ülkemiz 1994 yılında sözleşmeyi imzalayarak taraf olmuştur. Sözleşme 94/5434 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla 17.05.1994 tarihi ve 21937 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Bu sözleşmenin imzalanmasını müteakip ülkemizdeki uluslararası özelliklere sahip bazı sulak alanlar Ramsar Alanı olarak ilan edilmiştir. Bu alanlar değişik koruma statülerine sahiptir. Sulak alanlar; doğal veya yapay, devamlı veya geçici, sürekli veya mevsimsel, suları durgun veya akıntılı, tatlı, acı veya tuzlu, denizlerin gel-git hareketlerinin çekilme devresinde altı metreyi geçmeyen derinlikleri kapsayan, başta su kuşları olmak üzere

³¹ Kuşların Korunmasına dair Milletlerarası Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun Tasarısı ve Millet Meclisi Dışişleri ve Tarım komisyonları raporları (1/75), https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM_/d02/c008/mm_02008117ss0114.pdf (Erişim Tarihi: 27.09.2019)

Kuşların Korunmasına dair Milletlerarası Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun Tasarısının Millet Meclisinde kabul edilen metni ve Cumhuriyet Senatosu Dışişleri, Turizm ve Tanıtma ve Tarım Komisyonları raporları (Millet Meclisi 1/75; Cumhuriyet Senatosu 1/674), https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/CS_/t06/c037/cs_06037010ss0842.pdf (Erişim Tarihi: 27.09.2019)

Kuşların Korunmasına dair Milletlerarası Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun Tasarısının Millet Meclisi Genel Kurulunun 22.7.1966 tarihli 117. Birleşiminde görüşülmesine ilişkin Tutanaklar, https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM_/d02/c008/mm_02008117.pdf (Erişim Tarihi: 27.09.2019)

Kuşların Korunmasına dair Milletlerarası Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında 1.12.1966 tarihli ve 797 sayılı Kanun, https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc050/kanuntbmmc050/kanuntbmmc05000797.pdf (Erişim Tarihi: 27.09.2019)

³² Ramsar Sözleşmesine Katılmamızın Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısı ve Tarım, Orman ve Köyişleri ve Dışişleri Komisyonları Raporları (1/466), <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d19/c050/tbmm19050057ss0331.pdf> (Erişim Tarihi: 27.09.2019)

Ramsar Sözleşmesine Katılmamızın Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısının TBMM Genel Kurulunun 27.12.1993 tarihli 57. Birleşiminde görüşülmesine ilişkin Tutanaklar; <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d19/c050/tbmm19050057.pdf> (Erişim Tarihi: 27.09.2019)

Ramsar Sözleşmesine Katılmamızın Uygun Bulunduğuna Dair Kanun 28.12.1993 tarihli ve 3958 sayılı Kanun; https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc077/kanuntbmmc077/kanuntbmmc07703958.pdf (Erişim Tarihi: 27.09.2019)

Ramsar Sözleşmesine Katılmamıza Dair 94/5434 sayılı ve 15/3/1994 tarihli Bakanlar Kurulu Kararı; <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/21937.pdf> (Erişim Tarihi: 27.09.2019)

canlıların yaşama ortamı olarak önem taşıyan bütün sular, bataklık, sazlık ve turbiyerler ile bu alanların kıyı kenar çizgisinden itibaren kara tarafına doğru ekolojik açıdan su altında kalan yerler olarak tanımlanmaktadır.

2.1.9. Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi³³

29.8.1996 tarihli ve 4177 sayılı Kanunla onaylanması uygun bulunan Sözleşme, 21.11.1996 tarihli ve 96/8857 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla onaylanmış, 12.05.1997 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Sözleşmenin amacı; genel olarak bir yerdeki tüm bitki, hayvan ve mikroorganizma türlerini kapsayan biyolojik çeşitliliğin korunması, bu çeşitliliğin unsurlarının sürdürülebilir kullanımı, genetik kaynaklar ve teknolojiler üzerinde sahip olunan bütün hakları dikkate almak kaydıyla, bu kaynaklara gereğince erişimin ve ilgili teknolojilerin gereğince transferinin sağlanması ve uygun finansmanın tedariki de dahil olmak üzere genetik kaynakların kullanımından doğan yararların adil ve hakkaniyete uygun paylaşımıdır.

2.2. Ulusal Mevzuat

Türkiye’de çeşitli pozitif hukuk metinlerinde hayvanları koruyan hükümler bulunsa da bu konudaki en temel düzenleme 24.6.2004 tarihinde kabul edilen ve 17.7.2004 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren Hayvanları Koruma Kanunudur. Ayrıca, Hayvanları Koruma Kanunu hükümlerine uyulup uyulmadığının denetlenmesini sağlamak için o dönemde Orman ve Çevre Bakanlığınca şimdiki adıyla Tarım ve Orman Bakanlığınca çıkarılmış olan Hayvanların Korunmasına Dair Uygulama Yönetmeliği de yürürlüktedir.

Türk hukukunda hayvanların korunmasına dair özellikle sokak hayvanları, güçten düşmüş hayvanlar ile ev hayvanları hakkında doğrudan düzenleme içeren hükümler 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunundadır. Ancak bunun yanında farklı kanunlarda hayvanların korunmasına yönelik kısmi veya doğrudan/dolaylı düzenlemeler de bulunmaktadır. Bu kapsamda, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu, 4915 sayılı Kara Avcılığı Kanunu, 2872 sayılı Çevre Kanunu, 2873 sayılı Milli Parklar Kanunu, 5996 sayılı Veteriner Hizmetleri Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu ile 1380 sayılı Su Ürünleri Kanununda hayvanların korunması ve refahına dair hükümler yer almaktadır.

³³ Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısı ve Çevre ve Plan ve Bütçe Komisyonları Raporları (1/289), <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d20/c010/tbmm20010089ss0054.pdf> (Erişim Tarihi: 27.09.2019)

2.2.1. 5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanunu³⁴

5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu Tasarısı ilk defa, 19 uncu Yasama döneminde, 1995 yılında Meclise sunulmuştur. Sonraki iki yasama döneminde kadük olan Tasarı, 22 nci Yasama döneminde görüşülmüş ve 24.06.2004 tarihinde kabul edilerek kanunlaşmıştır. 2004 yılından bu yana Kanunda iki defa değişiklik yapılmıştır: İlk değişiklik; 5728 sayılı “Temel Ceza Kanunlarına Uyum Amacıyla Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun” ile yapılmış; 5199 sayılı Kanunun Kabahatler Kanunu ile uyumlu olması amacıyla, idari para cezalarını düzenleyen 26, 27, 28 ve 29 uncu maddelerinde değiştirilmiştir. İkinci değişiklik; 5996 sayılı Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu ile yapılmış; 5199 sayılı Kanunun ev ve süs hayvanlarının satış iznini düzenleyen 23 üncü maddesi, yürürlükten kaldırılmıştır. Bu iki küçük değişiklik dışında 5199 Sayılı Kanunda bugüne kadar kapsamlı bir değişiklik yapılmamıştır. 2014 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisine 5199 Sayılı Kanunda değişiklik yapılmasına ilişkin kapsamlı bir tasarı sunulmuş ve Çevre Komisyonunda görüşülmüş ise de bu tasarı kanunlaşmayarak kadük olmuştur.³⁵

Hayvanları Koruma Kanununun amacı, hayvanların rahat yaşamalarını ve hayvanlara iyi ve uygun muamele edilmesini temin etmek, hayvanların acı, ıstırap ve eziyet çekmelerine karşı en iyi şekilde korunmalarını, her türlü mağduriyetlerinin önlenmesini sağlamaktır.

Kanunun “Sahipsiz ve güçten düşmüş hayvanların korunması” kenar başlıklı 6 ncı maddesinde sahipsiz veya güçten düşmüş hayvanların 3285 sayılı Hayvan Sağlığı ve Zabıtası Kanununda öngörülen durumlar dışında öldürülmesi yasaklanmıştır.³⁶ Anılan

³⁴ Hayvanları Koruma Kanunu Tasarısı ile İçişleri ve Çevre Komisyonları Raporları (1/323), <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d22/c054/tbmm22054106ss0446.pdf> (Erişim Tarihi: 27.09.2019)

Hayvanları Koruma Kanunu Tasarısının TBMM Genel Kurulunun 24.06.2004 tarihli ve 106. Birleşimine ilişkin görüşme Tutanakları, <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d22/c054/tbmm22054106.pdf> (Erişim Tarihi: 27.09.2019)

³⁵ Kadük olan, Hayvanları Koruma Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı ile İstanbul Milletvekilleri Umud Oran ve Melda Onur ile 20 Milletvekilinin; 24/06/2004 Tarihli 5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun Teklifi ve Çevre Komisyonu Raporu (1/685, 2/770), <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem24/yil01/ss614.pdf> (Erişim Tarihi: 27.09.2019)

Kadük olan Tasarının Çevre Komisyonunda görüşüldüğü 19.02.2014, 11.06.2014 ve 19.06.2014 tarihli toplantı Tutanakları,

https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=471 (19.02.2014)

https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=741 (11.06.2014)

https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=758 (19.06.2014) (Erişim Tarihi: 27.09.2019)

³⁶ 3285 sayılı Kanun mülga olduğundan yerine 5996 sayılı Veteriner Hizmetleri Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu hükümleri mer’idir.

maddeyle sahipsiz veya güçten düşmüş hayvanların en hızlı şekilde yerel yönetimlerce kurulan veya izin verilen hayvan bakımevlerine götürülmesi zorunludur. Bu hayvanların öncelikle söz konusu merkezlerde müşahede yerlerinde tutulması sağlanır. Müşahede yerlerinde aşılana, kısırlaştırılan ve rehabilite edilen hayvanların kayıt işlemleri sonrasında alındıkları ortama bırakılmaları esastır.

Kanunun “Cerrahi müdahaleler” kenar başlıklı 7 nci maddesinde, hayvanlara tıbbî ve cerrahi müdahalelerin sadece veteriner hekimler tarafından yapılacağı, kontrolsüz üremenin önlenmesi için, hayvanlara acı vermeden kısırlaştırma müdahaleleri yapılacağı öngörülmüştür.

Kanunun “Yasak müdahaleler” kenar başlıklı 8 inci maddesinin birinci fıkrasında bir hayvan neslini yok edecek her türlü müdahalenin yasak olduğu; ikinci fıkrasında hayvanların, yaşadıkları sürece, tıbbî amaçlar dışında organ veya dokularının tümü ya da bir bölümünün çıkarılıp alınmayacağı veya tahrip edilemeyeceği; üçüncü fıkrasında ev ve süs hayvanının dış görünüşünü değiştirmeye yönelik veya diğer tedavi edici olmayan kuyruk ve kulak kesilmesi, ses tellerinin alınması ile tırnak ve dişlerinin sökülmesine yönelik cerrahi müdahale yapılmasının yasak olduğu, ancak bu yasaklamalara; bir veteriner hekimin, veteriner hekimliği uygulamaları ile ilgili tıbbî sebepler veya özel bir hayvanın yararı için gerektiğinde tedavi edici olmayan müdahaleyi gerekli görmesi veya üremenin önlenmesi durumlarında izin verilebileceği; dördüncü fıkrasında bir hayvana tıbbî amaçlar dışında, onun türüne ve etolojik özelliklerine aykırı hale getirecek şekilde ve dozda hormon ve ilaç vermek, çeşitli maddelerle doping yapmak, hayvanların türlerine has davranış ve fizikî özelliklerini yapay yöntemlerle değiştirmenin yasak olduğu hükümlerine yer verilmiştir.

Kanunun “Eğitim” kenar başlıklı 11 inci maddesinin birinci fıkrası hayvanın doğal kapasitesini veya gücünü aşacak şekilde veya yaralanmasına, gereksiz acı çekmesine, kötü alışkanlıklara özendirilmesine neden olacak yöntemlerle eğitilemeyeceği; ikinci fıkrası, hayvanları başka bir canlı hayvanla dövüşürmenin yasak olduğu ancak folklorik amaca yönelik, şiddet içermeyen geleneksel gösteriler, Bakanlığın uygun görüşü alınarak İl Hayvanları Koruma Kurullarından izin alınmak suretiyle düzenlenebileceği şeklinde düzenlenmiştir.

Diğer taraftan Kanunun “Hayvanların öldürülmesi” kenar başlıklı 13 üncü maddesinin birinci fıkrasında, kanunî istisnalar ile tıbbî ve bilimsel gereçler ve gıda amaçlı olmayan, insan ve çevre sağlığına yönelen önlenemez tehditler bulunan acil durumlar dışında yavrulama, gebelik ve süt anneliği dönemlerinde hayvanların öldürülemeyeceği hüküm altına alınmıştır.

Kanunun “Yasaklar” kenar başlıklı 14 üncü maddesinde idari yaptırım niteliğini haiz ve 12 bentte belirtilen yasak fiillere aşağıdaki şekilde,

“a) Hayvanlara kasıtlı olarak kötü davranmak, acımasız ve zalimce işlem yapmak, dövmek, aç ve susuz bırakmak, aşırı soğuğa ve sığağa maruz bırakmak, bakımlarını ihmal etmek, fiziksel ve psikolojik acı çektirmek.

b) Hayvanları, gücünü aştığı açıkça görülen fiillere zorlamak.

c) Hayvan bakımı eğitimi almamış kişilerce ev ve süs hayvanı satmak.

d) Ev ve süs hayvanlarını onaltı yaşından küçüklere satmak.

e) Hayvanların kesin olarak öldüğü anlaşılmadan, vücutlarına müdahalelerde bulunmak.

f) Kesim hayvanları ve 4915 sayılı Kanun çerçevesinde avlanmasına ve özel üretim çiftliklerinde kesim hayvanı olarak üretimine izin verilen av hayvanları ile ticarete konu yabancı hayvanlar dışındaki hayvanları, et ihtiyacı amacıyla kesip ya da öldürüp piyasaya sürmek.

g) Kesim için yetiştirilmiş hayvanlar dışındaki hayvanları ödül, ikramiye ya da prim olarak dağıtmak.

h) Tıbbi gerekçeler hariç hayvanlara ya da onların ana karnındaki yavrularına veya hayvan üretimi hariç yumurtalarına zarar verebilecek sunî müdahaleler yapmak, yabancı maddeler vermek.

i) Hayvanları hasta, gebelik süresinin 2/3’ünü tamamlamış gebe ve yeni ana iken çalıştırmak, uygun olmayan koşullarda barındırmak.

j) Hayvanlarla cinsel ilişkide bulunmak, işkence yapmak.

k) Sağlık nedenleri ile gerekli olmadıkça bir hayvana zor kullanarak yem yedirmek, acı, ıstırap ya da zarar veren yiyecekler ile alkollü içki, sigara, uyuşturucu ve bunun gibi bağımlılık yapan yiyecek veya içecekler vermek.

l) Pitbull Terrier, Japanese Tosa gibi tehlike arz eden hayvanları üretmek; sahiplendirilmesini, ülkemize girişini, satışını ve reklamını yapmak; takas etmek, sergilemek ve hediye etmek.”

düzenlenmiştir.

Bu bağlamda 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanununda hükümlerin ihlali kabahat olarak düzenlenmekte olup, Kanunun “İdari Para Cezaları” kenar başlıklı 28 inci maddesine göre 2019 yılı güncel değerlendirme oranı gözetilerek söz konusu eylem karşılığında idari para cezaları verilmektedir.

Tablo 1. 5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanundaki Kabahatler İçin Öngörülen İdari Para Cezaları

Kabahat	Kanundaki Miktar (TL)	2019 Yılı Miktarı (her yıl yeniden değerlendirme oranında artar)
4 üncü maddenin birinci fıkrasının (k) bendinin ikinci cümlesi hükmüne aykırı davrananlara, hayvan başına	300	773
5 inci maddenin birinci, ikinci ve altıncı fıkralarında öngörülen hayvanların sahiplenilmesi ve bakımı ile ilgili yasaklara ve yükümlülüklere uymayan ve alınması gereken önlemleri almayanlara hayvan başına	60	148
5 inci maddenin üçüncü fıkrasında öngörülen ev hayvanı satan kişilerle ilgili olarak hayvanların bakımı ve korunması ilişkin yasaklara ve yükümlülüklere uymayan ve alınması gereken önlemleri almayanlara hayvan başına	60	148
5 inci maddenin yedinci fıkrasında öngörülen yükümlülük ve yasaklara uymayanlara hayvan başına	200	513
7 nci maddede yazılan cerrahi amaçlı müdahaleler ile ilgili hükümlere aykırı davrananlara hayvan başına	200	513
8 inci maddenin birinci fıkrasına uymayanlara hayvan başına (hayvan neslini yok etme)		26.207
8 inci maddenin ikinci, üçüncü ve dördüncü fıkralarına uymayanlara hayvan başına	1.200	3.117
9 uncu maddede ve çıkarılacak yönetmeliklerinde belirtilen hususlara uymayanlara hayvan başına	300	773
Yetkisi olmadığı halde hayvan deneyi yapanlara hayvan başına	1.200	3.117
10 uncu maddede belirtilen hayvan ticareti izni almayanlara ve bu konudaki yasaklara ve yönetmelik hükümlerine aykırı davrananlara	1.000	2.595
11 inci maddenin birinci fıkrasındaki eğitim ile ilgili yasaklara aykırı davrananlara	1.500	3.897
Fiil suç teşkil etmediği takdirde, 14 üncü maddenin (a), (b) bentlerine aykırı davrananlara	300	773
Fiil suç teşkil etmediği takdirde, 14 üncü maddenin (c) bentlerine aykırı davrananlara	300	773
Fiil suç teşkil etmediği takdirde, 14 üncü maddenin (d), (e), (g), (h), (i) bentlerine aykırı davrananlara	300	773
Fiil suç teşkil etmediği takdirde, 14 üncü maddenin (j) bendine aykırı davrananlara	300	625
Fiil suç teşkil etmediği takdirde, 14 üncü maddenin (k) bendine aykırı davrananlara	300	773
Fiil suç teşkil etmediği takdirde, 14 üncü maddenin (l) bendine aykırı davrananlara	3.000	7.802
RTÜK'ün takibi sonucunda 20 nci maddeye aykırı hareket ettiği tespit edilen ulusal radyo ve televizyon kurum ve kuruluşlarına maddenin ihlal edildiği her ay için	6.000	15.612
21 inci maddeye aykırı hareket edenlere hayvan başına	300	773
22 nci maddeye uymayanlara, hayvanat bahçelerinde kötü şartlarda barındırdıkları hayvan başına	700	1.816

5199 Sayılı Kanunun uygulanmasını sağlamak amacıyla Hayvanların Korunmasına Dair Uygulama Yönetmeliği 12.05.2006 tarihli ve 26166 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Bu yönetmelik kapsamında yer alan konular şu şekilde sıralanabilir:

- Yerel yönetimler tarafından hayvan bakımevlerinin kurulması ve sahipsiz hayvanların rehabilitasyonu ile ilgili iş ve işlemler,
- Hayvanların sahiplenilmesi ve bakımı ile ilgili hususlar,
- Hayvanlar ile ilgili yasak uygulamalar,
- Tehlike arz eden hayvanlar (Pitbull Terrier, Japanese Tosa, Dogo Argentino gibi) ile ilgili iş ve işlemler,
- Hayvanların ticareti ile ilgili hususlar,
- İllerde hayvanların korunması ve mevcut sorunlar ile çözümlerine yönelik İl Hayvan Koruma Kurullarının çalışma usul ve esasları,
- Belediyeler tarafından yerel hayvan koruma görevlileri ile ev ve süs hayvanı satış yeri sahiplerine yönelik düzenlenecek eğitim programları,
- Mobil kısırlaştırma ünitelerinin çalışma usul ve esasları,
- Sahipsiz hayvanlar ile ilgili olarak hayvan bakımevleri kurulması ve söz konusu hayvanların rehabilitasyonu ile ilgili başta yerel yönetimler olmak üzere diğer ilgili kurum/kuruluşlara sağlanacak mali destek.

2.2.2. Hayvanların Korumasına İlişkin Diğer Mevzuat Hükümleri

Hayvanların korunmasına yönelik, 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun “Mala Zarar Verme” kenar başlıklı 151 inci maddesinin³⁷ ikinci fıkrasında, haklı bir neden olmaksızın, sahipli hayvanı öldüren, işe yaramayacak hale getiren veya değerinin azalmasına neden olan kişi hakkında mağdurun şikâyeti üzerine, dört aydan üç yıla kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılacağı öngörülmüştür.

5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 181 (Çevrenin kasten kirletilmesi) ve 182 (Çevrenin taksirle kirletilmesi)³⁸ nci maddelerinde; toprağa, suya, havaya, çevreye verilen zararlı atık veya artıkların hayvanların sağlığına zarar vermesi halinde bu atık veya artıkları çevreye veren kişinin eyleminden dolayı cezalandırılması öngörülmüştür. Bu eylemin kasten işlenmesi halinde 181 inci maddenin dördüncü fıkrasına göre, taksirle işlenmesi halinde 182 nci maddenin ikinci fıkrasına göre ceza verilecektir. Burada kasten işlenen suçun cezası beş

³⁷ 151. Madde ve gerekçesi için, Türk Ceza Kanunu Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu (1/593), Madde Tasarı metninde 211. Madde olarak yer almıştır.
<https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d22/c059/tbmm22059119ss0664.pdf> (Erişim Tarihi: 27.09.2019)

³⁸ 181 ve 182. Maddeler ve gerekçeleri için, Türk Ceza Kanunu Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu (1/593),
<https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d22/c059/tbmm22059119ss0664.pdf> (Erişim Tarihi: 27.09.2019)

yıldan az olmamak üzere hapis cezası ve bin güne kadar adli para cezası olarak öngörölmüş olup, taksirle işlenmesi halinde bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası düzenlenmektedir.

Ayrıca Türk Ceza Kanununun “Müstehcenlik” kenar başlıklı 226 ncı maddesinin dördüncü fıkrasında³⁹, şiddet kullanılarak, hayvanlarla, ölmüş insan bedeni üzerinde veya doğal olmayan yoldan yapılan cinsel davranışlara ilişkin yazı, ses veya görüntüleri içeren ürünleri üreten, ülkeye sokan, satışı arz eden, satan, nakleden, depolayan, başkalarının kullanımına sunan veya bulunduran kişi, bir yıldan dört yıla kadar hapis ve beşbin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılacağı hüküm altına alınmıştır. Diğer bir ifadeyle şiddet kullanılarak yapılan hayvanla cinsel ilişki eylemleri maddede anılan şekliyle suç olarak cezalandırılmaktadır.

Öte yandan 4915 sayılı Kara Avcılığı Kanunu⁴⁰, 2872 sayılı Çevre Kanunu, 2873 sayılı Milli Parklar Kanunu, 5996 sayılı Veteriner Hizmetleri Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu⁴¹ ve 1380 sayılı Su Ürünleri Kanununda hayvanların korunması dair kendi çalışma alanlarıyla ilgili düzenlemeler yer almaktadır.

2.3. Mukayeseli Hukukta Hayvan Haklarına İlişkin Yasal Mevzuat

Bu bölümde hayvanlara ilişkin çeşitli ülke uygulamaları ele alınmaktadır. Hayvanlar açısından pek çok ülkede getirilen düzenlemelerle, hayvanlar hukuk öznesi ya da hukuk nesnesi sayılmak yerine kendilerine özgü bir kategori oluşturulmuş ya da hukuk nesnesi sayılmakla birlikte sıradan eşyadan farklı hükümlere tabi tutulmuştur. Bu değişikliklerin amacı hayvan ile eşya arasında fark yaratmak olup, hayvanların, kanunlarca özel koruma

³⁹ 226. Madde ve gerekçesi için, Türk Ceza Kanunu Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu (1/593), 226. Madde Tasarıda 322. Madde olarak yer almıştır.

<https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d22/c059/tbmm22059119ss0664.pdf> (Erişim Tarihi: 27.09.2019)

⁴⁰ Kara Avcılığı Kanunu Tasarısı ve Çevre ile Tarım, Orman ve Köyişleri Komisyonları Raporları (1/286), <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d22/c020/tbmm22020100ss0060.pdf> (Erişim Tarihi: 27.09.2019)

Kara Avcılığı Kanunu Tasarısının TBMM Genel Kurulunun 1.7.2003 tarihli 100. Birleşimine ilişkin Tutanaklar, <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d22/c020/tbmm22020100.pdf> (Erişim Tarihi: 27.09.2019)

⁴¹ Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu Tasarısı ile Avrupa Birliği Uyum ve Tarım, Orman ve Köyişleri Komisyonları Raporları (1/806),

<https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d23/c071/tbmm23071115ss0498.pdf> (Erişim Tarihi: 27.09.2019)

Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu Tasarısının TBMM Genel Kurulunun 10.06.2010 tarihli 115. ve 11.06.2010 tarihli 116. Birleşimlerine ait Tutanaklar,

<https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d23/c071/tbmm23071115.pdf> (10.06.2010)

<https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d23/c071/tbmm23071116.pdf> (11.06.2010) (Erişim Tarihi: 27.09.2019)

altına alınan, acıya duyarlı, insanlarca korunması ve bakılması zorunlu olan canlılar olduğu ortaya konmuştur.

2.3.1. Hollanda

Hollanda'da Ceza Kanunundaki bazı düzenlemelerin yanı sıra hayvanların korunmasına ilişkin olarak 2011 yılında çıkarılmış "Hayvan Kanunu" isimli bir kanun bulunmaktadır. Bu kanun, hayvanların sınıflandırılması, üretimi, satılması ve sağlık hizmetlerine ilişkin genel bir düzenleme niteliğinde olup, hayvanlara yönelik eylemler hakkında bir düzenleme içermemektedir.

Hayvanlara karşı eziyet, işkence, öldürme, cinsel saldırı gibi fiiller Hollanda Ceza Kanununun aşağıdaki maddeleri uyarınca suç olarak düzenlenmiştir:

-254. Madde: Bir hayvan ile gayri ahlâki ilişkilere giren bir şahıs bir yıldan çok olmamak üzere hapis veya dördüncü kategori para cezasına çarptırılır.

-350. Madde: Kısmen veya tamamen başka bir kişiye ait olan bir hayvanı kasten ve hukuk dışı yollarla öldüren, sakat bırakan, kullanılamaz hale getiren veya elden çıkaran bir kişi, üç yıla kadar hapis cezası veya dördüncü kategori para cezasıyla cezalandırılmaktadır. Söz konusu suçların soruşturulmasında şikâyet veya izin gibi bir muhakeme şartı bulunmamaktadır.

2.3.2. Fransa

Fransız Hukukunda hayvan eşya olarak görülmekte ve mülkiyet konusu oluşturmakla birlikte "*canlı ve yaşayan bir eşya*" olarak kabul edilmektedir. Ayrıca Kır Kanununun 214-1 inci maddesinde hayvanın duyarlı bir varlık olduğu belirtilmektedir.⁴²

Kırsal alanlarda sokak hayvanlarının sayılarında kontrolsüz bir şekilde artış görülen Fransa'da, tanımlama ve kayıt altına alma işlemlerinin gerçekleştirilmesi bir zorunluluk olmasına rağmen, uygulamada ciddi sorunlarla karşılaşılmaktadır. Kaybolan veya terk edilen sokak hayvanları sadece geçici bir süre için barınaklarda tutulmaktadır. Bu süre zarfında sahibi bulunamayan ya da yeniden sahiplendirilemeyen hayvanlara, veteriner hekimler gözetiminde ötenazi uygulanabilmektedir. Bu durum, hayvanların sağlıklı ve genç olup olmadığına bakılmaksızın itlaf edilmesi sonucunu doğurması nedeniyle hayvanseverler tarafından sıkça eleştirilmektedir.

⁴² KOÇHİSARLIOĞLU, Cengiz ve SÖĞÜTLÜ ERİŞGİN, Özlem: Hayvanın Hukuki Konumu, Yaşar Üniversitesi Elektronik Dergisi: Prof. Dr. Aydın Zevkiler'e Armağan (Cilt 8 Özel Sayı), Cilt: 2 s. 1708, İzmir 2013.

Fransız kanunlarında hayvanların korunması ve bunlara karşı işlenen suçları içeren, sırf bu amaca matuf bir kanuna rastlanmamış olup hayvanlara karşı işlenen suçlara ilişkin düzenlemeler Fransız Ceza Kanununda yer almaktadır. Ayrıca Kırsal ve Balık Avcılığı Kanununda hayvanların korunmasına ilişkin bazı düzenlemeler mevcuttur. Fransız Ceza Kanununun 521-1 ve 521-2 nci maddeleri “Hayvanlara karşı ağır şekilde kötü muameleler ve zalimce eylemler” başlığı altında düzenlenmiş olup bu maddelerde belirtilen eylemlere aykırı davranan kişiler, 2 yıla kadar hapis ve 30.000 avroya kadar adli para cezası ile cezalandırılmaktadır.

512-1 inci maddede aleni olsun olmasın evcil veya yabani olup evcilleştirilen veya özgürlüğünden alıkonulan hayvanlara karşı ağır bir şekilde kötü muamele etmek veya zalimce eylemlerde bulunmak eylemleri cezalandırılmıştır. Öte yandan hayvanlara karşı cinsel nitelikte eylemlerde bulunmak da bu maddeye göre cezalandırılmaktadır. Yukarıda nitelikleri belirtilen hayvanların kasıtlı olarak terk edilmesi eylemleri de aynı şekilde cezalandırmaktadır. Hayvanlara karşı eziyet ve işkence eylemleri kötü muamele olarak kabul edildiğinden bu madde ile cezalandırılmaktadır. Söz konusu suçlardan birinin işlenmesinin öğrenilmesinden itibaren adli polis ilgiliyi doğrudan hızlı prosedür gereğince mahkemeye sevk etmekte ve ceza pazarlığı prosedürü uygulanmak suretiyle etkin uygulama yapılmaktadır. Fransa’da soruşturma usulünün başlatılması için şikâyet veya izin şartlarına rastlanılmamıştır. Ayrıca, Fransız Ceza Muhakemeleri Kanununa göre, hayvanların öldürülmesi ve canavarca davranışlarda bulunulması gibi suçlarda, hayvan koruma derneklerine husumet ehliyeti tanınmıştır.

2.3.3. İspanya

İspanya’da sahipsiz hayvanlar ciddi bir sorun teşkil etmektedir. Sahipsiz hayvan kontrolüne ilişkin kapsamlı kanuni düzenlemeler bulunmasına karşın mevzuatın uygulanması noktasında önemli aksaklıklar görülmektedir. Ülkede, sahipsiz hayvanların kayıt altına alınması ve tanımlanması zorunlu olmasına rağmen ulusal düzeyde bu şartların tam olarak karşılanmadığına ve yetkili kurumların denetimlerini etkin olarak gerçekleştirmediklerine rastlanmaktadır. Kısırlaştırma programlarının uygulanması ise yetkili kurumların maddi ve altyapısal yetersizlikleri nedeniyle henüz yeterli seviyeye ulaşmamıştır.

2.3.4. Almanya

Almanya’da sahipsiz hayvanların kontrolü ile ilgili etkili bir kanuni zemin bulunmaktadır. Mevzuatın uygulanmasından yerel yönetimler sorumlu tutulmuştur. Sahipsiz

hayvanlara yönelik zorunlu kayıt sistemi uygulanmakta olup köpeklerin kalıcı olarak tanımlanmasında mikroçip veya dövme yaygın olarak uygulanmaktadır. Almanya sahipsiz hayvanlar konusunda eğitime ciddi önem vermekte, hayvan popülasyonunu kontrol altına almak adına yerel düzeyde eğitim programları düzenlenmektedir. Almanya'nın sokak hayvanları konusunda aldığı en önemli kararlardan biri ötenazi işleminin yasak olmasıdır. Sokaktaki hayvanlar, kontrol altında tutulabilmek adına toplanmakta, barınaklara yerleştirilmektedir; barınaklara yerleştiremeyen köpekler ötenazi işlemine tabi tutulmamaktadır.

1990 yılında kabul edilen hayvanların hukuki konumunun iyileştirilmesine dair bir kanun ile Alman Medeni Kanununa (BGB) eklenen 90a maddesine göre, "*Hayvanlar nesne değildir. Özel kanunlarca korunur. Nesnelere ilişkin hükümler, hayvanlara ilişkin aksi yönde hüküm bulunmadığı durumlarda uygulanır.*" Bu hüküm ile hayvanlar, hukuk öznesi sayılmasalar da eşya olmadıkları da vurgulanarak kendine özgü (sui generis) bir kategori oluşturulmuştur. Hayvana tanınan bu özel statü hukuk öznesi ve hukuk nesnesi ayrımını değiştirmese de, etik temelli bir hayvan koruma anlayışının kanunun uygulanması ve yorumlanmasında dikkate alınması gerektiğine işaret etmiştir.⁴³

Almanya'da 2002 yılında getirilen düzenleme ile hayvanların korunması hususuna Alman Anayasasının 20a. maddesinde "Devlet gelecek nesiller yararına doğal hayatı ve hayvanları korumak sorumluluğundadır." şeklinde yer verilerek hayvan haklarının korunmasına anayasal bir temel kazandırılmıştır. Almanya'da 1972 yılından beri Hayvanları Koruma Kanunu yürürlüktedir. Son olarak 13.07.2013'te Hayvanları Koruma Kanununda değişiklikler yapılmıştır. Hayvanları Koruma Kanunu 22 maddeden müteşekkildir. Kanunun konuluş amacı şu şekilde ifade edilmiştir; "*insanın, bir canlı olan hayvanlara karşı sorumluluğu kapsamında onun hayatı ve sıhhat bütünlüğünü korumaktır.*"

Hayvanları Koruma Kanununun 17 nci maddesi: "*Her kim, makul bir sebep olmaksızın omurgalı bir hayvanı öldürür veya vicdansızca ciddi bir şekilde acı çekmesine sebebiyet verir veya eziyet eder ya da uzun sürecek veya kendisini tekrarlayacak şekilde ciddi bir şekilde acı çekmesine sebebiyet verir veya eziyet ederse 3 yıla kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılır.*" Bu düzenleme sahipsiz omurgalı hayvanları korumaktadır. Bu suçtan mahkûm olanların hayvan sahibi olmaları, hayvanlara bakmaları veya mesleki gayeyle hayvanlar ile münasebet tesisi de belli süreler için yasaklanmıştır.

⁴³ KOÇHİSARLIOĞLU, Cengiz ve SÖĞÜTLÜ ERİŞGİN, Özlem, a.g.m, s. 1705-1706

Sahipli bir hayvanın öldürülmesi veya vücut bütünlüğünün zarara uğratılması ise Alman Ceza Kanununun (Strafgesetzbuch-StGB) 303 üncü maddesi uyarınca mala zarar verme suçunu teşkil eder. Genel manada mala zarar verme suçu (ammenin menfaatini ilgilendiren fiiller hariç) şikâyete tabi bir suçtur.

Kişinin kendi sahibi olduğu hayvan da olsa, tıbbi amaçlar dışında hayvan üzerinde deney yapmak, hayvanı cinsel amaçlı olarak kendi veya başkasının menfaatine kullanmak, hayvanın ödül olarak verilmesi, acı çektirmek veya eziyet vermek fiilleri kabahat olarak düzenlenmiştir. Yine bu hayvanlar da omurgalı olmak şartıyla korunmaktadır.

Hayvanları Koruma Kanununun tatbikinden Veteriner Dairesi (Veterinäramt) görevli ve yetkilidir. Dolayısıyla bu kanuna aykırı davranılması halinde, suç ihbarının yer itibarıyla yetkili veteriner dairesine yapılması gerekmektedir. Ancak veteriner dairesi ile irtibat kurulamaması ve zaruret halinde zabıta veya polise ihbarda bulunulabilir. Suç ihbarını alan veteriner dairesi, kadrosundaki resmi görevli veterinerler ile konuyu tetkik etmektedirler.

2.3.5. Avusturya

Avusturya Medeni Kanunun (ABGB) 285a maddesine göre, *“Hayvanlar nesne (eşya) değildirler; onlar özel kanunlarla korunurlar. Nesnelere hakkındaki hükümler, aksine hüküm olmadıkça hayvanlara da uygulanır.”* Bu maddeden hareketle, Avusturya Hukukunda, hayvanlar eşya değildir ancak hukuk öznesi de değildir; bir kişinin malvarlığına dahil olabilirler. Yine Avusturya Medeni Kanununa göre *“bir hayvan yaralanırsa, tedavisi için harcanan masraflar, hayvanın değerini aşıya bile, zarar gören hayvanın durumu gözönünde bulundurulduğunda akliselim sahibi bir hayvan tutucusunun yapacağı giderler ölçüsünde ödenir.”* Hükümden anlaşıldığı gibi, hayvan herhangi bir eşyadan daha üstün bir değere sahiptir; tedavisi için yapılan masraflar ne kadar fazla olursa olsun talep edilebilir.⁴⁴

İlk bölümde bahsettiğimiz gibi, hayvanın hukuk öznesi olmaması belli haklarının olmayacağı, korunmayacağı anlamına gelmemektedir. Nitekim Avusturya Hukuku'nda hayvanların korunmasına dair hem adli hem de idari cezalar öngörülmüştür. Avusturya Federal Ceza Kanununun 222 nci maddesinde hayvanlara karşı zalimane davranışlar adli anlamda suç olarak düzenlenmiş olup ayrıca 2004 yılında hayvanların korunmasına ve hayvan haklarına ilişkin olarak “Hayvanları Koruma Kanunu” kabul edilmiştir. Avusturya Ceza Kanununun 222 nci maddesinde yer alan “Hayvanlara Yönelik Zalimane Davranışlar” başlığını taşıyan maddenin birinci fıkrasına göre:

⁴⁴ KOÇHİSARLIOĞLU, Cengiz ve SÖĞÜTLÜ ERİŞGİN, Özlem, a.g.m, s. 1705

- Bir hayvana karşı kötü muamelede bulunma veya bir hayvanın gereksiz bir acıya maruz bırakılması,

- Doğada veya dışarıda yaşama yeteneği olmayan bir hayvanın serbest bırakılması,

- Bir hayvanın başka bir hayvanın acı çekmesi amacıyla üzerine salınması,

eylemleri suç olarak düzenlenmiş ve bu eylemleri işleyenler hakkında iki yıla kadar hapis cezası verileceği öngörülmüştür. Maddenin ikinci fıkrasında hayvanları naklederken, kusurla dahi olsa yiyecek ve su vermemek veya başka davranışlar yoluyla, hayvanların ıstırap verici bir ortama maruz bırakılması eyleminin de suç olduğu belirtilmiştir. Maddenin son fıkrası ise bir omurgalı hayvanı kasten öldürmeyi suç olarak düzenlemiştir.

Ayrıca, 2004 tarihli Hayvanları Koruma Kanununda, suç teşkil etmeyen bazı davranışlar (cinsel ilişki, dövüştürme, terk vb.) yasaklanarak idari para cezası kapsamına alınmış, hayvanların bakımı, gözetilmesi, korunmasına yönelik esaslar da (kesim usulü, alım satım esasları, veteriner hizmetleri, nakliye, taşıma vb.) ayrıntılı şekilde düzenlenmiştir. Yasaklara aykırılıklar halinde 2000 avrodan 7500 avroya varan idari para cezaları uygulanmaktadır. Avusturya Ceza Kanununun 222 nci maddesinde hayvanlara karşı işlenen suçlar açısından herhangi bir izin şartı veya şikâyet zorunluluğu getirilmemiştir. Bu itibarla hayvanlara karşı işlenen suçlar savcılar tarafından doğrudan soruşturulabilmektedir. Hayvanları Koruma Kanununa göre verilen idari para cezaları ise, yerel yönetimler tarafından verilmektedir.

2.3.6. Belçika

Belçika'da da hayvanlar Fransa'da olduğu gibi eşya sayılmakta, ancak hayvanları korumaya yönelik çeşitli düzenlemeler bulunmaktadır.

Belçika da Almanya gibi sahihsiz hayvanlar için gerçekleştirilen çalışma ve düzenlemelere önem vermektedir. Ülkede mikroçip ve dövmeler yardımıyla zorunlu kayıt sistemi uygulanmaktadır. Almanya'da olduğu gibi Belçika'da da yerel düzeyde eğitim faaliyetleri yürütülmekte, halkta hayvan bilinci oluşturma faaliyetleri gerçekleştirilmektedir. Sahipsiz hayvanların kontrol altında tutulması için bakımevlerine yerleştirilemeyen hayvanlara ötenazi işlemi uygulanmaktadır.

Belçika'da ayrı bir hayvanları koruma kanunu bulunmamakta, hayvanların hayatı ve vücut bütünlüğü ceza kanunu içindeki bazı düzenlemeler ile korunmaktadır. Belçika Ceza Kanununun;

- 538 inci maddesine göre, her kim atları, yabani hayvanları, sığır cinslerini, koyunları, keçileri veya domuzları zehirlerse üç aydan iki yıla kadar hapis ve 26 avrodan 300 avroya kadar para cezasıyla cezalandırılmaktadır.

- 539 uncu maddesine göre, balıkları zehirlemek amacıyla nehire, kanala, dereye, göle, gölete veya havuza zehir atan kişi 8 günden 3 aya kadar hapis cezasıyla ve 26 avrodan 300 avroya kadar para cezasıyla cezalandırılır.

- 538 inci maddedeki hayvanları haklı bir neden olmaksızın öldürmek ya da yaralamak bir aydan altı aya kadar hapisle cezalandırılmaktadır. Kişi kendi hayvanına karşı bu filleri işlerse sekiz günden iki aya kadar hapis cezası verilmektedir. Belçika’da özel bir soruşturma usulü ya da kurum-kuruluş başvurusu bulunmamaktadır.

2.3.7. İsviçre

İsviçre’de, hayvanın eşya olarak nitelendirilmemesi gerektiği anlayışında hareketle, 2002 yılında İsviçre Medeni Kanununun aynî haklara ilişkin mülkiyet kısmına eklenen 641 a maddesiyle hayvanların farklı bir hukuksal konuma sahip olduğu hükme bağlanmıştır. Hükümün gerekçesine ilişkin Federal Konsey görüşünde, “*hayvan dünyası hakkında duyarlılığın evrim geçirdiği ve hayvanların özel hukuki şeyler olduğu*” belirtilmektedir. 641 a maddesinin 1 ve 2 nci fıkralarına göre, “*Hayvanlar nesne değildir. Aksine hüküm yoksa nesnelere ilişkin düzenlemeler hayvanlar için de geçerlidir.*” Almanya ve Avusturya hukuk sistemlerinde olduğu gibi, hayvanlar hukuk öznesi değildir ancak hukuk nesnesi de değildir; eşyadan farklı, kendine özgü bir hukuk kategorisi içerisinde yer almaktadır. İsviçre Medeni Kanununa eklenen bu hüküm doğrultusunda, İsviçre Medeni Kanunu, Borçlar Kanunu ve Ceza Kanununda bu hükme uygun değişiklikler yapılmıştır.⁴⁵ İsviçre Borçlar Kanununa eklenen 43/1 maddesi özellikle belirtilmelidir. Bu madde, bir nesnenin duygusal değerinin ihlal edilmesinin bir zarar doğurmayacağı kuralına istisna teşkil etmektedir. Buna göre, bir hayvana zarar verilmesi durumunda belirlenecek tazminat miktarında hayvanın duygusal değerinin de hesaba katılması düzenlenmektedir. Evcil olmayan hayvanlar açısından uygulanmayan bu hüküm, evcil hayvanların eşya olarak görülemeyeceğini göstermesi bakımından önemlidir. İsviçre Medeni Kanununa eklenen 641 a maddesi çok genel olarak hayvanlardan söz etmekte ise de, Medeni Kanundaki diğer madde değişikliklerinden, bu düzenlemelerin tamamının ev ortamında yaşayan hayvanlara ilişkin olduğu, kazanç amaçlarıyla bulundurulmuş hayvanlara ilişkin olmadığı anlaşılmaktadır.⁴⁶

İsviçre’de hayvanların korunması ayrıca müstakil bir kanun olan 455 sayılı “Hayvanların Korunmasına Dair Federal Kanun, (LPA)” ile düzenlenmiştir. Hayvanların Korunmasına Dair Federal Kanun gereğince, hayvanlara karşı işlenen

- Kötü muamele, ihmal, gereksiz yere aşırı yormak,

⁴⁵ Bu maddeler için bkz. KOÇHİSARLIOĞLU, Cengiz ve SÖĞÜTLÜ ERİŞGİN, Özlem, a.g.m, s. 1705

⁴⁶ KOÇHİSARLIOĞLU, Cengiz ve SÖĞÜTLÜ ERİŞGİN, Özlem, a.g.m, s. 1707-1708

- Herhangi bir şekilde onun onurunu zedelemek,
- Zalimce veya kötüniyetle öldürmek,
- Dövüş organize etmek, kötü muamele görmelerine veya ölmelerine yol açacak şekilde yarışlara sokmak,

- Öngörülen amaç başka türlü de gerçekleştirilecek iken, deneyler sırasında bir hayvanın acı çekmesine veya zarar görmesine veya kaygılı bir hale sokulmasına neden olmak

- Evde beslenen bir hayvanı terk etmek,
- Muhafaza ettiği bir hayvandan kurtulmak için onu atma niyetiyle sömürmek, fiilleri suç olarak düzenlenmiş ve 3 yıldan az olmamak üzere hapis veya adli para cezasıyla müeyyide altına alınmıştır. Ayrıca bu suçlar hakkında özel bir soruşturma usulü ya da kurum-kuruluş başvurusu aranmamaktadır.

2.3.8. İngiltere

İngiltere’de sokak hayvanlarının toplanması ve sorumluluğu yerel yönetimlerde dir. Toplanan hayvanlar yedi gün boyunca yerel otoriteler tarafından barınaklarda tutulmakta olup, bu süre sonunda sahiplendirilemeyen hayvanlar hayvan refahı kuruluşlarına gönderilmekte ya da bu hayvanlara ötenazi uygulanmaktadır. Sokak hayvanlarının sayısını kontrol etmek için kısırlaştırma yöntemine başvurulmaktadır. Bunun yanında sahiplendirilen hayvanlar mikroçip, tasma veya etiket ile kayıt altına alınmaktadır.

İngiliz hukukunda hayvanların korunması ve hayvan haklarıyla ilgili temel kanun 6 Nisan 2007 günü yürürlüğe giren, 2006 tarihli “Animal Welfare Act 2006” Hayvan Selameti Kanunudur. Hayvan Selameti Kanunu gereğince, [hususen evcil/koruma altına alınmış] hayvanlara karşı işlenen;

- Sebepsiz eziyet etmek,
- Mutilasyona (hayvanların normal vücut görünümünü veya işlevini bozan fiziksel yaralanmaya sebep olmak),
- Köpeğin kuyruğunu kesmek,
- Zehirli madde ilhak etmek,
- Alenen ticari amaçlarla hayvanları dövüştürmek,
- Hayvan bakımından sorumlu olan kişinin görevini ihmal etmesi,
- 16 yaşından küçüklere hayvan satmak,
- Hayvan sağlığı ile ilgili düzenlemelere riayet etmemek,
- Hayvanların tescili ve lisansla ilgili düzenlemelere aykırılık,

fiilleri suç olarak düzenlenmiş ve 6 aya kadar hapis ve/veya sınırsız adli para cezası öngörülmüştür. Diğer taraftan “Sexual Offence Act 2003”ün 69 uncu maddesine göre “hayvanlarla duhul vaki olacak şekilde cinsi münasebet” de suçtur. İş bu suçtan 2 yıla kadar hapis cezası verilebilmektedir. Ayrıca, yabancı hayvanlarla ilgili de detaylı ve müstakil ceza hukuku düzenlemeleri bulunmaktadır. İngiltere’de Hayvanların Selameti Kanunu kapsamındaki suçların soruşturulması, Kraliyet Savcılığı yanı sıra yerel idarelerce de yapılabilmektedir. Yine bu kanunda belirtilen suçlar, suçun işlendiğinin öğrenilmesinden itibaren 6 ay ve her halükarda 3 yıl geçmekle zamanaşımına uğrar.

2.3.9. İtalya

İtalya’nın 1991 yılına kadar sahipsiz hayvan sorununu çözmek için kullandığı yöntem hayvanların yakalanması ve akabinde öldürülmesi olmuştur. 1991 yılında yürürlüğe konulan kanun ile bu politikaya son verilmiş olup, hayvanların bakımı ve popülasyon kontrolü devletin yükümlülükleri arasında yer almıştır. Sahipsiz hayvan sayısını kontrol altına almak için kısırlaştırma yaygın olarak uygulanmaktadır; ancak barınakların fiziki şartları ve denetimlerin yetersizliği özellikle ülkenin güneyinde önemli bir sorun olmaya devam etmektedir. Buna karşın hayvanlara yönelik fiillerin suç olarak düzenlenmesine ilişkin en geniş kapsamlı örnekler İtalya’da görülmektedir. 2004 yılında Ceza Kanununa eklenen 544 üncü madde ile hayvanlara karşı işlenen pek çok fiil suç kapsamına alınmış ve hayvanlara karşı işlenen suçlara ağır yaptırımlar uygulanmaya başlanmıştır.

- Hayvanı haklı bir sebep olmaksızın öldürenlere üç aydan onsekiz aya kadar hapis verilmektedir. Yine haklı bir sebep olmaksızın hayvanın yaralanmasına sebep olmak, hayvana işkence yapmak, kötü davranışa maruz bırakmak, bir hayvanı dayanılmaz işlere maruz bırakmak üç aydan bir yıla kadar hapis ve 15 bin avroya kadar para cezasıyla yaptırıma bağlanmıştır.
- Hayvanını sokağa terk edenler ya da bir hayvanın kendi yanından ayrılmaması için çeşitli yöntemlerle zorla tutan kişilere bir yıla kadar hapis ve 10.000 avro para cezasına kadar yaptırım uygulanmaktadır.
- Bir kimsenin hayvana işkence yapması ya da işkence içeren gösteriler düzenlemesi bir başka ifadeyle hayvanın acı ve ıstırap çekmesine yönelik gösterilerde hayvanların kullanılması veya insanların bu tür fiillere teşvik edilmesi durumunda dört aydan iki yıla kadar hapis cezası verilmektedir.
- Yasadışı bahislerde hayvanları kullananlar, hayvanların fiziksel bütünlüğünü tehlikeye sokacak dövüşler veya yetkisiz olarak bu tür yarışları teşvik ve organize edenler, yönlendirenler bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ve 50 bin ilâ 160 bin

avro arasında para cezasıyla cezalandırılmaktadır. Bu suçların işlenmesinde belli hallerde cezalar daha da artırılmaktadır. Ayrıca kanun bu tür hayvanlara el konulmasını, bunların suça karışmamış kişiye ait olması durumunda muhafaza altına alınmasını ve başka bir kişiye sahiplendirilmesini düzenlemektedir.

- Kedi ve köpeklerin tamamen veya kısmen derilerinden giysi vb. eşyaların yapılması, üretilmesi, pazarlanması yasaktır; bu fiili işleyenlere üç aydan bir yıla kadar hapis ve 5 ilâ 100 bin avro arasında para cezası verilmektedir.

2.3.10. Malta

Malta'da bir Hayvan Refahı Kanunu olarak adlandırılan genel bir kanun bulunmakta, ayrıca özel bir Köpek Kanunu bulunmaktadır. Bu Kanuna göre tehlikeli ve sağlıksız köpekler kolluk tarafından kontrol altına alındıktan sonra itlaf edilmektedir.

2.3.11. Amerika Birleşik Devletleri

ABD'de her eyaletin hayvanların korunmasına ilişkin ayrı bir kanunu bulunmaktadır. Ancak, tüm eyaletlerde hayvanları öldürmek, yaralamak, onlara işkence yapmak hapis cezasını ve ayrıca para cezasını gerektiren bir suç olarak düzenlenmiştir; bu cezaların alt sınırı otuz gündün başlamakta, beş yıla kadar çıkmaktadır. Bazı eyaletlerde, suçun ilk defa işlenmesi durumunda daha hafif ceza verilirken, fiilin tekrarı durumunda daha ağır ceza verilmektedir. Kamu sağlığını tehdit eden sahihsiz hayvanlar –özellikle köpekler- itlaf edilmektedir.

New York Eyalet Kanununa göre hayvanların süje olarak korunduğu fiiller ve cezaları şunlardır:

- Hayvanlara ağırlaştırılmış eziyet (2 yıla kadar hapis ve/veya para cezası),
- Hayvana (vahşi veya evcil) işkence etmek, aç susuz bırakmak (1 yıla kadar hapis ve/veya para cezası),
- Evin dışında tutulan evcil köpeklere uygun barınak sağlamamak (idari para cezası ve/veya para cezası),
- Hayvanı dışarıda hava çok sıcak veya soğuk iken motorlu aracın içinde gerekli ısıtma veya soğutma tedbiri almadan bırakmak (idari para cezası),
- Hayvanı terk etmek (1 yıla kadar hapis ve/veya para cezası),
- Hayvanı zalimane bir şekilde taşımak (araç vb. ile) (1 yıla kadar hapis ve/veya para cezası),
- Hayvanı zehirlenmek veya zehirlemeye teşebbüs etmek (1 yıla kadar hapis ve/veya para cezası),

- Kamusal alanlara hayvanları yaralayabilecek maddeler atmak (1 yıla kadar hapis ve/veya para cezası),
- Hayvan dövüştürme (4 yıla kadar hapis ve/veya para cezası),
eylemleri sebebiyle kişiler cezalandırılmaktadır. Söz konusu suçların soruşturulması kolluk kuvvetlerine şikâyet üzerine veya resen yapılmaktadır.

Kriminolojinin oldukça gelişmiş olduğu ABD’de hayvana yönelik şiddet fiilleri bir gösterge suçu olarak nitelendirilmektedir. Suç işleyen çocukların % 30’unun, aile içi şiddet suçlularının % 36’sının, cinsel saldırı suçlularının % 48’inin geçmişinde hayvanlara yönelik zalimce davranışlarda bulunduğu tespit edilmiştir. Bu araştırmalar, geçmişinde bir hayvana yönelik kötü muamelede bulunan kişilerin % 70’inin insana yönelik şiddet içeren bir sabıka kaydının olduğunu ortaya koymakta; hayvana yönelik öldürme, işkence, yaralama gibi suçları işleyenlerin, ileride insanlara yönelik şiddetin de faili olabileceğini göstermektedir.

2.3.12. Japonya

Japonya’da hayvanlara yönelik fiiller ceza kanunu kapsamında değil, hayvan refahına ilişkin kanunda düzenlenmiştir. Bu kanunda 2005 yılında yapılan değişiklikle hayvan öldürmek, yaralamak, acı ve ıstırap çektirmek, hayvanın bakımını ihmal etmek suç sayılmıştır.

2.3.13. Avustralya

2001 yılında çıkarılan Hayvan Bakım ve Koruma Kanununa göre sahipsiz hayvanlar konusunda yetkili kurum yerel yönetimlerdir. Kanuna göre yerel yönetimler tarafından toplanan başıboş ve sağlıksız köpekler, Kanunda belirlenen denetçiler tarafından kontrol altına alındıktan sonra halk sağlığına zarar verme ihtimali bulunanlar ya da yaşamasının hayvan için daha acı verici olduğu varsayılanlar itlaf edilmektedir.

2.3.14. Tayvan

Tayvan’da köpeklere uygulanan işkence sıradan bir uygulama haline gelmiş olup, sokak köpekleri vahşi bir şekilde (bir kafese koyarak su dolu bir tankta boğmak) itlaf edilmektedir.

2.3.15. Hindistan

Hindistan’da başıboş köpekler ciddi bir sorundur; ülkede çöp yığınları da fazla olduğundan köpekler de bu çöplerden beslenmektedir. Köpekler zalimane bir şekilde (yakalanan köpek içi su dolu bir tank içinde, bir römorkta tutarak elektrik verme) öldürülmektedir.

3. ÜLKEMİZDE HAYVANLARIN KORUNMASI ALANINDA YETKİLİ VE GÖREVLİ KURUM VE KURULUŞLAR

Hayvanların korunmasına ilişkin mevzuat incelendiğinde bu konuda doğrudan bir kuruma yetki veren bir hüküm bulunmadığı; bu durumun hayvanların korunmasına ilişkin organizasyonda karmaşaya yol açtığı görülmektedir. Raporumuzun sorunlar bölümünde bu husus daha ayrıntılı bir şekilde ele alınacaktır. Bu konuda ilgili mevzuata göre hayvanların korunmasında yetkili ve görevli kurum ve kuruluşlar ile bu alanda yapılan çalışmalar şu şekilde sıralanabilir:

3.1. Yerel Yönetimler

5393 sayılı Belediye Kanununun belediyelerin görev ve sorumluluklarının düzenlendiği 14 üncü maddesinde hayvanlarla ilgili açık bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Buna karşılık dolaylı olarak hayvanlarla da ilgili olabilecek çevre ve çevre sağlığı, temizlik ve katı atık; zabıta, itfaiye, acil yardım, kurtarma ve ambulans, defin ve mezarlıklar, park ve yeşil alanlar ile ekonomi ve ticaretin geliştirilmesi hizmetleri, belediyelerin görev ve sorumlulukları arasında sayılmıştır. Kanunun 15 inci maddesinde ise belediye yasakları koymak ve kanunlarda belirtilen cezaları vermek, perakendeci halleri (hayvan pazarları vs.) ve mezbaha hizmetleri, belediyelerin yetki ve imtiyazları arasında sayılmıştır.

Mahiyeti gereği büyükşehir ve büyükşehir ilçe belediyeleri olmak üzere ikili bir yapı öngören 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanununda yukarıda belirtilen hizmetler, görev ve sorumluluk alanlarına göre büyükşehir ve ilçe belediyeleri arasında paylaştırılmıştır. Bu Kanunda hayvanat bahçeleri, hayvan barınakları ve mezbaha hizmetleri konusunda ise sadece büyükşehir belediyelerine görev verilmiştir.

5216 sayılı Kanunun 7 nci maddesinin son fıkrasında yer alan “Büyükşehir ve ilçe belediyeleri tarım ve hayvancılığı desteklemek amacıyla her türlü faaliyet ve hizmette bulunabilirler.” hükmü ve 5393 sayılı Kanunun 14 üncü maddesinde yer alan ekonomi ve ticaretin geliştirilmesi hükümlerine istinaden belediyeler, yetiştiricilere yönelik çalışmalar da yürütmektedir.

5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanununda yerel yönetimlerin (belediye, il özel idaresi, köy) görevlerine ilişkin;

- 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (j) bendinde gönüllü kuruluşlarla işbirliği içerisinde, sahipsiz ve güçten düşmüş hayvanların korunması için hayvan bakımevleri ve hastaneler kurarak onların bakımlarını ve tedavilerini sağlamaları ve eğitim çalışmaları yapmaları esastır.”, (k) bendinde “Kontrolsüz üremeyi

önlemek amacıyla, toplu yaşanan yerlerde beslenen ve barındırılan kedi ve köpeklerin sahiplerince kısırlaştırılması esastır. Bununla birlikte, söz konusu hayvanlarını yavrulatmak isteyenler, doğacak yavruları belediyece kayıt altına aldırarak bakmakla ve/veya dağıtımını yapmakla yükümlüdür.”,

- 5 inci maddesinin üçüncü fıkrasında “Ev ve süs hayvanı satan kişiler, bu hayvanların bakımı ve korunması ile ilgili olarak yerel yönetimler tarafından düzenlenen eğitim programlarına katılarak sertifika almakla yükümlüdürler.”,
- 6 ncı maddesinin üçüncü fıkrasında “Sahipsiz hayvanların korunması, bakılması ve gözetimi için yürürlükteki mevzuat hükümleri çerçevesinde, yerel yönetimler yetki ve sorumluluklarına ilişkin düzenlemeler ile çevreye olabilecek olumsuz etkilerini gidermeye yönelik tedbirler, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı ve İçişleri Bakanlığı ile eşgüdüm sağlanarak, diğer ilgili kuruluşların da görüşü alınmak suretiyle Bakanlıkça çıkarılacak yönetmelikle belirlenir.”, maddenin dördüncü fıkrasında “Sahipsiz veya güçten düşmüş hayvanların en hızlı şekilde yerel yönetimlerce kurulan veya izin verilen hayvan bakımevlerine götürülmesi zorunludur. Bu hayvanların öncelikle söz konusu merkezlerde oluşturulacak müşahede yerlerinde tutulması sağlanır. Müşahede yerlerinde kısırlaştırılan, aşılanan ve rehabilite edilen hayvanların kaydedildikten sonra öncelikle alındıkları ortama bırakılmaları esastır.” hükümlerine yer verilmiş,
- 15 inci maddesinde düzenlenen İl Hayvanları Koruma Kurulu toplantılarına belediye başkanları ve belediyelerin veteriner işleri müdürünün de katılacağı hükmüne yer verilmiş,
- 17 nci maddesinin üçüncü fıkrasında “Yerel yönetimler, ev ve süs hayvanları ile sahipsiz hayvanların kayıt altına alınması ile ilgili işlemleri yapmakla yükümlüdürler.” şeklinde görev ve sorumlulukları düzenlenmiştir.

5199 sayılı Kanunun yukarıda belirtilen hükümleri incelendiğinde yerel yönetimlere özellikle “sahipsiz veya güçten düşmüş” hayvanlara yönelik görevler verildiği, sahipli kedi ve köpeklerin yavruları konusunda sadece “kayıt altına almak”, ev ve süs hayvanı satan kişilere yönelik ise “eğitim vermekle” görevlendirildikleri anlaşılmaktadır. Bu Kanunda hayvanlara yönelik hizmetler bakımından büyükşehir ve büyükşehir ilçe belediyeleri arasında bir ayırım yapılmamıştır. Bu nedenle bütün belediyeler barınak ve diğer tesisleri kurabilmektedir.

5996 sayılı Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu ise belediye ve il özel idarelerine 4 üncü maddesinin 8 inci fıkrası ile hayvan hastalıkları ile mücadele ve

kontrollerde Bakanlığa yardımcı olmak görevi verilmiştir. Bu Kanunda belediyelere, denetim konusunda bir görev verilmemiştir. Ayrıca Kanun 48 inci maddesi ile belediyeler ve il özel idareleri tarafından düzenlenen izin ve ruhsatların gıda ve gıda ile temas eden madde ve malzemeler ile ilgili işyerlerinin teknik ve hijyenik koşulları ile gıda güvenilirliği ve kalitesi konularını kapsamayacağını düzenlemiştir. 5996 sayılı Kanun kapsamında faaliyet gösteren muayenehane, klinik, poliklinik, hayvan hastanesi, ev ve süs hayvanı satış yerleri, hayvan eğitim ve barınma yerleri, otel hizmeti veren hayvan bakımevleri, hayvan pazar ve borsaları, damızlık kümes ve kuluçkahaneler, hayvan hastalıkları teşhis, analiz ve üretim laboratuvarları ile deney hayvanı üretici ve tedarikçilerine ilgili Bakanlık tarafından onay verilmektedir.

Nitekim Ev ve Süs Hayvanlarının retim, Satış, Barınma ve Eğitim Yerleri Hakkında Yönetmeliğin 4 üncü maddesinde de iş yeri; "Ev ve süs hayvanlarının üretildikleri, alınıp satıldıkları, geçici sürelerle barındıkları ve eğitildikleri, il müdürlüğünce çalışma izni verilen yerler" olarak tanımlanmıştır. Aynı Yönetmeliğin 6 ncı maddesinde çalışma izni almak için gerekli belgeler sayılmakta, bu belgeler arasında belediyeden alınmış işyeri ruhsatının il müdürlüğünce onaylı fotokopisi de yer almaktadır.

3.1.1. Yerel Yönetimler Tarafından Sokak Hayvanlarına İlişkin Yürütülen Çalışmalar

Ülkemizde yaklaşık rehabilite edilmemiş 1.000.000 sahipsiz hayvan bulunduğu tahmin edilmektedir. Yerel yönetimler tarafından kurulan toplam 91.955 hayvan kapasiteli 254 adet hayvan bakımevi bulunmaktadır. Yerel yönetimler tarafından sahipsiz hayvanların rehabilitasyonu kapsamında 2004-2018 yılları arasında 1.496.091 adet sahipsiz hayvan aşılanmış, 1.198.388 adet hayvan kısırlaştırılmış ve 342.995 adet hayvan bakımevlerinden sahiplenirilmişir. Ağustos/2019 itibarıyla 101.609 adet sahipsiz hayvan aşılanmış, 89.872 adet hayvan kısırlaştırılmış ve 20.363 adet hayvan bakımevlerinden sahiplenirilmişir.

Tablo 2. 2004-2019 Yılları Arasında Yerel Yönetimlerce Yapılan Rehabilitasyon Çalışmaları

Yıl	Kısırlaştırılan Hayvan	Aşılana Hayvan	Sahiplendirilen Hayvan
2004	4.682	13.596	4.849
2005	12.204	23.127	5.288
2006	21.363	39.651	6.664
2007	39.071	59.868	8.068
2008	42.560	63.639	9.726
2009	29.641	40.936	12.481
2010	55.624	80.213	17.926
2011	26.713	29.229	20.426
2012	85.408	110.636	20.761
2013	129.708	150.420	22.976
2014	132.433	165.240	25.040
2015	102.744	116.130	63.855
2016	149.720	172.525	38.218
2017	203.905	233.098	48.734
2018	162.612	197.783	37.983
2019	89.872	101.609	20.363
TOPLAM	1.288.260	1.597.700	363.358

3.2. Tarım ve Orman Bakanlığı

Tarım ve Orman Bakanlığınca 5199 sayılı Kanun ve ilgili Yönetmelikler kapsamında denetim, koordinasyon ve mali destek sağlanması ile ilgili çalışmalar yürütülmektedir.

Tarım ve Orman Bakanlığınca yayımlanan 2013/8 sayılı “Geçici Hayvan Bakımevi Yapımı İle İlgili Ödenek Tahsisi Hakkında Genelge” kapsamında, hayvan bakımevi yapımı amacıyla 2009-2019 (Haziran ayı itibarıyla) yılları arasında 60 yerel yönetime toplam 31.829.315 TL mali destek sağlanmıştır.

Bununla birlikte, Tarım ve Orman Bakanlığınca yayımlanan 2017/3 sayılı “Sokak Hayvanlarının Kısırlaştırılması İle İlgili Ödenek Tahsisi Genelgesi” kapsamında, 2017 ve 2018 yıllarında 86.509 sahihsiz hayvanın kısırlaştırılması amacıyla yerel yönetimlere 4.943.220 TL ödenek aktarılmıştır. 2019 yılı Ağustos ayı itibarıyla 60.684 sahihsiz hayvan için 3.944.460 TL ödenek aktarılmıştır (Toplam 147.193 hayvan için 8.887.680 TL).

⁴⁷ Ağustos ayı itibarıyla

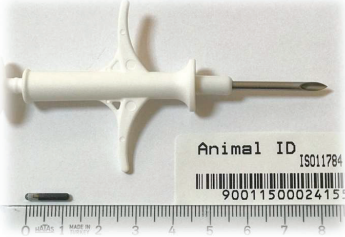

Resim 5. Bilecik Belediyesi Hayvan Bakımevi

Resim 6. Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Hayvan Bakımevi

Rehabilite edilen hayvanların işaretlenmesi amacıyla 2014-2018 yılları arasında 3.746.114 TL'lik mikroçip, kulak küpesi ve mikroçip okuyucu temin edilerek yerel yönetimlere dağıtımı yapılmıştır.

Resim 7. Mikroçip uygulama enjektörü ve mikroçip

Resim 8. Kulak Küpesi

Resim 9. Mikroçip Okuyucu

Sahipsiz hayvanların barınması amacıyla 2017 ve 2018 yıllarında 1.349.375 TL tutarında kedi evi ve köpek kulübesi yaptırılarak dağıtımı sağlanmıştır.

Resim 10. DKMP Kuş Evleri

Resim 11. DKMP Genel Müdürlüğü Tarafından Hibe Edilen Köpek Evi

Hayvanların korunması ile ilgili halkın bilinçlendirilmesi maksadıyla Tarım ve Orman Bakanlığınca sivil toplum kuruluşlarıyla birlikte kamu spotları hazırlanarak ulusal kanallarda yayınlanmıştır. Bununla birlikte, hayvanların korunması ve hayvan sevgisi ile ilgili broşür, kitapçık ve poster bastırılmış olup, okullarda çeşitli eğitim ve gösteri faaliyetleri gerçekleştirilmiştir.

Sahipsiz hayvanların beslenmesi maksadıyla su ve mama kabı ile otomatik su ve mama makinası temin edilerek dağıtımı yapılmıştır. Ayrıca, 2018 yılında sahipsiz hayvanların beslenmesi maksadıyla sabit su ve mama kabı temini için Tarım ve Orman Bakanlığı taşra teşkilatına 150.000 TL ödenek aktarılmıştır.

Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından, 5199 sayılı Kanun kapsamında hayvan hakları ihlalleri ile ilgili olarak 2007-2018 yılları arasında toplam 9.748.410 TL idari para cezası uygulanmıştır. 2019 yılında Ağustos ayı itibarıyla 2.656.128 TL idari para cezası uygulanmıştır.

Tablo 3. 2007-2019 Yılları Arasında Kesilen İdari Para Cezaları

YILLAR	PARA CEZASI (TL)
2007	218.540
2008	246.738
2009	158.429
2010	184.965
2011	379.747
2012	107.672
2013	274.733
2014	1.455.262
2015	1.248.394
2016	934.035
2017	2.246.260
2018	2.293.635
2019 ⁴⁸	2.656.128
TOPLAM	12.404.538

5199 sayılı Kanun kapsamında yayımlanan Hayvan Deneyleri Etik Kurullarının Çalışma Usul ve Esaslarına Dair Yönetmelik, Avrupa Birliği'nin 24.11.1986 tarihli ve 86/609/EEC sayılı Konsey Direktifi doğrultusunda hazırlanarak 6.7.2006 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Söz konusu Yönetmelik, 2010/63/EU sayılı “Bilimsel Amaçlarla Kullanılan Hayvanların Korunmasına İlişkin Avrupa Birliği Direktifi” doğrultusunda revize edilerek 15.2.2014 tarihinde yayımlanmıştır.

Söz konusu Yönetmelikle birlikte deney hayvanları ile ilgili yapılan çalışmalara düzenleme getirilmektedir. Bu kapsamda, deney hayvanı kullanan tüm kurum ve kuruluşlarda Hayvan Deneyleri Yerel Etik Kurulu oluşturulması zorunlu hale getirilmiştir. Bununla birlikte, deney hayvanlarının kullanılmasına dair etik ilkeleri belirlemek ve Yerel Etik Kurulların çalışmalarını denetlemek maksadıyla Tarım ve Orman Bakanlığı bünyesinde Hayvan Deneyleri Merkezi Etik Kurulu (HADMEK) oluşturulmuştur. Halen ülkemizde HADMEK tarafından onaylı 108 Hayvan Deneyleri Yerel Etik Kurulu bulunmaktadır.

5199 sayılı Kanun kapsamında çıkarılan Hayvanat Bahçelerinin Kuruluşu İle Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, Avrupa Birliği direktiflerinden “Yabani hayvanların hayvanat bahçelerinde tutulmasına dair 29.3.1999 tarihli 1999/22/AT Konsey Direktifi” kapsamında hazırlanarak 11.8.2007 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Tarım ve Orman Bakanlığınca, söz konusu Yönetmelik kapsamında hayvanat bahçelerinin ruhsatlandırılması ve denetlenmesi ile ilgili çalışmalar yürütülmektedir. Halen ülkemizde ruhsatlı 41 adet hayvanat bahçesi bulunmaktadır.

⁴⁸ Ağustos ayı itibarıyla

İKİNCİ BÖLÜM

HAYVANLARIN KORUNMASINDA KARŞILAŞILAN SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

1. KANUNUN ADI

5199 sayılı Kanunun “Hayvanları Koruma” olan adının “Hayvan Hakları” olarak değiştirilmesi önerilmektedir. Gerek 5199 sayılı Kanunun gerekçesinde gerekse Kanunun TBMM Genel Kurulundaki görüşmelerinde, Kanunun hazırlanmasında Hayvan Hakları Evrensel Bildirgesinin esas alındığı ifade edilmiştir. Daha önceki bölümlerde bahsi geçtiği üzere, söz konusu Bildirge hayvanlara kötü muamele edilemeyeceği veya zalimane davranışlarda bulunulamayacağı, eğer bir hayvanın öldürülmesi gerekiyorsa, bunun bir anda, acı ve korku oluşturmadan yapılması gerektiği, bir insanın desteğine ihtiyaç duyan her hayvanın uygun beslenme ve bakım görme hakkına sahip olduğu, yaban hayvanlarının da yaşama hakkına sahip olduğu, kendilerine özgü kanuni statüleri ve haklarının hukuk tarafından tanınmak zorunda olduğunu ifade etmektedir. Bu kapsamda Kanunun adının değiştirilmesi, hayvanların da doğuştan gelen bazı haklara sahip olduğunun kabul edilmesi ve bir hukuk öznesi olmasa da can taşıyan, duygulu varlıklar olduğu kabul edilerek bir hukuk nesnesi yani eşya da sayılmaması açısından önem taşımaktadır.

2. TERMİNOLOJİ SORUNU

Türkiye’de hayvanlara ilişkin süreçlerin yönetimi ve bu kapsamdaki hizmetlerin sunulmasında meri mevzuat hükümlerinin yürütülmesine yönelik aksaklık ve sorunların temelinde, kullanılan terminolojinin yeterince standart hale getirilmemesi ve kapsayıcı olmamasının yattığı anlaşılmaktadır.

Mevzuatta tanımlanan “ev ve süs hayvanı”, “başiboş hayvan”, “güçten düşmüş hayvan” gibi kavramların yanı sıra farklı mecralarda kullanılan “sokak hayvanı”, “sahipsiz hayvan” gibi ifadelerin yaklaşım ve içerik itibarıyla bir örneklik teşkil edemediği, tanımlama noksanlıkları nedeniyle kapsamının sınırlı kaldığı, nitekim Komisyonumuzun kurulmasına dayanak teşkil eden önerelerde de bu konuda ifade bütünlüğünün bulunmadığı ve karmaşa yaşandığı görülmektedir.

Hayvanlara bakışı yansıtması açısından da önemli olduğunu düşündüğümüz bu konuda, bu zamana kadar kullanılmış olan tanımlamalar yerine, daha sistematik olarak belirlenecek terimlerin kullanılması, mevzuatın kapsayıcılığını arttıracak ve uygulamaların tereddüte yer bırakmayacak şekilde yapılmasını temin edecektir.

Bu konuda yönlendirici olması bakımından, uluslararası literatür de dikkate alınarak, hayvanların “ev hayvanı”, “yaban hayvanı”, “şehir hayvanı”, “çiftlik hayvanı” şeklinde tanımlanmalarının uygun olacağı düşünülmektedir. Ayrıca konu uzmanlarının görüşü doğrultusunda uygun görülecek diğer sınıflandırma ve tanımlamalar eklenmelidir. Süreç yönetiminin doğru yapılabilmesi amacıyla, serbest yaşayan hayvanlar için “şehir hayvanı” ve “yaban hayvanı” tanımları çok incelikli yapılmalı, bu hayvanlara yönelik denetim, hizmet, acil eylem planlarında yetki ve sorumluluk mercii açıkça belirtilmelidir.

Hayvanlara gruplandırma ve isimlendirme yapılırken herhangi bir türü küçümseyecek, ötekileştirecek, hayvan onuruna aykırı bir adlandırma yapılmaması esas alınmalıdır.

3. ŞEHİRLERDEKİ HAYVAN SAYISININ BİLİNMEMESİ VE HAYVANLARIN KAYIT ALTINA ALINAMAMASI

3.1. Hayvanların Sayımına İlişkin Çalışmalar

Şehirlerde serbest olarak yaşayan köpeklerin yönetimi, dünyanın pek çok ülkesinde karşılaşılan temel sorunlardan biridir. Dünya Sağlık Örgütü verilerine göre 1990 yılında dünya üzerindeki köpek sayısının insan nüfusunun onda biri baz alınarak 500 milyon civarında olduğu ve bu sayının % 75’ini de serbest yaşayan köpeklerin teşkil ettiği tahmin edilmektedir.

Ülkemizde ise sokak köpeklerinin sayısı ve coğrafi dağılımına ilişkin kesin bilgi bulunmamaktadır. Bu konuya ilişkin olarak 2012 yılında Ankara Büyükşehir Belediyesi, Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi ve Tüm Bilimsel, Kültürel ve Stratejik Araştırmalar Merkezi (TÜBİKAM) Derneği işbirliği ile bir proje yürütülmüş, proje kapsamında Ankara’da bulunan sahipli ve sahipsiz köpek ve kedilerin sayımı da yapılmıştır. Sayımda; sahipli hayvanların sayımı için Ankara Bölgesi Veteriner Hekimleri Odası’na kayıtlı 149 adet muayenehane ve hastanenin 132’si doğrudan ziyaret edilerek “kuduz aşılması kayıtları” üzerinden değerlendirme yapılmış, bakımevlerinde bulunan hayvanların sayımı için gönüllü kuruluşlara ait 3, yerel yönetimler bünyesinde bulunan 11 adet geçici bakımevi ziyaret edilmiştir. Sokakta yaşayan hayvanların sayımı için “World Society for the Protection of Animals (WSPA)” tarafından önerilen yöntem tercih edilerek, Büyükşehir sınırları içinde seçilen 67 mahallede, kiralanan toplam 7 araçla, belirlenen her noktada üçer kez (gündoğumu, akşam ve gece) sayım yapılmıştır. Büyükşehir dışında kalan 9 ilçede ise kaymakamlıklar aracılığıyla köy ve mahalle muhtarlarından alınan anketlerle değerlendirme yapılmıştır. Elde edilen veriler istatistiksel olarak değerlendirilerek, aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir:

Tablo 4. Ankara’da 2012 Yılında Yürütülen Proje Kapsamında Elde Edilen Verilere Göre Büyükşehir Sınırları İçinde Yaşayan Kedi ve Köpek Sayıları

	Köpek	Kedi
Sahipli hayvan sayısı	15.194	9.443
Barınaklarda bulunan hayvan sayısı	6.340	50
Sokakta sayılan hayvan sayısı	14.991	8.595
TOPLAM (Ortalama)⁴⁹	36.525	18.208

⁴⁹ Yapılan sayımda örnekleme usulü tercih edilip belirlenen mahallelerde sayım yapıldıktan sonra Ankara Büyükşehir’in bütününe uyarlamak için istatistiksel olarak ortalama bir sonuç çıkarılmıştır. Sayıma ilişkin usul ve ayrıntılar proje raporunda da yer almaktadır.

Tablo 5. Ankara’da 2012 Yılında Yürütülen Proje Kapsamında Elde Edilen Verilere Göre Büyükşehir Dışındaki İlçelerin Sınırları İçinde Yaşayan Kedi ve Köpek Sayıları

İLÇELER	Sahipli		Sahipsiz	
	Köpek	Kedi	Köpek	Kedi
Beypazarı	668	0	515	0
Çamlıdere	414	134	92	121
Evren	321	326	0	0
Güdül	345	125	204	260
Haymana	1.944	210	248	491
Kızılcahamam	385	8	22	2
Nallıhan	1.454	1.239	185	415
Polath	3.087	2.132	389	567
Şereflikoçhisar	2.203	2.067	712	938
TOPLAM	10.821	6.241	2.367	2.794

Proje sonucunda elde edilen veriler çerçevesinde, Ankara ili sınırları içinde yaşayan sahipli köpek sayısının 26.015, sahipsiz köpek sayısının 23.698 adet, sahipli ve sahipsiz toplam köpek sayısının 49.713 adet olduğu belirlenmiştir. Ankara il sınırları içinde o tarihte yaşayan 4,5 milyon insan nüfusu dikkate alınarak, toplam köpek popülasyonunun yaşayan nüfusa oranının % 1 civarında olduğu bulgusu paylaşılmıştır. Tespit edilen sayı, Dünya Sağlık Örgütü tarafından öngörülen %10'luk oranın önemli düzeyde altında olmakla ve çalışmanın yapıldığı tarihte çok sayıda kişi ve kuruluş tarafından bu sayının (sayımın yapıldığı mevsim, sayım usulü vb. sebeplerle) gerçeği yansıtmadığı öne sürülmekle birlikte, daha tutarlı ve kabul edilebilir bir başka çalışmanın henüz yapılmadığı görülmektedir.

Şehirlerde yaşayan hayvanlara yönelik çözüm üretilebilmesi için belediyeler, il özel idareleri ve muhtarlıklardan da yararlanılarak bu hayvanların sayısı, coğrafi konumu gibi temel bilgilerin edinilmesi gerekli olup, bu çalışmanın 01.07.2020 tarihine kadar tamamlanması gerektiği düşünülmektedir. Çünkü serbest yaşayan hayvanların yönetimi ve popülasyon kontrolüne ilişkin çalışmalar öncesinde gerekli analizlerin yapılabilmesi için hayvan sayımı son derece önemlidir. Gerekli bilgiler edinildikten sonra ortaya çıkan veriler ışığında hem insanların şikâyeti hem de hayvanların yaşadığı zorluklar bakımında gerekli tespitler yapılabilecektir. Sokak hayvanları ile ilgili gerek vatandaşların, gerekse hayvanların yaşadığı zorlukların; veteriner hekimler, hukukçular, tıp doktorları, hayvan sahipleri, hayvan dernekleri ve idareciler gibi konunun birincil paydaşlarının işbirliği olmadan çözümlenmesi mümkün görülmemekte, bulunan çözümlerin sağlıklı olamayacağı düşünülmektedir.

3.2. Kedi ve Köpeklerin Kimliklendirilmesi

Sahipli hayvanların kayıt altına alınmasına yönelik olarak Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından 28.02.2018 tarihinde yayımlanarak yürürlüğe giren “*Kedi, Köpek ve Gelinciklerin Kimliklendirilmesi ve Kayıt Altına Alınmasına Dair Yönetmelik*”, kedi ve köpeklerin kimliklendirilmesi ve çip takılarak verilerinin izlenmesini hedeflemektedir. Yönetmelik, sahipli kedi ve köpeklerin sayısının belirlenebilmesi için uygun mevzuat altyapısı oluşturmaktadır. Ancak yönetmelikte yer alan geçiş hükmü nedeniyle köpeklerin kayıt ve kimliklendirme işlemleri 2021 yılında, kedilerinki ise 2022 yılında başlayarak bir yıl içinde tamamlanacaktır. Belirlenen sürecin aksatılmadan sürdürülebilmesi ve kayıtların tamamlanması, hayvan sayılarının belirlenmesi ve buna yönelik hizmetlerin yürütülmesi açısından önem arz etmektedir. Ayrıca, kayıt altına alma, evde bakılmak üzere alınan bir kedi veya köpeğin terk edilmesi durumunda terk eden kişinin tespiti ve yaptırım uygulanması açısından da önemlidir.⁵⁰ Ancak yönetmeliğin yalnızca sahipli hayvanları kapsamasının bütünsellik açısından aksamalara neden olacağı düşünülmektedir.

Hayvanların mikroçip ve benzeri yöntemlerle kayıt altına alınması, belediyelerin birbirlerinin sınırlarına sokak hayvanı bırakmasının önüne geçecektir.

Buna paralel olarak, Orman ve Su İşleri Bakanlığı'nın henüz Tarım Bakanlığı ile birleştirilmediği dönemde Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü'nün yürüttüğü proje kapsamında Bakanlık olanaklarıyla HAYBİS adında bir veri tabanı oluşturulmuş, dönemin Kalkınma Bakanlığı'nın mali desteği ile temin edilen mikroçipler Bakanlığın taşra teşkilatı aracılığıyla belediyelere teslim edilerek, sahipsiz köpeklere belediye veteriner hekimleri tarafından mikroçip uygulanmasına ve hayvanların HAYBİS veritabanına kaydedilmesine başlanmıştır. Yürütülmüş olan proje, popülasyonun büyüklüğünün izlenebilmesi, her bir hayvanın sağlık geçmişlerine erişilebilmesi, hayvanların takibi ve kontrolü açısından çok önemli bir çalışma olmuştur. Ancak, Bakanlık tarafından dağıtılan mikroçip sayısının ve Belediyeler tarafından yapılan uygulamanın, tüm popülasyona oranla oldukça düşük kaldığı anlaşılmaktadır. 2019 yılında ise, sahipsiz hayvanlara yönelik mikroçip uygulamasının bazı yerel istisnaları haricinde sürdürülmediği anlaşılmaktadır. Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından sahipli ve sahipsiz köpeklerin kayıt altına alınmasına yönelik süreçlerin bir bütün olarak ele alınması, veri tabanlarının ve içeriklerinin birleştirilmesi, sahipsiz hayvanlara mikroçip ve kulak küpesi temin edilmesi ve Belediyeler aracılığıyla uygulanması için Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü ya da uygun

⁵⁰ Daha ayrıntılı bilgi için bkz. 7. Hayvanların Kimliklendirilmesi, Hayvan Sahiplenme ve Bakım Kriterlerinin Belirlenmesi.

görülebilecek birime gerekli bütçenin sağlanması için çalışma yapılması ve buna yönelik uygulamaların elden geldiğince hızlandırılması önerilmektedir. Bu kapsamda Kimliklendirme Yönetmeliği, serbest yaşayan köpekleri de kapsayacak şekilde ivedilikle revize edilmelidir.

3.3. Tek Tırnaklı Hayvanların Kimliklendirilmesi

Yurdumuzda yük hayvanlarına yönelik ihlal ve şikâyetler dikkate alındığında, sorunların önemli bir kısmının çözümlenememesinin temelinde hayvanların kayıt altına alınmamasının yattığı anlaşılmaktadır. Ulusal mevzuatta, atların kimliklendirilmesine yönelik olarak “*Safkan Arap ve İngiliz Atlarının Soy Kütüğü, Kayıtları, İthalat ve İhracatı Hakkında Yönetmelik*” yürürlüktedir ve bu çerçevede, yönetmeliğe konu olan atların kimliklendirilmesi ve pedigrî takipleri yapılmaktadır. Ancak, doğrudan bir atıf bulunmamakla birlikte yönetmeliğin kapsamında sadece uluslararası soy kütüğü takipleri yapılan “spor atları” bulunmaktadır. Bu yönetmelik çerçevesinde kimliklendirilen atların büyük çoğunluğu yarışlarda koşturulamayacak yaşa ulaştığında ya da sağlık koşulları nedeniyle yarışamaz hale geldiğinde yük hayvanı ya da spor dışındaki alanlarda binek hayvanı olarak kullanılmakta ve önceden düzenlenmiş pedigrîleri varsa bile bu belgeler dikkate alınmamaktadır. Atların kayıt altına alınmasına yönelik eksikliği giderebilecek olan “*Tek Tırnaklı Hayvanların Tanımlanması ve İzlenmesine Dair Yönetmelik*” 20.02.2018 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanmıştır, ancak yönetmelik 31.12.2019 tarihinde yürürlüğe girecektir. Yürürlük tarihi sonrasında, tek tırnaklı hayvanların 12 ay içinde, yeni doğanların da doğumlarından sonraki 12 ay içinde kimliklendirilmesi gerekecektir. Bu mevzuat çalışmasının yürürlük sürecinde, kullanım amacına ve aidiyet durumuna bakılmaksızın tüm tek tırnaklıları kapsamı güvence altına alınmalıdır.

Yük hayvanlarının, özellikle faytonlara koşulan atların kimliklendirilmemiş olmasının yarattığı aksaklıklara ilişkin bilgilendirme, ilgili başlık altında yapılacaktır.⁵¹

⁵¹ Bkz: 33- Ülkemizde Fayton Sorunu

4. POPÜLASYON KONTROLÜNE İLİŞKİN AKSAKLIKLAR (KISIRLAŞTIRMA)

Ülkemizde yaşayan kedi ve köpeklerin sayısına ilişkin kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Çeşitli kaynaklara göre tüm Türkiye’de serbest yaşayan 2.000.000 adet köpek bulunduğu, bunların büyük çoğunluğunun kısırlaştırılmamış olduğu bildirilmekle birlikte, bu bilgiye dayanak teşkil edebilecek herhangi bir kaynak sunulmamaktadır.⁵²

Bilinen gerçek ise, yerel yönetimlerin sahipsiz hayvanların rehabilitasyonu ile ilgili yeterli bütçe ve personel ayıramadığı, eş zamanlı ve yeterli sayıda kısırlaştırma yapılamadığı ve bu nedenle hayvan sayısının sürekli artış gösterdiği.

Serbest yaşayan hayvanların popülasyon kontrolü için yürürlükteki mevzuata uygun ve insancıl olan seçeneğin “kısırlaştırma” olduğu, konunun uzmanları tarafından bildirilmektedir. Mahalle/semt düzeyinde her bölgenin serbest hayvan popülasyonu açısından bir taşıma kapasitesi bulunmakta ve bölgede mevcut kaynaklar (çöplükte bulunan gıda atıkları, belediye uygulamaları, hayvanseverlerin besleme alışkanlıkları, suya erişim, sürü yapısı vb.) bu duruma ilişkin dinamikleri belirlemektedir. Bölgenin taşıma kapasitesine ilişkin radikal bir değişiklik şekillenmediği sürece, bir bölgede yaşayan sürünün tamamı oradan uzaklaştırılsa bile, sonrasında o bölge farklı hayvanlar tarafından işgal edilmektedir. Bu duruma “vakum etkisi” adı verilmektedir. Bu nedenle, popülasyon kontrolü için en ideal yöntem, bölgede yaşayan hayvanları kısırlaştırarak yerinde bırakmak ve üreme becerisi olmayan bu hayvanlarla o bölgenin kapasitesini dolu tutmaktır. Her bölgede yumuşak mizaçlı ve sağlık durumu bilinen hayvanların barındırılması ile de, saldırı ve hastalık riskleri en az düzeye indirilecektir.

Kısırlaştırma ile popülasyon kontrolünün sağlanabileceği öngörüsü büyük oranda kabul gördüğü halde, yurdumuzda yerel yönetimler tarafından kısırlaştırılan hayvan sayısı yaklaşık olarak yılda 200.000 adettir. Tahmini hayvan sayısı üzerinden dahi değerlendirme yapıldığında ve köpeklerin üreme ile geometrik olarak artan popülasyonu dikkate alındığında, şehirlerde mevcut koşullarda popülasyon kontrolü yapılamayacağı aşikârdır. Kısırlaştırma oranları yüksek olan belediyeler bile, çevre belediyelerin kendi sorumluluk alanlarına bıraktığı iddia edilen köpekler nedeniyle kontrolsüz bir üreme sorunuyla karşı karşıyadır. Benzer şekilde, belediyeler tarafından ormanlık alanlara bırakılan köpekler, hayvanların kendi başına yaşaması mümkün olmayan bu bölgelerde hayvan refahı, ekolojik denge, toplum sağlığı açısından sorunlar yaratmaktadır.

⁵² Bu konuda detaylı değerlendirme için bkz.: 3- Şehirlerdeki Hayvan Sayısının Bilinmemesi ve Kayıt Altına Alınmaması

Popülasyon kontrolüne yönelik çalışmaların etkin şekilde yapılmaması öncelikle bütçe olanaklarının boşa harcanmasına neden olmakta, bunun ötesinde de hayvanlarla ilgili yönetim becerilerinin en alt seviyede kalmasıyla hayvan ve toplum sağlığı ile çevreye yönelik pek çok sorunu doğurmaktadır.

Popülasyon kontrolüne ilişkin olarak yaşanan bir başka sorun da, bir kimsenin himayesinde yaşayan hayvanların üremesi ve sayısı ile ilgili Bakanlık tarafından denetim yapılması gerektiğinde özel mülke girilmesi için gerekli Savcılık kararı alınmadığından herhangi bir müdahalede bulunulamamasıdır. Sahipsiz hayvanların bakım ve tedavilerini üstlenme gerekçesiyle genellikle sosyal medya aracılığıyla insanların vicdani duygularını istismar ederek usulsüz/kayıt dışı maddi kazanç sağlayan kişiler, çoğunlukla fazla sayıda hayvanı bir arada tutma eğilimindedir. Bu konuda yapılacak mevzuat düzenlemesinin, hayvan refahı merkezli olarak bu sorunları çözümlenmeyi hedeflemesi gereklidir.

Sahipsiz hayvan popülasyonunun kontrol altına alınmasında en etkili ve tek yöntem üremenin engellenmesi, bir başka ifadeyle kısırlaştırma. Sorunların çözümünde öncelikli olarak oluşturularak hayata geçirilmesi gereken projelerin başında da, popülasyon kontrolüne yönelik ülke çapında uygulanması gereken kısırlaştırma seferberliği gelmesi kaçınılmazdır. Bu hedefle, yerel yönetimlerce sahipsiz hayvanlara yönelik yıllık ortalama 200.000 olan kısırlaştırma sayısının Tarım ve Orman Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, veteriner fakülteleri ve veteriner hekimler odaları ile hayvansahiplerinin katkısı ve işbirliği ile ivedilikle artırılması, eş zamanlı ve fazla sayıda kısırlaştırma yapılması, kısırlaştırma yapabilecek tüm veteriner hekimlerin ve yararlanılabilecek hayvan sağlığı birimlerinin sürece dahil edilmesi ve sürecin dört yıl içinde tamamlanması önem arz etmektedir.

Kısırlaştırma ve hayvanların korunmasına yönelik diğer uygulamaları gereği gibi yapmayan yerel yöneticilere adli ve idari yaptırım uygulanmalıdır.

Sürecin doğru yönetimi için; bütçe tahsisi (özellikle ülke çapında uygulanacak kısırlaştırma seferberliği kapsamında kurulacak kısırlaştırma merkezleri için merkezi yönetim bütçesine ödenek koyulması, yerel yönetimlerin de kısırlaştırma seferberliği için yeterli bütçe ayırması), veteriner hekim, yardımcı teknik personel ve destek personel istihdamı ivedilikle gerçekleştirilmeli, kısırlaştırma operasyonunun bir cerrahi girişim olduğu gerçeğiyle hayvanların operasyon sonrası bakımları için gerekli barındırma alanlarının planlanması, hayvanların yakalanabilmesi için tüm personele yönelik eğitimlerin düzenlenmesi ve gerekli donanımın temini (Türkiye’de henüz ruhsatlandırılmamış olan ve yakalama amacıyla gereksinim duyulan veteriner tıbbi ürünlerin ticari amaçlı olmayan ithalatı için Tarım ve Orman Bakanlığı izinleri dahil) sağlanmalıdır.

Ayrıca, kısırlaştırma seferberliği konusunda gerekli adımları atmayan belediye başkanları ile personeline adli ya da idari yaptırım uygulanmalıdır.

Popülasyon kontrolünde dikkate alınması gereken hususlardan birisi de, sahipli hayvanların üretilmesidir. Günümüzde bazı hayvan sahiplerinin satış amacıyla hayvan ürettiği, hayvanların daha sık üremesi için çeşitli yöntemlere başvurduğu ve bu alanda önemli hayvan hakkı ihlalleri yapıldığı anlaşılmaktadır. Sahipli hayvanların kısırlaştırılması teşvik edilmeli, kayıt dışı hayvan satışlarını önlemek için önlemler alınmalıdır. Kimliklendirme mevzuatı tam olarak işlerlik kazandığında, sisteme kaydedilecek hayvanların orijini sıkı bir biçimde takip edilmeli, doğum yapan hayvanların yavruları izlemeye alınmalıdır. Kayıt yaptırmayan hayvan sahiplerine ağır yaptırımlar uygulanmalıdır. Hayvan sahiplerinin hayvanlarından yavru alma hakkı gözetilmeli, ancak bir kereden fazla yavrulatılan hayvanlardan her bir yavru için vergi alınması ve alınacak bu verginin Hayvan Refahı Fonuna aktarılması değerlendirilmelidir. İnternet üzerinden hayvan satışı engellenmeli, internet üzerinden hayvan satışı yapılması katalog suç kapsamına alınarak hayvan satışı yapan sitelere erişim engellenmelidir.

5. MOBİL KISIRLAŞTIRMA UYGULAMASI SORUNU

Kısırlaştırma konusunda değinilmesi gereken önemli bir sorun, *Hayvanların Korunmasına Dair Uygulama Yönetmeliği*'nde düzenlenen mobil kısırlaştırma uygulamasıdır.

Yönetmeliğin 25 inci maddesinde, hayvanlara kısırlaştırma operasyonlarının yapılacağı seyyar araçları ifade eden mobil kısırlaştırma ünitelerinde operasyonların yapılabilmesi için uygun hijyenik şartların, gerekli ameliyat malzemesi ve tesisatın bulunacağı belirtilerek bu ünitelerde kısırlaştırılıp aşılana hayvanların tedavilerinin uzaması durumunda geçici bakımevlerine nakledileceği, oluşacak tıbbi atıkların yürürlükteki mevzuata göre bertaraf edileceği hükme bağlanmıştır.

Mobil kısırlaştırma ünitesi kavramı ve uygulamasının, esasen yürürlükteki diğer mevzuat hükümleriyle çeliştiği görülmektedir. Yurdumuzda hayvan sağlığı hizmeti sunulabilecek birimlerin asgari teknik koşulları 5996 sayılı kanun ve ilgili yönetmelikler çerçevesinde belirlenmekte ve bu yerler Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından ruhsatlandırılarak hizmet verebilmektedir. Kanun kapsamında “veteriner sağlık hizmetleri” bulunmaktadır ve bu kanunda mobil sağlık ünitelerine ilişkin bir hüküm ya da atıf bulunmamaktadır. Dolayısıyla da mobil kısırlaştırma üniteleri, 5996 sayılı Kanunun gereklerini yerine getirememektedir. Bu ünitelere yönelik denetimler de sınırlı olarak yapılabilmektedir.

Cerrahi bir girişim olan kısırlaştırma operasyonunu geçiren bir hayvanın operasyon sonrası oluşabilecek komplikasyonlara karşı belli bir süre gözetim altında tutulması gerekmektedir. Oysa “mobil kısırlaştırma” kavramı, temel felsefesi gereği bu gereksinimi karşılayamamaktadır ve Komisyon çalışmaları süresince dinlenen paydaşlar, bu ünitelerde kısırlaştırılan hayvanların operasyon sonrası bakımlarına ilişkin somut bir bilgi sunamamıştır.

Operasyon sonrasında hayvanlar en az 7-10 gün süreyle gözlem altında tutulmadığı takdirde önemli komplikasyonlar, enfeksiyon, hatta ölüm riski ile karşı karşıyadır.

Yapılan uygulamanın doğurduğu risklerin ve denetim güçlüğüünün ötesinde, mobil ünitelerle yapılan kısırlaştırmanın bölgesel popülasyon kontrolüne ilişkin sağladığı faydaya yönelik bir veri sunulamamıştır.

Hayvan refahı ve sağlığı açısından önemli risk doğuran, belediyelerin bakımevi kurma sorumluluğunu devralarak sürekli ve uzun vadeli popülasyon kontrolü yapılmasına engel olan, yine aynı nedenle, hayvanlara rutin sağlık hizmeti sunulmaması sonucunu

doğuran mobil kısırlaştırma ünitelerinin ve buna yönelik mevzuat düzenlemesinin ivedilikle ve bütünüyle kaldırılması gereklidir.

6. HAYVANLARA YÖNELİK BAZI FİİLLERİN KABAHAT OLMASI SORUNU

Bilindiği üzere ulusal mevzuatımızda hayvanların korunmasına yönelik 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu başta olmak üzere, farklı kanunlarda çeşitli düzenlemeler bulunmaktadır. 5199 sayılı Kanunda hayvanların vücut bütünlüğüne yönelik saldırılar, işkence, öldürme, dövüştürme gibi fiiller “suç” değil “kabahat” olarak düzenlenmekte ve bu kapsamda yaptırım olarak sadece idari para cezaları öngörülmektedir. Bunun yanında 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 151 inci maddesinde sahipli hayvanı öldüren, işe yaramayacak hale getiren veya değerinin azalmasına neden olan kişi, mağdurun şikâyeti üzerine, dört aydan üç yıla kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılabilir. Bu adli ve idari cezai düzenlemeler hayvanların korunması noktasında yetersiz olduğu ve caydırıcı etkiye sahip olmadığından her geçen gün sokak hayvanlarına yönelik kötü muamele ve öldürme fiilleri devam etmektedir. Ayrıca belirtmek gerekir ki, TCK’nın 151 inci maddesi, madde başlığında da belirtildiği üzere, hayvanı canlı bir varlık olmaktan ziyade ekonomik nitelikte bir mal olarak değerlendirmektedir.

Tablo 6. Cumhuriyet Başsavcılıklarında 5237 Sayılı Kanununun 151/2 ve 177/1 Maddeleri Uyarınca Açılan Soruşturma Dosya, Şüpheli ve Suç Sayıları (01.01.2014-28.05.2019)

YIL	İLGİLİ KANUN MAD.	DOSYA SAYISI	ŞÜPHELİ SAYISI	SUÇ SAYISI
2014	151/2	1139	1367	1406
	177/1	2844	3256	3376
2015	151/2	1142	1378	1425
	177/1	2790	3171	3270
2016	151/2	1110	1364	1414
	177/1	2491	2795	2899
2017	151/2	1191	1468	1532
	177/1	2364	2656	2781
2018	151/2	1354	1560	1736
	177/1	2597	2888	2999
2019	151/2	432	519	533
	177/1	993	1108	1131

Tablo 7. Cumhuriyet Başsavcılıklarında 5237 Sayılı Kanunun 151/2 ve 177/1 Maddeleri Uyarınca Karara Bağlanan Soruşturma Dosya, Şüpheli Ve Suç Sayıları (01.01.2014-28.05.2019)

DOSYA YILI	KANUN NO	SEVK MADDE	KOVUŞTURMAYA YER OLMADIĞINA DAİR KARAR VERİLEN			KAMU DAVASI AÇILMASI			DİĞER KARARLAR		
			DOSYA SAYISI	ŞÜPHELİ SAYISI	SUÇ SAYISI	DOSYA SAYISI	ŞÜPHELİ SAYISI	SUÇ SAYISI	DOSYA SAYISI	ŞÜPHELİ SAYISI	SUÇ SAYISI
2014	5237	151/2	544	665	666	468	583	606	55	55	63
	5237	177/1	1087	1309	1325	1613	1830	1887	34	39	40
2015	5237	151/2	592	768	776	477	572	592	39	44	49
	5237	177/1	1187	1396	1413	1653	1855	1893	30	43	44
2016	5237	151/2	516	625	642	352	414	424	23	25	27
	5237	177/1	970	1133	1144	1179	1315	1348	33	47	49
2017	5237	151/2	739	910	921	249	307	316	51	74	76
	5237	177/1	1538	1758	1781	491	566	584	35	49	50
2018	5237	151/2	818	1023	1036	262	304	316	185	235	249
	5237	177/1	1894	2153	2191	596	687	706	34	45	45
2019	5237	151/2	397	481	484	116	152	155	28	34	36
	5237	177/1	916	1043	1058	309	341	358	13	18	18

Tablo 8. Ceza Mahkemelerinde 5237 Sayılı Türk Ceza Kanununun 151/2 ve 177/1 Maddeleri İle İlgili Yıl İçerisinde Karara Çıkan Dosyalar, Dosyalardaki Sanık Ve Suç Sayıları (01.01.2014-28.05.2019)

DOSYA YILI	KANUN NO	SEVK MADDE	Mahkûmiyet			Beraat			Hükümün Açıklanmasının Geri Brakılması			Diğer Kararlar ⁵³		
			DOSYA SAYISI	SANIK SAYISI	SUÇ SAYISI	DOSYA SAYISI	SANIK SAYISI	SUÇ SAYISI	DOSYA SAYISI	SANIK SAYISI	SUÇ SAYISI	DOSYA SAYISI	SANIK SAYISI	SUÇ SAYISI
2014	5237	151/2	68	73	75	135	177	179	25	27	27	101	114	114
	5237	177/1	277	283	286	551	617	620	800	826	840	105	110	110
2015	5237	151/2	77	80	81	108	129	129	26	28	30	86	89	89
	5237	177/1	357	365	377	549	616	623	726	761	772	84	86	86
2016	5237	151/2	57	61	63	108	129	130	23	24	24	68	72	73
	5237	177/1	273	274	282	413	459	465	469	495	500	88	91	91
2017	5237	151/2	32	33	35	65	83	83	11	11	11	67	73	74
	5237	177/1	153	156	156	212	221	223	211	222	225	253	273	277
2018	5237	151/2	48	53	59	78	99	101	27	27	28	39	46	46
	5237	177/1	145	143	147	148	161	162	163	166	169	143	156	156
2019	5237	151/2	29	30	33	23	28	28	7	7	7	20	20	21
	5237	177/1	60	61	62	67	72	73	72	74	75	62	63	64

⁵³ Ceza Davasının Erteleenmesi, Ceza Verilmesine Yer Olmadığı, Ceza Vermekten Vazgeçme, Düşme, Hüküm Verilmesine Yer Olmadığı, İdari Yaptırım Kararı Uygulanması Kararına Yer Olmadığı, İskat, Kovuşturmanın Erteleenmesi, Muhakemenin Durması, Müsadere, Ortadan Kaldırma, Red, Tefrik, Usulü Muhakemenin Durması

Bu kapsamda Adalet Bakanlığı görev alanına giren adli ve idari ceza konularında; mevcut Kanunda kabahat olarak düzenlenen bazı fiillerin (bir hayvan neslini yok etme, hayvanların öldürülmesi, hayvanların cinsel istismarı, evcil ve ev hayvanına yönelik acımasızca ve zalimce eylemler ile hayvanları dövüştürme gibi) suç haline getirilmesi ile hayvanların korunması noktasında önemli bir adım atılacağı düşünülmektedir. Bu noktada belirtmek gerekir ki 5199 sayılı Kanunun Yasaklar başlıklı 14 üncü maddesinin j bendinde hayvanlara yönelik yasak fiiller arasında “hayvanlarla cinsel ilişki” sayılmıştır. “Cinsel ilişki” insanlar arasında, tarafların rızasıyla gerçekleşen bir eylem olup, herhangi bir hayvanın böyle bir eyleme rıza göstermesi söz konusu olamayacağından, madde metninde yer alan bu ifadenin “hayvanlara yapılan cinsel saldırı” ya da “hayvanların cinsel istismarı” şeklinde değiştirilmesi yerinde olacaktır.

Hayvanlara karşı işlenen ve suç kapsamına alınması önerilen fiillere verilecek hapis cezalarının alt sınırı en az 2 yıl 1 ay olmalı; ertelemeye, hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına veya para cezasına çevrilemeyecek şekilde belirlenmelidir.

Hayvanlara yönelik bazı fiillerin suç olması yanında 5199 sayılı Kanunda yer alan diğer kabahat fiilleri bakımından mevcut idari para cezalarının miktarlarının artırılması ile Kanunda yasak fiil olarak yer almasına rağmen yaptırıma bağlanmayan eylem (ev hayvanı terk etmek) ile güncel ihtiyaçlar doğrultusunda ortaya çıkabilecek yeni idari yaptırımların (hayvan satış yerleri düzenlemesi, kara ve su sirkleri ile yunus parklarına yönelik yaptırımlar gibi) düzenlenmesi ve hayvanlara yönelik bu fiillerin cezalandırılmasında sahipli-sahipsiz hayvan ayırımının kaldırılması gerekmektedir. Ayrıca, bir başka yaptırım olarak, hayvanlara yönelik suç işleyenlerin hayvan sahiplenmesi engellenmelidir.

Kullandığı motorlu taşıtla kasıtlı olarak bir hayvanı öldüren, hayvana eziyet eden ya da hayvana çarptığı halde durmayıp kaçan sürücülere uygulanacak yaptırıma ek olarak ehliyetlerine geçici ya da sürekli olarak el konulması önerilmektedir.

Koruma altındaki hayvan türlerine yönelik ihlallerde ceza oranlarının artırılması da gündeme getirilmelidir. Özellikle kaçak avcılığın önlenmesi için caydırıcı cezalar getirilmelidir.

İnternette hayvan dövüşü duyurusu ve yayını yapılması katalog suç kapsamına alınmalı, bu gibi sitelere erişim Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK) kararıyla engellenmelidir.

Hayvanlara karşı işlenen suçlarda açılacak davalara ilgili kuruluşlar ve hayvan koruma dernekleri müdahil olarak katılabilmelidir.

Bu süreçte, veteriner hekimler ve yardımcı sağlık personelinin hukuksal yükümlülüğü doğru tanımlanmalı, hekimlik uygulamalarından kaynaklı durumların doğrudan “hayvana kötü muamele” olarak değerlendirilmesi engellenmelidir.

7. HAYVAN SAHİPLENME VE BAKIM KRİTERLERİNİN BELİRLENMESİ

Hayvan refahını esas alan önlem ve düzenlemelerle hem hayvanların mevcudiyetini güvence altına alacak, hem de çevre kirliliği, zoonoz hastalıklar, gürültü gibi toplum ve çevre sağlığını olumsuz etkileyebilecek unsurları ve bunlardan kaynaklanan şikâyetleri ortadan kaldıracak politikaların belirlenmesi esas alınmalıdır. Böylelikle, hayvanların bakımlarını üstlenen kişilere karşı toplumda oluşan tepkilerin önlenmesi olanaklı hale gelecektir.

Hayvan sahiplerine yönelik süreç yönetiminin etkin şekilde yapılabilmesi için, hayvanların kimliklendirilmesi sağlanmalıdır.⁵⁴

Apartmanlarda evcil hayvan beslenmesini engellemek üzere “Apartman Yönetim Planı”na buna yönelik hükümler konulduğu görülmektedir. Gürültü, çevre kirliliği ya da başka bir nedenle kat malikleri açısından sorun oluşturduğu tespit edilen hayvanlar haricinde, peşin hükümle tüm hayvanlar için böyle bir kısıtlama yapılmasının hak ihlali olduğu düşünülmektedir. Kat Mülkiyeti Kanununda yapılacak bir revizyonla, yönetim planlarına hayvanlara ilişkin bu tip keyfi kısıtlamaların getirilmesine engel olunmalıdır. Benzer şekilde, “kamu lojmanları”nın kullanımına ilişkin mevzuatta düzenleme yapılarak kamu lojmanlarında hayvan barındırma ve besleme yasağı kaldırılmalıdır.

Kamu kurumlarında, kurum yerleşkeleri içerisinde serbest olarak yaşayan hayvanların bakım ve beslenmesini üstlenen personele çeşitli resmi yaptırımlar uygulandığı bilgisi Komisyonumuza iletilmiştir. Kamu kurumlarının, serbest hayvanların yerinde yönetimiyle ilgili bir politika oluşturması sağlanmalı, bu uygulamanın çerçevesi kanunla çizilmeli, yerleşke içinde beslenme odakları oluşturularak, hayvan, çevre ve toplum sağlığını tehlikeye atmayacak şekilde kampüs hayvanlarının yönetimi sağlanmalıdır.⁵⁵

Hayvanların bakıldığı ortamların asgari standartlarının belirlenmesi ve “istifçilik” olarak tabir edilen, hayvana kötü muameleye varacak derecede yetersiz bir alanda çok fazla sayıda hayvanın barındırılmasının önüne geçilmesi için “refah kriterlerinin” ortaya konulması amacıyla Tarım ve Orman Bakanlığı’na mevzuat çalışması yapılmasının uygun olacağı değerlendirilmiştir. Mikroçip takılarak kimliklendirilen hayvanlar, hayvansever kişi ve kuruluşların himayesinde bulunsa bile, kısırlaştırılmış olmaları koşuluyla beslenme ve sağlık gereksinimlerinin belediyelerin katkısıyla sürdürüleceği bir sistem oluşturulmalıdır.

⁵⁴ Hayvanların kimliklendirilmesine ilişkin talep ve değerlendirmeler için bkz. 3- Şehirlerdeki Hayvan Sayısının Bilinmemesi ve Hayvanların Kayıt Altına Alınmaması

⁵⁵ Serbest yaşayan hayvanlara yönelik beslenme odaklarının yapılmasına ilişkin değerlendirmeler için bkz. 18- Serbest Yaşayan Hayvanların Beslenme Odaklarının Gelişigüzel Belirlenmemesi Gerektiği

Sistemin doğru şekilde yürütülebilmesi için, kurulması önerilen hayvan kolluğu birimi ile belediyelerin işbirliği içinde çalışması öngörülmektedir.

Hayvan sahiplerine ilişkin kural ve yaptırımlar net olarak belirlenmelidir. Üzerine kayıtlı olan ve çevreye sorun yaratan hayvanların önlemini almayan, sahibi olduğu hayvanı sokağa atan kişilere 10.000 liradan az olmamak üzere ciddi idari yaptırımlar getirilmelidir. Sokağa terk edilen bir hayvanın sahipli olduğunun anlaşılabilmesi için, kimliklendirmeye ilişkin mevzuat ivedilikle yürürlük kazanmalıdır.⁵⁶

Sahipli hayvanların tespit edilmesi, ayrıca belediyelerin iş yükünü ve giderlerini de azaltacaktır. Zira veteriner kliniklerine kısırlaştırma ve aşılama için ücret ödemek istemeyen bazı hayvan sahiplerinin, köpeklerini sahipsiz hayvanmış gibi belediyelere götürdüğü, kural olarak belediyelerin sadece sahipsiz hayvanlara kısırlaştırma ve aşılama hizmeti verdiği, vatandaşlar tarafından getirilen bir hayvanın sahipli ya da sahipsiz olduğunu ayırt etmenin mümkün olmadığı, bu nedenle beyana göre işlem yapıldığı, bu durumun da belediyeler açısından zaman ve kaynak israfına yol açtığı Komisyon görüşmelerinde ifade edilmiştir.

En sık karşılaşılan ihlallerden birisi de, kamuoyunda “dilendirme” olarak tabir edilen, yardıma muhtaç hayvanların sosyal medya ya da diğer iletişim kanalları üzerinden sergilenerek bu hayvanlar üzerinden usulsüz olarak kayıt dışı para toplanması eğilimidir. Açıkça hayvan istismarı olarak adlandırılabilen bu durum, hem yarattığı belirsizlik nedeniyle, hem de insanlar üzerindeki bezdirici etkisinden dolayı süreç yönetimini olumsuz yönde etkilemektedir. Bu tipteki eylemlerin ortaya çıkarılması ve engellenmesi için çalışmalar yapılmalı ve caydırıcı cezalar getirilmelidir. Hayvansever kişi ve kuruluşların himayesinde yaşayan sahipsiz hayvanların süreçlerinin belediyenin de desteğiyle yürütülmesi için yukarıda kısaca belirtilen sistem oluşturulmalıdır.

⁵⁶ Komisyonun bu konudaki görüşleri için bkz. 3- Şehirlerdeki Hayvan Sayısının Bilinmemesi

8. HAYVANLARIN REFAHI VE KORUNMASI İÇİN İŞBİRLİĞİ YAPILMASI, BU AMAÇLA YEREL YÖNETİMLERE MALİ DESTEĞİN ARTTIRILMASI

5393 sayılı Belediye Kanununun 75 inci maddesine göre belediyeler görev ve sorumluluk alanlarına giren konularda meclis kararı alıp diğer idareler (merkezi idare kurumları, mahalli idareler, üniversiteler), kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, kamu yararına çalışan dernekler, vergi muafiyeti tanınmış vakıflar, esnaf ve sanatkâr odaları ile işbirliği ve ortak proje yapabilmektedir. Sayılanlar dışındaki dernek ve vakıflarla da mülki amirden izin almak suretiyle ortak hizmet projesi yapılabilmektedir. Bu düzenleme belediyelere, bir yandan aynı görev ve sorumlulukları bulunan diğer belediyelerle (mahalli idare) işbirliği zemini sunarken, diğer yandan barınak, bakımevi, hayvan hastaneleri, bakım, tedavi, kısırlaştırma gibi hizmetlerde başta üniversiteler olmak üzere dernek, vakıf ve meslek odaları ile işbirliğine de imkân vermektedir. Ancak bu konudaki, işbirliklerinin yeterli seviyede olmadığı görülmektedir. Özellikle deneyim gerektiren hizmetler bakımından (cerrahi girişimler gibi) yerel yönetimlerin ve bakanlık birimlerinin üniversitelerle yapacağı işbirliklerinin artırılması gerektiği düşünülmektedir. Bu tür işbirlikleri sayesinde personel veya kaynak yetersizliği yaşayan yerel yönetimlerin de görevlerini eksiksiz yerine getirmesi olanaklı hale gelecektir. Komisyonumuzun yapmış olduğu görüşme ve değerlendirmelerde, Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi'nin hayvan sağlık hizmetlerinin yürütülmesine ilişkin olarak ilgili kurumlarla "iyi uygulama örneği" olarak gösterilebilecek 2 protokolünün bulunduğu görülmüştür. Bu kapsamda Ankara Büyükşehir Belediyesi ile serbest şehir hayvanlarının sağlık hizmetlerine, Tarım ve Orman Bakanlığı (Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü 9. Bölge Ankara Şube Müdürlüğü) ile de yaban hayvanlarının sağlık hizmetleri ve rehabilitasyon süresince barındırılmasına yönelik protokoller imzalanmıştır. Her iki protokolün yürütülmesi için Fakültenin donanım, altyapı ve personel kaynaklarından yararlandığı, böylelikle Belediye ve Bakanlık birimlerinin bu amaçla altyapı yatırımı yapmasına gerek kalmadığı ve hayvanların nakillerini sağlayarak nitelikli hizmet sunulmasını sağladığı gözlemlenmiştir. Bu kapsamda yılda ortalama 3000 adet yaban hayvanına, Belediye'nin doğrudan hizmet sunduğu hayvanlar haricinde yaklaşık 4000 kadar da kedi, köpek ve ata hizmet sunulduğu bildirilmiştir. Benzer şekilde, diğer veteriner fakültelerinde de ilgili kurum ve kuruluşlarla farklı hizmet protokolleri imzalandığı ve buna yönelik birimlerin kurulduğu görülmektedir. Veteriner fakültesi bulunan yerleşim bölgelerinde benzer hizmet protokollerinin imzalanmasının kaynakların etkin kullanılması açısından yararlı olacağı ve bu gibi uygulamaların mevzuatta açıkça tanımlanarak teşvik edilmesi gerektiği değerlendirilmiştir.

Diğer yandan 5199 sayılı Kanununun 19 uncu maddesinde, bakımevleri ve hastaneler kurulması ve buralarda yapılacak bakım, rehabilitasyon, aşılama ve kısırlaştırma gibi faaliyetler bakımından başta yerel yönetimler olmak üzere diğer ilgili kurum ve kuruluşlara Bakanlıkça uygun görülen miktarlarda mali destek sağlanacağı düzenlenmektedir. Hayvanların Korunmasına Dair Uygulama Yönetmeliği'nin 51, 52 ve 53 üncü maddelerinde de mali desteğin koşulları düzenlenmiştir. Yerel yönetimlere Bakanlık tarafından yapılan destek, maliyetin karşılanmasına katkı bakımından önem arz etmekte ve belediyeler tarafından da yararlanılmaktadır. Ancak Kanunda yer alan “Bakanlıkça uygun görülen miktarlarda” ibaresi, yardım miktarını önceden öngörülebilir olmaktan çıkarmaktadır. Bu durum belediyelerin gelecek planlamasını olumsuz etkilemektedir. Bunun dışında Kanunda desteğin “ev ve süs hayvanlarının korunması amacıyla bakımevleri ve hastaneler kurmak; buralarda bakım, rehabilitasyon, aşılama ve kısırlaştırma gibi faaliyetleri yürütmek için” verileceği düzenlenmesine rağmen Yönetmeliğin 52 nci maddesi ile destek verilecek faaliyetler;

- Kurulmuş ve kurulacak olan geçici bakımevlerinde; ameliyathane, hasta ve yavru bakım bölümü ile karantina ve hayvan müşahede bölümlerine alınacak alet ve ekipmanların,
- Geçici bakımevinin dezenfeksiyonunda kullanılacak olan her türlü alet ve ekipmanların,
- Geçici bakımevine getirilen hayvanların tıbbî müdahaleleri için gerekli olan ilaçlar ve malzemelerin,
- Geçici bakımevlerine getirilecek olan hayvanların yakalanması sırasında kullanılacak olan malzemelerin satın alınması

ile sınırlandırılmıştır. Bu durum özellikle mali bakımdan zayıf olan belediyelerin hayvanlara yönelik hizmetleri önceliklendirmesini teşvik etmemektedir. Yönetmeliğin Kanunla uyumlu hale getirilmesinin sorunun çözümüne katkı yapacağı değerlendirilmektedir.⁵⁷

Belediyelerin serbest şehir hayvanlarına yönelik hizmet sunmakta sorun yaşamasının nedenlerinden birisinin de, bu amaçla ayrılan olanak ve kaynakların bazı belediyeler tarafından zaman zaman sahipli hayvanlar için de kullanılması olduğu tespit edilmiştir. Mevzuatta belediyelerin yükümlülüğü, sahipsiz hayvanlar ile sınırlıdır. Kaldı ki, belediyeler meri mevzuat çerçevesinde sağlık hizmetlerini, geçici bakımevi içinde oluşturulan

⁵⁷ Belediyelerin kurması öngörülen sağlık birimlerine ilişkin değerlendirme için Ayrıca Bkz. 14. Hayvan Bakımevi Kavramının Genişletilmesi

birimlerde sunmaktadır. Oysa 5996 sayılı Kanunla hayvanlara sağlık hizmeti sunulabilecek olan muayenehane, poliklinik ve hastanelerin asgari teknik koşulları tanımlanmıştır ve bu çerçevede belediyelerin sahipli hayvanlara bu şekilde hizmet sunmasının dayanağı bulunmamaktadır. Belediyelerin görev ve sorumlulukları ile, temel sorumluluklar dışında kurumsal inisiyatif ile yapabileceği uygulamalar belirgin olarak tanımlanmalıdır.⁵⁸

Belediyelere, hayvanların korunmasına yönelik faaliyetleri için gelecek yılın bütçesini belirlerken bir önceki yıla ait gerçekleşmiş bütçenin belli bir oranında bir sonraki yılın bütçesine pay koyma zorunluğu getirilmelidir; halihazırda böyle bir zorunluluk bulunmamaktadır.

Hayvanlara hizmet sunulmasında, 5199 sayılı Kanunda da vurgulandığı üzere “hayvansever kişi ve kuruluşların” nitelikli katkısını almak için uygun mevzuat düzenlemesi yapılmalı, özellikle “yerel hayvan koruma görevlileri”nin görev tanımları ve yetki sınırları belirlenerek bu kişilerden sürecin tüm aşamalarında yararlanılabilmelidir.

⁵⁸ Belediyelerin kurabileceği sağlık birimlerine ilişkin değerlendirme için Ayrıca Bkz. 14. Hayvan Bakımevi Kavramının Genişletilmesi

9. HAYVAN HAKLARI FONU KURULMASI

Hayvanlara ilişkin süreçlerin yönetimi konusunda gerek merkezi gerekse yerel yönetimlerde yeterli bütçenin bulunmaması önemli bir sorundur. Yeterli bütçe bulunmaması personel istihdamını, altyapıyı ve hayvan sağlığına yönelik uygulamaları (kısırlaştırma, aşılama, diğer sağlık hizmetleri) doğrudan etkilemekte, şehir hayvanlarına yönelik olarak giderek büyüyen sorunlara çözüm bulunmasını güçleştirmektedir. Komisyon toplantılarına katılarak görüş ve önerilerini ileten kurum, kuruluş ve kişilerin ortak önerilerinden bir tanesi, hayvanlara yönelik süreçlerin yönetilmesinde kullanılmak üzere “Hayvan Hakları Fonu” ya da başka bir ad altında bir fon oluşturulması önerisidir.

Bu fonun gelirlerinin; belediyelerin aldığı emlak, çevre temizlik vergilerinden aktarılabilecek paylardan; at yarışı, milli piyango gibi şans oyunlarından aktarılabilecek paylardan, kesilen idari para cezaları ile yapılacak bağışlardan oluşabileceği; kurulacak bu fonun yine Komisyonumuza iletilen önemli bir sorun olan usulsüz ve kayıtdışı bağış toplanmasının önüne geçebileceği ve hayvanların rehabilitasyonu çalışmalarının tüm ülkeyle paylaşılmasını sağlayacağı düşünülmektedir.

Kurulacak bu fon, Tarım ve Orman Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü uhdesinde bulunmalı, fonun dağıtımı mevzuatla düzenlenmelidir.

10. ZOONOTİK HASTALIKLAR

Şehir ve kırsal alanlarda insanlar ve hayvanlar doğal olarak aynı yaşam alanlarını kullanmaktadır ve kullanmaya devam edeceklerdir. Hayvanlar ve insanların ortak kullanım alanlarının olması yanı sıra insanların hayvanlar ile ilişkilerinde sosyal boyut ve ekonomik faydalanma da söz konusudur. Karşılıklı etkileşim ve temas, hayvanlarda bulunan ve insanlara bulaşabilen zoonotik hastalıklar olarak adlandırılan başta kuduz olmak üzere birçok hastalığın insanlarda görülmesine neden olmaktadır. Avrupa ülkelerinde neredeyse tamamen yok olmuş olan kuduz hastalığı ülkemizde maalesef halen görülmektedir. Tablo 9'da son beş yıla ait kuduz riskli temas ile kedi ve köpek kaynaklı bazı hastalıkların dağılımı verilmiştir. Kuduz riskli temas sayılarının dağılımından da anlaşılacağı gibi insanlara saldıran köpek sayısında son yıllarda ciddi bir artış gözlenmektedir.

Sokak hayvanları kaynaklı kuduz, kist hidatik, leishmaniasis ve toksoplazmoz önemli zoonotik hastalıklardır. Ülkemizde kuduz hastalığının önlenmesi için kuduz riskli temaslarda profilaksi uygulamaları çok sıkı şekilde takip edilmektedir. Sokak hayvanlarının sayısının artışına bağlı olarak 2002 yılında kuduz riskli temas sayısı 110.646 iken 2018 yılında bu sayı 283.185 olarak kaydedilmiştir. 2018 yılında bu kuduz riskli temas vakaları için 1.109.368 doz kuduz aşısı ve 34.140 doz kuduz antiserumu uygulanmıştır. Kuduz riskli temas sayılarına ilişkin daha gerçekçi bir değerlendirme yapılması ve bu alanda yapılan harcamaların düşürülebilmesi için Sağlık Bakanlığı tarafından derlenen ve izlenen sayısal değerlerin ayrıntılandırılmasının yararlı olacağı düşünülmektedir. Kuduz riskli temaslarda kaynağın sahipli ya da sahipsiz hayvan olması, temasın ısırık ya da tırmalama sonucunda gerçekleşmesi, olay sonrasında hayvanın belirli bir süre için izlenip izlenmediği gibi verilerin, kuduzla mücadelede daha doğru bir süreç yönetimine katkı sağlayacağı düşünülmektedir, ancak bu bilgilerin takip edildiğine dair bir veriye ulaşılamamıştır.

Köpek kaynaklı diğer bir hastalık ise kist hidatik olup ülkemizde 2018 yılında Sağlık Bakanlığı'na 1.704 insan vakası bildirilmiştir. Kist hidatik hastalığının tedavisi, maliyeti yüksek cerrahi yaklaşımlardır. Hastalığa bağlı ölümler gözlenebilmektedir. Ayrıca nükslerin yaşanması cerrahi girişimlerin tekrarlanmasını gerektirmektedir.

Köpeklerin kaynak olabildiği bir diğer hastalık ise leishmaniasis olup ülkemizde 2018 yılında 2.392 vaka bildirilmiştir.

Kedilerden bulaşan toksoplazmoz bir diğer zoonotik hastalıktır. 2018 yılında 442 vaka bildirilmiş olmakla birlikte bildirilmeyen birçok vakanın olduğu tahmin edilmektedir.

Tablo 9. Bazı Zoonotik Hastalık ve Kuduz Riskli Temas Vakalarının Yıllara Göre Dağılımı, Türkiye, 2014-2018

	2014	2015	2016	2017	2018
Kuduz Riskli Temas Vaka Sayısı	197.215	194.059	211.484	246.547	283.185
Kist Hidatik Vaka Sayısı	449	544	787	1728	1.704
Leishmaniasis Vaka Sayısı	4.350	2.811	2.563	2.460	2.392
Toksoplazmozis Vaka Sayısı	109	147	200	389	442

Serbest yaşayan hayvan popülasyonunun kontrol altında tutulması ve bu kapsamda hayvanlara sunulacak olan sağlık hizmetleri⁵⁹, halk sağlığı açısından zoonotik hastalıkların görülme riskini azaltacaktır. Bu hastalıkların ve kuduz riskli temasların sayısının düşmesi Sağlık Bakanlığı tarafından yürütülen faaliyetler için ayrılan bütçeyi azaltarak ülke ekonomisine katkı sağlayacaktır. Sahipli ve sahihsiz köpeklerin düzenli olarak kuduz aşılarının yaptırılması sağlanmalı ve aşılama işlemlerinin kayıt altına alınması zorunlu olmalıdır.

Günümüzde, hayvanlardan köken alarak insanlara bulaştığı bilinen 150'nin üzerinde hastalık vardır. Bu hastalıklar insanlara yalnızca canlı hayvanla temas ile değil, hayvansal gıda kaynaklı olarak da bulaşmaktadır. Hayvan ve toplum sağlığının korunması için Tarım ve Orman Bakanlığı ile Sağlık Bakanlığının müşterek çalışması ve buna ilişkin mevzuat düzenlemesi yapılması, ayrıca her iki Bakanlık bünyesinde veteriner hekim istihdamının artırılması gerekmektedir.

⁵⁹ Buna ilişkin uygulama önerilerinin ayrıntısı için ilgili bölümlere bakınız.

Tablo 10. Bazı Zoonotik Hastalıklara Bağlı Ölüm Sayıları (2014-2018)

Bulaş Yolu	Hastalık Adı	2014	2015	2016	2017	2018	Hastalığı Bulaştıran Hayvan Türü
		Ölüm	Ölüm	Ölüm	Ölüm	Ölüm	
Hayvanlardan Doğrudan Bulaşan Hastalıklar	Brusellozis	0	0	0	0	1	Sığır, Koyun, Keçi
	Cryptosporidium sp	0	0	0	0	0	Sığır, Koyun, Keçi, Köpek
	Ekinokokkozis (Kist Hidatik)	0	0	0	1	0	Köpek, Kedi, Tilki, Kurt
	Hantavirüs Enfeksiyonu	1	0	1	3	1	Rodentler (Kemirgen Hayvanlar)
	Kuduz	4	2	3	1	1	Köpek, Kedi, Tilki, Kurt, Sığır, At
	Tularemisi	0	0	0	0	0	Rodentler (Kemirici Hayvanlar)
	Leptospirozis	2	2	1	1	5	Sığır, Koyun, Keçi, Domuz, Köpek ve Rodentler (Kemirgen Hayvanlar)
	Q-Ateşi	0	0	0	0	0	Sığır, Koyun, Keçi
	Şarbon	1	0	1	0	2	Sığır, Koyun, Keçi
	Toksoplazmozis	0	0	0	1	0	Kedi

Zoonotik hastalıkların bulaşmasına ilişkin risk faktörü olan hususlardan birisi de “tıbbi atıkların yönetimi”dir. Yürürlükteki mevzuat tıbbi ve biyolojik atıkların bertarafı için yeterli hükümlere sahip olmakla birlikte, rutin uygulamalar sırasında buna yönelik ihlal ve kusurların had safhada olduğu anlaşılmaktadır. Tıbbi atık üreten tüm birimlerin biyogüvenlik rehberi oluşturularak ve gerekli sistemi kurarak tıbbi ve biyolojik atıkların bertarafına ilişkin süreç yönetimini güvence altına alması sağlanmalıdır.

11. HAYVANLARA İLİŞKİN SÜREÇLERİN YERİNE GETİRİLMESİNDE PERSONEL YETERSİZLİĞİ

5393 sayılı Belediye Kanununun yürürlüğe girmesiyle, belediyelerin personel yapılanmasında veteriner hekimlerin konumuyla ilgili farklı bir sürece girilmiştir. Kanunun 48. maddesi ile belediyelerde yazı işleri, mali hizmetler, fen işleri ve zabıta birimlerinin oluşumu mecburi tutulmuş, diğer birimleri ise belediyenin özelliklerine göre ve norm kadro esasları baz alınarak isteğe bağlı bırakılmıştır. 2006/9809 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile belediyelerde norm kadro ilke ve standartları belirlenmiştir. Bu kapsamda il belediyelerinde Veteriner İşleri Müdürlüğü kurulması zorunlu tutulmuş, büyükşehir belediyeleri, büyükşehirine bağlı ilçe ve alt kademe belediyeleri, ilçe ve belde belediyelerinde ise isteğe bağlı bırakılmıştır. Belediyelerin nüfus yapısı, sanayi ve ticaretteki konumu göz önüne alınarak yapılan bu düzenlemede, veteriner hekimliği mesleğinin önemli rol üstlendiği toplum sağlığı, hayvan sağlığı ve hayvan hakları gibi alanlar ne yazık ki göz ardı edilmiştir.

Özellikle küçük ölçekli belediyeler, birim oluşturmak, kadrolu/tam zamanlı sözleşmeli veteriner hekim istihdam etmek yerine Kanunun 49 uncu maddesi gereğince haftanın ya da ayın belirli gün veya saatlerinde kısmi zamanlı sözleşmeli veteriner hekim çalıştırabilmektedir. Ancak bu belediyeler, nüfusu ve buna bağlı olarak genel bütçe payları ile öz gelirleri düşük olduğundan, kıt kaynaklarla hizmet üretmeye çalışmakta ve personel giderlerini ödeme konusunda bile sorun yaşamaktadır.

Bütün bu sebeplere ilave olarak hizmet önceliklerinin temel belediyeçilik hizmetleri yönünden kullanılması nedeniyle de 5199 sayılı Kanunun belediyelere yüklediği hizmetlerde aksamalar yaşanmakta, bu hizmetleri yürütecek personelin istihdamı veya sayılarının artırılması konusunda sorunlar ortaya çıkmaktadır.

Diğer yandan belediyelerin görev alanında sadece sokak hayvanları bulunmamaktadır. Nitekim 5393 sayılı Kanunun 14 üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) bendinde “ekonomi ve ticaretin geliştirilmesi” belediyelerin görevleri arasında sayılmış, 5216 sayılı Kanunun 7 nci maddesinin beşinci fıkrasında yer alan “Büyükşehir ve ilçe belediyeleri tarım ve hayvancılığı desteklemek amacıyla her türlü faaliyet ve hizmette bulunabilirler.” hükmü ile büyükşehir ve büyükşehir ilçe belediyelerine veteriner hekimliği hizmetlerine ihtiyaç duyulan başka görevler de verilmiştir. Bu nedenle veteriner hizmetleri birimleri veya personeli olan belediyeler de, mali ve beşeri kaynaklarını hizmet önceliklerine göre kullanmak durumunda kalmaktadırlar.

Hizmetin gereği gibi sürdürülmesi, kaynak sorunu, konuyla ilgili sivil toplum örgütlerinin zaman zaman amacı aşan tavırları ve haklarında yapılan yerli yersiz suç

duyuruları, bu alanda çalışan personeli yıldırılmaktadır. Bu durum, çalışanların motivasyonunu azalttığı gibi cezalandırılma riskini de beraberinde getirmektedir. Bunun yanında çalışmalar sırasında fotoğrafı veya video kaydı alınan personel, sosyal medya gibi platformlarda paylaşılmakta ve gerçeği bilmeyen insanların hakaret ve aşağılamalarına maruz kalmaktadır.

12. HAYVAN KOLLUĞU KURULMASI

Hayvanlara yönelik işlenen suçlara müdahale etmek, hayvanların korunmasına ilişkin diğer faaliyetleri yerine getirmek amacıyla yetkileri belirlenmiş, bu konuda eğitim almış İçişleri Bakanlığına bağlı polis ve jandarmalar ile belediyelerin zabıta birimlerinde hayvan kolluğu kurulmalıdır. Bu kolluk, hayvanlara karşı işlenen suçları takip edecek ayrı bir birim olabileceği gibi, mevcut birimler içinde bu konuda eğitim almış personel de olabilir. Kurulacak bu kolluk gücünün belediyeler ile eşgüdümlü çalışması sağlandığı takdirde yapılacak işlerin daha hızlı ve resmi bir şekilde yürütülebileceği düşünülmektedir.

13. HAYVANLARIN KORUNMASINDA GÖREVLİ VE YETKİLİ KURUMLARIN NETLEŞTİRİLMESİ İLE TARIM VE ORMAN BAKANLIĞININ 5199 UYGULAMASINA İLİŞKİN DENETİM YETKİSİNİN GÜÇLENDİRİLMESİ

Hayvanların korunmasında mevzuat ve idari yapılanmada iki başlıklı söz konusudur. Merkez teşkilatında iki farklı genel müdürlük Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü ile Gıda ve Kontrol Genel Müdürlüğü bulunmaktadır. Bu iki genel müdürlük de hayvanların korunmasına ilişkin faaliyet göstermektedir. Taşrada ise bu konuda valilikler ve yerel yönetimler görevli ve yetkilidir.

Yaban hayvanlarının önemli yaşam alanları olan sulak alanlar, milli parklar gibi çeşitli koruma alanlarında görev ve yetki karmaşası bulunmaktadır. Bu konuda birbirine yakın görevleri bulunan Tarım ve Orman Bakanlığı bünyesindeki Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü ile Çevre ve Şehircilik Bakanlığı bünyesindeki Tabiat Varlıkları Genel Müdürlüğü'nün Tarım ve Orman Bakanlığı çatısı altında tek bir genel müdürlük olarak birleştirilmesinin faydalı olacağı değerlendirilmektedir.

5199 sayılı Kanuna sahipsiz hayvanların rehabilitasyonu ile ilgili yükümlülüklerini (hayvan bakımevi kurulması, kısırlaştırma, aşılama, tedavi) yerine getirmeyen yerel yönetimlere yaptırım uygulanmasına dair hüküm eklenmesi Kanunun etkin bir şekilde uygulanabilirliğini sağlayacaktır. Ancak 5393 sayılı Belediye Kanununun belediyelerin görev ve sorumluluklarını düzenleyen 14 üncü maddesinde hayvanlarla ilgili açık bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Buna karşılık dolaylı olarak hayvanlarla da ilgili olabilecek çevre ve çevre sağlığı, temizlik ve katı atık; zabıta, itfaiye, acil yardım, kurtarma ve ambulans, defin ve mezarlıklar, park ve yeşil alanlar ile ekonomi ve ticaretin geliştirilmesi hizmetleri, belediyelerin görev ve sorumlulukları arasında sayılmıştır. Kanunun 15 inci maddesinde ise belediye yasakları koymak ve kanunlarda belirtilen cezaları vermek, perakendeci halleri (hayvan pazarları vs) ve mezbaha hizmetleri, belediyelerin yetki ve imtiyazları arasında sayılmıştır. Mahiyeti gereği büyükşehir ve büyükşehir ilçe belediyeleri olmak üzere ikili bir yapı öngören 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanununda yukarıda belirtilen hizmetler, görev ve sorumluluk alanlarına göre büyükşehir ve ilçe belediyeleri arasında paylaştırılmıştır. Bu Kanunda hayvanat bahçeleri, hayvan barınakları ve mezbaha hizmetleri konusunda ise sadece büyükşehir belediyelerine görev verilmiştir. 5199 sayılı Kanunun 4 üncü maddesinin (j), (k) bentleri; 5 inci maddesinin üçüncü fıkrası; 6 ncı maddesinin üçüncü fıkrası; 17 nci maddesinin üçüncü fıkrası incelendiğinde yerel yönetimlere özellikle "sahipsiz ve güçten düşmüş hayvanlara yönelik görevler verildiği, sahipli kedi ve köpek yavrularını sadece "kayıt altına almak", ev ve süs hayvanı satan kişilere yönelik ise "eğitim vermekle" görevlendirildikleri anlaşılmaktadır.

5996 sayılı Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu ise belediye ve il özel idarelerine 4 üncü maddesinin 8 inci fıkrası ile hayvan hastalıkları ile mücadele ve kontrollerde Bakanlığa yardımcı olmak görevi verilmiştir. Açıklandığı üzere, hayvanların korunması ile ilgili yerel yönetimlere verilen yetkiler dağınık bir şekilde çeşitli kanunlarda yer almaktadır. Bu karışıklığı gidermek amacıyla 5393 sayılı Kanunun 14 üncü maddesine, belediyelerin sokak hayvanları konusundaki görevi/görevlerinin açık bir şekilde dercedilmesi gerektiği düşünölmektedir.

Ayrıca, yerel yönetimler hayvanlarla ilgili yapacağı çalışmalar konusunda, stratejik planlarını hazırlarken Bakanlığa bilgi vermeli, Bakanlık bu konuda yönlendirme ve planlama yapmalıdır. Özellikle belediyelerin sayısal olarak çokluğu göz önüne alındığında, Bakanlığın yönlendirme ve planlama çalışması yapabilmesi için sayısal ve teknik kapasitesinin güçlendirilmesi gerekmektedir. Aksi durumda Bakanlık, belediyelerin yönlendirmesine kalabilecektir.

14. KISIRLAŞTIRMA MERKEZLERİ VE GEÇİCİ HAYVAN BAKİMEVLERİ

Yapılan görüşme, ziyaret ve değerlendirmeler sonrasında, yürürlükteki kanunun uygulanmasına yönelik temel sorunların başında, “bakımevi” kavramına ilişkin tanımlama, kavrayış ve uygulama noksanlıklarının yattığı kanaatine varılmıştır.

5199 sayılı Kanunun 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (j) bendinde yerel yönetimlerin, gönüllü kuruluşlarla işbirliği içerisinde, sahipsiz ve güçten düşmüş hayvanların korunması için hayvan bakımevleri ve hastaneler kurarak onların bakımlarını ve tedavilerini sağlamaları ve eğitim çalışmaları yapmalarının esas olduğu düzenlenmiştir.

Kanun ve uygulama yönetmeliği ile tanımlanmış olan “hayvan bakımevi”, “geçici bakımevi”, “müşahede yeri” kavramlarının uygulama açısından belirsiz kaldığı anlaşılmaktadır. Örneğin, veteriner hekimler tarafından yapılması gereken bir cerrahi operasyon olan “kısırlaştırma”nın yapılacağı yer olarak müşahade yerleri işaret edilmiş, tanımlarda ve amaç kısmında yer alan “hayvan hastanesi”ne başka bir kısımda atıfta bulunulmamış, aşılama hizmetine diğer sağlık hizmetlerinden bağımsız bir uygulama gibi yer verilmiş, “rehabilitasyon” kavramı ise mevzuatta geçtiği halde bunun da içi doldurulmamıştır. Süreç yönetimini yoruma açık hale getiren bu karmaşıklığın giderilebilmesi için, öncelikle hayvanlara yönelik “sağlık hizmetleri” ve “diğer hizmetler”in tanımlanarak birbirinden ayrılması, sağlık hizmetlerinin kapsamının belirlenerek bu hizmetlerin sunulabilmesi için bakımevleri bünyesinde, asgari teknik koşulları 5996 sayılı *Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu* ve ilgili yönetmeliklere uygun olarak belirlenecek sağlık birimlerinin tanımlanmasının uygun olacağı düşünülmektedir. Kanun hükümleri doğrultusunda veteriner hekim muayenehane ve poliklinikleri yalnızca gerçek kişiler tarafından açılabilirdiği, hayvan hastanelerinin asgari koşulları da büyükşehir belediyeleri dışındaki kurumların kapasitesini aşabileceği için, geçici bakımevleri bünyesinde farklı bir sağlık biriminin kurulmasının gerekli olabileceği düşünülmüştür. 5996 sayılı Kanun kapsamında bulunan “klinik” kavramının bir mevzuat değişikliği ve düzenlemesi ile, bakımevleri bünyesinde yer alacak sağlık birimlerini tanımlamak için kullanılabileceği yönünde değerlendirme yapılmıştır.

Bunun dışında, kanunda “güçten düşmüş hayvan” tanımlaması yapılmış, ancak bu tanımlama sadece “yük ve binek hayvanları” ile sınırlı tutulmuştur. Dolayısıyla, “sahipsiz ve güçten düşmüş hayvan”lara yapılan atıf pek çok açıdan karşılıksız kalmaktadır. Yürürlükteki mevzuatta yaşlılık, engellilik, kronik hastalık ya da başka bir nedenle yaşamını

kendi başına idame ettiremeyen ve sahiplendirilememiş hayvanların bakım hizmetlerine yönelik bir hüküm bulunmamaktadır.

Komisyonumuzun önerisi; “Hayvan Bakımevi” üst başlığı kapsamındaki alt bölümlenmenin gereksinimler doğrultusunda aşağıdaki örneğe benzer şekilde yapılmasıdır:

Hayvan Bakımevi,

- Geçici Barınak: Aşılama, küpeleme, kısırlaştırma ve gereksinim durumunda sağlık hizmeti için yakalanan hayvanların tekrar bırakılacağı tarihe kadar geçici olarak barındırıldığı bölüm. Hayvanların yaş, tür, temel etolojik gereksinimlerine göre ayrıntılı olarak planlanmalıdır.

- Düşkün Hayvanlar Birimi: Yaşlılık, engellilik, kronik hastalık ya da başka bir nedenle yaşamını kendi başına idame ettiremeyen ve sahiplendirilememiş hayvanların yaşamları boyunca ya da sahiplendirilene kadar barındırılacağı ve hayvansever kişi ve kuruluşlarla işbirliği içinde yürütülen birim.

- Klinik/Kısırlaştırma Merkezi: Asgari teknik koşulları 5996 sayılı Kanun hükümlerine uygun olarak belirlenen, aşılama ve kısırlaştırma dahil her türlü sağlık hizmetinin sunulduğu bölüm.

- İzolasyon/Karantina Birimi: Salgın hastalık şüphesi bulunan hayvanların belirli süreler için gözlem altında tutulacağı, bunun yanında kaçak olarak yurda sokulduğu tespit edilen ya da yurtiçinde ruhsatsız işletmelerde üretilen, menşei belirsiz hayvanların karantina süresi boyunca tutulacağı birim.

- Sahiplendirme Birimi ve gereksinim duyulan (mama hazırlama, mama üretim, atık toplama vb.) diğer birimler.

Hayvan bakımevlerinde çalışacak personelin çalışma alanları ve görev tanımlarının belirlenmesi, tüm personele eğitim ve sertifikasyon zorunluluğu getirilmesi, sertifikası olmayan personelin buralarda çalıştırılmaması ve bakımevlerinde görev yapacak personelin hayvansever olması da önem arz etmektedir. Ayrıca, hayvan bakımevleri, gerek yerel yönetim yöneticileri ve gerek buralarda çalışan personel tarafından, amiyane tabirle, “sürgün yeri” olarak algılanmamalıdır.

Yerel yönetimlerin önemli bir görevi de sahipsiz hayvanlara sağlık hizmeti sunmaktır. Bu nedenle acil durumlara müdahale etmek amacıyla bakımevlerinde yirmidört saat nöbetçi veteriner hekim bulundurulması önerilmektedir. Bu hedefle, belediyelerde yeterli veteriner hekim istihdamı sağlanmalıdır.

Hayvan bakımevlerinde şeffaflığı esas alan bir yönetim sistemi esas alınmalı, STK’larla işbirlikleri tanımlı süreçler çerçevesinde yürütülmelidir. Herhangi bir sakınca

teşkil etmeyen birimlere, yerel hayvan koruma görevlilerinin belirlenen kurallar çerçevesinde sürekli girişi sağlanmalı, bakımevlerini kamerayla izleme imkanı getirilmeli ve görüntüler belediyelerin resmi internet sitelerinden yayınlanmalıdır. Bu sistemlerin kurulması için gerek görüldüğü takdirde STK'ların desteği alınmalıdır.

Tüm bunların yanı sıra, Kanunda yer alan "esastır" ibaresinin bir takdiri de barındırdığı düşünülerek, büyükşehir, il ve ilçe belediyeleri ile il özel idarelerinin nüfuslarının 1/1000'i nispetinde, genişletilmiş anlamıyla hayvan bakımevi yapmalarına ilişkin düzenlemeye ihtiyaç duyulmaktadır.

15. HAYVAN BAKİMEVLERİ İÇİN HAZİNE VEYA ORMAN ALANLARININ TAHSİSİNDE BEDEL ALINMAMASI

5199 sayılı Kanununun 6 ncı maddesinin beşinci fıkrasında hayvan bakımevleri ve hastanelerin kurulması amacıyla Hazineye ait arazilerin öncelikle tahsis edileceği, altıncı fıkrasında hiçbir kazanç ve menfaat sağlamamak kaydıyla sadece insanî ve vicdanî amaçlarla sahipsiz ve güçten düşmüş hayvanlara bakan veya bakmak isteyen ve bu Kanunda öngörülen şartları taşıyan gerçek ve tüzel kişilere; belediyeler, orman idareleri, Maliye Bakanlığı, Özelleştirme İdaresi Başkanlığı tarafından, mülkiyeti idarelerde kalmak koşuluyla arazi ve buna ait binalar ve demirbaşların tahsis edilebileceği düzenlenmiştir.

5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanununa istinaden çıkarılan Kamu İdarelerine Ait Taşınmazların Tahsis ve Devri Hakkında Yönetmelik hükümleri gereğince hazineye ait taşınmazların bedelsiz tahsisi mümkündür.

6831 sayılı 17 nci maddesinin üçüncü fıkrasına göre, Devlet ormanları üzerinde bulunması veya yapılmasında kamu yararı ve zaruret olması halinde sokak hayvanları bakımevi ve mezarlıklarının orman alanlarında yapılmasına izin verilmekle birlikte bu izin karşılığında bir bedel alınmaktadır. Bu bedel, Orman Kanununun 17/3 ve 18 İnci Maddelerinin Uygulama Yönetmeliği'nin 8 inci maddesinin 4 üncü fıkrası gereğince arazi izin bedelinin yüzde beşine indirilmişse de sokak hayvanları bakımevi ve mezarlıklarının geniş alana ihtiyaç duyması ve arazi izin bedelinin her yıl alınması uygulamayı zorlaştırmaktadır. Esasen 5199 sayılı Kanunda sahipsiz ve güçten düşmüş hayvanlarla ilgili merkezi idare kurumları dâhil birden çok idarenin sorumluluğunun öngörülmüş olması, söz konusu hizmetlerin birlikte ve kolaylaştırıcı şekilde yürütülmesini de zorunlu kılmaktadır. Belediyelerin mali sorunları da gözetilerek hazine taşınmazlarının ve orman alanlarının hayvanlara yönelik hizmetler için kullanılmak istenmesi halinde, tahsislerin bedelsiz yapılması uygulamayı kolaylaştıracaktır.

16. EV HAYVANI SATIŞ YERLERİNDE (PETSHOP) KEDİ VE KÖPEK SATIŞI

Ev hayvanı satış yerlerinin çalışma izni “Ev ve Süs Hayvanlarının Üretim, Satış, Barınma ve Eğitim Yerleri Hakkında Yönetmelik” kapsamında Tarım ve Orman Bakanlığı (Gıda ve Kontrol Genel Müdürlüğü) tarafından verilmektedir. Ülkemizde izinli 2.047 adet ev hayvanı satış yeri bulunmakta olup, bu pet shopların bir kısmında kedi-köpek satışı yapılmakta, diğer pet shoplarda sadece pet malzemesi, yem-mama gibi diğer ürünlerin satışı yapılmaktadır.

Ülkemizde genellikle alışveriş merkezlerinde yer alan pet shoplarda kedi-köpeklerin sergilenmesi insanların geçici bir hevesle hayvan satın almalarını teşvik etmektedir. Satın alınan hayvanlar ise kısa bir süre sonra bakım güçlüğü veya sağlık sebepleri bahane gösterilerek ve satış yerlerinde satılan hayvanlarla ilgili sağlıklı bir kayıt da tutulamadığından, terk edilmekte, bu durum ise sahipsiz hayvan popülasyonunun artmasına sebep olmaktadır. Ayrıca, ev hayvanı satış yerlerinde hayvan sağlığı ve refahı bakımından uygun olmayan alanlarda kedi-köpek satışı yapılmakta olup, söz konusu hayvanların büyük çoğunluğu satın alındıktan birkaç gün sonra viral veya bakteriyel hastalıklar sebebiyle ölmektedir. Viral hastalıkların hayvanların küçük ve hijyenik olmayan alanlarda bulundurulması sonucu ortaya çıkması sebebiyle, uygun olmayan satış ortamları ev hayvanı satış yerlerinden alınan hayvanlarda çoğunlukla ölümle sonuçlanan hastalıklara sebep olmaktadır. Ev hayvanı satış yerlerinde yürürlükteki mevzuat gereği 2 aylıktan küçük kedi-köpek satışının yasak olmasına rağmen birçok ev hayvanı satış yerinde söz konusu hayvanların satışının yapıldığı tespit edilmiştir. 2 aylıktan küçük hayvanların bağışıklık sistemlerinin düşük olması sebebiyle viral hastalıklara (köpeklerde gençlik hastalığı, kedilerde feline infeksiyöz peritonitis-FİP) yakalanma olasılığı artmaktadır.

5199 sayılı Kanunda rehabilite edilen hayvanların öncelikle hayvan bakımevlerinden sahiplendirilmeleri öngörülmektedir. Ev hayvanı satış yerlerinde kedi-köpek satışına son verilmesi ile hayvan bakımevlerinden sahiplendirilmenin artırılması ve anlık bir hevesle değil gerçekten bir hayvanın bakımını üstlenebilecek kişilerce hayvan sahiplenilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Yapılan araştırmalarda ev hayvanı satış yerlerinde kedi ve köpek satışının yasaklanmasının bu yerlerde ciddi bir maddi kayıp oluşturmayacağı sonucuna varılmıştır. Ülkemizde, ev hayvanı satış yerlerinin yaklaşık % 20'sinde kedi ve köpek satışı yapılmaktadır; bu yerlerde maddi kazanç kedi-köpek satışı ile birlikte pet malzemesi, yem-mama gibi diğer ürünlerin satışından da sağlanmaktadır. Pet shop ve veteriner kliniklerinde

mama satış oranı % 61'dir. Bir kedinin ortalama aylık mama tüketimi 2,5 kg, bir köpeğin aylık mama tüketimi ise ortalama 7 kg'dır. Bu kapsamda, pet shoplarda mama ve pet malzemesi satışından elde edilen gelir önemli bir pay teşkil etmektedir. Ankara ilindeki bazı pet shop sahipleri ile yapılan görüşmelerde de mama ve pet malzemesi satış oranının % 55-60 olduğu ifade edilmiştir.

Bu konuda belirtmek gerekir ki ev hayvanı satış yerlerinde hayvan satışını ortadan kaldırmak kayıt dışı yerlerin ortaya çıkması ve denetimin ortadan kalkması sakıncasını barındırmaktadır. Zira, bazı vatandaşlarımız gelir sağlamak için sadece çiftleştirmek ve yavru üretmek amacıyla kayıtdışı olarak hayvan barındırmakta ve bu hayvanları deyim yerindeyse "üreme makinası" olarak çalıştırmaktadır. Bu nedenle kedi ve köpek satışlarının, kimliklendirmek suretiyle kayıtlı olarak yalnızca üretim çiftliklerinden ve çeşitli ülkelerde yaygın bir uygulama olan yerli ırk derneklerinden yapılmasına yönelik çalışma yapılması, bu yerlerden hayvan edinilmesinin özendirilmesi, ev hayvanı satış yerlerinde kedi ve köpek satışının yasaklanmasının anlık değil, bir süreç olarak değerlendirilmesi gerektiği düşünülmektedir. Üretimin denetlenmesi konusunda da kurulacak hayvan kolluğuna yetki verilmesi önerilmektedir.

17. HAYVANLARIN KESİMİNDE KARŞILAŞILAN SORUNLAR

Dinî hassasiyetler de gözetilerek hayvanlara ızdırap çektirmeden yaşamlarına son verilmesi konusunda tedbirler alınması, hayvan kesim yerlerinin buna göre düzenlenmesi önerilmektedir.

18. YASAKLI IRKLAR SORUNU

5199 sayılı kanunun “Yasaklar” başlığı altındaki 14 üncü maddesinin (l) bendi “*Pitbull Terrier, Japanese Tosa gibi tehlike arz eden hayvanları üretmek; sahiplendirilmesini, ülkemize girişini, satışını ve reklamını yapmak; takas etmek, sergilemek ve hediye etmek*” hükmünü içermektedir. Bu hükme uymayanlara, Kanunun 28 inci maddesinin (k) bendi gereğince hayvan başına 3.434 TL. idari para cezası verilmesi ve hayvanlara el konulması gerekmektedir.

Bu hüküm kapsamındaki muğlak durumu ortadan kaldırmak üzere, dönemin Orman ve Su İşleri Bakanlığı tarafından 20.11.2007-208 sayılı Müsteşarlık Makam Oluru ile bir komisyon oluşturulmuş ve Kanunun 14. maddesinde yer alan Pitbull Terrier ve Japanese Tosa’ya Dogo Argentino, Fila Brasileiro ve bu ırkların melezleri de ilave edilmiştir. Ancak yapılan görüşme ve değerlendirmelerde, gerek kanun oluşturma sürecinde, gerekse komisyon çalışmalarında bu ırkların hangi somut kriterlere göre belirlendiğine ilişkin bir bulguya rastlanmamıştır. Dünyada diğer ülkelerin bu alandaki uygulamalarına bakıldığında birbirinden farklı çok sayıda ırkın “tehlikeli” kapsamına alındığı, bazı ülkelerde Anadolu Çoban Köpeğine (kangal) dahi yasak getirildiği görülmektedir. Bu bağlamda, tehlikeli ırklara yönelik olarak alınacak kararlarda etik, adaletli ve doğru olunabilmesi için, kararlaştırılacak sınırlama ve eylemlerin neye istinaden yapıldığının net bir biçimde ortaya konulması ve mutlaka bilimsel ve somut kriterlerle belirlenmesi gerektiği düşünülmüştür. 5199 sayılı Kanunun geçici 1 inci maddesi “*Bu Kanunun 14 üncü maddesinin (l) bendinde belirtilen hayvanlardan, yurda bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten önce sokulmuş olanların sahipleri; üç ay içerisinde hayvan koruma kurullarına bildirimde bulunarak bunları kayıt altına aldırarak; altı ay içerisinde kısırlaştırarak kısırlaştırıldıklarına ilişkin belgeleri il hayvan koruma kurullarına teslim etmek zorundadırlar*” hükmünü içerdiği için, bu ırklara ilişkin karar almak üzere kurulan komisyon tarafından, o tarihte hâlihazırda bu ırktan hayvanlara sahip olan kimselerin aşağıdaki hükümlere uymalarının istenmesine karar verilmiştir:

“1-Dogo Argentino, Fila Brasileiro ve yukarıda belirtilen ırkların melezlerini bulunduran hayvan sahipleri söz konusu talimatın yayımından itibaren üç ay içinde İl Hayvan Koruma Kurullarına bildirimde bulunarak bunları kayıt altına alıracak, altı ay içerisinde kısırlaştırarak, kısırlaştırıldıklarına ilişkin belgeleri il hayvan koruma kurullarına teslim edeceklerdir.

2-Köpeğine ve kendisine ait bilgileri ilgili belediyeye kaydettireceklerdir.

3-Adres değişikliği olması halinde ilgili belediyeye bildirecektir.

4-Köpeğin ölmesi halinde köpeğine ait bilgi ve belgeleri 7 gün içinde ilgili belediyeye teslim edecektir.

5-Mesken dışında dolaştırılan hayvanların dışkılarını temizleyecektir.

6-Köpeğin üzerinde belli bir uzaklıktan görülebilecek şekilde tasarlanmış ve geceleri yansıtıcı özelliği olan bir tasma takılacak ve tasmaya bağlı kayış yerine zincir kullanılacaktır.

7-Köpeğin gezdirilmesi sırasında dayanıklı malzemelerden yapılmış ağızlık takacaktır.

8-Binada tehlikeli bir köpek olduğunu belirten uyarı levhalarını binanın tüm giriş yerlerine asacaktır.

9-Köpek; binanın içinde veya dışında kapalı bir alanda olduğunda, kaçamayacağı ve binaya gelen ziyaretçilere zarar vermeyeceği bir şekilde barındırılacaktır.

10-Tüm veteriner kliniklerine bakım ve tedavi amaçlı gelen tehlike arz eden köpeklerin veteriner hekimler odası tarafından ilgili Valiliğe yazılı olarak bilgi verilmesi gerekmektedir.”

Yasal sürenin sona ermesinden sonra bu ırklardan bir köpek tespit edildiğinde el konularak “geçici bakımevlerine” kalıcı olarak yerleştirilmeye başlanmıştır.

Komisyonumuz tarafından yapılan görüşmelerde ve sonrasında bakımevlerine yapılan ziyaretlerde, kamuoyunda “yasaklı ırk” olarak adlandırılan köpeklerle ilgili sürecin pek çok sorun ve aksaklık içerdiği, hayvan refahı açısından önemli ihlaller doğurduğu, bu hayvanların bakımevlerinde barındırılmasıyla ilgili yeterli mevzuat altyapısı ve fiziksel mekân bulunmadığı, el konularak bakımevine gönderilen hayvanların çoğunlukla aile yanında yaşayan köpekler olduğu, dövüştürülmek üzere bilinçli olarak yetiştirilen ya da agresyon gösteren köpeklerin ise sahiplerinin elinde kayıt dışı olarak yaşamlarını sürdürdüğü ve bunu denetleyecek bir mekanizma oluşturulmadığı anlaşılmıştır.

Komisyonumuzun ortak görüşü, esasen köpekleri birey olarak değerlendirmeden ırk üzerinden yapılacak bir sınıflandırmanın ya da ayrıştırmanın etik olmadığı yönündedir.

Bu konuda yapılması gereken uygulamalara ilişkin kararımız, aşağıdaki gibi şekillenmiştir:

- 1- Sürecin doğru yönetilebilmesi için, “yasaklı ırk” kavramı ve algısı yerine “tehlikeli ırk” vurgusunun yapılması daha uygun olacaktır. “Tehlike” kavramının kamuoyunda yanlış yorumlanmaması ve doğru şekilde ifade edilmesi için bu ırkların “kas ve çene yapılarının güçlü olduğu”na atıfta bulunulmalıdır.
- 2- “Tehlikeli ırk” listesinde hangi köpek ırklarının yer alacağına kanun düzeyinde değil, Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından uzman üyeler ve STK temsilcilerinden oluşturulacak bir komisyon tarafından, bilimsel veriler ve gelişmeler esas alınarak,

her yıl liste güncellemesi yapılması koşuluyla karar verilmelidir. Köpek ırklarının niçin bu kapsama alındığı mutlaka bilimsel olarak gerekçelendirilmelidir.

- 3- Tehlikeli ırk kapsamında köpeğe sahip olanlara “ruhsat” zorunluluğu getirilmeli, bu kişilerle hızlı iletişim ve takibin sağlanacağı ayrı bir veri tabanı oluşturulmalı, ruhsat alınabilmesi için köpek sahiplerine eğitim zorunluluğu konulmalı, bu hayvanların belirlenecek zaman aralıklarında veteriner hekim kontrolünden geçirilmesi zorunlu tutulmalıdır.
- 4- 5199 sayılı Kanunun hükümleri gereği el konularak halihazırda belediyelere ait geçici bakımevlerinde tutulmakta olan tehlikeli ırk kapsamındaki köpekler, yeni düzenlemeyle tanımlanacak muayenelerden geçirildikten sonra sahiplerine iade edilmeli, sahiplendirme programına dahil edilmeli, sahiplendirilemeyen ya da yeni hükümler çerçevesinde sahiplendirilmesinde sakınca görülen hayvanlar, bu amaçla kurulacak rehabilitasyon merkezlerine nakledilmelidir.
- 5- Tehlikeli ırk kapsamındaki bir köpeğe sahip olanların belirlenecek bir süre zarfında hayvanlarını kısırlaştırılmak üzere veteriner hekime götürmesi zorunlu tutulmalı, bu hayvanların şahısların elinde üretimi yasaklanmalıdır.
- 6- Bu hayvanların tasmasız, gezdirme kayışı takılı olmadan, ağızlıksız olarak dışarı çıkarılmaları yasaklanmalı, kamunun ortak kullandığı bazı kalabalık alanlara girişlerine sınır getirilmelidir.
- 7- Hatalı yetiştirilen, dövüştürüldüğü tespit edilen köpeklere el konulmalı, veteriner hekim tarafından davranış muayenesi ve gerektiğinde davranış terapisi uygulanmak üzere belediyeye ait bakımevine teslim edilmelidir.
- 8- Agresyon gösterdiği belirlenen hayvanlar davranış terapisine sokulmalı, veteriner hekim raporuna göre sahibine ya da rehabilitasyon merkezine teslim edilmelidir.
- 9- Tehlikeli ırklara yönelik uygulamalarda sorumluluk hayvan sahibine yüklenmeli, yapılacak düzenlemede hayvana değil, hayvan sahibine ceza yaptırım uygulanması esas alınmalıdır.

19. İL HAYVANLARI KORUMA KURULLARININ YAPISININ VE ÇALIŞMA USULÜNÜN DEĞİŞTİRİLMESİ

İl Hayvanları Koruma Kurulları aktif hale getirilmelidir, kurulların şu an hiçbir fonksiyonu ve aktif denetim görevi bulunmamaktadır. Ayrıca bazı komisyon üyelerinin toplantılara çoğu zaman katılmadığı anlaşılmaktadır.

5199 sayılı Kanunun 15 inci maddesinin ikinci fıkrasında İl Hayvanları Koruma Kurulu toplantılarına büyükşehirlerde büyükşehir belediye başkanları, büyükşehirine bağlı ilçe belediye başkanları, büyükşehir olmayan illerde ise belediye başkanlarının katılacağı düzenlenmektedir. Belediye başkanlarının 5393 sayılı Kanunun 39 uncu maddesinde sayılan görevleri ile protokol görevleri düşünüldüğünde düzenlemenin, “Büyükşehir belediyesi olan illerde büyükşehir belediye başkanları, büyükşehirine bağlı ilçe belediye başkanları, büyükşehir olmayan illerde belediye başkanları veya bunların görevlendirdiği temsilcileri” şeklinde düzenlenmesinin, bu konuda yaşanabilecek sorunları azaltacağı düşünülmektedir.

İl Hayvanları Koruma Kurulu’nda mevcut üyelere ek olarak baro temsilcisinin de bulundurulması, ayrıca kurulun toplanma sıklığının en geç “iki ayda bir” olarak revize edilmesi, süreç dinamikleri açısından yararlı olacaktır.

İl Hayvanları Koruma Kurulu’nun isminin, yeni hazırlanacak kanunun ismine uygun olarak “İl Hayvan Hakları Koruma Kurulu” olarak değiştirilmesi önerilmektedir.

İllerde oluşturulan kurullara ilişkin süreçleri yönetmek, gerekli kararları almak üzere, Bakanlık ve üniversite temsiline ağırlık verilen, tüm paydaşların temsil edildiği bir “Merkez Hayvan Hakları Kurulu” oluşturulmalıdır. Kurul, en geç altı ayda bir toplanmalıdır.

20. BELEDİYE SINIRLARI DIŞINDA KALAN YERLEŞİM YERLERİNDE YETKİLİ OLAN İL ÖZEL İDARELERİNİN HAYVANLARIN KORUNMASINA İLİŞKİN TEŞKİLATININ BULUNMAMASI

Büyükşehir Belediyesi olmayan illerimizde, belediye teşkilatının olmadığı kırsal kesimde belediye hizmetlerini yürütmekle İl Özel İdareleri görevli ve yükümlüdür. Dolayısıyla belediye alanları dışında hayvanların korunması, aşılınması, kısırlaştırılması gibi hizmetlerin de İl Özel İdareleri tarafından yerine getirilmesi gerekmektedir. Ancak İl Özel İdarelerinin teşkilat yapısında bu konuda bir birim ve bu konuyla ilgili personel bulunmamaktadır. İl Özel İdarelerinde de bu konuya ilişkin teşkilatlanmanın oluşturulması kırsal kesimde bu hizmetlerin yürütülmesi açısından gereklidir. Ayrıca, büyükşehir belediyesi olmayan illerde, kısırlaştırma ve geçici bakımevlerinin İl Özel İdareleri tarafından kurulması, belediyelerle ortak kullanılması, belediye sınırları dışında kırsal alanlardaki hayvanların korunmasına ilişkin hizmetler de bu yerlerde yerine getirilmelidir.

21. SERBEST YAŞAYAN HAYVANLARIN DAĞILIMI VE BESLENME ODAKLARI

Tarım ve Orman Bakanlığı ve yerel yönetimlerin belirlediği yerler dışında hayvan severler tarafından iyi niyetli olsa da uygun olmayan yerlerde besleme odaklarının kurulması insan, hayvan ve çevre sağlığını olumsuz etkilemekte ve hayvanların popülasyon dinamiklerini öngörülerin dışına çıkarmaktadır.

Serbest yaşayan hayvanların beslenmesi maksadıyla, yerel yönetimler tarafından hayvanseverlerle işbirliği içerisinde belirlenecek beslenme odaklarının oluşturulması ile serbest yaşayan hayvanlara ilişkin süreçlerin çevre kirliliği ve hijyenle alakalı problemlere sebebiyet verilmeksizin sistematik ve daha sağlıklı bir şekilde yürütülmesi mümkün olacaktır. Beslenme odaklarının sayı ve dağılımının, mahallelerin taşıma kapasitesi ve genel gereksinim dikkate alınarak belirlenmesi önem arz etmektedir. Bu odaklara ilişkin asgari standartların belirlenmesi, suistimalleri önlemek ve kaygıları gidermek amacıyla bu alanların kamera ile sürekli görüntülenebilecek ve kayıt altına alınacak şekilde tasarlanması gereklidir. Sürece ilişkin işbirliğini arttırmak üzere, site (ve apartman) yönetimlerinin beslenme odağı oluşturmasını teşvik edecek planlamalar yapılmasının yararlı olacağı düşünülmektedir.

Yaban hayvanları için sert mevsim koşullarında besleme programlarının yapılması için Tarım ve Orman Bakanlığı taşra teşkilatında ilgili birim yetkilendirilmeli, şehir merkezine yakın yaban hayvanı yaşam alanlarında bu amaçla belediye ile işbirliği yapılması sağlanmalıdır.

Serbest yaşayan evcil hayvanlar ve yaban hayvanlarının bölgesel dağılımını ve besine ulaşma dinamiklerini etkileyen bir faktör de, hızlı yapılaşmanın ve otoyolların neden olduğu alan daralmasıdır. Şehir içinde dar alanlara hapsolan yaban hayvanları yer değiştirmekte güçlük çekmekte, bu hayvanların şehir merkezlerine inmek zorunda kalması çeşitli sorunlara neden olmaktadır. Bu durumdaki hayvanların tek sorunu besin ve su kaynaklarına ulaşmaktaki güçlük değil, aynı zamanda maruz kaldıkları trafik kazalarıdır.

Şehir içinde ve dışında hayvan hareketlerini kolaylaştırmak için her bölgede tespitler yapılarak gerekli görülen yolların altına ya da üzerine hayvanların karşı tarafa geçişini sağlayacak menfez, tüp, tünel, ekolojik geçitler yapılmalıdır. Karayolları Trafik Kanunu'nda 29.11.2018 tarihinde yapılan değişiklikle eklenen madde 7(l) uyarınca Karayolları Genel Müdürlüğü'nün görevlerine "*Otoyolların habitatları böldüğü yerlerde Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğünün görüşünü alarak yaban hayvanlarının geçişlerine izin verecek menfez, ekolojik köprü ve benzeri tesisleri yapmak*" hükmü eklenmiştir. Bu madde

ile serbest yaşayan hayvanlara yönelik ekolojik geçitler tanımlanarak zorunlu kılınmış olmakla birlikte, bu uygulamanın Şehir merkezlerinde de gerekli görülecek noktalarda hayata geçirilmesi teşvik edilmelidir.

22. HAYVAN HAKLARI VE HAYVAN SEVGİSİ KONUSUNDA BİLİNÇLENDİRME VE EĞİTİM

Hayvan haklarına ilişkin eğitim müfredata eklenmeli, çocuklara ve yetişkinlere tarihimizdeki ve kültürümüzdeki iyi örnekler hatırlatılarak hayvanlara nasıl yaklaşılmasına yönelik eğitim verilmeli, Milli Eğitim Bakanlığıyla koordineli ortak projeler, ilköğretimde ders, yarışma, organizasyon gibi etkinlikler yapılarak çocuklara hayvan sevgisi aşılanmalı; okul öncesi eğitimden başlayarak çocuklara hayvan sevgisi odaklı eğitim verilmeli, ayrıca ilkokul dördüncü sınıfta “Hayvan Sevgisi ve Hakları” dersi müfredata eklenmelidir.

Hayvanlara Adalet Derneği tarafından ilk ve orta dereceli okullarda 3 yıla yakın bir süredir sürdürülmekte olan ve bugüne kadar yaklaşık 60 okulda 1000’in üzerinde öğrenciye ulaşan “Hayvan Hakları” eğitimlerinin bu alanda iyi uygulama örneği olduğu, bu amaçla Milli Eğitim Bakanlığı’nın STK’larla işbirliği içinde süreç tasarımı yapabileceğini göstermesi bakımından önem arz ettiği değerlendirilmektedir.⁶⁰

Toplumu etkileyecek tüm alanlarda, Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), Yükseköğretim Kurulu (YÖK), Diyanet İşleri Başkanlığının ve belediyelerin bu süreçte işbirliği içinde hareket etmesi gerektiği, yayın organlarının eğitim kuşaklarında ve kamu spotlarında hayvan ve doğa sevgisi yayınlarının zorunlu olması ile uygulamayanlara verilecek cezalara artırım yapılması gereklidir. 5199 sayılı Kanununun 20 nci maddesinde, televizyonlarda ayda iki saat, radyolarda ise yarım saat eğitici yayın yapılması, bu yayınların % 20’sinin izlenme ve dinlenme oranı en yüksek saatlerde yapılması gerektiği ve bu hükmün takibi konusunda Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun görevlendirildiği belirtilmesine rağmen, 2011 yılında yürürlüğe giren 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanununun 48 inci maddesinin ikinci fıkrasında yer alan, 4207 sayılı Tütün Ürünlerinin Zararlarının Önlenmesi ve Kontrolü Hakkında Kanun dışında, diğer kanunlarda medya hizmet sağlayıcı kuruluşlara zorunlu yayın yükümlülüğü getiren hükümler uygulanmaz hükmü gereği 5199 sayılı Kanun kapsamında zorunlu yayın yapılamamaktadır. Bu yayınların yapılabilmesi amacıyla 5199 sayılı Kanunda değişiklik yapılması ve 6112 sayılı Kanuna istisna getirilmesi önerilmektedir. Ayrıca, medya dilinin hayvanların korunmasına uygun olarak düzenlenmesi gerekmektedir.

⁶⁰ <http://hayvanlaraadalet.org/kategori/projeler/>

23. YURTDIŐIŐINDAN KAÇAK HAYVAN GİRİŞİ

Kamuoyu tarafından “cins hayvan” olarak adlandırılan belli bazı hayvan türleri ve ırkları yüksek fiyatlarla satılmaktadır. Yüksek fiyatları sebebiyle bazı hayvanlar, bavul, poşet gibi hava almaları mümkün olmayacak vasıtalarla, sesleri de çıkmaması için bayıltılarak gümrüklerden geçirilmeye çalışılmaktadır. Bu olumsuz koşullar nedeniyle hayvanlar ölebilmektedir. Ayrıca, bu şekilde ülkemize sokulmak istenen hayvanlar insan ve hayvan sağlığı açısından ciddi bir risk oluşturmaktadır. Özellikle internet ortamında satışı yapılan bu hayvanların özellikle üretim maliyetlerinin düşük olması buna karşılık ülkemizde yüksek rakamlarla satılması ve bu ülkelerde gelir düzeyinin düşük olması nedeniyle Doğu Avrupa ülkelerinde üretilip kaçak yollarla ülkemize sokulmaya çalışıldığı belirtilmektedir. İlgili mevzuat uyarınca “kaçak eşya” olarak değerlendirilen hayvanların belirli bir süre muhafaza edilmesi gereği ortaya çıkmakta ancak gümrüklerde hayvanların barınmasına uygun alanlar bulunmamaktadır.⁶¹

Komisyonumuz; hayvan kaçakçılığının üzerine kararlılıkla gidilmesinin ve özellikle kaçak hayvan satışı kolaylaştırması sebebiyle internet üzerinden hayvan satış yapan sitelere erişim engeli getirilmesinin, gümrükte el konulan hayvanlar için, gümrük bölgesinde bir alanın temin edilerek hayvanların yediemin olarak tutulmasının sağlanmasının, yine yurt dışından kontrolsüz getirilen hayvanlar için gümrükteki 21 günlük karantina süresi için resmi yerlerin kurulmasının yerinde olacağını değerlendirmektedir.

⁶¹ İnsan ve hayvan sağlığı açısından ciddi risk oluşturan bu hayvanların muhafaza edilmelerine ilişkin bkz. 14. Hayvan Bakımevi Kavramının Genişletilmesi

Tablo 11. Ülkemize Kaçak Yollarla Sokulmaya Çalışırken Yakalanan Canlı Hayvanlar

YILLAR	OLAY SAYISI	MİKTAR (ADET)	DEĞERİ (TL)	CİNSİ
2015	13	23.249	149.224	Güvercin, Koyun, Kedi, Köpek, Balık, Sülük, Sansar
2016	38	30.619	1.449.118	Güvercin, Koyun, Kedi, Köpek, Balık, Sülük, Büyükbaş Hayvan, Saka Kuşu
2017	47	38.126	4.342.291	Güvercin, Koyun, Keçi, Kedi, Köpek, Balık, Sülük, Büyükbaş Hayvan, Saka Kuşu, Papağan,
				Doğan, Kaplumbağa, Tarantula
2018	32	7.651	760.795	Güvercin, Koyun, Kedi, Köpek, Balık, Su Kaplumbağası, Papağan, Hint Bülbülü
2019 ⁶²	8	690	448.945	Güvercin, Su Kaplumbağası, Keklik, Hubara Kuşu, Papağan, Büyükbaş Hayvan, Yırtıcı Kuş, Köpek, Kümes Hayvanı
GENEL TOPLAM	138	100.335	7.150373	

⁶² 2019 yılı nisan ayı sonu itibarıyla

24. MERKEZ AV KOMİSYONUNUN YAPISI

4915 sayılı Kara Avcılığı Kanununun 3 üncü maddesi kapsamında kurulan Merkez Av Komisyonu Bakanın veya Müsteşarın başkanlığında, Bakanlık ve Genel Müdürlük merkez teşkilâtı ilgili birimlerinden üç, bir bitki koruma uzmanı ve bir veteriner hekim olmak üzere Tarım ve Orman Bakanlığında iki, Jandarma Genel Komutanlığı, Orman Genel Müdürlüğü, Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü ile orman fakülteleri ve gönüllü kuruluşları temsilen birer, dokuz coğrafi bölge esas alınarak belirlenecek avcı kuruluşlarından dokuz, özel avlak temsilcisi bir olmak üzere toplam yirmibir üyeden oluşmaktadır. Komisyon üyelerinin büyük çoğunluğu avcılıkla ilgili kurumlardan ve temsilcilerden oluşmaktadır; Komisyonunda sadece bir akademisyen ile bir sivil toplum kuruluşu temsilcisi bulunmaktadır. Bu kişiler için de herhangi bir uzmanlık belirtilmemiş olduğundan gönüllü kuruluş temsilcisi olarak çoğu zaman av dernekleri temsilcileri Komisyona seçilmektedir. Bu konuda Merkez Av Komisyonu, İl ve İlçe Av Komisyonlarının Görevleri, Çalışma Esas ve Usullerine Dair Yönetmelikte değişiklik yapılarak, Komisyonunda yer alacak gönüllü kuruluş temsilcisinin hayvanları koruma alanında çalışan uzman sivil toplum kuruluşlarından belirlenmesi önem arz etmektedir.

25. KAÇAK AVCILIK

Ülkemizdeki yaban hayatı ve ekolojik denge ciddi tehdit ve tehlike altındadır. Kaçak avcılık ve Bakanlık sirkülerine uymayan avcılar yaban hayatı için tehdit oluşturmaktadır.⁶³ Yoğun avcılık pekçok hayvan türünü yok olma noktasına getirmiştir; öyle ki Bakanlığın belli zamanlarda belli adette avlanmasına izin verdiği hayvanlar av sahalarında bile bulunamamaktadır. Yapılan birçok bilimsel çalışmada avcılık faaliyetlerinin kuş davranışını ve dağılımını büyük ölçüde etkileyebileceği belirtilmiştir. Avcılık sadece avlanan türleri değil avlanmayan kuşları da olumsuz yönde etkilemektedir. Yapılan bilimsel çalışmalar, günlük kuş faaliyetlerinin avlanma yapılan günlerde, avlanma gününden hemen önceki ve sonrakilerden daha yüksek olduğunu, avlanma günlerinde kuş yaşam alanlarında rahatsızlığın arttığını ve bunun sonucunda kuşların olumsuz etkilendiğini belirtmektedir. Avlanma yapılan bölgelerde kuş popülasyonları diğer alanlara göre oldukça düşüklük göstermektedir. Avlanma, sadece kuşların değil tüm biyolojik çeşitlilik kaybının ana itici gücüdür. Kuş yoğunluğunun, avcılık yapılmayan alanlara göre avlanma yapılan alanlarda ortalama % 58 (% 25 ila 76) oranında azaldığı ortaya konmuştur. Ayrıca kuş popülasyonlarının, avcılarının avlağa erişim noktalarından (yollar ve yerleşim yerleri) itibaren 7 ila 40 kilometreye kadar etki altında olduğu belirtilmektedir. Avlanmanın özellikle göçmen kuşları nasıl etkilediğinin bilinmesi, avlanan popülasyonların sürdürülebilir bir yönetimi için şarttır. Avlanma, göçmen kuş davranışları ve hareketleri yanında beslenme, üreme faaliyetlerini de etkileyebilmektedir.⁶⁴

Ülkemizin geniş bir coğrafyaya sahip olması, buna karşın Bakanlığın personel sayısının yetersizliği ve internet üzerinden denetimsiz ve çok kolay bir şekilde silah edinmenin mümkün olması kaçak avcılığın önüne geçilmesini zorlaştırmaktadır. Yaban hayvanlarının soyu giderek tükendiğinden orman ağaçları, ekinler hastalıklarla karşı karşıyadır, yakın gelecekte ağır doğa sorunlarıyla karşılaşılması muhtemeldir. Bu nedenle ülkemize komşu diğer ülkelerle işbirliği içinde avcılığın belli bir süre yasaklanması nesli tehlikede olan hayvan popülasyonunu koruyacak ve artmasına imkan verecektir. Ülkemizde, koruma altındaki türlerin kaçak avcılar tarafından vurulduğu, her yıl on binlerce hayvanın bu şekilde öldüğü ya da yaralandığı, yaralanan hayvanların veteriner fakültelerinde ve

⁶³ Yaban hayatını tehdit eden diğer faktörler için bkz. 26, 27, 28 ve 29 uncu Bölümler

⁶⁴ ÖZKAZANÇ Nuri Kaan, ÖZAY Emir, Göçmen Kuşları Tehdit Eden Faktörler, Bartın Üniversitesi Uluslararası Fen Bilimleri Dergisi (JONAS), JONAS, 2 (1), 31 Temmuz 2019, s. 86 <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/771880> (Erişim Tarihi: 16.10.2019)

rehabilitasyon merkezlerinde tedavi edildiği, pek çok yaban hayvanının doğada yaşamını sürdüremeyecek duruma geldiği bildirilmektedir. Bu olumsuzlukların giderilmesi amacıyla Komisyonumuz,

- Kaçak avcılıkla etkin mücadele için; DKMP Genel Müdürlüğünün araç, gereç ve personel açısından güçlendirilmesini;
- Avlanma yasağı sürelerinin DKMP Genel Müdürlüğü tarafından gözden geçirilmesini,
- Kaçak avcılığın kabahat olmaktan çıkarılarak suç kapsamına alınmasını,
- Kaçakçılıkla mücadele kapsamında olduğu gibi kaçak avcılık ihbarlarında ödül sistemi getirilmesini,
- Avcılık derneklerinin kaçak avcılıkla mücadele için etkin olarak kullanılmasını,
- Avcılığa ilgi duyanlar için ayrıca Gençlik ve Spor Bakanlığı ile yerel yönetimler tarafından trap ve skeet alanları açılmasını,
- Av kuşlarına yönelik olarak verilecek olan günlük avlanma kotalarının yerel ölçek yanında küresel ölçekli popülasyonlar da dikkate alınarak karar verilmesini,
- Av denetimlerinin artırılmasını ve popülasyon düzeyi kritik olan türler için sınırlamalar ve yasaklamalar getirilmesini,
- Av ve yaban hayvanlarının korunması, geliştirilmesi ve yaban hayatı yönetimi, avlakların kurulması, bakımı, işletilmesi ve avlanmaların kontrol altına alınması, üretim istasyonları, koruma ve geliştirme sahaları kurulması, yaban hayvanlarının hastalıkları ile mücadele edilmesi, avcılarının eğitilmesi amaçlarıyla 4915 sayılı Kara Avcılığı Kanununun mülga 10 uncu maddesinin yeniden getirilmesini,
- Türü azalan av hayvanı popülasyonun artması için alınan her türlü tedbire rağmen popülasyon düşüşü önlenemiyorsa, popülasyonu azalan türün avlanmasına ara verilmesini önermektedir.

26. KUŞLARIN ELEKTRİK HATLARI VE HAVAI FİŞEKLER NEDENİYLE ZARAR GÖRMESİ

Kuşlar yüksek gerilim hatlarını ve direklerini tünemek, yuvalanmak veya koloniler oluşturmak için kullanırlar. Elektrik iletim ve dağıtım hatlarının, biyolojik çeşitlilik ve özellikle de kuşlar üzerindeki olumsuz etkileri hızla artmaktadır. Yüksek gerilim hatlarında çarpışmalar ve elektrik çarpmaları nedeni ile her yıl çok sayıda kuşun öldüğü bilinmektedir.⁶⁵ Özellikle göçmen kuşların göç dönemleri olan ilkbahar ve sonbahar mevsimlerinde binlerce göçmen kuş türü enerji nakil hatlarına çarparak ölmektedir. Bu ölümleri engellemek için Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığının koordinasyonunda, kuş gözlemcilerinden de yararlanılarak göç yolları üzerindeki tehlikeli hatların belirlenmesi, gerekli noktalarda hatların görünür hale getirilmesi ve izole edilmesi için üç yıl içinde bir çalışma yapılması yerinde olacaktır. Ayrıca, özellikle leylekler elektrik direklerine yuva yapmakta, bunlar da zaman zaman elektrik çarpması nedeniyle ölmektedir. Bunu engellemek amacıyla leyleklerin yoğun olarak yuva yaptığı bölgelerde elektrik direklerine leylek yuvaları için platform yapılması önerilmektedir.

Kuşlar için önemli bir tehdit de havai fişeklerdir. Son dönemlerde havai fişeklerin gelişigüzel bir şekilde; düğün, kına, nişan, asker uğurlaması, açılış, kutlama gibi pek çok eğlencede kullanıldığı gözlenmektedir. Havai fişeklerin kuşların göç yolları üzerinde olumsuz etkiye sahip olduğu, hayvanların gürültüden ve rahatsız edici unsurlardan uzak durmak istedikleri, doğal yolları bozulduğu için, popülasyonlarının olumsuz etkilendiği, yavrular ve anaçların gürültüden panik olarak kötü etkilendikleri, göçmen kuşların bu panikle yollarını kaybettikleri, sağa sola çarpmalarının yaralanmalara ve ölümlere yol açtığı ifade edilmektedir. Bu durumun önlenmesi amacıyla havai fişek izninin sıkı kurallara bağlanarak istisnai bir durum haline getirilmesi gerektiği değerlendirilmektedir.

⁶⁵ ÖZKAZANÇ Nuri Kaan ve ÖZAY Emir, Göçmen Kuşları Tehdit Eden Faktörler, Bartın Üniversitesi Uluslararası Fen Bilimleri Dergisi (JONAS), JONAS, 2 (1), 31 Temmuz 2019, s. 84 <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/771880> (Erişim Tarihi: 16.10.2019)

27. DENİZLERDE HEDEF DIŞI AV SORUNU

Ülkemizdeki denizlerde yapılan balıkçılık esnasında avlanması yasak olan ve/veya hedef dışı olan pek çok köpekbalığı, yunus, kaplumbağa ve bazı kuş türleri ağılara ve pareketalara takılmaktadır. Çoğu zaman teşhir amaçlı satılan veya ölüme terk edilen aynı zamanda nesli tehlike altında olan bu türlerin ağlardan alınıp denize geri bırakılmaları gerekmektedir. Mevzuatımızda “hedef dışı av” kavramı yer almamaktadır. Su Ürünleri Kanununda hedef dışı av hususunun tanımlanması ve gerekli yaptırımlara bağlanması gerekmektedir. Ayrıca, özellikle dip taraması yapılmak suretiyle balık yuvalarının tahrip olmasına ve deniz canlılarının ölmesine neden olan trol ve algarnanın sıkı kontrole bağlanması; Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından açıklanan kriterlere uymayanlara; balıkların üremesine dahi izin vermeden yapılan balıkçılığa ciddi yaptırım getirilmesi ve satış yerlerinin sıklıkla denetlenmesi sağlanmalıdır.

28. YABAN HAYATINI TEHDİT EDEN DİĞER UNSURLAR

Ülkemizde nesli dünya ölçeğinde tehlike altında olan toy, kelaynak gibi bazı kuş türleri tarım alanlarına bağımlı olarak yaşamaktadır. Toyların buğday tarlalarına yuva yapması nedeniyle ve bu kuşların yavruları uçmadan hasat yapıldığı için yavrular biçerdöver ile zarar görmekte veya saman balyası içinde sıkışarak ölmektedir. Geçtiğimiz yıllarda bu konuyla ilgili olarak örnek bir çalışma başlatılmış ise de yeterli ilerleme sağlanamamıştır.

Bilinçsiz kullanılan pestisitlerin ve bunlara ait atıkların da yaban hayatına olumsuz etkileri bulunmaktadır. 2004 yılında, yaklaşık 50 çeşit farklı tarım ilacının farklı kuş türlerini öldürdüğü tespit edilmiştir.⁶⁶ Pestisitler -özellikle “insektisit” olarak adlandırılan böcek ilaçları- yaban hayvanlarının üreme dönemlerinde ülkemizde yoğun olarak kullanılmaktadır. Özellikle keklik, bıldırcın gibi tarla tarımına yakın alanlarda üreyen hayvanların ebeveynlerinde etkili olmasa da bağımsızlığı gelişmemiş yavrularda ölümlere neden olabilmekte, yumurta içinde bireyin büyümesi durabilmektedir. Son zamanlarda bu tarla tarımının yapıldığı alanlarda “herbisit” olarak adlandırılan yabancı ot ilaçları da kısır bireylerin ve boş yumurta sorunlarının oluşmasına neden olmaktadır. Tehlikeli atık kapsamında yer alan pestisit ambalajlarının, ilaçlama tankerlerinin doldurulduğu su kaynaklarının kenarlarında rastgele atılması sonucunda insektisitlerden sızan atıklar bu hayvanların içme sularına karışarak doğrudan ölümlerine de neden olabilmektedir.

Gübreler de uygulama zamanlaması doğru yapılmadığı takdirde yaban hayatı için önemli bir zarar etmeni haline gelmektedir. Gübrelemede doğru uygulama; ya doğrudan sıvı gübre kullanımı ya da gübrenin yağmur öncesinde kullanılarak hemen erimesinin sağlanmasıdır. Oysaki ülkemizde gübreleme, hiçbir ilke göz önüne alınmadan yapılmakta, granül halde uzun süre bu hayvanların etkileşim alanlarında kalan gübreleri hayvanlar tohum zannederek tüketmekte, bu durum kitlesel ölümlere sebep olmaktadır. Ülkemizde yapılan bir bilimsel çalışmada; gübre kullanan üreticinin %34’ünün gübre miktarını, %38’inin gübre çeşidini bilmeden uyguladığı, %37’sinin gübreleme zamanını kendisinin belirlediği ve %79’nun ise bu konuda hiçbir eğitiminin olmadığı belirlenmiştir.⁶⁷

⁶⁶ ÖZKAZANÇ Nuri Kaan ve ÖZAY Emir, a.g.m, s. 86 <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/771880> (Erişim Tarihi: 16.10.2019)

⁶⁷ ERASLAN Figen, İNAL Ali, GÜNEŞ Aydın, ERDAL İbrahim ve COŞKAN Ali, Türkiye’de Kimyasal Gübre Üretim ve Tüketim Durumu, Sorunlar, Çözüm Önerileri ve Yenilikler, s.11 http://www.zmo.org.tr/resimler/ekler/c1e55ec7c43de51_ek.pdf (Erişim Tarihi: 16.10.2019)

Tarımsal uygulamalarda sulak alanların sulama suyu kaynağı olarak kullanılması, yaban hayvanlarının önemli barınma, beslenme ve üreme alanı olan bu alanlar üzerinde önemli bir baskı oluşturmaktadır. Türkiye'nin su kuşları için önemli üreme ve yaşam alanı oluşturan Manyas, Uluabat, Eber, Gala, Beyşehir, Gölarmara sulak alanlarında tarımsal amaçlı su kullanımları nedeniyle üreme ve yaşam alanları, üreme dönemlerinde neredeyse 3/4 oranında küçülmektedir. Özellikle bu sulak alanlara yakın yerlerde yapılan çeltik tarımı aşırı su kullanımının en büyük nedenidir. Bu alanlarda dönemsel olarak tarımsal yetiştiricilik yapılması da bir diğer sorundur. Ayrıca sulak alanlara yakın tarım alanlarında pestisit kullanımı ve tarımsal atık malzemeler (fide dikim viyolleri, tek yıllık damla sulama boruları) gibi sorunlarla da yoğun olarak karşılaşmaktadır.

Özellikle yerli hayvan türlerinden keklikler ile göçe hazırlanan bıldırcın ve üveyikler için ilaçlı tohumlar da önemli sorunlara neden olmaktadır. İlaçlı tohumlar doğrudan ölümlere neden olmasa da bu yemleri yemelerine bağlı olarak kuşların üreme kabiliyetlerini yitirdikleri yapılan bilimsel çalışmalarla ortaya konulmuştur. Tohumlar tarım alanlarına yüzlek olarak bırakılmakta, üreticiler bu ekim şeklini tercih etmelerinde mazot girdilerinin fazlalığını sebep göstermektedirler. Normalde ekim öncesinde pullukla sürüm, ardından diskharrow ile kesek kırma ve mibzerle ekim yerine doğrudan mibzerle ekim yapılarak iki uygulama için harcanacak mazottan tasarruf edildiği belirtilmektedir. Ancak bu uygulamanın sonucunda yaban hayvanlarının doğurganlık oranları düşmekte ya da tamamen kaybolmaktadır.

İklim ve iklime dayalı şartlar doğanın bir sürecidir; ancak bazen normal iklim şartları ekstrem durumlar yaratabilmektedir. Bu durumda diğer birçok yaban hayvanı gibi kuşlar da zor duruma düşmekte, başta besin ve su eksikliği olmak üzere birçok yaşam kaynağını yitirmektedir. İklim şartlarından aşırı kar, yağmur, dolu yağışları, aşırı sıcaklık ve buna bağlı olarak meydana gelen kuraklık kuşları tehdit eden iklim faktörleri arasında yer almaktadır. Özellikle kar, kışın birçok kuş türünün ölmesine ya da göç etmesine sebep olan önemli iklim faktörlerinden bir tanesidir. Yine kar gibi kuraklık da göçmen kuşların karşılaştığı önemli iklim faktörlerinden bir tanesidir. Özellikle uzun göç yollarında su kaynaklarının kurumuş ya da kurutulmuş olması birçok kuşun yaşamlarını yitirmesine sebep olmaktadır. Yaşam alanlarındaki suların azalması daha fazla kuşun daha küçük habitatlara sıkışmasına sebep olmaktadır. Bu durum aynı zamanda salgın hastalıkların artmasına da sebep olmuştur.⁶⁸

⁶⁸ ÖZKAZANÇ Nuri Kaan ve ÖZAY Emir, Göçmen Kuşları Tehdit Eden Faktörler, Bartın Üniversitesi Uluslararası Fen Bilimleri Dergisi (JONAS), JONAS, 2 (1), 31 Temmuz 2019, s. 81 <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/771880> (Erişim Tarihi: 16.10.2019)

Açıklanan nedenlerle Komisyonumuz;

- Tarım alanlarına bağlı olarak yaşayan türlerin yaşamına olanak sağlayacak tarım desenlerinin belirlenmesi, gerekli tarım uygulamalarının hayata geçirilmesi ve gerekli hallerde üreticiye destek verilmesi için çalışma yapılmasını,
- Tarımsal uygulamalarda ilaçlama, gübreleme zamanlamasının ve uygulama şeklinin tarım il ve ilçe teşkilatlarınca yoğun bir şekilde denetlenmesini;
- Tarımsal amaçlı kullanılan her türlü ambalaj için geri dönüşüm bedeli konularak bunların doğaya gelişigüzel atılmasının önüne geçilmesini,
- İlaçlı tohum ekimlerinin kısıtlanması ya da yüzlek ekim yapanlara yaptırım uygulanmasını,
- Sulak alanlardan tarımsal amaçlı su kullanımında su kuşlarının yaşam ve çoğalma alanında belirlenecek boyuta kadar izin verilmesini, mevsim normallerinin üstüne çıkan ve yaban hayatını tehdit edecek seviyeye ulaşan iklim olaylarında yaşam alanlarına takviye besin maddeleri, su ve yapay barınma mekanları bırakılmasını,
- Yaban hayatının susuz kaldığı dönemlerde sürdürülebilir enerji kaynaklarıyla desteklenen su sondajları yapılmak suretiyle yaban hayatının korunmasını,
- Dünyadaki beş önemli göç yolunun ikisinin ülkemizde bulunduğundan hareketle hayvan sevgisinin aşılması amacıyla, belirlenecek noktalara kuş gözlem kuleleri yapılmasını,
- İstanbul ilinde bulunan, Kumburgaz, Güzelce bölgesinde, özellikle sonbahar döneminde bir milyon fazla leyleğin bu bölgede konaklaması nedeniyle, leyleklerin beslenmesi amacıyla, Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından 500 dekarlık bir sulak alan oluşturulmasını ve yine bu bölgeye de kuş gözlem kuleleri yapılmasını önermektedir.

29. SAZLIK VE ANIZ YAKMA SORUNU

Sazlıklar, kapalı ve korunaklı alanlar yaratarak -başta çeşitli kuş türleri olmak üzere- pek çok yaban hayvanın önemli barınma, beslenme ve üreme alanlarıdır. Önemli biyolojik çeşitliliğe sahip olan sazlıklar zaman zaman, çeşitli nedenlerle kasıtlı olarak yakılmakta, yangınlarda bu alanlardaki habitat yok olmaktadır. Başta sazlık yakma olmak üzere sazlıklara verilen her türlü zarar, ormanlara karşı işlenmiş suçlar gibi değerlendirilmelidir.

2872 sayılı Çevre Kanununun 20 nci maddesinin (I) bendinde anız yakanlara idari para cezası verileceği hükme bağlanmış, anız yakma fiilinin orman ve sulak alanlara bitişik yerler ile meskûn mahallerde işlenmesi durumunda cezanın beş kat artırılacağı hükme bağlanmıştır. Ülkemizde yasak olmasına rağmen temmuz ayında başlayan buğdaygillerin hasadından hemen sonra anızlar yakılmakta, bu alanlarda henüz gelişimini tamamlayamamış, diğer bir ifade ile uçamayan birçok keklik ve bıldırcın yavrusu yanarak telef olmaktadır. Son yıllarda mısır ve çeltik hasatlarından sonra da yakma işleminin yoğun olarak başladığı bilgisine ulaşılmıştır. Mısır ve çeltik alanlarının yakılmaya başladığı dönemlerde yavru bulunmamakla beraber, beslenme kaynağı olan ve yere dökülmüş birçok farklı tohum yanarak besin kaynağı olmaktan çıkmaktadır. Açıklanan nedenlerle yaşam alanlarını tehdit eden önemli bir sorun olan anız yakmaya ilişkin cezaların caydırıcı olacak şekilde artırılması önerilmektedir.

30. KÜRK SEKTÖRÜNE İLİŞKİN SORUNLAR

İnsanlar, tarih boyunca kişisel gereksinimlerini karşılamak üzere hayvanların ürünlerinden ve beden parçalarından çeşitli şekillerde yararlanmış, hatta hayvanların evciltilmesi sonrasında da buna ilişkin süreçler daha sistemli olarak yürütülmeye başlanmıştır.

Hayvan postları da, her devirde yaygın olarak kullanılan hayvan dokuları arasında yer almıştır. Günümüzde giyim, çanta, ayakkabı, kemer, mobilya, aksesuar gibi pek çok üründe hayvan post ve derilerinden yararlanılmaktadır.

Gıda amaçlı olarak yetiştirilen hayvanların deri ve postlarının yanı sıra, insan gıdası amaçlı yetiştirilmeyen bazı hayvanların kürklerinden bugün de yararlanılmaktadır.

Tüm dünyada, her yıl 80 milyondan fazla hayvanın kürkleri için öldürüldüğü bildirilmektedir. “Respect for Animals” adlı kuruluşun rakamlarına göre, her yıl sadece Çin’de 20,6 milyon mink (vizon), 14,1 milyon tilki ve 4 milyon rakun köpeği kürkü için öldürülmektedir. Ayrıca, 2018 yılında 2 milyonun üzerinde yaban hayvanı kürkü satıldığı bildirilmiştir.⁶⁹

Dünyadaki kürk endüstrisinin, özellikle Çin ve Rusya’nın üretimiyle günden güne büyüdüğü anlaşılmaktadır. Yakın zamana kadar Avrupa ve Çin dünyadaki en büyük kürk üreticileri iken, Avrupa’da kürk çiftliklerinin yasaklanmaya başlamasıyla üretim Çin’e doğru kaymıştır. Küresel kürk üretiminin yüzde 50’sini Çin’in üstlendiği bilinmektedir. Çin’deki kürk çiftliklerinde yukarıda belirtilen kürk hayvanlarının yanı sıra kedi ve köpek kürkü üretimi de yapıldığı ve bunun Türkiye de dahil olmak üzere, Avrupa’ya ihraç edildiği ortaya konulmuştur. Avrupa Birliği, 2008 yılında kedi ve köpek kürkünün ihracat ve ithalatını yasaklamıştır.⁷⁰

Günümüzün teknolojik olanakları ve endüstriyel gelişmelerle, doğal hammaddelere ek olarak pek çok sentetik seçeneğe de erişilebilmektedir. Bugün doğal kürk kullanımının, insanların moda ve zevk amaçlı kişisel gereksinimleri dışında hiçbir gereği kalmamış, bunların muadil ürünlerle ikamesi olanaklı hale gelmiştir. Ancak buna rağmen doğal kürk kullanımı yaygındır ve tek bir kürk manto elde edilebilmesi için sayısı yüze varan hayvan öldürülmektedir.

Tanınmış hayvan hakları örgütlerinden biri olan PETA’ya (People for the Ethical Treatment of Animals) göre, dünyada üretilen kürkün yüzde 85’i kürk çiftliklerinden gelmektedir. Bir rapora göre de, 2014’te Avrupa’da 40 milyondan fazla mink ve 2 milyondan

⁶⁹ <http://www.respectforanimals.org/the-terrible-truth-about-the-fur-trades-death-toll/>

⁷⁰ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:32007R1523>

fazla tilki kürkü için öldürülmüştür.⁷¹ Kürk kullanımı bugün için artık bir zorunluluk değilken, bu amaçla yetiştirilen ya da yakalanan mink, rakun, tavşan, tilki, çinçilla ve farklı türlerden pek çok hayvan doğal yaşam alanlarından uzakta uygunsuz koşullarda tecrit edilmekte, anal ya da vajinal yoldan elektrik verilerek ya da gazla boğma, zehirlenme, boyun kırma gibi yöntemlerle öldürülmektedir. Kafeste öldürülmek üzere bekletilen bu hayvanlar kötü koşullar nedeniyle korku ve işkenceye maruz bırakılmaktadır. Dar ve pis kafeslerde tutulan hayvanlar arasında yamyamlık, birbirine zarar verme, kendine zarar verecek şekilde gerçekleşen davranış bozukluklarının yaygın olduğu bildirilmektedir.⁷² Kürk çiftlikleri hakkında yapılan araştırmalarda, kürkleri için kafeslerde tutulan hayvanlarda enfeksiyonlar şekillendiği, hayvanların vücudunda kirli ve bakımsız tel kafeslerden kaynaklanan yaralar oluştuğu, derin açık yaralar meydana geldiği ve hayvanların tekrarlı, nevrotik davranışlar sergilediği ortaya konulmuştur.⁷³

Kürk konusunda günden güne artan farkındalık ve tepkiler sonucu, Avrupa Birliği üyesi pek çok devlet kürk çiftliği kurulmasını ve buralarda üretim yapılmasını engellemek için yasal düzenleme yapmıştır. İngiltere, Avusturya, Hırvatistan, Slovenya ve Makedonya çok daha önceleri kürk çiftliklerini yasaklamış, Hollanda, Çekya, Bosna ve Sırbistan da yakın zamanda yasaklayan ülkeler arasında yer almıştır.⁷⁴ Ancak hayvan haklarıyla ilgili herhangi bir düzenlemesi bulunmayan Çin, dünya kürk pazarını büyük ölçüde ele geçirmiştir. Çin’de, her yıl 2 milyon civarında kedi ve köpeğin de öldürüldüğü bildirilmektedir. Kedi ve köpek kürkünün üretimindeki aşamaların pek çok kez belgelendiği, kedi ve köpeklerin öldürülme şekillerinin son derece acımasız olduğu görülmektedir; kedi ve köpekler sopalarla dövülmekte, bilinçlerini tam kaybetmemişken ve hala canlıyken derileri yüzülmektedir.⁷⁵ Etleri Çin’de tüketilen bu hayvanların kürkleri uluslararası pazarda satışa sunulmaktadır.

Çin’den yurdumuza ithal edilen ürünlerde etiket sahteciliğinin çok sık yapıldığı, yurdumuza Çin’den kedi ve köpek kürkleri de getirilerek çoğu zaman kedi kürkünün tavşan ve vizon, köpek kürkünün ise tilki, kurt ve gelincik olarak etiketlendiği iddia edilmektedir. Çin’de çok yaygın olan kedi-köpek kürkü üretimi, bu ürünlerin diğer hayvanların kürkünden ayırt edilmesindeki zorluklar ve ülkemizde bu tip ürünlere yönelik denetimlerin yetersizliği, Türkiye pazarında kedi ve köpek kürkünün satıldığına dair iddiaları kuvvetlendirmektedir.

⁷¹ http://www.respectforanimals.org/wp-content/uploads/2017/04/WELFUR_REPORT_WEB.pdf

⁷² <https://www.peta.org.uk/issues/animals-not-wear/fur-trade/>

⁷³ Kürke Hayır Platformu (www.kurkehayir.net)

⁷⁴ <https://www.euractiv.com/section/energy-environment/opinion/why-the-tide-is-turning-on-fur-farming-in-europe/>

⁷⁵ <https://www.actasia.org/wp-content/uploads/2018/05/Report-of-dog-and-cat-fur-trade-in-China.pdf>

İkamesi mümkün olan bir ürün olan kürkün ithalatına sınır getirilmesi, Türkiye’de gıda amacıyla yetiştirilmeyen hayvanların kürklerinin ithalatının da yasaklanması, ithal edilen kürklerin hangi hayvan türüne ait olduğunun belirlenmesi için laboratuvar analizlerinin zorunlu tutulmasına yönelik mevzuat düzenlemesi yapılmalıdır.

Türkiye’de, kürk üretimine ilişkin belirgin bir mevzuat bulunmadığı anlaşılmalı birlikte, çinçilla üretimi yapan işletmeler olduğu bilinmektedir.⁷⁶ 5996 sayılı Kanunun “İnsanlar tarafından tüketilmesi amaçlanmayan hayvansal yan ürünler” başlığını taşıyan 6 ncı maddesi, insanlar tarafından tüketilmesi amaçlanmayan hayvansal yan ürünlerin toplanması, taşınması, depolanması, muamele edilmesi, işlenmesi, imha edilmesi, piyasaya arz edilmesi, ithal veya ihraç edilmesi, transit taşınması ve kullanılması aşamalarında, insan ve hayvan sağlığına yönelik tehdit ve çevresel zararların önlenmesine ilişkin tedbirlerin Bakanlıkça ve mevzuatı gereği bu hususta yetki ve sorumlulukları bulunan Sağlık Bakanlığı, Çevre ve Orman Bakanlığı ile İçişleri Bakanlığınca alınacağını hükme bağlamış; “Tanımlar” başlıklı 3 üncü maddesinde “Çiftlik hayvanı”; “et, süt, yumurta da dâhil olmak üzere gıda, deri, **kürk**, yün, tüy veya diğer ürünlerin temini için veya işgücü amacıyla insanlar tarafından yetiştirilen ve beslenen hayvanlar” şeklinde tanımlanmıştır.

Ulusal mevzuatta kürk hayvanı yetiştiriciliğine ilişkin açık bir hüküm bulunmadığı görülmüş, bu sektörde yer alan işletmelere yapılacak denetimlerin ve hayvanların refah koşullarını güvence altına alacak bir sistemin kurgulanmadığı anlaşılmıştır. Bu durum, hayvan refahı ve hayvan haklarına yönelik ihlaller açısından önemli bir açıktır.

Mevzuatta “çiftlik hayvanı” olarak değerlendirilen kürk hayvanlarının kürklerinin ne usulde yüzüldüğü, bu işlem sonrasında elde edilen karkaslarının akıbeti belirsizdir. İnsan gıdası olarak tüketilmeyen bu hayvanların (örneğin çinçillanın) gövdesinin ve etinin hangi usulde bertaraf edildiği ortaya konulmalı, gıda güvenliği ve toplum sağlığı açısından önemli risk teşkil eden bu durumla ilgili süreç tanımlamaları yapılmalıdır.

Tarım ve Orman Bakanlığının internet sitesinden paylaşılan “*Kürk Hayvancılığı (Şinşilla Yetiştiriciliği)*” bilgi notunda⁷⁷ kürkü için yetiştirilen çinçillaların 10-14 aylık olduklarında çeşitli yöntemlerle öldürülebilecekleri, ancak tercihen “*kloroform gibi bayıltıcılarla bayılma*” veya “*boynunu kırarak öldürme*”nin en yaygın yöntemler olduğu belirtilmiştir. Hayvanların anestetik kullanılarak öldürülmesi, bilincin kapanmasını sağladığı için insancıl bir yöntem olarak değerlendirilmekle birlikte, kloroformun “genel

⁷⁶ www.neky.com.tr

⁷⁷ <https://www.tarimorman.gov.tr/HAYGEM/Belgeler/Hayvanc%C4%B1l%C4%B1k/K%C3%BC%C3%A7%C3%BCK%20Evcil%20Yeti%C5%9Ftiricili%C4%9Fi/K%C3%BCrk%20Hayvanc%C4%B1l%C4%B1l%C4%B1%20Yeti%C5%9Ftiricili%C4%9Fi.doc> (Erişim tarihi: 08.10.2019)

anestezik etkisi için” veteriner hekim olmayan kimselerce uygulanmasının 6343 ve 5996 sayılı Kanun hükümlerine aykırı olduğu, boyun kırma yönteminin ise çinçilla iriliğinde bir hayvan için stres düzeyinin belirsiz olduğu ve kısa sürede ölümün güvence altına alınamayacağı bildirilmiştir.⁷⁸ Kürk hayvanlarının yetiştirilme koşulları, laboratuvar hayvanlarının koşullarıyla büyük benzerlik gösterdiği, laboratuvar hayvanlarına yönelik mevzuat altyapısı tamamlanmış olmakla birlikte kürk hayvanlarıyla ilgili bir düzenleme yapılmadığı, dolayısıyla herhangi bir denetim yapılmadığı anlaşılmıştır.

Dünyada çoğu ülkenin, özelinde de dünyaca ünlü moda markalarının gerçek kürk kullanmama kararı almakta oldukları gözlenmektedir. Amerika Birleşik Devletleri'nin Los Angeles şehri Kent Konseyi, 2018 yılında oy çokluğu ile eyalette kürk satışını yasaklamıştır. California eyaletinde yer alan West Hollywood, Berkeley ve San Francisco da kürk satışını yasaklayan şehirler arasında yer almıştır.

Tüm bu değerlendirmeler çerçevesinde, Komisyonumuzun önerileri aşağıdaki gibi şekillenmiştir:

- Çiftlik hayvanı, yaban hayvanı ya da herhangi diğer bir tür ayırt edilmeksizin, hayvanlardan elde edilen kürklerin Türkiye'ye ithal edilmesi yasaklanmalıdır.
- Türkiye'de postundan yararlanılan kürk hayvanlarının yetiştirilmesi ve kullanılması yasaklanmalıdır. Mevcut işletmeler kapatılmalıdır. Mevzuatta yer alan buna ilişkin atıflar kaldırılmalıdır.
- Kollarından (kırkılarak) yararlanılan (Ankara tavşanı gibi) hayvanların yetiştirilmesine ilişkin hususlar belirlenerek mevzuat oluşturulmalı, refah kriterleri ve denetimleri tanımlanmalıdır.
- Kürkün bir ihtiyaç olduğu algısının ortadan kaldırılması için çalışmalar yapılmalıdır.
- Üniversitelerin veteriner, ziraat veya ilgili fakültelerinde kürk hayvanı yetiştiriciliğine ilişkin dersler müfredattan çıkarılmalıdır.

⁷⁸ AVMA Guidelines for the Euthanasia of Animals: 2013 Edition. M3.6 Cervical dislocation.

31. GELENEKSEL HAYVAN DÖVÜŞLERİ

Hayvanlar günümüzde hâlâ spor ve eğlence endüstrisinin önemli ve büyük bir parçasıdır. Ülkemizde de geçmişten günümüze gelen ve halen devam eden deve, horoz ve boğa dövüşleri bulunmaktadır. 5199 sayılı Kanununun 11 inci maddesinin ikinci fırfasında hayvanları başka bir canlı hayvanla dövüştürmenin yasak olduğu hükme bağlanmış ancak, folklorik amaca yönelik, şiddet içermeyen geleneksel gösterilerin Bakanlığın uygun görüşü alınarak il hayvanları koruma kurullarından izin alınmak suretiyle düzenlenebileceği hükme bağlanmıştır. Madde metninde “şiddet içermeyen” gösterilere izin verileceği hükme bağlanmasına rağmen bu gibi gösterilerde hayvanların yaralandığı; dövüşmeyen, alandan kaçan hayvanların çeşitli yöntemlerle birbirleriyle dövüşmeye zorlandıkları görülmektedir. Komisyonumuz, geleneksel dahi olsa hayvan dövüştürmenin doğru olmadığı, bunun hayvana eziyet anlamına geldiği; ilgili kurumların bu konuda hassasiyet göstermesi gerektiği düşüncesini taşımaktadır.

32. HAYVANAT BAHÇELERİ, KARA VE SU SİRKLERİ

Ülkemizde hayvanat bahçeleri, 11.08.2007 tarihinde yayımlanarak yürürlüğe giren “*Hayvanat Bahçelerinin Kuruluşu ile Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik*” hükümlerine uygun olarak kurulmakta ve işletilmektedir.

Sirkler ile ev ve süs hayvanı üretim ve satışı yapan işletmeler, bu yönetmeliğin kapsamı dışında tutulmuştur. Diğer bir deyişle, hayvanların hobi ya da sergileme amacıyla sınırlı bir alanda barındırıldığı tüm durumlarda bu yönetmelik hükümlerinin esas alınması gerekmektedir. Ancak yurdumuzda; evcil ve/veya yaban hayvanlarının bu yönetmelik hükümlerine aykırı olarak kafeste ya da sınırlandırılmış alanlarda zorla tutulduğu, sergilendiği ve çeşitli şekillerde istismara uğradığı çok sayıda vaka bulunduğu anlaşılmaktadır.

Yönetmeliğe göre, içerdiği hayvan tür ve sayısına göre iki tip hayvanat bahçesi vardır:

A Grubu Hayvanat Bahçesi: En az yetmiş çeşit hayvan türü bulunduran, sorumlu yönetici ve en az 1 veteriner hekim istihdam etmek zorunda olan hayvanat bahçeleridir.

B Grubu Hayvanat Bahçesi: En fazla 69 çeşit hayvan türü bulunduran, veteriner hekimliği hizmetini hizmet alımı şeklinde alabilen hayvanat bahçeleridir.

Yönetmelikte, her iki tip hayvanat bahçesinde bulundurulabilecek hayvan tür ve çeşidine bunun dışında bir sınırlama getirilememiştir. Bu nedenle, mevcut yönetmelikle “hobi amaçlı yaban hayvanı beslemek isteyen” kimseler, koşulları kolaylıkla yerine getirerek bu isteklerini hayvanat bahçesi ruhsatı ile karşılayabilmektedir.

Son yıllarda özellikle büyük kentlerde kafe, restoran, piknik ve kahvaltı mekanı gibi iş yerlerinin ilgi uyandırmak, tematik bir ortam yaratmak gibi pek çok nedenle belirli hayvan türlerini serbest olarak ya da kafes/camekan içinde barındırdığı ve sergilediği, müşteriler tarafından bu hayvanlara kontrolsüz olarak gıda verilmesinin teşvik edildiği, bazı kapalı mekanlarda hayvanların yoğun sigara/nargile dumanı altında tutulduğu, hayvanların barındırıldığı alanlarda yüksek sesli müzik yayını yapıldığı anlaşılmaktadır. Bu iş yerlerinin pek çoğunda asıl amacın hayvanat bahçesi işletmek değil, sunulan diğer hizmetlere hayvanlarla bir fon oluşturmak ve bu şekilde müşterileri eğlendirmek olduğu aşikardır.

Bazı hayvanat bahçesi sahiplerinin ya da hayvanat bahçesiyle bilinen bir organik bağı bulunmayan kişilerin bu hayvanları kafes ya da hayvanat bahçesi dışına çıkardığı, bu hayvanların usulsüz olarak meskenlerde barındırıldığı, hayvanlarla izinsiz olarak yapılan etkinliklerin ya da çekilen video/fotoğrafların sosyal medyada ya da basında sık sık yer aldığı, özellikle yırtıcı hayvanlarla çekilen fotoğrafların ya da farklı prodüksiyonların “statü

göstergesi” olarak kullanıldığı ve yayıldığı görülmektedir. Hayvanat bahçesi kurmayı planlayan kimselerin ülkeye kaçak yollardan getirilen ya da yurt içinde kaçak olarak üretimi yapılan yaban hayvanlarını temin edebildiği, bunları illegal olarak barındırdığı, bu yöndeki istisamlara ilişkin sıkı bir denetim mekanizmasının bulunmadığı anlaşılmaktadır. Mevzuata aykırı olarak barındırıldığı/çalıştırıldığı/kullanıldığı tespit edilen hayvanlarla ilgili işlemler hükme bağlanmalı, cezalar caydırıcı düzeye getirilmelidir.

Yapılacak mevzuat değişikliğinden sonra yeni bir hayvanat bahçesi açılmasına izin verilmemesi, mevcut hayvanat bahçelerinin belirlenecek yeni kriterler çerçevesinde faaliyetine izin verilmesi, hayvanat bahçeleri yönetmeliğinde yapılacak revizyonla, mevcut hayvanat bahçelerinde kafes tipi barındırmanın tamamen ortadan kaldırılması, türe göre değişmekle birlikte hayvanlar için etolojilerine uygun geniş barınma, beslenme ve aktivite alanları bulunacak şekilde asgari teknik koşul tanımlamaları yapılması, butik tarzda, benzinlik gibi yerlerde hayvanat bahçelerine hiçbir koşulda izin verilmemesi, şehir merkezlerinde ve/veya AVM’lerde bulunan hayvanat bahçelerinde memeli hayvanlar, soğuk iklim hayvanları, büyük sürüngenler ve yırtıcı kanatlıların bulundurulmasına izin verilmemesi, bu kriterleri sağlayamayan hayvanat bahçelerinin kapatılmasının hayvan refahı açısından temel gereksinimleri karşılayabileceği değerlendirilmiştir. Hayvanat bahçelerinde insanlar için kafe/restoran alanları bulunmasına izin verilmekle birlikte, bu tesislerin hiçbir şekilde hayvanların görülemeyeceği şekilde konuşlandırılması ve buna ilişkin suistimallerin peşinen önlenmesi hükme bağlanmalıdır. Tüm hayvanat bahçelerinde sorumlu yönetici ile yeterli sayıda veteriner hekim, yardımcı teknik personel, hayvan bakıcısı, destek personeli istihdamı hükme bağlanmalıdır.

Hayvanat bahçelerinde hayvanlarla standart yaşam/teşhir alanları dışında fotoğraf çekirme etkinliği düzenlenmesi yasaklanmalıdır. Hayvanların tasma, zincir, anestezi ya da herhangi diğer bir yöntemle hareketsiz hale getirilerek insanlarla yakın temas halinde bulundurulması, bu şekilde fotoğraf/film çekilmesi yasaklanmalıdır.

Hayvanların kullanıldığı kara sirklerinde eğitim ve gösteriler sırasında hayvanlara eziyet edildiği, şiddet uygulandığı anlaşılmış, ayrıca bu gibi gösterilerde hayvanların kullanılmasının hayvan refahı ile bağdaşmadığı ve hayvan onuruna aykırı olduğu değerlendirilmiştir. Hayvanlı kara sirklerinin hiçbir çeşidinin kurulmasına ya da ülkeye girişine izin verilmemelidir. Hayvan gösterilerine ilişkin süreçler iyi tanımlanmalı, sirk kurma başvurusu bulunmasa dahi bu çerçevedeki gösteriler aynı kapsamda değerlendirilerek yasak kapsamında tutulmalıdır. Hayvanat bahçelerinde hayvanlara gösteri yaptırılmasına izin verilmemelidir. İlüzyon gösterilerinde hayvan kullanımı bütünüyle yasaklanmalıdır.

Benzer şekilde, hayvanların kullanıldığı her çeşit gösteri, geleneksel müsabaka, sahne/televizyon programı, film/dizi çekimi vb. katı kurallarla mevzuata bağlanmalı, izinsiz yapılmasına ağır yaptırımlar getirilmelidir. Çekim izni verilen hayvanların sürekli veteriner hekim ve hayvan kolları gözetiminde kullanılması koşula bağlanmalıdır.

Her çeşit “hayvan eğitimi” ulusal mevzuat çerçevesinde eğitim ve sertifikasyona tabi tutulmalıdır.

Hobi olarak mevzuatta izin verilenler dışında, her çeşit yaban hayvanının beslenmesi yasaklanmalı, ihlallere caydırıcı cezalar getirilmelidir. İstisnai durumlar mevzuat düzenlemesiyle tanımlanmalı ya da kurulması önerilen “Merkez Hayvan Hakları Kurulu”⁷⁹ kararlarıyla yıllık olarak belirlenmelidir. İstisna tutulması planlanan hayvanlarla ilgili olarak mutlaka bilimsel bir dayanak bulunmalıdır.

Komisyon çalışmaları süresince, kamuoyunda hassasiyet doğuran konulardan birinin de “su sirkleri”, ya da yaygın kullanılan adıyla “yunus parkları” olduğu görülmüştür. Yunus parklarının kuruluşuna ilişkin ulusal mevzuatta hiçbir hüküm bulunmamakta, bu tesislerin belediyelerden almış olduğu ruhsatla hizmet verdiği anlaşılmaktadır. Yunus parklarında yunus, mors gibi deniz memelileri bulundurulmakta ve tümünde 3 temel hizmet sunulmaktadır:

- Hayvanların teşhiri
- Su sirkisi gösterisi
- Yunusla terapi

Hayvanat bahçeleri yönetmeliği kapsamında su canlıları da bulunduğu için, deniz memelilerinin barındırıldığı ve sergilendiği bu işletmelerin hayvanat bahçeleri yönetmeliği çerçevesinde değerlendirilmemiş olması Komisyonumuzca uygun bulunmamıştır. Bu işletmelerde bulundurulan hayvanların ithal edilerek ya da Bakanlık izni ile yakalanarak getirildiği iddia edilmektedir. Mevzuatta karşılığı bulunmayan bir işletmeye ithal hayvan getirilmesi, her ne kadar farklı bakanlıklar arasındaki iletişim yetersizliği ve yorum farklılığından kaynaklandığı söylene de pek çok sakınca içermektedir. Yunus, çeşitli ülkelerde insan gıdası olarak da tüketilen bir hayvandır ve bu şekilde yurda sokulması hem gıda güvenliği, hem de toplum ve hayvan sağlığı açısından risklidir. Bu hayvanların Türkiye’de yakalandığı iddiası ise uluslararası sözleşmelere, 5199 sayılı Kanunun 4 üncü maddesinin (f) bendine ve 1380 sayılı Su Ürünleri Kanunu’na istinaden yayımlanan 4/1

⁷⁹ Ayrıntı için “19. İl Hayvanları Koruma Kurullarının Yapısının Ve Çalışma Usulünün Değiştirilmesi” başlığına bakınız.

Numaralı Ticari Amaçlı Su Ürünleri Avcılığının Düzenlenmesi Hakkında Tebliğin 16 ncı maddesine aykırıdır.

Deniz memelilerinin eğitilerek gösterilerde kullanılması, Komisyonumuzun kara sirkleri için almış olduğu ilke kararına paralel olarak insancıl bulunmamaktadır. Kaldı ki, bu hayvanların eğitilmesi için tercih edildiği iddia edilen yöntemler ve yapılan uygulamaların, 5199 sayılı Kanununun 8, 14 üncü maddesinin (a) bendi ve 24 üncü maddelerine aykırı olduğu düşünülmektedir.

Deniz memelileri ile terapi ve rehabilitasyon çalışmalarının da herhangi bir mevzuat ya da izin kapsamında yapılmadığı, ilgili bakanlıklarla bir koordinasyonun bulunmadığı, bu tarz çalışmaların bireyler üzerindeki yararlılığının tartışmalı olduğu ve yurdumuzda herhangi bir standarda bağlanmadığı anlaşılmaktadır. Bu gibi faaliyetlerin yürütülmesi için Sağlık Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Tarım ve Orman Bakanlığı ve gerekli görülebilecek diğer kurumların eşgüdümüyle çalışma yapılarak, yunus terapisinin yararlılığı bilimsel gerçekler ve ulusal mevzuat çerçevesinde değerlendirilmelidir.

Deniz memelilerinin sergilendiği ve çeşitli etkinliklerde kullanıldığı tesislerde veteriner hekim bulundurulmadığı, bu hayvanların sağlık yönetiminin ve koruyucu faaliyetlerin ne şekilde yürütüldüğünün belirsiz olduğu, bu işletmelerdeki atık bertarafına ilişkin belirsizlik bulunduğu, memeli hayvanlarla aynı havuzda zaman geçiren çoğunluğu çocuk olan müşterilerin bu hayvanların aynı havuza yaptığı idrar/dışkı ya da diğer salgıları ile, özellikle de olası bir enfeksiyon durumunda nasıl bir risk altına girdiğinin belirlenmediği, tanımlı süreçler çerçevesinde yürütülmeyen bu faaliyetlerin pek çok açıdan kusur oluşturduğu yönünde değerlendirme yapılmıştır. Nitekim, Yüzme Havuzlarının Tabi Olacağı Sağlık Esasları Hakkında Yönetmelik'in 8 inci maddesinin (ç) bendine göre, *“Yüzme havuzunda hayvanların insanlarla birlikte bulunmalarına hiçbir şekilde izin verilmez”*. Bahsi geçen yönetmelikte yüzme havuzunun tanımı *“Yüzme, serinleme, eğlenme veya spor amaçlı kullanılan; tabanı, duvarları, taşma kanalları, rezerv deposu su kalitesini etkilemeyen ve güvenlik gereklerini yerine getiren uygun malzeme ile kaplanan ve bu Yönetmelikte belirtilen niteliklere uygun su ile dolu olan, sürekli bir devridaim akışı olan ve halkın kullanımına açık yapı”* şeklinde yapılmıştır ve insanların içine girerek yüzmesi için planlanarak yapılmış her tür havuzun kapsam dahilinde olduğu açıktır. Yunus parkları, terapi uygulamaları ile de mevzuata aykırılık teşkil etmektedir ve özellikle yaygın olarak tercih edildiği otizm terapisinde yararlılığına dair bilimsel bir dayanak bulunmamaktadır.

Deniz memelilerinin kullanıldığı tesislerde ortaya çıkan bir hayvan hakkı ihlalinin de, buralarda barındırılan hayvanların dışlarının çeşitli gerekçelerle çekilmesi ya da

törpülenmesidir. 5199 sayılı Kanunun 8 inci maddesi ev ve süs hayvanlarının dış görünüşünü değiştirmeye yönelik veya diğer tedavi edici olmayan kuyruk ve kulak kesilmesi, ses tellerinin alınması, tırnak ve dişlerinin sökülmesine yönelik uygulamaları açıkça yasakladığı halde, yasaklı uygulamaların deniz memelileri üzerinde sıklıkla yapıldığı görülmektedir.

Esaret altındaki deniz memelilerinin, alışkın oldukları derin denizler yerine havuzda tutulmaları nedeniyle stereotipik (tekrarlayan) davranışlar sergilediği, davranış bozuklukları gösterdiği, gösteriler haricinde –doğadakinin aksine- çoğunlukla hareketsiz durdukları bilinmektedir. Bu hayvanlarda, özgür yaşayanlara göre çok daha fazla hastalık ve bozukluk görülmektedir.

Yukarıda sıralanan gerekçelerle, hayvanat bahçelerinin ayrıntısı verilen standartlara kavuşturulması ve açılmasının güç hale getirilmesi; hayvan kullanılan kara ve su sirkleri ile deniz memelileri gösteri ve terapi merkezlerinin kurulmasının yasaklanması, mevcut deniz memelisi tesislerine faaliyetlerini sonlandırmak için iki yıllık süre verilmesi önerilmektedir. Bu süreçte faaliyetini sonlandırmak isteyen işletme sahiplerinin Bakanlığa başvurması, Bakanlığın belediyeler ve hayvansever kişi ve kuruluşlarla işbirliği içinde deniz memelisi rehabilitasyon alanları oluşturması esas alınmalıdır.

33. ÜLKEMİZDE FAYTON SORUNU

Komisyonumuz, raporumuzun önceki bölümlerinde de belirtildiği üzere, kendisine gelen başvurular, Komisyon toplantılarına katılan kişi ve kurumların talepleri doğrultusunda, 3 Temmuz 2019 tarihinde Adalar ilçesinde yerinde inceleme gerçekleştirmiştir. Adalar ilçesinin simgesi haline gelen, ancak son yıllarda özellikle at ölümleri nedeniyle sık sık gündeme gelen faytonlarla ilgili Komisyonumuzun bulguları şunlardır:

33.1. İstanbul Adalar'da Faytonların Tarihi

Ulaşılan bilgilere göre Adalar'da Osmanlı döneminde ulaşım için dönemin nüfuzlu ailelerine hizmet eden ve genellikle şahısların kendilerine ait olan faytonlar kullanılmaktaydı. 1900'lü yılların başlarında İstanbul'un eğlence kültürünün başını çeken Prens Adaları gazinoları ile öne çıkmaya başlamış ve anakaradan Adalar'a kayık ile geçen ziyaretçiler bu gazinolara ulaşmak için ticarete başlayan faytonları kullanmaya yönelmişlerdir. Bu vesile ile 1900'lü yılların başlarında adalarda ulaşım aracı olan faytonlar ticari olarak da kullanılmaya başlanmıştır.

Tablo 12. Faytonların Tarihi

YIL	FAYTON SAYISI	BAĞLI OLDUĞU BİRİM/KURUM	NOT
1964	160	İstanbul Kamyoncular Derneği	
1974	184	İstanbul Kamyoncular Derneği	
10.05.1974	Adalar Faytoncular Derneğinin Kurulması		
1984	Adalar İlçesinin Belediye Olması		
1984	214	Adalar Faytoncular Derneği	Faytoncular Derneği Heybeliada'ya 30 Fayton Ekledi.
1985	Adalar Motorsuz Kara Taşıtları Odasının Kurulması		
1986	277	Adalar Arabacılar Ve Motorsuz Kara Taşıtları Esnaf Odası	Adalar Belediyesi İstanbul Sur Dışında Kalan Faytonları Ada'ya Kaydederek Sıra Numarası Verdi.
1998	277	25.12.1998 Tarih Ve 1998/138 Karar Sayısı Ile II Trafik Komisyonu Fayton Sayısını Belirledi Ve Adalar Belediyesi Faytonlara Plaka Verdi.	

Resim 12. 1920'li yıllar Büyükada Eski Köy

Resim 13. 1950'ler Büyükada Fayton Meydanı

Resim 14. Adalarda Akülü Araçlar

Resim 15. 23 Nisan 2019 günü saat meydanı kalabalığı ve fayton kuyruğu (Kırmızı çizgi fayton kuyruğunu göstermektedir.)

Resim 16. Büyükada Fayton Meydanı

Resim 17. Fayton Denetlemeleri

33.2. Yasal Dayanak

Adalar ilçesinin doğal ve tarihi yapısı nedeniyle Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu Başkanlığı'nın 31/03/1984 tarih 234 sayılı kararıyla sit alanı bütünü olarak ilan edilerek; taşınmaz kültür varlıklarının muhtelif olarak korunmasının yanı sıra Adalar'ın bütüncül olarak tarihi yapısının korunmasının esas olması Adalar'ın tescilli yapıları ile tarihi yapısının devamının sağlanması ve gelecek nesillere aktarılabilmesi amacı ile bir takım tedbirlerin alınması gerekmesi nedeniyle bütün yolların prensipte yaya yolu olarak belirlendiğine bu nedenle ilçenin kültür kimliği ve diğer özelliklerinin korunmasının bir gereği olarak Adalar genelinde motorlu taşıt trafiği olamayacağını ve Adalar'ın bu özelliğinin kısmi olarak dahi bozulamayacağına dair İstanbul Beş Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulunun Adalarla ilgili trafik düzenlemelerini de içeren muhtelif kararları ve İstanbul İl Trafik Komisyonu Başkanlığının 25.12.1998 tarih ve 138 sayılı kararı ile Adalar Belediyesinin Adalar İlçesinin trafik düzeniyle ilgili temel kararları şunlardır;

1- T.C. Kültür Bakanlığı Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu Başkanlığının 31.03.1984 tarih ve 234 sayılı Adaların SİT alanları bütünü olarak ilan edilen kararı,

2- İstanbul ili, İl Trafik Komisyonu Başkanlığı 25.12.1998 tarih ve 138 sayılı kararı,

3- Kültür ve Turizm Bakanlığı İstanbul 5 Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulunun;

a-) 25.12.2009/204 tarih 25.12.2009/2232 karar sayılı kararı

b-) 29.11.2010/252 tarih 29.11.2010 /2957 karar sayılı kararı

c-)11.04.2011/278 tarih 11.04.2011/3261karar sayılı kararı

d-) 25.06.2013/110 tarih 25.06.2013/1310 karar sayılı kararı

Tablo 13. Adalarda Bulunan Fayton Sayıları

ADA	FAYTON SAYISI
Büyükkada	227
Heybeliada	30
Burgazada	21
TOPLAM	278

Tablo 14. 2019 Yılı İlkbahar Ruam Taramasına Göre Adalarda Bulunan At Sayıları

ADA	AT SAYISI
Büyükada	777
Heybeliada	131
Burgazada	37
TOPLAM	945

Yukarıdaki toplam 945 at sayısı kayıtlı envanterdeki at sayılarıdır. Zaman zaman at ihtiyacına binaen resmi yoldan adaya karantina sebebiyle at getirilemediğinden, kaçak yollardan at getirilmektedir. Adalarımızda kayıtlı at sayısı dışında 750 civarında kayıtsız ve kaçak at bulunmaktadır. Bu atların 1600 kadarı Büyükada’da geri kalanları ise Heybeliada ve Burgazada’da bulunmaktadır. Tarım Müdürlüğü ve emniyet birimlerimizce zaman zaman yapılan kontrollerde kaçak olduğu tespit edilen atlara kanuni işlem yapılmaktadır.

Tablo 15. Adalarda Bulunan At Tavları/Barınakları ve Yaklaşık Kapasiteleri

YERİ	YAKLAŞIK KAPASİTE
Büyükada İSPARK At Tavları	700
Büyükada Yörükali At Barınakları	130
Büyükada Aya Nikola At Barınakları	150
Heybeliada At Barınakları	170
Burgazada At Barınakları	70
TOPLAM	1220

33.3. Sorunlar

Adalar’da Büyükada’da 227, Heybeliada’da 30, Burgazada’da 21 olmak üzere toplamda 278 fayton bulunmaktadır. En büyük sorunlar en fazla fayton bulunan Büyükada’da gerçekleşmektedir. Bu sorunlar şu şekilde sıralanabilir;

33.3.1. Ruam Hastalığı

Sakağı ya da ruam hastalığına, halk arasında mankafa da denmektedir. Genellikle tek tırnaklı hayvanlarda görülen bulaşıcı, ölümcül bir hastalıktır. En çok atlarda görülse de eşek ve katırlar da bu hastalığa yakalanmaktadır. Kısa sürede öldürücüdür. Hastalıklı hayvanlarla temasta bulunan insanlara da geçebilir. Sakağıya karşı henüz koruyucu bir aşı ya da serum geliştirilememiştir. Hastalık daha çok Afrika ve Asya’da yaygındır.

Adalar İlçe Tarım ve Orman Müdürlüğü tarafından rutin olarak yapılan denetlemelerde Adalarda ruam (mankafa) hastalığının bulunduğunu tespit edilmiş olup her yıl altı ayda bir olmak üzere yapılan denetimlerde ruam tespit edilen atların itlafını gerçekleştirilmektedir. Bu kontroller sonucunda 2019 yılı Nisan ayı itibarıyla Adalar’da 2011 yılından bu yana 621 at itlaf edilmiştir. Birçok önlem alınmasına rağmen ruam hastalığı

henüz önlenememiştir. Ruam hastalığının önlenememe sebebi, adalara atların kaçak yollardan, gerekli muayene ve analizlere tabi tutulmadan kontrolsüz olarak getirilmesidir.⁸⁰

Tablo 16. Yıllara Göre Ruam Hastalığı Tespit Edilerek İtlaf Edilen At Sayısı

YIL	İLKBAHAR	SONBAHAR	KAN ANALİZİ	TOPLAM
2012	20	72		92
2013	14	76		90
2014	41	51		92
2015	28	127		155
2016	100	20		120
2017	0	18	33	51
2018	0	11	3	14
2019	7			7
TOPLAM				621

33.3.2. Fayton Sayısının Çok Fazla Olması

Adalarda bulunan at sayılarının fazlalığı ve özellikle kış aylarında atların başıboş olarak araziye salınmaları önemli bir sorundur. Bu başıboş bırakılan atlar aç kalarak çöp konteynerlerini karıştırmakta, ada sakinlerinin bahçelerine girmekte ve sahile, yerleşim alanlarına inmektedirler. Ayrıca yollara da dışkılayarak çevre kirliliğine sebep olmaktadır. Başıboş olan bu atlardan ormana girenler bazen oralarda ölmekte ve cesedine ulaşılamayan hatta farkına varılmayan atlar ciddi bir koku oluşturmaktadır. Bu atların ormanda bulunan başıboş köpekler tarafından parçalanarak öldürüldüğüne hatta ormanda parçalanan atların kemiklerinin insanların kullandığı gezi güzergâhında bulunduğu da rastlanmıştır.

Ancak, başıboş bırakılan atlara ilişkin öncelikli sorun, “hayvan refahı” sorunudur. Her ne kadar ulusal mevzuatta bu hayvanlara yönelik bir işaretleme/kimliklendirme yöntemi henüz tanımlanmamış olsa da, faytonlara koşulan atlar sahipli hayvanlardır ve bunların kaydının belediyeler ve Bakanlığa bağlı il ve ilçe müdürlükleri tarafından titizlikle takip edilmesi gerekmektedir.

Faytona gereksinimin kalmadığı ya da azaldığı kış aylarında bu hayvanlar kendi hallerine bırakılarak aç kalmakta, herhangi bir sağlık hizmeti alamamakta, her tür istismara açık hale gelmektedir. Yapılacak mevzuat düzenlemesiyle, kayıt ve denetim süreçlerinin güvence altına alınması gerekmektedir.

⁸⁰ Atların kimliklendirmesine ilişkin aksaklıklar için ayrıca Bkz. 3. Şehirlerdeki Hayvan Sayısının Bilinmemesi ve Kayıt Altına Alınmaması

Resim 18. Adalarda Ölen Atların İlçe Belediyesi Tarafından Gömülmesi

Resim 19. Orman İçinde Ölen ve Parçalanmış At

33.3.3. At Ölümü Vakasının Çok Fazla Olması

Adalar, özellikle Büyükkada'da büyük tur güzergâhı yaklaşık 12 kilometre olup, tur güzergahlarında dik iniş ve çıkışlar da bulunmaktadır. Özellikle kiralık durumdaki faytonlar sadece ticari amaçla çalıştırıldığı için, atlara ne kadar yüklenildiği düşünülmeden kullanılmakta ve buna atların bakımlarının iyi yapılmaması da eklendiğinde at ölümlerinin sayısı yılda 350-400 at seviyelerine ulaşmaktadır.

Fayton işleten kişilerin farklı yollardan kolaylıkla yeni at getirebildiği, hastalanan veya yaralanan atları gözden çıkararak herhangi bir sorumluluk üstlenmeden yeni atları kullanabildiği anlaşılmaktadır.

Kullanılan atların menşeinin belli olmaması, sorunun temelini teşkil etmektedir. Geçmişte at yarışı ya da farklı işlerde kullanılan atlar, bu alanlardaki kullanım ömürleri sona erdikten sonra faytonlara koşulabilmektedir. Bu noktada fayton atlarının yaşı, fiziksel kapasitesi ve sağlık durumu konusunda bir standart ya da tanımlanmış denetim mercii bulunmamaktadır.

Sadece fayton atları değil, tüm yük hayvanlarının insancıl kullanımı ve refahlarının esas alınmasına yönelik düzenleme yapılması gerekmektedir.

Resim 20. At Parlaması Sonucu Sürücünün ve Atların Öldüğü Bir Fayton Kazası

33.3.4. Vatandaş Şikâyetleri

Faytonların sağlamlığı, sürücü davranışları, atların sağlık durumları ve aşırı çalıştırılması hakkında vatandaşlardan gelen yoğun şikâyetler bulunmaktadır. Sadece 2017 yılında ve yalnızca İBB beyaz masa başvurularında 435 adet fayton konusunda başvuru olduğu, bunlardan üçünün faytonculardan geldiği, 432 başvurunun faytonların kaldırılması için olduğu bilgisi alınmıştır.

33.3.5. At Tavlalarının Yetersizliği

İSPARK A.Ş. Fayton Park Alanı dışında kalan barınaklar sağlık koşullarına uygun olmayan ve kaçak olarak inşa edilmiş yerleşkeler olup derme çatma, elektriği ve suyu bulunmayan, çamurlu yollara sahip yerlerdir. Ayrıca bu barınaklar çadır vb. oluşumlar olduğundan görüntü ve çevre kirliliğine de sebep olmaktadır. Bu tavlaların birçoğu hakkında Orman şefliği tarafından yıkım kararı bulunmaktadır. (Adalar Kaymakamlığı 19.12.2017 ve 2017/6 toplantı kararı)

Resim 21. İSPARK Fayton Park Alanı

Resim 22. Aya Nikola At Barınakları-1

Resim 23. Aya Nikola At Barınakları-2

Resim 24. Aya Nikola At Barınakları-3

Resim 25. Aya Nikola At Barınakları-4

Resim 26. Kaçak Yapılmış Bir At Barınağı

33.3.6. At Bakıcılarının Eğitimsiz, Yetersiz Olması ve Çalışma Koşulları

Atların bakımlarını gerçekleştiren seyisler yeterli sayıda ve gerekli bilgiye sahip değildir. Bu kişiler de işi sadece ticari düşünmekte ve bir seyis 34 faytona bakabilmektedir. Bir faytonun beş-altı atı olduğu göz önünde bulundurulursa bir seyisin ortalama yirmi ata bakması, dört ahırın ve dört faytonun temizliğiyle ilgilenerek, yem tedarikini yapması, atları tımar etmesi, altlık hazırlaması ve atıkların bertaraf edilmesi gibi konulara yetişmesi imkânsızdır.

Komisyonumuz yaptığı incelemelerde ayrıca bu seyislerin birçoğunun at tavlalarında sağlıksız koşullarda yaşamakta oldukları, ağır şartlarda çalıştıkları, sosyal güvenceden yoksun çalıştıkları gibi bilgilere de ulaşmış, durumu yerinde tespit etmiştir.

33.4. Sonuç ve Çözüm Önerileri

Teknolojide yaşanan gelişmelerin sunduğu güncel olanaklar ve toplumun hayvan refahıyla ilgili algı ve yaklaşımının değişmesi gibi faktörlerin, atların arabaya koşulması ve özellikle insan taşımacılığında kullanılması konusundaki bakış açısını son yıllarda büyük ölçüde değiştirdiği anlaşılmaktadır.

Bu çerçevede Komisyonumuz, faytonların tüm yurttaki bütünüyle kaldırılmasının uygun olacağı değerlendirilmesini yapmıştır.

Ancak, faytonların yüzyıllardır kullanıldığı, tarihi ve kültürel miras değeri taşıdığı bazı noktalarda, belirlenecek standartlar dahilinde, atlı fayton çalıştırılmasına izin verilebileceği değerlendirilmektedir.

Bu amaçla:

- Fayton taşımacılığının tarihi değer taşıdığı alanların belirlenmesi ve bunlar arasından seçim yapılarak fayton çalıştırılmasına izin verilecek yerlerin kararlaştırılması,
 - Belirlenecek alanlarda, düz ve kısa bir rotada, sınırlı sayıda faytonun hazırlanacak bir mevzuat çerçevesinde çalıştırılması,
 - Faytonların ulaşım amacıyla kullanılmaması, ulaşım gereksinimi olan bölgelerde ivedilikle elektrikli ulaşım araçlarının kullanımına geçilmesi,
 - Faytonlara koşulmak üzere sadece ağır yük atları (soğukkanlı at ırkları) için izin verilmesi
- önerilmektedir.

34. HAYVAN DENEYLERİNE İLİŞKİN SORUNLAR

Hayvan hakları ve refahına ilişkin yüksek düzeyde ihlal yapıldığı gerekçesiyle Komisyonumuza en fazla geri bildirimde bulunulan konulardan biri, hayvanlar üzerinde yapılan bilimsel çalışmalardır.

Deney ve deney hayvanı kavramları, dolayısıyla “hayvan deneyleri” mevzuatta 5199 sayılı Kanunla tanımlanmıştır. Bu kapsamda yapılan işlemler, Hayvan Deneyleri Etik Kurullarının Çalışma Usul Ve Esaslarına Dair Yönetmelik hükümleri doğrultusunda yürütülmektedir. Yönetmelik, kamu kurum ve kuruluşları ile özel kuruluşlarda deney amacıyla kullanılacak hayvanların kullanımından önce alınması gereken izinleri, bu amaçla Hayvan Deneyleri Merkezi Etik Kurulu (HADMEK) ile Hayvan Deneyleri Yerel Etik Kurullarının (HADYEK) oluşturulmasını, bu kurulların çalışma usul ve esasları, görevleri, eğitim, denetim ve yükümlülüklerini kapsamaktadır.

Tarım ve Orman Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü Hayvan Deneyleri Merkezi Etik Kurulu verilerine göre, yurdumuzda 2010-2017 yılları arasında izinli ve kayıtlı olarak toplam 2.129.833 adet hayvanın deneysel çalışmalarda kullanıldığı anlaşılmaktadır. Bu amaçla balık, amfibi, sürüngen, bildircin, sığır, koyun, keçi, domuz, tek tırnaklılar, tavşan, kobay, fare, sıçan, hamster ve diğer memeli/kanatlı/kemirgen hayvanlar kullanılmıştır. Yapılan çalışmalar arasında temel biyolojik araştırmalar, tıbbi ürün ve cihazlara yönelik araştırmalar, hastalık tanısı, eğitim, toksikoloji ve güvenlik değerlendirmeleri gibi farklı konular bulunduğu ve bu araştırmalarda çok farklı mesleklerden araştırmacıların görev aldığı anlaşılmaktadır.

İlgili mevzuata göre, deney hayvanı ile çalışmak isteyen araştırmacıların, esasları HADMEK tarafından belirlenen ve HADYEK’ler tarafından düzenlenen bir eğitime katılarak sertifika alma zorunluluğu bulunmaktadır. “Deney Hayvanları Kullanım Sertifikası Eğitim Programına Dair Genelge” en son 30.11.2017 tarihinde revize edilerek yayımlanmıştır. Buna göre araştırmacılar, 40 saat teorik, 40 saat uygulama olmak üzere toplam 80 saatlik eğitimi tamamlayarak, yapılacak sınavda başarılı olmakla yükümlüdür. Deney hayvanı ile çalışma yapacak olan araştırmacıların böyle bir eğitime katılmasının zorunlu tutulması süreç açısından yararlı görülmele birlikte, hangi araştırmacıların hayvanlar üzerinde hangi düzeyde bir çalışma yapacağına belli olmaması, farklı meslek gruplarına ilişkin bir kısıtlama getirilmemesi gibi hususların bu sürece ilişkin yoruma açık ve hayvan refahı ihlali yaratabilecek yönler olduğu anlaşılmıştır. Cerrahi uygulamalar, ötanazi, ilaç enjeksiyonu gibi manipulasyonların sadece veteriner hekimler, yetkili teknik personel ve branşları çerçevesinde beşeri hekimler tarafından yapılması gerekirken, bu konuda belirgin

bir sınırlama getirilmediği anlaşılmaktadır. Mevzuat, hangi tür üzerinde ve hangi yöntemle yapıldığına bakılmaksızın, hayvanlar üzerinde yapılan tüm çalışmaların veteriner hekim gözetiminde ve tanımlanacak istisnai durumlar haricinde sadece veteriner hekimler tarafından yapılacağı şekilde düzenlenmelidir. Diğer meslek gruplarından araştırmacıların deney hayvanlarıyla doğrudan teması sınırlandırılmalıdır. Buna paralel olarak, cerrahi girişim, enjeksiyon, ötanazi uygulaması gibi belirli meslek gruplarının spesifik alanı kapsamında bulunan, 6343 sayılı Kanun gibi, yürürlükteki diğer mevzuat hükümleriyle çelişki doğuran ve ileri düzeyde hayvan hakkı ihlallerine neden olabilecek uygulamaların diğer araştırmacılara yasaklanması ve eğitim programlarından çıkarılması gerekmektedir.

Yapılan çalışmalar ve kullanılan hayvan sayıları ile bunlara ilişkin ayrıntıların (ötanazi sayısı, aile yanına verme programı, tekrar deneylerde kullanma, uygulanan yöntem vb.) yer aldığı yıllık raporların HADMEK tarafından özenli hazırlanmadığı, her yıl raporun yayımlanmasında çok geç kalındığı, farklı tablolardaki verilerin çelişkiler içerdiği yönünde çok fazla şikâyet, Komisyonumuza iletilmiştir. Konunun hassasiyeti de dikkate alınarak, bu konudaki çalışmaların olabildiğince şeffaf ve kusursuz yapılması için önlemler alınması, HADMEK ve HADYEK üyeleri ve sekreteryasına yönelik eğitimler düzenlenmesi ve süreç yönetiminin doğru yapılabilmesi için bir “bilgi yönetimi sistemi” oluşturulması önem arz etmektedir.

Türkiye’de deney hayvanı yetiştirme/bulundurma/kullanım iznine sahip, 54 ilde toplam 135 merkez bulunduğu, bunların 12’sinin özel kuruluşlar olduğu, geri kalanının üniversite ya da Bakanlığa bağlı olarak hizmet verdiği görülmektedir. Özel kuruluşlar başta olmak üzere, bu birimlerin yerel etik kurul oluşumu, araştırmalara izin verilmesi ve hayvan kullanımlarıyla ilgili aksaklıklarının bulunduğu, denetimlerin çok yetersiz olduğu, veteriner hekim istihdamının çoğu merkezde göstermelik olarak yapıldığı ve hayvan kayıtlarıyla ilgili belirsizliklerin had safhada olduğu bildirilmektedir. Komisyonumuzun tavsiye kararı bulunan “hayvan kolluğu” oluşturulduğu takdirde, deney merkezlerinin denetimi açısından da görevlendirilmeleri yararlı olacaktır. Bunun dışında, deney hayvanı yetiştiren özel işletmelerin yerel etik kurul oluşturarak deneysel araştırmalar yaptırabiliyor olması, denetim açısından önemli zafiyetler doğurmaktadır. Deney hayvanı üretimi ve deney hayvanı kullanımı arasındaki sınır iyi çizilmeli, resmi kurumlar ve araştırma enstitüsü düzeyinde/statüsünde özel kuruluşlar dışındaki birimlere hayvan üretim izni verilmeli, ancak hayvan kullanım izni verilmemelidir.

HADMEK’i oluşturan üyelerin özellikle fakülteler için branş belirtilerek sınırlandırılması, kurulda etik alanında uzman öğretim elemanlarına da yer verilmesi, barolar

birliği temsilcisinin de kurulda görev alması, hayvanları korumaya yönelik STK temsilcisi için seçim kriterinin daha iyi tanımlanması, sürecin hayvanlar lehinde yönetimine katkı ve kurul yapılanmasında bu anlamda biraz daha homojenlik sağlayacaktır.

HADYEK'lerin de doğru süreç yönetimi için esnek bir yapıya kavuşturulması, yerinde denetimlere yönlendirilmesi, bilime yenilik getirmeyecek çalışmalarda hayvanlar lehinde karar verilerek izinlerin sınırlı tutulması yararlı olacaktır.

Deney hayvanı kullanımının azaltılması için üniversitelerde hayvanların eğitim materyali olarak kullanımının azaltılması teşvik edilmeli, eğitim için hayvan ve canlı dokuya gereksinim duyulmayan alternatif model, yöntem ve laboratuvarların kurgulanması mevzuata bağlanmalıdır. Bu amaçla dünyada ve yurdumuzdaki bazı eğitim kurumlarında bilgisayar simülasyonları, eğitim videoları, plastik/lateks/kauçuk örnek, maket ve mankenler, şemalar, bağışlanmış kadvraların kullanıldığı laboratuvarlar ve uygulama dersleri bulunmaktadır ve başarıyla uygulandığı anlaşılmaktadır.

Tıp ve veteriner hekimliği eğitiminde, öğrencilerin bazı uygulamalarda yer almamayı talep etmesi konusu da, hayvan haklarına ilişkin olarak değerlendirilmesi ve tanımlı süreçler çerçevesinde yürütülmek üzere ortaya konulması gereken güncel bir konudur. Günümüzde, hayvanların “denek” olarak kullanıldığı derslere/uygulamalara etik ya da dini nedenlerle katılmak istemeyen öğrencilerin bu talebine ilişkin değerlendirme, günümüzde dersi veren eğiticinin inisiyatifine bırakılmaktadır. Bununla ilgili gerekli düzenleme yapılarak, öğrencilerin teorik derse katılımı zorunlu tutularak, “belirlenen konularla sınırlı olmak koşuluyla” uygulama için alternatif yöntemler kabul edilmeli ya da böyle bir olanak sunulamıyorsa öğrenci o uygulamadan muaf tutulmalıdır. Burada sınır doğru çizilmeli, örneğin bir veteriner fakültesi öğrencisine “hayvana hiç dokunmamak” hak olarak görülmemeli, ancak “mezbaha uygulaması” ya da “rektal muayene uygulaması”ndan isteğe bağlı muafiyet sunulması değerlendirilmelidir. Buna ilişkin süreç yönetimi doğru yapılmalı, öğrenci bir gerekçe göstermek zorunda bırakılmamalı, herhangi bir mağduriyet yaşamamalı, dolduracağı bir matbu form ile eğitim başlangıcında bu durumu beyan ederek bu haktan yararlandırılmalı, buna karşılık olarak –gerekliyorsa- hangi alternatif yöntemle telafi etmesi gerektiği ya da nasıl bir süreç izleneceği yazılı olarak açıkça kendisine tebliğ edilmelidir. Üniversitelerin, hayvanların denek olarak kullanılan birimlerinde alternatif uygulama/beceri laboratuvarlarının kurulması ya da buna ilişkin bazı donanımların temini oldukça maliyetli olduğu için, buna ilişkin finansman sağlanmalı ve üniversite tarafından hayata geçirilmesi teşvik edilmelidir. Temin edilecek malzemenin bir kısmı maliyetli olmakla birlikte, canlı

deneklerin kullanıldığı durumlarda hayvanların yetiştirilmesi için yüklenilen mali külfet de göz ardı edilmemelidir.

Üniversitelere ilişkin süreçlerin birincil paydaşı olan Yükseköğretim Kurulu ile ortak paydada çalışılmalı, atama yükselme kriterlerinin hayvan deneylerini teşvik etmeyecek şekilde revize edilmesi sağlanmalıdır.

Yurdumuzda yapılan deneysel çalışmalar sonrasında ötanazi yapılmayan hayvanların akıbetinin belirsiz olduğu anlaşılmaktadır. Yönetmeliğin 9 uncu maddesinin (d) ve (j) bentleri ile 10 uncu maddesinin (l) bentleri bu konuya ilişkin düzenleme yaptığı halde, deneyden çıkan hayvanlara ilişkin bir denetim mekanizmasının kurgulanmadığı, bu hayvanların tekrar tekrar kayıt dışı çalışmalarda kullanılarak istismar edilmesinin önünün açık olduğu, deneyden çıkmış hayvanların barındırılacağı bir mahal tanımlanmadığı ve aile yanına verme programlarının uygulanmadığı anlaşılmaktadır. Yapılan çalışmanın niteliği ve olası tehlikeler de dikkate alınarak, bu duruma ilişkin süreçlerin tanımlanacağı bir mevzuat çalışması yapılması ve hayata geçirilmesi, Komisyonumuz tarafından tavsiye edilmektedir.

Yürürlükteki mevzuat, kedi ve köpekler üzerinde deneysel çalışmalar yapılmasını yasaklamış olmakla birlikte, Hayvan Deneyleri Etik Kurullarının Çalışma Usul ve Esaslarına Dair Yönetmelik'in 11 inci maddesinin (c) bendi bu konuya ilişkin bazı istisnai durumları tanımlayarak başıboş kedi ve köpekler üzerinde deneysel çalışma yapılmasını bazı kriterlere bağlı olarak mümkün kıldığı için kamuoyunda kaygı oluşturmaktadır. Madde, “Kedi ve köpek gibi evcil türlerin sokakta başıboş olanları, deneylerde kullanılmaz. Ancak, hayvanların sağlık ve refahı ile ilgili çalışmalara ihtiyaç duyulması, çevre, insan ve hayvan sağlığına karşı ciddi tehlike oluşturması ve çalışmanın amacının sadece başıboş hayvan kullanılarak gerçekleştirilebileceğine dair bilimsel gerekçeler sunulması hallerinde bu hayvanlar deneylerde kullanılabilir.” hükmünü içermektedir. Bu madde ile bir çerçeve çizilmiş olmakla birlikte, serbest yaşayan kedi ve köpeklerin deneylerde kullanılmasına olanak tanıdığı için riskli bir madde olarak değerlendirilmiştir. Bakanlığın bu konuda Komisyonumuza sunmuş olduğu gerekçeler salgın hastalık durumunda hastalık takibini yapmaya yönelik klinik hizmetleri kapsadığı, bu kapsamda yapılacak çalışmalar ayrı ayrı yönetmeliklerde halihazırda tanımlandığı ve “deney” olarak adlandırılmayacağı için, yönetmeliğin 11 inci maddesinin (c) bendinin bütünüyle kaldırılmasının uygun olacağı değerlendirilmiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER (ÖZET)

“HAYVANLARIN KORUNMASINDA KARŞILAŞILAN SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ” başlıklı 2 nci Bölümün özeti olan bu bölüm, okuyucuya kolaylık sağlaması amacıyla hazırlanmış olup kamuoyunda en çok tartışılan hususları içermektedir. Komisyonumuzun diğer görüş ve önerileri ile ayrıntılı bilgi için ilgili başlığa göz atılması gerekmektedir.

1. 5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanununun adı “Hayvan Hakları Kanunu” olarak değiştirilmelidir. Hayvanlar, hukuk öznesi sayılmasa da hukuk nesnesi de (eşya) sayılmamalı, can taşıdıkları ve duygulu varlıklar oldukları göz önüne alınarak, kendine özgü yapısı içinde değerlendirilmelidir.
2. Hayvanların sınıflandırılmasında “ev hayvanı, yaban hayvanı, şehir hayvanı, çiftlik hayvanı” tanımlamaları yapılmalı ve uzmanlar tarafından uygun görülecek diğer sınıflandırma ve tanımlamalar eklenmelidir.
3. Şehirlerde popülasyon kontrolünü sağlamak amacıyla uygulanması önerilen tek yöntem kısırlaştırma değildir. Kısırlaştırmanın başarıya ulaşabilmesi ancak tüm ülke çapında seferberlik halinde uygulanmasıyla mümkündür.
4. Popülasyon kontrolü amacıyla öncelikle şehirlerdeki sahipli ve sahipsiz hayvan sayısının, coğrafi olarak dağılımının tespit edilmesi ve buna göre hareket edilmesi, bu sayının 01.07.2020 tarihine kadar yapılması önerilmektedir.
5. Kısırlaştırma sürecinin doğru yönetimi için; bütçe tahsisi, veteriner hekim, yardımcı teknik personel ve destek personel istihdamı ivedilikle gerçekleştirilmeli, kısırlaştırma operasyonunun bir cerrahi girişim olduğu gerçeğiyle asgari teknik koşulları mevzuatla belirlenen klinik ve kısırlaştırma merkezleri ile hayvanların operasyon sonrası bakımları için gerekli barındırma alanlarının planlanması, hayvanların yakalanabilmesi için tüm personele yönelik eğitimlerin düzenlenmesi ve gerekli donanımın temini sağlanmalıdır.
6. Belediyelere, hayvanların korunmasına yönelik faaliyetleri için gelecek yılın bütçesini belirlerken bir önceki yıla ait gerçekleşmiş bütçenin belli bir oranında bir sonraki yılın bütçesine pay koyma zorunluğu getirilmelidir; hâlihazırda böyle bir zorunluluk bulunmamaktadır. Ayrıca, Tarım ve Orman Bakanlığınca yerel yönetimlere yönelik desteğin kapsamı ve miktarı genişletilmelidir.

7. Yerel yönetimler hazırladıkları stratejik planlarda hayvanlarla ilgili çalışmalar konusunda Bakanlığa bilgi vermeli, Bakanlık bu konuda yönlendirme ve planlama yapmalıdır.
8. Hayvan refahı ve sağlığı açısından önemli risk doğuran, belediyelerin bakımevi kurma sorumluluğunu devralarak sürekli ve uzun vadeli popülasyon kontrolü yapılmasına engel olan, yine aynı nedenle, hayvanlara rutin sağlık hizmeti sunulmaması sonucunu doğuran mobil kısırlaştırma ünitelerinin ve buna yönelik mevzuat düzenlemesinin ivedilikle ve bütünüyle kaldırılması gereklidir.
9. Hayvanlara yönelik bir hayvan neslini yok etme, hayvanı öldürme, hayvana acımasızca ve zalimce eylemlerde bulunma, hayvanların cinsel istismarı ve hayvan dövüşürme suç kapsamına alınmalı; bunun yanında 5199 sayılı Kanunda yer alan ev hayvanını terk etmek, hayvanı başıboş bırakmak gibi fiillere ilişkin idari para cezaları artırılmalı; hayvanlara yönelik suç işleyenlerin hayvan sahibi olması engellenmelidir. Hapis cezası getirilen fiiller için uygulanan cezaların alt sınırı; ertelemeye, hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına ve para cezasına çevrilemeyecek şekilde belirlenmelidir. İnternet üzerinden hayvan dövüşü duyurusu ve yayını yapılması katalog suç kapsamına alınmalı, bu sitelere erişim BTK kararıyla engellenmelidir. Hayvanlara karşı işlenen suçlarda açılacak davalara ilgili kuruluşlar ve hayvan koruma dernekleri müdahil olabilmelidir.
10. Hayvanlara yönelik işlenen fiillerin cezalandırılmasında sahipli-sahipsiz hayvan ayırımına son verilmelidir.
11. Hayvan refahını esas alan önlem ve düzenlemelerle hem hayvanların mevcudiyetini güvence altına alacak, hem de çevre kirliliği, zoonoz hastalıklar, gürültü gibi toplum ve çevre sağlığını olumsuz etkileyebilecek unsurları ve bunlardan kaynaklanan şikâyetleri ortadan kaldırabilecek politikaların belirlenmesi esas alınmalıdır.
12. Apartmanlarda evcil hayvan beslenmesini engellemek üzere “Apartman Yönetim Planı”na buna yönelik hükümler konulduğu görülmektedir. Kat Mülkiyeti Kanunu’nda yapılacak bir revizyonla, yönetim planlarına hayvanlara ilişkin bu tip keyfi kısıtlamaların getirilmesine engel olunmalıdır.
13. Benzer şekilde kamu lojmanlarında hayvan beslenmesini engelleyen düzenlemeler yeniden ele alınmalıdır.
14. Hayvanların bakıldığı ortamların asgari standartlarının belirlenmesi ve “istifçilik” olarak tabir edilen, hayvana kötü muameleye varacak derecede yetersiz bir alanda çok fazla sayıda hayvanın barındırılmasının önüne geçilmesi için “refah

kriterlerinin” ortaya konulması amacıyla Tarım ve Orman Bakanlığınca mevzuat çalışması yapılmasının uygun olacağı değerlendirilmiştir.

15. Hayvan sahiplerine ilişkin kural ve yaptırımlar net olarak belirlenmelidir. Üzerine kayıtlı olan ve çevreye sorun yaratan hayvanların önlemini almayan, sahibi olduğu hayvanı sokağa atan/terk eden kişilere -en az 10.000 TL olmak üzere- idari yaptırımlar getirilmelidir.
16. Sokağa terk edilen bir hayvanın sahipli olduğunun anlaşılabilmesi için, kimliklendirmeye ilişkin mevzuat ivedilikle yürürlük kazanmalıdır. Kimliklendirme belediyelerin birbirlerinin sınırlarına hayvan bırakmasının da önüne geçecektir.
17. Hayvanlara yönelik süreçlerin yönetilmesinde kullanılmak üzere “Hayvan Hakları Fonu” ya da başka bir ad altında bir fon oluşturulması önerilmektedir.
18. Hayvanlara yönelik işlenen suçlara müdahale etmek amacıyla yetkileri belirlenmiş, bu konuda eğitim almış İçişleri Bakanlığına bağlı polis ve jandarma teşkilatları ile belediyelerin zabıta teşkilatlarında hayvan kolluğu kurulmalıdır.
19. 5199 sayılı Kanunun etkin bir şekilde uygulanabilmesi maksadıyla sahipsiz hayvanların rehabilitasyonu ile ilgili yükümlülüklerini (hayvan bakımevi kurulması, kısırlaştırma, aşılama, tedavi) yerine getirmeyen yerel yönetimlere yaptırım uygulanmasına dair 5199 sayılı Kanuna hüküm eklenmesi Kanunun etkin bir şekilde uygulanabilirliğini sağlayacaktır. Kısırlaştırma ve hayvanların korunmasına yönelik diğer uygulamaları gereği gibi yapmayan yerel yöneticilere adli ve idari yaptırım uygulanmalıdır.
20. 5393 sayılı Belediye Kanununun belediyelerin görev ve sorumluluklarını düzenleyen 14 üncü maddesinde, belediyelerin hayvanlarla ilgi görevi/görevleri yer almalıdır.
21. Hayvan bakımevlerinde çalışacak personelin çalışma alanları ve görev tanımlarının belirlenmesi, tüm personele eğitim ve sertifikasyon zorunluluğu getirilmesi, sertifikası olmayan personelin buralarda çalıştırılmaması önem arz etmektedir.
22. Yine hayvan bakımevlerinin şeffaf şekilde yönetilmesi, kamerayla izlenmesinin mümkün hale getirilmesi önerilmektedir.
23. Geçici hayvan bakımevleri kapsamı, 5996 sayılı Kanunda tanımlandığı şekliyle klinik, izolasyon/karantina birimi; hayatını tek başına idame ettiremeyecek derecede hasta ya da engelli hayvanların barındırıldığı birimler; sahiplendirme, mama hazırlama ve üretim, atık toplama gibi birimler olarak tam teşekküllü olmalıdır.
24. Geçici hayvan bakımevlerinde yirmi dört saat nöbetçi veteriner hekim bulundurulmalıdır.

25. İllerde oluşturulan İl Hayvan Hakları Koruma Kurullarına ilişkin süreçleri yönetmek, gerekli kararları almak üzere, Bakanlık ve üniversite temsiline ağırlık verilen, tüm paydaşların temsil edildiği bir "Merkez Hayvan Hakları Kurulu" oluşturulmalıdır.
26. Yurtdışından ülkemize kaçak yollarla hayvan sokulmasının önlenmesi amacıyla sıkı denetim yapılmalı, internette hayvan satışı yasaklanmalıdır.
27. Petshoplarda kedi ve köpek satışının yerine, üretim çiftlikleri ve ırk derneklerinden hayvan edinme özendirilmelidir. Bu konuda yapılacak düzenlemenin anlık değil, belli bir süreç içinde gerçekleştirilmesi gerekmektedir.
28. Sahipsiz hayvanların beslenmesi amacıyla, yerel yönetimler tarafından hayvanseverlerle işbirliği içerisinde belirlenecek beslenme odaklarının oluşturulması ile serbest yaşayan hayvanlara ilişkin süreçlerin çevre kirliliği ve hijyenle alakalı problemlere sebebiyet verilmeksizin sistematik ve daha sağlıklı bir şekilde yürütülmesi mümkün olacaktır.
29. Hayvan haklarına ilişkin eğitim müfredata eklenmeli, çocuklara ve yetişkinlere tarihimizdeki ve kültürümüzdeki iyi örnekler hatırlatılarak hayvanlara nasıl yaklaşılması gerektiğine yönelik eğitim verilmelidir.
30. 6112 sayılı RTÜK Kanununa istisna getirilerek hayvanlarla ilgili eğitici yayınların zorunlu yayın kapsamında tekrar yayınlanması yerinde olacaktır.
31. Kaçak avcılıkla etkin mücadele için;
 - DKMP Genel Müdürlüğünün araç, gereç ve personel açısından güçlendirilmesi;
 - Avlanma yasağı sürelerinin DKMP Genel Müdürlüğü tarafından gözden geçirilmesi,
 - Kaçak avcılığın kabahat olmaktan çıkarılarak suç kapsamına alınması,
 - Kaçakçılıkla mücadele kapsamında olduğu gibi kaçak avcılık ihbarlarında ödül sistemi getirilmesi,
 - Avcılık derneklerinin kaçak avcılıkla mücadele için etkin olarak kullanılması,
 - Avcılığa ilgi duyanlar için ayrıca Gençlik ve Spor Bakanlığı ile yerel yönetimler tarafından trap ve skeet alanları açılması,
 - Av kuşlarına yönelik olarak verilecek olan günlük avlanma kotalarının yerel ölçek yanında küresel ölçekli popülasyonlar da dikkate alınarak karar verilmesi,
 - Av denetimlerinin artırılmasını ve popülasyon düzeyi kritik olan türler için sınırlamalar ve yasaklamalar getirilmesi,
 - Av ve yaban hayvanlarının korunması, geliştirilmesi ve yaban hayatı yönetimi, avlakların kurulması, bakımı, işletilmesi ve avlanmaların kontrol altına alınması, üretme istasyonları, koruma ve geliştirme sahaları kurulması, yaban hayvanlarının

- hastalıkları ile mücadele edilmesi, avcılarının eğitilmesi amaçlarıyla 4915 sayılı Kara Avcılığı Kanununun mülga 10 uncu maddesinin yeniden getirilmesi,
- Türü azalan av hayvanı popülasyonun artması için alınan her türlü tedbire rağmen popülasyon düşüşü önlenemiyorsa, popülasyonu azalan türün avlanmasına ara verilmesi önerilmektedir.
 - 32. Kuşlar enerji nakil hatlarına çarparak ölmektedir. Bu ölümleri engellemek için Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığının koordinasyonunda, kuş gözlemcilerinden de yararlanılarak tehlikeli hatların belirlenmesi ve gerekli önlemlerin alınması gerekmektedir.
 - 33. Tarım alanlarına bağlı olarak yaşayan türlerin yaşamına olanak sağlayacak tarım desenlerinin belirlenmesi, gerekli tarım uygulamalarının hayata geçirilmesi ve gerekli hallerde üreticiye destek verilmesi için çalışma yapılması, tarımsal uygulamalarda ilaçlama, gübreleme zamanlamasının tarım il ve ilçe teşkilatlarınca yoğun bir şekilde denetlenmesi gerekmektedir.
 - 34. Tarımsal amaçlı kullanılan her türlü ambalaj için geri dönüşüm bedeli konularak bunların doğaya gelişigüzel atılmasının önüne geçilmesi gerekmektedir.
 - 35. İlaçlı tohum ekimlerinin kısıtlanması ya da yüzlek ekim yapanlara yaptırım uygulanması önerilmektedir.
 - 36. Sulak alanlardan tarımsal amaçlı su kullanımında su kuşlarının yaşam ve çoğalma alanında belirlenecek boyuta kadar izin verilmesi, mevsim normallerinin üstüne çıkan ve yaban hayatını tehdit edecek seviyeye ulaşan iklim olaylarında yaşam alanlarına takviye besin maddeleri, su ve yapay barınma mekanları bırakılması gerekmektedir.
 - 37. Yaban hayatının susuz kaldığı dönemlerde sürdürülebilir enerji kaynaklarıyla desteklenen su sondajları yapılmak suretiyle yaban hayatının korunması gerekmektedir.
 - 38. Dünyadaki beş önemli göç yolunun ikisinin ülkemizde bulunduğundan hareketle hayvan sevgisinin aşılması amacıyla, belirlenecek noktalara kuş gözlem kuleleri yapılmalıdır.
 - 39. İstanbul ilinde bulunan, Kumburgaz, Güzelce bölgesinde, özellikle sonbahar döneminde bir milyon fazla leyleğin bu bölgede konaklaması nedeniyle, leyleklerin beslenmesi amacıyla, Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından 500 dekarlık bir sulak alan oluşturulması gerekmektedir.

40. Kuşların zarar görmemesi için gelişigüzel havai fişek kullanımına sınırlama getirilmeli, havai fişek kullanımına istisnai durumlarda izin verilmelidir.
41. Mevzuatımızda “hedef dışı av” kavramı yer almamaktadır. Su Ürünleri Kanununda hedef dışı av hususunun tanımlanması ve gerekli yaptırımlara bağlanması gerekmektedir.
42. Başta sazlık alan yakmak olmak üzere sazlık alanların zarar görmesine yol açan fiiller ormanlara karşı işlenmiş suçlar gibi değerlendirilmelidir. Anız yakmaya ilişkin para cezaları da artırılmalıdır.
43. Hayvanat bahçeleri yönetmeliğinde yapılacak revizyonla, yeni hayvanat bahçesi açılmasına izin verilmemesi, kafes tipi barındırmanın tamamen ortadan kaldırılması, türe göre değişmekle birlikte hayvanlar için geniş barınma, beslenme ve aktivite alanları bulunacak şekilde asgari teknik koşul tanımlamaları yapılması, tüm hayvanat bahçelerine sorumlu yönetici ile yeterli sayıda veteriner hekim, yardımcı teknik personel, hayvan bakıcısı, destek personeli istihdamı hükme bağlanmalıdır. Bu koşulları sağlayamayan hayvanat bahçeleri kapatılmalıdır.
44. Hayvanlı kara sirklerinin hiçbir çeşidinin kurulmasına ya da ülkeye girişine izin verilmemelidir. Hayvan gösterilerine ilişkin süreçler iyi tanımlanmalı, sirk kurma başvurusu bulunmasa dahi bu çerçevedeki gösteriler aynı kapsamda değerlendirilerek yasak kapsamında tutulmalıdır.
45. Deniz memelileri gösteri ve terapi merkezlerinin kurulmasının yasaklanması, mevcut deniz memelisi tesislerine faaliyetlerini sonlandırmak için iki yıllık süre verilmesi önerilmektedir.
46. Ülkemizde kürk hayvanı üretimi ve ithalatının yasaklanması gerektiği değerlendirilmektedir.
47. Hayvan deneylerine ilişkin olarak,
 - Deney hayvanı üretimi ve deney hayvanı kullanımı arasındaki sınır iyi çizilmeli, resmi kurumlar ve araştırma enstitüsü düzeyinde/statusünde özel kuruluşlar dışındaki birimlere hayvan üretim izni verilmeli, ancak hayvan kullanım izni verilmemelidir.
 - HADMEK’i oluşturan üyelerin özellikle fakülteler için branş belirtilerek sınırlandırılması, kurulda etik alanında uzman öğretim elemanlarına da yer verilmesi, barolar birliği temsilcisinin de kurulda görev alması, hayvanları korumaya yönelik STK temsilcisi için seçim kriterinin daha iyi tanımlanması, sürecin hayvanlar lehinde yönetimine katkı ve kurul yapılanmasında bu anlamda biraz daha homojenlik sağlayacaktır.

- Cerrahi girişim, enjeksiyon, ötanazi uygulaması gibi belirli meslek gruplarının spesifik alanı kapsamında bulunan, 6343 sayılı Kanun gibi, yürürlükteki diğer mevzuat hükümleriyle çelişki doğuran ve ileri düzeyde hayvan hakkı ihlallerine neden olabilecek uygulamaların diğer araştırmacılara yasaklanması ve eğitim programlarından çıkarılması gerektiği değerlendirilmektedir.
- Bilime yenilik getirmeyecek çalışmalarda hayvanlar lehinde karar verilerek izinlerin sınırlı tutulması yararlı olacaktır.
- Deneysel hayvan kullanımının azaltılması için üniversitelerde hayvanların eğitim materyali olarak kullanımının azaltılması teşvik edilmeli, eğitim için hayvan ve canlı dokuya gereksinim duyulmayan alternatif model, yöntem ve laboratuvarların kurgulanması mevzuata bağlanmalıdır.
- Üniversitelere ilişkin süreçlerin birincil paydaşı olan Yükseköğretim Kurulu ile ortak paydada çalışılmalı, atama yükselme kriterlerinin hayvan deneylerini teşvik etmeyecek şekilde revize edilmesi sağlanmalıdır.
- Diğer meslek gruplarından araştırmacıların deney hayvanlarıyla doğrudan teması sınırlandırılmalıdır.
- Hayvan Deneyleri Etik Kurullarının Çalışma Usul ve Esaslarına Dair Yönetmelik'in 11 inci maddesinin (c) bendinin bütünüyle kaldırılmasının uygun olacağı değerlendirilmektedir.

48. Komisyonumuz, geleneksel dahi olsa, hayvan dövüşürmenin doğru olmadığı, bunun hayvana eziyet anlamına geldiği; ilgili kurumların bu konuda hassasiyet göstermesi gerektiği düşüncesini taşımaktadır.

49. Komisyonumuz, faytonların tüm yurttan bütünüyle kaldırılmasının uygun olacağı değerlendirmesini yapmıştır. Ancak, faytonların yüzyıllardır kullanıldığı, tarihi ve kültürel miras değeri taşıdığı bazı noktalarda, belirlenecek standartlar dahilinde, atlı fayton çalıştırılmasına izin verilebileceği değerlendirilmektedir.

Bu amaçla:

- Fayton taşımacılığının tarihi değer taşıdığı alanların belirlenmesi ve bunlar arasından seçim yapılarak fayton çalıştırılmasına izin verilecek yerlerin kararlaştırılması,
- Belirlenecek alanlarda, düz ve kısa bir rotada, sınırlı sayıda faytonun hazırlanacak bir mevzuat çerçevesinde çalıştırılması,
- Faytonların ulaşım amacıyla kullanılmaması, ulaşım gereksinimi olan bölgelerde ivedilikle elektrikli ulaşım araçlarının kullanımına geçilmesi önerilmektedir.

50. Yasaklı ırklar ile ilgili olarak sürecin doğru yönetilebilmesi için, “yasaklı ırk” kavramı ve algısı yerine “tehlikeli ırk” vurgusunun yapılmasının uygun olduğu düşünülmüştür.
- Tehlikeli ırk kapsamında köpeğe sahip olanlara “ruhsat” zorunluluğu getirilmeli, bu kişilerle hızlı iletişim ve takibin sağlanacağı ayrı bir veri tabanı oluşturulmalı, ruhsat alınabilmesi için köpek sahiplerine eğitim zorunluluğu konulmalı, bu hayvanların belirlenecek zaman aralıklarında veteriner hekim kontrolünden geçirilmesi zorunlu tutulmalıdır.
 - 5199 sayılı Kanunun hükümleri gereği el konularak halihazırda belediyelere ait geçici bakımevlerinde tutulmakta olan tehlikeli ırk kapsamındaki köpekler, yeni düzenlemeyle tanımlanacak muayenelerden geçirildikten sonra sahiplerine iade edilmeli, sahiplendirme programına dahil edilmeli, sahiplendirilemeyen ya da yeni hükümler çerçevesinde sahiplendirilmesinde sakınca görülen hayvanlar, bu amaçla kurulacak rehabilitasyon merkezlerine nakledilmelidir.
 - Bu hayvanların tasmaşız, gezdirme kayışı takılı olmadan, ağızlıksız olarak dışarı çıkarılmaları yasaklanmalı, kamunun ortak kullandığı bazı kalabalık alanlara girişlerine sınır getirilmelidir.
 - Hatalı yetiştirilen, dövüştürüldüğü tespit edilen köpeklere el konulmalı, veteriner hekim tarafından davranış muayenesi ve gerektiğinde davranış terapisi uygulanmak üzere belediyeye ait bakımevine teslim edilmelidir.
 - Agresyon gösterdiği belirlenen hayvanlar davranış terapisine sokulmalı, veteriner hekim raporuna göre sahibine ya da rehabilitasyon merkezine teslim edilmelidir.
 - Tehlikeli ırklara yönelik uygulamalarda sorumluluk hayvan sahibine yüklenmeli, yapılacak düzenlemede hayvana değil, hayvan sahibine ceza yaptırım uygulanması esas alınmalıdır.

RAPORA İLİŞKİN KARAR İMZA CETVELİ

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
Hayvanların Haklarının Korunması İle Hayvanlara Eziyet Ve Kötü Muamelelerin Önlenmesi İçin
Alınması Gereken Tedbirlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan
Meclis Araştırması Komisyonu
(10/102, 461, 682, 977, 981, 982)

Karar No : 3

21/10/2019

KARAR

Hayvanların Haklarının Korunması İle Hayvanlara Eziyet Ve Kötü Muamelelerin Önlenmesi İçin Alınması Gereken Tedbirlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonunun (10/102, 461, 682, 977, 981, 982) yaptığı araştırma ve incelemeler sonucu düzenlemiş olduğu bu rapor, Genel Kurula sunulmak üzere Yüce Başkanlığa saygıyla arz olunur.

BAŞKAN Mustafa YEL Tekirdağ Milletvekili	BAŞKANVEKİLİ Nevzat CEYLAN <i>Ek görüşüm vardır</i> Ankara Milletvekili	SÖZCÜ Jülide İSKENDEROĞLU Çanakkale Milletvekili	KÂTİP Zeynep YILDIZ Ankara Milletvekili
ÜYE Serap YAŞAR İstanbul Milletvekili	ÜYE Yunus KILIÇ Kars Milletvekili	<i>Ek görüşüm ve</i> ÜYE Güllizar BİÇER KARACA <i>Talebinin vardır</i> Denizli Milletvekili	ÜYE Saliha Sera KADIGİL SÜTLÜ <i>Ek görüşümü vardır</i> İstanbul Milletvekili
ÜYE Deniz YAVUZYILMAZ <i>Ek görüşüm vardır</i> Zonguldak Milletvekili	ÜYE Oya ERSOY İstanbul Milletvekili	ÜYE Hasan KALYONCU İzmir Milletvekili	ÜYE Zeki Hakan SIDALI <i>Ek görüşümü vardır</i> Mersin Milletvekili

MUHALEFET ŞERHLERİ VE EK GÖRÜŞLER

1. ANKARA MİLLETVEKİLİ NEVZAT CEYLAN'IN EK GÖRÜŞÜ

21 Ekim 2019

Sayın; Mustafa YEL

Tekirdağ Milletvekili

Hayvan Hakları İnceleme Komisyonu Başkanı

Taslak raporun;

4. POPÜLASYON KONTROLÜNE İLİŞKİN AKSAKLIKLAR
(KISIRLAŞTIRMA)

5. MOBİL KISIRLAŞTIRMA UYGULAMASI SORUNU

32. HAYVANAT BAHÇELERİ, KARA VE SU SİRKLERİ

Başlıklı bölümlerinde ekte kırmızı yazı ile ilave ettiğim kısımların yer almasının uygun olacağı düşüncesindeyim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim.

Saygılarımla,

Nevzat CEYLAN

Ankara Milletvekili

EK : 10 Sayfa

4. POPÜLASYON KONTROLÜNE İLİŞKİN AKSAKLIKLAR (KISIRLAŞTIRMA)

Ülkemizde yaşayan kedi ve köpeklerin sayısına ilişkin kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Çeşitli kaynaklara göre tüm Türkiye’de serbest yaşayan 2.000.000 adet köpek bulunduğu, bunların büyük çoğunluğunun kısırlaştırılmamış olduğu bildirilmekle birlikte, bu bilgiye dayanak teşkil edebilecek herhangi bir kaynak sunulmamaktadır.⁸¹

Bilinen gerçek ise, yerel yönetimlerin sahipsiz hayvanların rehabilitasyonu ile ilgili yeterli bütçe ve personel ayıramadığı, eş zamanlı ve yeterli sayıda kısırlaştırma yapılamadığı ve bu nedenle hayvan sayısının sürekli artış gösterdiğiidir.

Serbest yaşayan hayvanların popülasyon kontrolü için yürürlükteki mevzuata uygun ve insancıl olan seçeneğin “kısırlaştırma” olduğu, konunun uzmanları tarafından bildirilmektedir. Mahalle/semte düzeyinde her bölgenin serbest hayvan popülasyonu açısından bir taşıma kapasitesi bulunmakta ve bölgede mevcut kaynaklar (çöplükte bulunan gıda atıkları, belediye uygulamaları, hayvanseverlerin besleme alışkanlıkları, suya erişim, sürü yapısı vb.) bu duruma ilişkin dinamikleri belirlemektedir. Bölgenin taşıma kapasitesine ilişkin radikal bir değişiklik şekillenmediği sürece, bir bölgede yaşayan sürünün tamamı oradan uzaklaştırılsa bile, sonrasında o bölge farklı hayvanlar tarafından işgal edilmektedir. Bu duruma “vakum etkisi” adı verilmektedir. Bu nedenle, popülasyon kontrolü için en ideal yöntem, bölgede yaşayan hayvanları kısırlaştırarak yerinde bırakmak ve üreme becerisi olmayan bu hayvanlarla o bölgenin kapasitesini dolu tutmaktır. Her bölgede yumuşak mizaçlı ve sağlık durumu bilinen hayvanların barındırılması ile de, saldırı ve hastalık riskleri en az düzeye indirilecektir.

Kısırlaştırma ile popülasyon kontrolünün sağlanabileceği öngörüsü büyük oranda kabul gördüğü halde, yurdumuzda yerel yönetimler tarafından kısırlaştırılan hayvan sayısı yaklaşık olarak yılda 200.000 adettir. Tahmini hayvan sayısı üzerinden dahi değerlendirme yapıldığında ve köpeklerin üreme ile geometrik olarak artan popülasyonu dikkate alındığında, şehirlerde mevcut koşullarda popülasyon kontrolü yapılamayacağı aşikârdır. Kısırlaştırma oranları yüksek olan belediyeler bile, çevre belediyelerin kendi sorumluluk alanlarına bıraktığı iddia edilen köpekler nedeniyle kontrolsüz bir üreme sorunuyla karşı karşıyadır. Benzer şekilde, belediyeler tarafından ormanlık alanlara bırakılan köpekler,

⁸¹ Bu konuda detaylı değerlendirme için bkz.: 3- Şehirlerdeki Hayvan Sayısının Bilinmemesi ve Kayıt Altına Alınmaması

hayvanların kendi başına yaşaması mümkün olmayan bu bölgelerde hayvan refahı, ekolojik denge, toplum sağlığı açısından sorunlar yaratmaktadır.

Popülasyon kontrolüne yönelik çalışmaların etkin şekilde yapılmaması öncelikle bütçe olanaklarının boşa harcanmasına neden olmakta, bunun ötesinde de hayvanlarla ilgili yönetim becerilerinin en alt seviyede kalmasıyla hayvan ve toplum sağlığı ile çevreye yönelik pek çok sorunu doğurmaktadır.

Popülasyon kontrolüne ilişkin olarak yaşanan bir başka sorun da, bir kimsenin himayesinde yaşayan hayvanların üremesi ve sayısı ile ilgili denetim yapılması gerektiğinde, Tarım ve Orman Bakanlığınca yapılan denetimlerde, özel mülke girilmesi için gerekli Savcılık kararı alınmadığından herhangi bir müdahalede bulunulamamaktadır. Sahipsiz hayvanların bakım ve tedavilerini üstlenme gerekçesiyle genellikle sosyal medya aracılığıyla insanların vicdani duygularını istismar ederek usulsüz/kayıt dışı maddi kazanç sağlayan kişiler, çoğunlukla fazla sayıda hayvanı bir arada tutma eğilimindedir. Bu konuda yapılacak mevzuat düzenlemesinin, hayvan refahı merkezli olarak bu sorunları çözümlenmeyi hedeflemesi gereklidir.

Sahipsiz hayvan popülasyonunun kontrol altına alınmasında en etkili ve tek yöntem üremenin engellenmesi bir başka ifadeyle kısırlaştırma. Sorunların çözümünde öncelikli olarak oluşturularak hayata geçirilmesi gereken projelerin başında da, popülasyon kontrolüne yönelik ülke çapında uygulanması gereken kısırlaştırma seferberliği gelmesi kaçınılmazdır. Bu hedefle, yerel yönetimlerce sahipsiz hayvanlara yönelik yıllık ortalama 200.000 olan kısırlaştırma sayısının Tarım ve Orman Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, veteriner fakülteleri ve veteriner hekimler odaları ile hayvanseverlerin katkısı ve işbirliği ile ivedilikle artırılması, eş zamanlı ve fazla sayıda kısırlaştırma yapılması, kısırlaştırma yapabilecek tüm veteriner hekimlerin ve yararlanılabilecek hayvan sağlığı birimlerinin sürece dahil edilmesi ve sürecin üç yıl içinde tamamlanması **kısırlaştırma işlemlerini hızlandırmak için gerekli görüldüğünde tam teçhizatlı ünitelerde ve yerinde denetim yapmak şartı ile hizmet alımı yapılması** önem arz etmektedir. **Böylece kısırlaştırma işlemi ne kadar kısa sürede yapılırsa hayvan popülasyonunun kontrol altına alınacağı öngörülmektedir.**

Kısırlaştırma ve hayvanların korunmasına yönelik diğer uygulamaları gereği gibi yapmayan yerel yöneticilere adli ve idari yaptırım uygulanmalıdır.

Sürecin doğru yönetimi için; bütçe tahsisi (özellikle ülke çapında uygulanacak kısırlaştırma seferberliği kapsamında kurulacak kısırlaştırma merkezleri için merkezi yönetim bütçesine ödenek koyulması, yerel yönetimlerin de kısırlaştırma seferberliği için yeterli bütçe ayırması), veteriner hekim, yardımcı teknik personel ve destek personel

istihdamı ivedilikle gerçekleştirilmeli, kısırlaştırma operasyonunun bir cerrahi girişim olduğu gerçeğiyle hayvanların operasyon sonrası bakımları için gerekli barındırma alanlarının planlanması, hayvanların yakalanabilmesi için tüm personele yönelik eğitimlerin düzenlenmesi ve gerekli donanımın temini (Türkiye’de henüz ruhsatlandırılmamış olan ve yakalama amacıyla gereksinim duyulan veteriner tıbbi ürünlerin ticari amaçlı olmayan ithalatı için Tarım ve Orman Bakanlığı izinleri dahil) gereklidir.

Ayrıca, kısırlaştırma seferberliği konusunda gerekli adımları atmayan belediye başkanları ile personeline adli ya da idari yaptırım uygulanmalıdır.

Popülasyon kontrolünde dikkate alınması gereken hususlardan birisi de, sahipli hayvanların üretilmesidir. Günümüzde bazı hayvan sahiplerinin satış amacıyla hayvan ürettiği, hayvanların daha sık üremesi için çeşitli yöntemlere başvurduğu ve bu alanda önemli hayvan hakkı ihlalleri yapıldığı anlaşılmaktadır. Sahipli hayvanların kısırlaştırılması teşvik edilmeli, kayıt dışı hayvan satışlarını önlemek için önlemler alınmalıdır. Kimliklendirme mevzuatı tam olarak işlerlik kazandığında, sisteme kaydedilecek hayvanların orijini sıkı bir biçimde takip edilmeli, doğum yapan hayvanların yavruları izlemeye alınmalıdır. Kayıt yaptırmayan hayvan sahiplerine ağır yaptırımlar uygulanmalıdır. Hayvan sahiplerinin hayvanlarından yavru alma hakkı gözetilmeli, ancak bir kereden fazla yavrulatılan hayvanlardan her bir yavru için vergi alınması ve alınacak bu verginin Hayvan Refahı Fonuna aktarılması değerlendirilmelidir. İnternet üzerinden hayvan satışı engellenmelidir.

5. MOBİL KISIRLAŞTIRMA UYGULAMASI SORUNU

Kısırlaştırma konusunda değinilmesi gereken önemli bir sorun, *Hayvanların Korunmasına Dair Uygulama Yönetmeliği*’nde düzenlenen mobil kısırlaştırma uygulamasıdır.

Yönetmeliğin 25 inci maddesinde, hayvanlara kısırlaştırma operasyonlarının yapılacağı seyyar araçları ifade eden mobil kısırlaştırma ünitelerinde operasyonların yapılabilmesi için uygun hijyenik şartların, gerekli ameliyat malzemesi ve tesisatın bulunacağı belirtilerek bu ünitelerde kısırlaştırılıp aşılana hayvanların tedavilerinin uzaması durumunda geçici bakımevlerine nakledileceği, oluşacak tıbbi atıkların yürürlükteki mevzuata göre bertaraf edileceği hükme bağlanmıştır.

Mobil kısırlaştırma ünitesi kavramı ve uygulamasının, esasen yürürlükteki diğer mevzuat hükümleriyle çeliştiği görülmektedir. Yurdumuzda hayvan sağlığı hizmeti sunulabilecek birimlerin asgari teknik koşulları 5996 sayılı kanun ve ilgili yönetmelikler

çerçevesinde belirlenmekte ve bu yerler Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından ruhsatlandırılarak hizmet verebilmektedir. Kanunun kapsamında “veteriner sağlık hizmetleri” bulunmaktadır ve bu kanunda mobil sağlık ünitelerine ilişkin bir hüküm ya da atıf bulunmamaktadır. Dolayısıyla da mobil kısırlaştırma üniteleri, 5996 sayılı Kanunun gereklerini yerine getirememektedir. Bu ünitelere yönelik denetimler de sınırlı olarak yapılabilmektedir.

Cerrahi bir girişim olan kısırlaştırma operasyonunu geçiren bir hayvanın operasyon sonrası oluşabilecek komplikasyonlara karşı belli bir süre gözetim altında tutulması gerekmektedir. Oysa “mobil kısırlaştırma” kavramı, temel felsefesi gereği bu gereksinimi karşılayamamaktadır ve Komisyon çalışmaları süresince dinlenen paydaşlar, bu ünitelerde kısırlaştırılan hayvanların operasyon sonrası bakımlarına ilişkin somut bir bilgi sunamamıştır.

Operasyon sonrasında hayvanlar en az 7-10 gün süreyle gözlem altında tutulmadığı takdirde önemli komplikasyonlar, enfeksiyon, hatta ölüm riski ile karşı karşıyadır.

Yapılan uygulamanın doğurduğu risklerin ve denetim güçlüğüünün ötesinde, mobil ünitelerle yapılan kısırlaştırmanın bölgesel popülasyon kontrolüne ilişkin sağladığı faydaya yönelik bir veri sunulamamıştır.

Ancak hayvan polüpopülasyonunun artmasını önlemek ve kısa sürede kısırlaştırmayı tamamlamak amacıyla çok iyi ve yerinde denetlemek şartıyla ve rahabilitasyon hizmeti sunulması esas alınarak mobil kısırlaştırmanın aksayan yönleri bertaraf edilerek kısıtlı olarak izin verilmesi düşünülebilir.

Hayvan refahı ve sağlığı açısından önemli risk doğuran, belediyelerin bakımevi kurma sorumluluğunu devralarak sürekli ve uzun vadeli popülasyon kontrolü yapılmasına engel olan, yine aynı nedenle, hayvanlara rutin sağlık hizmeti sunulmaması sonucunu doğuran mobil kısırlaştırma ünitelerinin ve buna yönelik mevzuat düzenlemesinin ivedilikle ve bütünüyle kaldırılması gereklidir.

32. HAYVANAT BAHÇELERİ, KARA VE SU SİRKLERİ

Ülkemizde hayvanat bahçeleri, 11.08.2007 tarihinde yayımlanarak yürürlüğe giren “Hayvanat Bahçelerinin Kuruluşu ile Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik” hükümlerine uygun olarak kurulmakta ve işletilmektedir.

Sirkler ile ev ve süs hayvanı üretim ve satışı yapan işletmeler, bu yönetmeliğin kapsamı dışında tutulmuştur. Diğer bir deyişle, hayvanların hobi ya da sergileme amacıyla sınırlı bir alanda barındırıldığı tüm durumlarda bu yönetmelik hükümlerinin esas alınması

gerekmektedir. Ancak yurdumuzda; evcil ve/veya yaban hayvanlarının bu yönetmelik hükümlerine aykırı olarak kafeste ya da sınırlandırılmış alanlarda zorla tutulduğu, sergilendiği ve çeşitli şekillerde istismara uğradığı çok sayıda vaka bulunduğu anlaşılmaktadır.

Yönetmeliğe göre, içerdiği hayvan tür ve sayısına göre iki tip hayvanat bahçesi vardır:

A Grubu Hayvanat Bahçesi: En az yetmiş çeşit hayvan türü bulunduran, sorumlu yönetici ve en az 1 veteriner hekim istihdam etmek zorunda olan hayvanat bahçeleridir.

B Grubu Hayvanat Bahçesi: En fazla 69 çeşit hayvan türü bulunduran, veteriner hekimliği hizmetini hizmet alımı şeklinde alabilen hayvanat bahçeleridir.

Yönetmelikte, her iki tip hayvanat bahçesinde bulundurulabilecek hayvan tür ve çeşidine bunun dışında bir sınırlama getirilememiştir. Bu nedenle, mevcut yönetmelikle “hobi amaçlı yaban hayvanı beslemek isteyen” kimseler, koşulları kolaylıkla yerine getirerek bu isteklerini hayvanat bahçesi ruhsatı ile karşılayabilmektedir.

Son yıllarda özellikle büyük kentlerde kafe, restoran, piknik ve kahvaltı mekanı gibi iş yerlerinin ilgi uyandırmak, tematik bir ortam yaratmak gibi pek çok nedenle belirli hayvan türlerini serbest olarak ya da kafes/camekan içinde barındırdığı ve sergilediği, müşteriler tarafından bu hayvanlara kontrolsüz olarak gıda verilmesinin teşvik edildiği, bazı kapalı mekanlarda hayvanların yoğun sigara/nargile dumanı altında tutulduğu, hayvanların barındırıldığı alanlarda yüksek sesli müzik yayını yapıldığı anlaşılmaktadır. Bu iş yerlerinin pek çoğunda asıl amacın hayvanat bahçesi işletmek değil, sunulan diğer hizmetlere hayvanlarla bir fon oluşturmak ve bu şekilde müşterileri eğlendirmek olduğu aşikardır.

Bazı hayvanat bahçesi sahiplerinin ya da hayvanat bahçesiyle bilinen bir organik bağı bulunmayan kişilerin bu hayvanları kafes ya da hayvanat bahçesi dışına çıkardığı, bu hayvanların usulsüz olarak meskenlerde barındırıldığı, hayvanlarla izinsiz olarak yapılan etkinliklerin ya da çekilen video/fotoğrafların sosyal medyada ya da basında sık sık yer aldığı, özellikle yırtıcı hayvanlarla çekilen fotoğrafların ya da farklı prodüksiyonların “statü göstergesi” olarak kullanıldığı ve yayıldığı görülmektedir. Hayvanat bahçesi kurmayı planlayan kimselerin ülkeye kaçak yollardan getirilen ya da yurt içinde kaçak olarak üretimi yapılan yaban hayvanlarını temin edebildiği, bunları illegal olarak barındırdığı, bu yöndeki istismarlara ilişkin sıkı bir denetim mekanizmasının bulunmadığı anlaşılmaktadır. Mevzuata aykırı olarak barındırıldığı/çalıştırıldığı/kullanıldığı tespit edilen hayvanlarla ilgili işlemler hükme bağlanmalı, cezalar caydırıcı düzeye getirilmelidir.

Yapılacak mevzuat değişikliğinden sonra yeni bir hayvanat bahçesi açılmasına izin verilmemesi, mevcut hayvanat bahçelerinin belirlenecek yeni kriterler çerçevesinde faaliyetine izin verilmesi, hayvanat bahçeleri yönetmeliğinde yapılacak revizyonla, mevcut hayvanat bahçelerinde kafes tipi barındırmanın tamamen ortadan kaldırılması, türe göre değişmekle birlikte hayvanlar için etolojilerine uygun geniş barınma, beslenme ve aktivite alanları bulunacak şekilde asgari teknik koşul tanımlamaları yapılması, butik tarzda, benzinlik gibi yerlerde hayvanat bahçelerine hiçbir koşulda izin verilmemesi, şehir merkezlerinde ve/veya AVM'lerde bulunan hayvanat bahçelerinde memeli hayvanlar, soğuk iklim hayvanları, büyük sürüngenler ve yırtıcı kanatlıların bulundurulmasına izin verilmemesi, bu kriterleri sağlayamayan hayvanat bahçelerinin kapatılmasının hayvan refahı açısından temel gereksinimleri karşılayabileceği değerlendirilmiştir. Hayvanat bahçelerinde insanlar için kafe/restoran alanları bulunmasına izin verilmekle birlikte, bu tesislerin hiçbir şekilde hayvanların görülemeyeceği şekilde konuşlandırılması ve buna ilişkin suistimallerin peşinen önlenmesi hükme bağlanmalıdır. Tüm hayvanat bahçelerine sorumlu yönetici ile yeterli sayıda veteriner hekim, yardımcı teknik personel, hayvan bakıcısı, destek personeli istihdamı hükme bağlanmalıdır.

Hayvanat bahçelerinde hayvanlarla standart yaşam/teşhir alanları dışında fotoğraf çekme etkinliği düzenlenmesi yasaklanmalıdır. Hayvanların tasma, zincir, anestezi, ya da herhangi diğer bir yöntemle hareketsiz hale getirilerek insanlarla yakın temas halinde bulundurulması, bu şekilde fotoğraf/film çekilmesi yasaklanmalıdır.

Hayvanların kullanıldığı kara sirklerinde eğitim ve gösteriler sırasında hayvanlara eziyet edildiği, şiddet uygulandığı anlaşılmakta, ayrıca bu gibi gösterilerde hayvanların kullanılmasının hayvan refahı ile bağdaşmadığı ve hayvan onuruna aykırı olduğu değerlendirilmiştir. Hayvanlı kara sirklerinin hiçbir çeşidinin kurulmasına ya da ülkeye girişine izin verilmemelidir. Hayvan gösterilerine ilişkin süreçler iyi tanımlanmalı, sirk kurma başvurusu bulunmasa dahi bu çerçevedeki gösteriler aynı kapsamda değerlendirilerek yasak kapsamında tutulmalıdır. Hayvanat bahçelerinde hayvanlara gösteri yaptırılmasına izin verilmemelidir. İlüzyon gösterilerinde hayvan kullanımı bütünüyle yasaklanmalıdır.

Benzer şekilde, hayvanların kullanıldığı her çeşit gösteri, geleneksel müsabaka, sahne/televizyon programı, film/dizi çekimi vb. katı kurallarla mevzuata bağlanmalı, izinsiz yapılmasına ağır yaptırımlar getirilmelidir. Çekim izni verilen hayvanların sürekli veteriner hekim ve hayvan kolları gözetiminde kullanılması koşula bağlanmalıdır.

Her çeşit "hayvan eğiticiliği" ulusal mevzuat çerçevesinde eğitim ve sertifikasyona tabi tutulmalıdır.

Hobi olarak mevzuatta izin verilenler dışında, her çeşit yaban hayvanının beslenmesi yasaklanmalı, ihlallere caydırıcı cezalar getirilmelidir. İstisnai durumlar mevzuat düzenlemesiyle tanımlanmalı ya da kurulması önerilen “Merkez Hayvan Hakları Kurulu”⁸² kararlarıyla yıllık olarak belirlenmelidir. İstisna tutulması planlanan hayvanlarla ilgili olarak mutlaka bilimsel bir dayanak bulunmalıdır.

Komisyon çalışmaları süresince, kamuoyunda hassasiyet doğuran konulardan birinin de “su sirkleri”, ya da yaygın kullanılan adıyla “yunus parkları” olduğu görülmüştür. Yunus parklarının kuruluşuna ilişkin ulusal mevzuatta hiçbir hüküm bulunmamakta, bu tesislerin **belediyelerin yetkisiz olmasına rağmen**, belediyelerden almış olduğu ruhsatla hizmet verdiği anlaşılmaktadır. Yunus parklarında yunus, mors gibi deniz memelileri bulundurulmakta ve tümünde 3 temel hizmet sunulmaktadır:

- Hayvanların teşhiri
- Su sirkli gösterisi
- Yunusla terapi

Hayvanat bahçeleri yönetmeliği kapsamında su canlıları da bulunduğu için, deniz memelilerinin barındırıldığı ve sergilendiği bu işletmelerin hayvanat bahçeleri yönetmeliği çerçevesinde değerlendirilmemiş olması komisyonumuzca uygun bulunmamıştır. Bu işletmelerde bulundurulan hayvanların; **CITES beyanı “eğitim ve bilimsel araştırma” gibi yanltıcı beyanlar yazılarak** ithal edilerek ya da Bakanlık izni ile yakalanarak getirildiği iddia edilmektedir. Mevzuatta karşılığı bulunmayan bir işletmeye ithal hayvan getirilmesi, her ne kadar farklı Bakanlıklar arasındaki iletişim yetersizliği ve yorum farklılığından kaynaklandığı söylene de pek çok sakınca içermektedir. Yunus, çeşitli ülkelerde insan gıdası olarak da tüketilen bir hayvandır ve bu şekilde yurda sokulması hem gıda güvenliği, hem de toplum ve hayvan sağlığı açısından risklidir. Bu hayvanların Türkiye’de yakalandığı iddiası ise uluslararası sözleşmelere, 5199 sayılı kanunun 4 üncü maddesinin f bendine ve 1380 sayılı Su Ürünleri Kanunu’na istinaden yayımlanan 4/1 Numaralı Ticari Amaçlı Su Ürünleri Avcılığının Düzenlenmesi Hakkında Tebliğin 16 ncı Maddesine aykırıdır.

Deniz memelilerinin eğitilerek gösterilerde kullanılması, komisyonumuzun kara sirkleri için almış olduğu ilke kararına paralel olarak insancıl bulunmamaktadır. Kaldı ki, bu hayvanların eğitilmesi için tercih edildiği iddia edilen yöntemler ve yapılan uygulamaların, 5199 sayılı kanunun 8, 14 üncü maddesinin a bendi ve 24 üncü maddelerine aykırı olduğu düşünülmektedir.

⁸² Ayrıntı için “19. İl Hayvanları Koruma Kurullarının Yapısının Ve Çalışma Usulünün Değiştirilmesi” başlığına bakınız.

Deniz memelileri ile terapi ve rehabilitasyon çalışmalarının da herhangi bir mevzuat ya da izin kapsamında yapılmadığı, ilgili bakanlıklarla bir koordinasyonun bulunmadığı, bu tarz çalışmaların bireyler üzerindeki yararlılığının tartışmalı olduğu ve yurdumuzda herhangi bir standarda bağlanmadığı anlaşılmaktadır. Bu gibi faaliyetlerin yürütülmesi için Sağlık Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Tarım ve Orman Bakanlığı ve gerekli görülebilecek diğer kurumların eşgüdümüyle çalışma yapılarak, yunus terapisinin yararlılığı bilimsel gerçekler ve ulusal mevzuat çerçevesinde değerlendirilmelidir. **Böyle bir çalışma olmadan bu tür faaliyetlere izin verilmesinin uygun olmadığı düşünülmektedir.**

Deniz memelilerinin sergilendiği ve çeşitli etkinliklerde kullanıldığı tesislerde veteriner hekim bulundurulmadığı, bu hayvanların sağlık yönetiminin ve koruyucu faaliyetlerin ne şekilde yürütüldüğünün belirsiz olduğu, bu işletmelerdeki atık bertarafına ilişkin belirsizlik bulunduğu, memeli hayvanlarla aynı havuzda zaman geçiren çoğunluğu çocuk olan müşterilerin bu hayvanların aynı havuza yaptığı idrar/dışkı ya da diğer salgıları ile, özellikle de olası bir enfeksiyon durumunda nasıl bir risk altına girdiğinin belirlenmediği, tanımlı süreçler çerçevesinde yürütülmeyen bu faaliyetlerin pek çok açıdan kusur oluşturduğu yönünde değerlendirme yapılmıştır. Nitekim, Yüzme Havuzlarının Tabii Olacağı Sağlık Esasları Hakkında Yönetmelik'in 8. Maddesinin ç bendine göre, "*Yüzme havuzunda hayvanların insanlarla birlikte bulunmalarına hiçbir şekilde izin verilmez*". Bahsi geçen yönetmelikte yüzme havuzunun tanımı "*Yüzme, serinleme, eğlenme veya spor amaçlı kullanılan; tabanı, duvarları, taşma kanalları, rezerv deposu su kalitesini etkilemeyen ve güvenlik gereklerini yerine getiren uygun malzeme ile kaplanan ve bu Yönetmelikte belirtilen niteliklere uygun su ile dolu olan, sürekli bir devridaim akışı olan ve halkın kullanımına açık yapı*" şeklinde yapılmıştır ve insanların içine girerek yüzmesi için planlanarak yapılmış her tür havuzun kapsam dahilinde olduğu açıktır. Yunus parkları, terapi uygulamaları ile de mevzuata aykırılık teşkil etmektedir ve özellikle yaygın olarak tercih edildiği otizm terapisinde yararlılığına dair bilimsel bir dayanak bulunmamaktadır.

Deniz memelilerinin kullanıldığı tesislerde ortaya çıkan bir hayvan hakkı ihlalinin de, buralarda barındırılan hayvanların dişlerinin çeşitli gerekçelerle çekilmesi ya da törpülenmesidir. 5199 sayılı kanunun 8. Maddesi ev ve süs hayvanlarının dış görünüşünü değiştirmeye yönelik veya diğer tedavi edici olmayan kuyruk ve kulak kesilmesi, ses tellerinin alınması, tırnak ve dişlerinin sökülmesine yönelik uygulamaları açıkça yasakladığı halde, yasaklı uygulamaların deniz memelileri üzerinde sıklıkla yapıldığı görülmektedir.

Esaret altındaki deniz memelilerinin, alışkın oldukları derin denizler yerine havuzda tutulmaları nedeniyle stereotipik (tekrarlayan) davranışlar sergilediği, davranış bozuklukları

gösterdiği, gösteriler haricinde –doğadakinin aksine- çoğunlukla hareketsiz durdukları bilinmektedir. Bu hayvanlarda, özgür yaşayanlara göre çok daha fazla hastalık ve bozukluk görülmektedir.

Yukarıda sıralanan gerekçelerle, hayvanat bahçelerinin ayrıntısı verilen standartlara kavuşturulması ve açılmasının güç hale getirilmesi; hayvan kullanılan kara ve su sirkleri ile deniz memelileri gösteri ve terapi merkezlerinin kurulmasının yasaklanması, mevcut deniz memelisi tesislerine faaliyetlerini sonlandırmak için **bir** yıllık süre verilmesi önerilmektedir. **Bu süre içinde deniz memelilerinin gösterilerde kullanılması yasaklanarak, bunun denetimi için ilgili kuruluşlara yetki verilmez.** Bu süreçte faaliyetini sonlandırmak isteyen işletme sahiplerinin Bakanlığa başvurması, Bakanlığın belediyeler ve hayvansever kişi ve kuruluşlarla işbirliği içinde deniz memelisi rehabilitasyon alanları oluşturması **veya bu deniz memelilerinin yurtiçindeki veya dışındaki rehabilitasyon merkezlerine nakledilmesi** esas alınmalıdır.

Nevzat CEYLAN

Ankara Milletvekili

2. DENİZLİ MİLLETVEKİLİ GÜLİZAR BİÇER KARACA, İSTANBUL MİLLETVEKİLİ SALİHA SERA KADIGİL SÜTLÜ VE ZONGULDAK MİLLETVEKİLİ DENİZ YAVUZYILMAZ'IN EK GÖRÜŞÜ

HAYVANLARIN KORUNMASI İLE HAYVANLARA EZİYET VE KÖTÜ MUAMELELERİN ÖNLENMESİ İÇİN ALINMASI GEREKEN TEDBİRLERİN BELİRLENMESİ AMACIYLA KURULAN MECLİS ARAŞTIRMASI KOMİSYONU BAŞKANLIĞINA

Komisyon çalışmaları sonucunda hazırlanan taslak rapora ilişkin önerilerim aşağıdadır. Saygılarımla.

1. Sonuç ve öneriler bölümünün 2. Maddesinde hayvanları ev hayvanı, yaban hayvanı, şehir hayvanı, çiftlik hayvanı olarak tanımlanması ifade edilmiş fakat komisyon görüşmelerinde hayvanların evcil hayvan, yaban hayvan ve çiftlik hayvanı olarak 3'ü sınıflandırılması konusunda uzlaşa sağlanmıştır. Rapordan 'şehir hayvanı' ibaresi çıkarılmalıdır. Şehir hayvanı tanımı yerine sokak hayvanlarını kapsayacak bir terminoloji geliştirilmelidir.

2. Sonuç ve öneriler bölümünün 3. Maddesinde hayvanların popülasyon kontrolünün sağlanması amacıyla 4 yıl süre ile kedi ve köpek ithalatının yasaklanması önerisinin raporda yer alması gerekmektedir.

3. Sonuç ve öneriler bölümünün 5. Maddesinde kısırlaştırma operasyonunun bir cerrahi girişim olduğu gerçeğiyle hayvanların operasyon sonrası bakımları için gerekli barınma alanları değil kısırlaştırma merkezleri terminolojisi kullanılması gerekir. Raporda gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.

4. Sonuç ve Öneriler bölümünün 7. Maddesinde Belediyelerin stratejik planlarını hazırlarken hayvanlarla ilgili çalışmalarının Bakanlığa bildirilmesi raporda yer alırken belediyelere hayvanlarla ilgili çalışmaların stratejik planlarda kesinlikle yer alması gerektiğine dair ibare rapora eklenmelidir.

**Gülizar BİÇER
KARACA
Denizli Milletvekili**

**Saliha Sera KADIGİL
SÜTLÜ
İstanbul Milletvekili**

**Deniz YAVUZYILMAZ
Zonguldak Milletvekili**

3. ZONGULDAK MİLLETVEKİLİ DENİZ YAVUZYILMAZ'IN EK GÖRÜŞÜ

HAYVANLARIN KORUNMASI İLE HAYVANLARA EZİYET VE KÖTÜ MUAMELELERİN ÖNLENMESİ İÇİN ALINMASI GEREKEN TEDBİRLERİN BELİRLENMESİ AMACIYLA KURULAN MECLİS ARAŞTIRMASI KOMİSYONU BAŞKANLIĞINA

Komisyon çalışmaları sonucunda hazırlanan taslak rapora ilişkin önerilerim aşağıdadır.

Saygılarımla.

Raporun, ‘32. Hayvanat Bahçeleri, Kara ve Su Sirkleri’ başlığı altında;

... Yukarıda sıralanan gerekçelerle, hayvanat bahçelerinin ayrıntısı verilen standartlara kavuşturulması ve açılmasının güç hale getirilmesi; hayvan kullanılan kara ve su sirkleri ile deniz memelileri gösteri ve terapi merkezlerinin kurulmasının yasaklanması, mevcut deniz memelisi tesislerine faaliyetlerini sonlandırmak için iki yıllık süre verilmesi önerilmektedir. Bu süreçte faaliyetini sonlandırmak isteyen işletme sahiplerinin Bakanlığa başvurması, Bakanlığın belediyeler ve hayvansever kişi ve kuruluşlarla işbirliği içinde deniz memelisi rehabilitasyon alanları oluşturması esas alınmalıdır.”

İfadesi yerine,

... “Yukarıda sıralanan gerekçelerle, hayvanat bahçelerinin ayrıntısı verilen standartlara kavuşturulması ve açılmasının güç hale getirilmesi; hayvan kullanılan kara ve su sirkleri ile deniz memelileri gösteri ve terapi merkezlerinin kurulmasının yasaklanması, *mevcut deniz memelisi tesislerinde bulunan hayvanların ivedilikle devlet güvencesi altında el konularak kendilerine uygun yaşam ortamlarına nakledilmesi ve bu tesislerin kapatılmasıyla ilgili tüm faaliyetlerin en geç 2020 yılının 11.ayına kadar tamamlaması önerilmektedir.* Bu süreçte faaliyetini sonlandırmak isteyen işletme sahiplerinin Bakanlığa başvurması, Bakanlığın belediyeler ve hayvan sever kişi ve kuruluşlarla işbirliği içinde deniz memelisi rehabilitasyon alanları oluşturması esas alınmalıdır.” 21.10.2019

Deniz YAVUZYILMAZ
Zonguldak Milletvekili

4. İSTANBUL MİLLETVEKİLİ OYA ERSOY'UN MUHALEFET ŞERHİ

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ

HAYVANLARIN HAKLARININ KORUNMASI İLE HAYVANLARA EZİYET VE KÖTÜ MUAMELELERİN ÖNLENMESİ İÇİN ALINMASI GEREKEN TEDBİRLERİN BELİRLENMESİ AMACIYLA KURULAN MECLİS ARAŞTIRMASI KOMİSYONU RAPORUNA DAİR MUHALEFET ŞERHİ

Usul Açısından Değerlendirme

Bugün yürürlükte olan 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunundaki eksiklikler ve maddelerin uygulanmaması sonucunda ülkemizde yaşanan hayvan hakları ihlallerinin son bulması amacıyla kanunda bazı değişikliklerin yapılması şarttır. Bu nedenle oluşturulan komisyonun çalışmaları oldukça değerlidir. Ancak gerek kamuoyundan gelen tepkiler gerekse hayvan hakları savunucularının talepleri doğrultusunda raporda yer alan iki madde üzerinde muhalefet şerhimi belirtmek isterim.

33.MADDE; ÜLKEMİZDE YAŞANAN FAYTON SORUNLARI

Özellikle İstanbul Adalarda tarihi ve kültürel miras olarak ele alınıp atların kötü koşullarda çalıştırılıp ölüme terk edildiği komisyonun Adalar ziyaretinde de gözlemlenmiştir. Tarihi olarak 1900'lü yılların başında ulaşım aracı olarak kullanılmaya başlanan faytonlar günümüz teknolojisinde yerini doldurabilecek ulaşım araçlarının varlığı ile terk edilmelidir. Hayvanların eziyet ve kötü muamele göremek çalıştırılmasının bir kültür aktarımı olmayacağı kanaatindeyim. Özellikle bu konuda kamuoyu hassasiyetini dikkate alan İzmir ve Kuşadası belediyeleri “fayton taşımacılığına” son vermiştir.

Bu konuda komisyonun faytonların tüm yurttaki bütünüyle kaldırılmasının uygun olacağı görüşünün herhangi bir gerekçe gösterilmeden uygulanması gerekir.

Raporda ifade edilen faytonların hangi durumlarda çalıştırılabileceğine ilişkin aşağıda verilen maddelere katılmamakla beraber faytonların yasaklanmaması halinde yaşanan sorunların devam edeceğini düşünmekteyim.

▪ Fayton taşımacılığının tarihi değer taşıdığı alanların belirlenmesi ve bunlar arasından seçim yapılarak fayton çalıştırılmasına izin verilecek yerlerin kararlaştırılması,

- Belirlenecek alanlarda, düz ve kısa bir rotada, sınırlı sayıda faytonun hazırlanacak bir mevzuat çerçevesinde çalıştırılması,
- Faytonların ulaşım amacıyla kullanılmaması, ulaşım gereksinimi olan bölgelerde ivedilikle elektrikli ulaşım araçlarının kullanımına geçilmesi,
- Faytonlara koşulmak üzere sadece ağır yük atları (soğukkanlı at ırkları) için izin verilmesi

34.MADDE; HAYVAN DENEYLERİNE İLİŞKİN SORUNLAR

Hayvanlar da tıpkı insanlar gibi duyguları olan, psikolojik ve fizyolojik acı duyarlılığına sahip canlılardır. Bu nedenle, canlı hayvanlar üzerinde “deney” yapılarak hayvanların acı çekmesine ve ölümüne son verilmesi gerekmektedir.

Hayvan Hakları Evrensel Beyanname’sine tamamen aykırı uygulamalar içeren hayvan deneyleri ülkemizde yasaklanmalıdır. Gelişen teknoloji ile beraber deneylerde canlı hayvan yerine kullanılacak alternatifler dikkate alınmalı ve İlâveten, kendileri için gereken tıbbi gereklilik ve zorunluluk dışında, hayvanların hangi gerekçeyle olursa olsun cerrahi müdahaleye tabi tutulmamasının düzenlenmesi gerekmektedir.

21.10.2019

Oya Ersoy
İstanbul Milletvekili

5. MERSİN MİLLETVEKİLİ ZEKİ HAKAN SIDALI'NIN EK GÖRÜŞÜ

TBMM

HAYVANLARI HAKLARININ KORUNMASI İLE HAYVANLARA EZİYET VE
KÖTÜ MUAMELELERİN ÖNLENMESİ İÇİN ALINMASI GEREKEN TEDBİRLERİN
BELİRLENMESİ AMACIYLA KURULAN
MECLİS ARAŞTIRMASI KOMİSYONU

21.09.2019

Konu: Ek görüş bildirimini

Araştırma Komisyonunun; Anayasanın 98'inci maddesinde “bilgi edinilmek için yapılan incelemeden ibaret” ifadesi ve TBMM İçtüzüğü'nün 105 inci maddesinde belirlenen yetkisi çerçevesinde, Komisyon çalışmaları neticesinde elde edilen bilgi ve belgeler, Komisyon çalışmaları esnasında Sayın Milletvekilleri tarafından ifade edilen görüş ve değerlendirmeler, Komisyon toplantılarında bilgisine başvurulmuş akademisyen ve uzmanların görüşleri, yerinde incelemeler, Komisyonumuza ulaşan belgelerden elde edilen bulgulardan yararlanılarak hazırlanmış olan Taslak Rapor'a ek görüş bildirimimiz aşağıdaki gibidir.

İkinci Bölüm / 9. Madde Hayvan Hakları Fonu Kurulması

“Kurulacak bu fonun Tarım ve Orman Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü uhdesinde bulunması, fonun dağıtımını mevzuatla düzenlenmelidir”

Ek görüş;

Sahipsiz hayvanlarla ilgili icracı konumunda bulunan Belediyelerin gerçekleştirilen tüm toplantılarda bütçelerinden mütevellit serzenişte buldukları aşikârdır. Kurulacak olan fonun ilk dağıtım kanalından Belediyelere sorumlulukları oranında pay aktarılması ve kesilen cezaların Belediye bünyesine aktarılması gerektiği görüşündeyiz.

İkinci Bölüm / 16. Madde Ev Hayvanı Satış Yerlerinde (Petshop) Kedi ve Köpek Satışı

“Ev hayvanı satış yerlerinde kedi ve köpek satışının yasaklanmasının anlık değil, bir süreç olarak değerlendirilmesi gerektiği düşünülmektedir”

Ek görüş;

Ev hayvanı satış yerlerinde kedi ve köpek satışının yasaklanmasının anlık değil, bir süreç olarak değerlendirilmesi gerektiği, ***buna ilişkin düzenlemenin bir yıl içinde yapılması gerektiği*** görüşündeyiz.

İkinci Bölüm / 31.Madde Geleneksel Hayvan Dövüşleri

“Komisyon geleneksel dahi olsa hayvan dövüştürmenin doğru olmadığı, bunun hayvana eziyet anlamına geldiği, ilgili kurumların bu konuda hassasiyet göstermesi gerektiği düşüncesini taşımaktadır.”

Ek görüş;

İzne tabi olan bu güreşler boyunca Tarım ve Orman Bakanlığı denetçileri görevlendirilmeli ve bu görevliler güreşlerin yapılacağı yerlerde gün boyunca hazır bulunmalıdır. Hayvanların birbirlerini yaralaması yada güreş organizatörleri veya başka şahıslar tarafından kötü muamele görmesi durumunda bu şahıslara yaptırım uygulanmalıdır.

Zeki Hakan SIDALI
Mersin Milletvekili

KAYNAKÇA

24 üncü Yasama Döneminde kadük olan, Hayvanları Koruma Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı ile İstanbul Milletvekilleri Umut Oran ve Melda Onur ile 20 Milletvekilinin; 24/06/2004 Tarihli 5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun Teklifi ve Çevre Komisyonu Raporu (1/685, 2/770), <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem24/yil01/ss614.pdf>

24 üncü Yasama Döneminde Kadük olan Hayvanları Koruma Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarının Çevre Komisyonunda görüşüldüğü 19.02.2014, 11.06.2014 ve 19.06.2014 tarihli toplantı Tutanakları, https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=471 (19.02.2014)

https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=741 (11.06.2014)

https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=758 (19.06.2014)

Avrupa'nın Yaban Hayatı Ve Yaşama Ortamlarını Koruma Sözleşmesinin, Ekli Listede Belirtilen İhtirazi Kayıtlarla Onaylanmasına Dair 09.011984 tarih ve 84/7601 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı, <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/18318.pdf>

Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısı ve Çevre ve Plan ve Bütçe Komisyonları Raporları (1/289), https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d20/c010/tbmm20010089ss005_4.pdf

CUMALIOĞLU, Emre, Medeni Hukukta Hayvan Hakları Ve Hayvanlar Üzerindeki Hak, D.E.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Şeref ERTAŞ'a Armağan, C. 19, Özel Sayı-2017, s. 573-610

ERASLAN Figen, İNAL Ali, GÜNEŞ Aydın, ERDAL İbrahim ve COŞKAN Ali, Türkiye'de Kimyasal Gübre Üretim ve Tüketim Durumu, Sorunlar, Çözüm Önerileri ve Yenilikler, http://www.zmo.org.tr/resimler/ekler/c1e55ec7c43dc51_ek.pdf

Ev Hayvanlarının Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun Tasarısı ile Çevre ve Dışişleri Komisyonları Raporları (1/409),

https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d22/c022/tbmm22022106ss008_5.pdf

Ev Hayvanlarının Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun Tasarısının TBMM Genel Kurulunun 15.07.2003 tarihli 106. Birleşiminde görüşülmesine ilişkin Tutanaklar, <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d22/c022/tbmm22022106.pdf>

Ev Hayvanlarının Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesinin Onaylanması Hakkında 15.7.2003 tarihli ve 4934 sayılı Kanun, https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc087/kanuntbmmc087/kanuntbmmc08704934.pdf

Ev Hayvanlarının Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesinin Onaylanmasına Dair 2003/6168 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2003/10/20031020.htm#1>

Hayvanların Uluslararası Nakliyat Sırasında Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna İlişkin Kanun Tasarısı ve Millet Meclisi Dışişleri Komisyonu Raporu (1/144), https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM_/d04/c007/mm_04007025ss007_5.pdf

Hayvanların Uluslararası Nakliyat Sırasında Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna İlişkin Kanun Tasarısının Millet Meclisince kabul olunan metni ve Cumhuriyet Senatosu Dışişleri, Turizm ve Tanıtma Komisyonu Raporu (M. Meclisi: 1/144; Cumhuriyet Senatosu : 1/303), https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/CS_/t14/c021/cs_14021051ss0443.pdf

Hayvanların Uluslararası Nakliyat Sırasında Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna İlişkin Kanun Tasarısının TBMM Genel Kurulunun 14.01.1975 tarihli ve 25.Birleşiminde görüşülmesine ilişkin Tutanaklar; https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM_/d04/c007/mm_04007025.pdf

Hayvanların Uluslararası Nakliyat Sırasında Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna İlişkin 17.04.1975 tarihli ve 1886 sayılı Kanun, https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc058/kanuntbmmc058/kanuntbmmc05801886.pdf

Hayvanların Uluslararası Nakliyat Sırasında Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesinin Onaylanmasına Dair 03.06.1975 tarihli ve 7/10102 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı, <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/15317.pdf>

Hayvanları Koruma Kanunu Tasarısı ile İçişleri ve Çevre Komisyonları Raporları (1/323),
https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d22/c054/tbmm22054106ss044_6.pdf

Hayvanları Koruma Kanunu Tasarısının TBMM Genel Kurulunun 24.06.2004 tarihli ve 106. Birleşimine ilişkin görüşme Tutanakları,
<https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d22/c054/tbmm22054106.pdf>

Kara Avcılığı Kanunu Tasarısı ve Çevre ile Tarım, Orman ve Köyişleri Komisyonları Raporları (1/286),
https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d22/c020/tbmm22020100ss006_0.pdf

Kara Avcılığı Kanunu Tasarısının TBMM Genel Kurulunun 01.07.2003 tarihli 100. Birleşimine ilişkin Tutanaklar,
<https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d22/c020/tbmm22020100.pdf>

KIRMIZI, Engin, Tüm Bilimsel Kültürel Ve Stratejik Araştırmalar Merkezi Derneği (TÜBİKAM), Ankara'daki Şehir Hayvanlarının (kedi – köpek) Toplanması, Kimliklendirilmesi ve Geçici Olarak Barındırılması Amacıyla Yapılacak Entegre Tesisin Fizibilite Projesi Teknik Değerlendirme Raporu, 2012

KOÇHİSARLIOĞLU, Cengiz ve SÖĞÜTLÜ ERİŞGİN, Özlem: Hayvanın Hukuki Konumu, Yaşar Üniversitesi Elektronik Dergisi: Prof. Dr. Aydın Zevkliler e Armağan (Cilt 8 Özel Sayı), Cilt: 2 ss. 1691-1725, İzmir 2013.

KURTDEDE, Arif ve ŞENEL, Oytun Okan, Ankara Büyükşehir ve İlçe Belediyelerinin faaliyetleri açısından şehir hayvanlarının yönetiminin incelenmesi ve uygulanabilir yönetim plan ve usullerinin belirlenmesi (Rapor Bölümü), Tüm Bilimsel Kültürel Ve Stratejik Araştırmalar Merkezi Derneği (TÜBİKAM), Ankara'daki Şehir Hayvanlarının (kedi – köpek) Toplanması, Kimliklendirilmesi ve Geçici Olarak Barındırılması Amacıyla Yapılacak Entegre Tesisin Fizibilite Projesi, 2012

Kuşların Korunmasına Dair Milletlerarası Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun Tasarısı ve Millet Meclisi Dışişleri ve Tarım komisyonları raporları (1/75),

https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM_/d02/c008/mm_02008117ss011_4.pdf

Kuşların Korunmasına Dair Milletlerarası Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun Tasarısının Millet Meclisince kabul edilen metni ve Cumhuriyet Senatosu Dışişleri, Turizm ve Tanıtma ve Tarım komisyonları raporları (Millet Meclisi

1/75; Cumhuriyet Senatosu 1/674),
https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/CS_t06/c037/cs_06037010ss0842.pdf

Kuşların Korunmasına Dair Milletlerarası Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun Tasarısının Millet Meclisi Genel Kurulunun 22.7.1966 tarihli 117. Birleşiminde görüşülmesine ilişkin Tutanaklar,
https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM_d02/c008/mm_02008117.pdf

Kuşların Korunmasına Dair Milletlerarası Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında 1.12.1966 tarihli ve 797 sayılı Kanun,
https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc050/kanuntbmmc050/kanuntbmmc05000797.pdf

Nesli Tehlikede Olan Yabanî Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşme ile Eklerine Katılmamızın Uygun Bulduğuna Dair Kanun Tasarısı ve Tarım, Orman ve Köyişleri ve Dışişleri Komisyonları Raporları (1/524),
https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d19/c067/tbmm19067010ss055_5.pdf

Nesli Tehlikede Olan Yabanî Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşme ile Eklerine Katılmamızın Uygun Bulduğuna Dair Kanun Tasarısının TBMM Genel Kurulunda Görüşülmesine ilişkin Tutanaklar,
<https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d19/c067/tbmm19067010.pdf>

Nesli Tehlikede Olan Yabanî Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşme ile Eklerine Katılmamızın Uygun Bulduğuna Dair 27.9.1994 tarihli ve 4041 sayılı Kanun,
https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc078/kanuntbmmc078/kanuntbmmc07804041.pdf

Nesli Tehlikede Olan Yabanî Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşme ile Eklerine Katılmamıza Dair 27.4.1996 tarihli ve 96/8125 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı, <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/22672.pdf>

ÖZEN, Doğukan, GÜRCAN, Safa ve KAYA, Ufuk, Ankara İlinde Yer Alan Sahipli Kedi ve Köpek Popülasyonunun Belirlenmesi, Veteriner Hekimler Derneği Dergisi, 85(1), 2014
ÖZKAZANÇ Nuri Kaan ve ÖZAY Emir, Göçmen Kuşları Tehdit Eden Faktörler, Bartın Üniversitesi Uluslararası Fen Bilimleri Dergisi (JONAS), JONAS, 2 (1), 31 Temmuz 2019, s.77-89 <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/771880>

Ramsar Sözleşmesine Katılmamızın Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısı ve Tarım, Orman ve Köyişleri ve Dışişleri Komisyonları Raporları (1/466), https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d19/c050/tbmm19050057ss033_1.pdf

Ramsar Sözleşmesine Katılmamızın Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısının TBMM Genel Kurulunun 27.12.1993 tarihli 57. Birleşiminde Görüşülmesine ilişkin Tutanaklar; <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d19/c050/tbmm19050057.pdf>

Ramsar Sözleşmesine Katılmamızın Uygun Bulunduğuna Dair 28.12.1993 tarihli ve 3958 sayılı Kanun;

https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc077/kanuntbmmc077/kanuntbmmc07703958.pdf

Ramsar Sözleşmesine Katılmamıza Dair 94/5434 sayılı ve 15/3/1994 tarihli Bakanlar Kurulu Kararı; <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/21937.pdf>

T.C Kamu Denetçiliği Kurumu (Ombudsmanlık), Hayvan Hakları Çözüm Çalıştayı Raporu, Mayıs 2019

Türk Ceza Kanunu Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu (1/593), https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d22/c059/tbmm22059119ss066_4.pdf

Türk Veteriner Hekimleri Birliği IV. Kurultayı, Komisyon Raporları, 30.03-01.03.2018, Antalya

Türk Veteriner Hekimleri Birliği IV. Kurultayı, Veteriner Hekimliğinde Mesleki Örgütlenme ve Mesleki Politikalar Raporu, 30.03-01.03.2018, Antalya

UYUMAZ, Alper, Bir Hukuk Sorunsalı Olarak Güncel Gelişmeler Işığında Türkiye’de Hayvan Hakları, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XX, Y. 2016, Sa. 3, s. 133-184

Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu Tasarısı ile Avrupa Birliği Uyum ve Tarım, Orman ve Köyişleri Komisyonları Raporları (1/806), https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d23/c071/tbmm23071115ss049_8.pdf

Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu Tasarısının TBMM Genel Kurulunun 10.06.2010 tarihli 115. Ve 11.06.2010 tarihli 116. Birleşimlerine ait Tutanaklar, <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d23/c071/tbmm23071115.pdf>
<https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d23/c071/tbmm23071116.pdf>

TBMM Basımevi - 2019